

**“Anna nyt vähän” –
Seksuaalinen ahdistelu, itsemääräämisoikeus ja
suostumus**

Itä-Suomen yliopisto
Oikeustieteiden laitos
Oikeustieteen maisteritutkielma
6.9.2019
Tekijä: Minttu Nieminen 259589
Ohjaajat: Heikki Kallio ja
Matti Tolvanen

Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yksikkö Oikeustieteiden laitos	
Tekijä Minttu Nieminen			
Työn nimi “Anna nyt vähän” – Seksuaalinen ahdistelu, itsemääräämisoikeus ja suostumus			
Pääaine Rikosoikeus	Työn laji Oikeustieteen maisteritutkielma	Aika 6.9.2019	Sivuja XIV+115
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielman aihe on rikoslain 20 luvun 5 a §:n mukainen seksuaalinen ahdistelu. Tutkimuksessa systematisoidaan ja tulkitaan seksuaalisen ahdistelun säännöstä ja tarkastellaan sen soveltamista oikeuskäytännössä. Tutkielmassa tarkastellaan myös seksuaalista itsemääräämisoikeutta, seksuaalisen suostumuksen suhdetta seksuaaliseen ahdisteluun ja tahallisuuden täyttymistä seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä. Tutkimuksessa käytetään lainopillista ja empiiristä metodia. Empiirisen tutkimuksen aineistona ovat 49 käräjäoikeuksien ratkaisua, jotka on valikoitu tutkimukseen harkinnanvaraisella otannalla kaikista seksuaalista ahdistelua koskevista tuomioistuinten ratkaisuista aikavälillä 1.1.2014-9.5.2018. Empiirisen metodin osalta tutkimusote on kvalitatiivinen ja analyysimetodi aineistolähtöinen sisällönanalyysi.</p> <p>Tutkielmassa päädytään johtopäätökseen, että seksuaalisen ahdistelun arviointi on kontekstidonnaista kokonaisarvostelua. Seksuaalisen teon ja itsemääräämisoikeuden loukkauksen arviointiperusteet ovat osin päällekkäisiä ja usein sekoittuvat oikeudellisessa arvioinnissa toisiinsa myös tuomioistuinten ratkaisuissa. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden arvioinnissa keskeisiä tekijöitä ovat teko-olosuhteet, kuten ikäero ja osapuolten välinen suhde. Teon seksuaalisen olennaisuuden arvioinnissa otetaan huomioon myös tekijän seksuaalissävytteiset puheet, viestit ja muu käytös, joka ilmentää teon seksuaalista luonnetta. Koskettelun kohteen pätevä suostumus johtaa siihen, ettei teko täytä tunnusmerkistöä.</p> <p>Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön tahallisuuden arviointi muodostuu oikeuskäytännössä olosuhdetahallisuuden mukaiseksi. Olosuhdetahallisuutta on arvioitava tunnusmerkistössä teon seksuaalisen olennaisuuden ja teon kohteen suostumuksen osalta. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktisessa vaarantamisessa tahallisuuden kohde on ne olosuhteet, joista vaarantaminen päätellään, kuten osapuolten ikäero ja heidän välinen suhteensa. Lisäksi toisen henkilön koskettelun on oltava tarkoituksellista toimintaa.</p>			
Avainsanat Seksuaalinen ahdistelu, seksuaalinen itsemääräämisoikeus, rikosoikeus, seksuaalirikos, tahallisuus, suostumus			

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
LYHENNELUETTELO	XIII
KUVIOT JA TAULUKOT.....	XIV
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman lähtökohdat	1
1.2 Tutkimuskysymykset, -metodit ja rakenne	2
1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkielmassa hyödynnettävä aineisto	4
1.4 Tutkimusaiheen rajaukset.....	7
2 SEKSUAALINEN AHDISTELU	8
2.1 Lainsäädännön tausta ja ahdistelusäännös	8
2.2 Koskettelu ja seksuaalinen teko	13
2.3 Vaarantaminen	17
2.4 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ahdistelusäännöksessä.....	20
2.5 Seksuaalinen ahdistelu Ruotsissa.....	22
2.6 Seksuaalinen ahdistelu empiirisessä aineistossa	24
2.6.1 Lähtökohdat	24
2.6.2 Seksuaalisesti merkittäviin ruumiinosiin kohdistunut koskettelu	25
2.6.3 Suutelu	27
2.6.4 Seksuaalissävytteiset puheet ja muu seksuaalisen olennaisuuden osoittava käytös.....	27
2.6.5 Poikkeukselliset ahdistelut.....	30
2.6.6 Hylätyt tapaukset	32
2.6.7 Yhteenveto.....	33
2.7 Seksuaalinen ahdistelu suhteessa muihin seksuaalirikostunnusmerkistöihin	36
2.7.1 Toissijaisuuslauseke	36
2.7.2 Muut seksuaalirikostunnusmerkistöt	37
2.7.3 Rajanveto tunnusmerkistöjen välillä empiirisessä aineistossa	39
3 SEKSUAALINEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS.....	43
3.1 Lähtökohdat.....	43
3.2 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden sanakirjamääritelmä	43
3.3 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden oikeushistoriallinen tarkastelu	44

IV

3.3.1 Sääntely myöhäiskeskiajalta 1700-luvulle	44
3.3.2 Vuosien 1734 ja 1889 rikoslait ja absoluuttinen sukupuolimoraali.....	46
3.3.3 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ilmaantuminen oikeudelliseen ajatteluun 1900-luvulla	48
3.4 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.....	52
3.4.1 Yksilön autonomia Millin ja Horderin mukaan.....	52
3.4.2 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus perus- ja ihmisoikeutena.....	55
3.4.3 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden oikeushyväopillinen tarkastelu	58
3.5 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukset empiirisessä aineistossa	60
4 SUOSTUMUS SEKSUAALISESSA AHDISTELUSSA	65
4.1 Suostumus	65
4.2 Suostumuksen näytön arviointi ja oikeusturvaongelmat	70
4.3 Suostumus empiirisessä aineistossa	76
5 TAHALLISUUS.....	81
5.1 Seuraustahallisuus	81
5.1.1 Lähtökohdat	81
5.1.2 Tarkoitustahallisuus	84
5.1.3 Varmuustahallisuus.....	85
5.1.4 Todennäköisyystahallisuus	86
5.2 Olosuhdetahallisuus	89
5.3 Tahallisuuden suhde seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön.....	93
5.3.1 Toisen koskettelun ja seksuaalisesti olennaisen teon tahallisuus	93
5.3.2 “On omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta”	95
5.4 Tahallisuus empiirisessä aineistossa	103
5.4.1 Seuraustahallisuus.....	103
5.4.2 Olosuhdetahallisuus	105
5.4.3 Yhteenveto	107
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	110
LIITE 1. Empiirisen tutkimuksen kohteena olevat tuomiot.	
LIITE 2. Koskettelutapa sekä teon seksuaalisen olennaisuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden osoittamat olosuhteet tuomioistuinten ratkaisuihin.	

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Aalto, Seppo, Kirkko ja kruunu siveellisyyden vartijoina. Seksuaalirikollisuus, esivalta ja yhteisö Porvoon kihlakunnassa 1621-1700. *Bibliotheca historica* 12. Suomen Historiallinen seura 1996.
- Andersson, Malou, Grov fridskränknig och grov kvinnofridskränkning. Fridskränkning-brotten som rättslig konstruktion. Iustus 2016.
- Anttila, Inkeri, Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena: rikosoikeudellinen tutkimus. *Suomalainen lakimiesyhdistys* 1946.
- Anttila, Inkeri, Två reformer av lagstiftningen om sexualbrott. *Nordisk tidskrift for kriminalvidenskab* 1994, Vol 81 No 1 s. 15–24.
- Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*. Andra, omarbetade upplagan. Iustus 2013.
- Ericsson, Niklas, Rätt eller fel? Moraluppfattningar i Stockholm under medeltid och vasatid. *Acta Universitatis Upsaliensis* 2003.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7. painos. Vastapaino 2005.
- Forsman, Jaakko, *Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 19 december 1889. Första afdelningen: Brotten mot individens rättsgebit*. Fjärde upplagan. *Juridiska Studentfakultetens Förlag* 1924.
- Frände, Dan, *Yleinen rikosoikeus*. 2. uudistettu painos. Suom. Wahlberg, Markus. Edita 2012.
- Hahto, Vilja, *Uhrin myötävaikutus ja rikosentekijän vastuu. Rikos- ja vahingonkorvaus oikeudellinen tutkimus tekoa edeltävästä uhrikäyttäytymisestä fyysistä koskemattomuutta loukkaavissa rikoksissa*. Edita 2004.
- Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka, *Perusoikeudet*. 2. uudistettu painos. WSOYpro 2011. (Hallberg ym. 2011).
- Honkasalo, Brynolf, *Erinäiset rikokset*. *Suomalainen Lakimiesyhdistys* 1950.
- Honkasalo, Brynolf, *Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Toinen osa*. *Suomalainen Lakimiesyhdistys* 1967.

- Honkasalo, Brynolf – Ellilä, Reino, Suomen rikosoikeus: erityinen osa 1/1. Henkilöön kohdistuvat rikokset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1970.
- Holder, Jeremy, Ashworth's Principles of Criminal Law. Eighth edition. Oxford University Press 2016.
- Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo, Kirjoitetaan juridiikkaa. 2. uudistettu painos. Talentum 2008.
- Jansson, Karin Hassan, Kvinnofrid. Synen på våldtäkt och konstruktionen av kön i Sverige 1600 – 1800. Uppsala Universitet 2002.
- Jareborg, Nils – Friberg, Sandra – Asp, Petter - Ulväng, Magnus, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten. Andra, omarbetade upplagan. Iustus 2015. (Jareborg ym.)
- Jokela, Antti, Rikosprosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent 2018.
- Jokila, Helena, Tahdonvastainen suostumus ja liiallisen luottamuksen hinta. Suomalainen lakimiesyhdistys 2010.
- Kallio, Heikki, Stripteasetanssija seksikaupan kohteena – eroottisen esityksen seuraaminen ja rikosvastuu. Lakimies 7–8/2016, s. 1080–1099.
- Kallio, Heikki, Toissijaisuuslausekkeet rikoslaissa. Defensor Legis 1/2018, s. 19-36.
- Keinänen, Anssi –Väätänen, Ulla, Empiirinen oikeustutkimus –mitä ja milloin?, s. 246–271 teoksessa Tarmo Miettinen (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte –Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex Kirjat 16.2.2016. [www.edilex.fi/kirjat/16170]
- Kimpimäki, Minna, Seksuaalinen itsemääräämisoikeus, oikeushyväajattelu ja moraalisen närkästyksen aika. Oikeus 2/1998, s. 20–29.
- Matikkala, Jussi, Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalainen lakimiesyhdistys 2005.
- Matikkala, Jussi, Seksuaalirikokset, s. 115–202 teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. Edita 2018.
- Melander, Sakari, Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen lakimiesyhdistys 2008.
- Melander, Sakari, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tietosanoma 2016.
- Mill, John Stuart, On Liberty. Floating Press cop. 2009.
- Niemi, Hannu – Lappi-Seppälä, Tapio, Seksuaalirikokset, s. 83–106 teoksessa Hannu Niemi (toim.), Rikollisuustilanne 2017. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2018.

- Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Naisia, miehiä vai henkilöitä: seksuaalirikokset ja sukupuoli. Oikeus 2/1998, s. 4–19.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Mitä seksuaalirikoslailla halutaan suojella?, s. 137–168 teoksessa Honkatukia, Päivi – Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Näre, Sari, Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Nuorisotutkimusverkosto 2000.
- Nieminen, Armas, Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto- ja seksuaalirikosten tutkimusta suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle. WSOY 1951.
- Nuotio, Kimmo, Todennäköisyystahallisuuden tilasta ja tarinasta. Lakimies 7–8/2017 s. 970–991.
- Nuutila, Ari-Matti, Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Lakimiesliiton kustannus 1996. (Nuutila 1996a)
- Nuutila, Ari-Matti, The Reform of Fundamental Rights and the Criminal Justice System in Finland. Acta Juridica Hungarica 1996, 37 No 3-4, s. 303–314. (Nuutila 1996b)
- Nuutila, Ari-Matti, Rikoslain yleinen osa. Lakimiesliiton kustannus 1997.
- Ojala, Timo, Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Edita 2012.
- Ojala, Timo, Seksuaalirikokset. Edita 2014.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, Euroopan ihmisoi-
keussopimus. 6. uudistettu painos. Alma Talent 2018. (Pellonpää ym. 2018)
- Pihlajamäki, Heikki, Johdatus varhaismoderniin oikeushistoriaan. Helsingin yliopiston oi-
keustieteellinen tiedekunta 2004.
- Plaxton, Michael, Implied consent and sexual assault: intimate relationships, autonomy, and
voice. McGill-Queen's University Press 2015.
- Puu Oksanen, Pia, Asenne esiin ja suostumuksen puute raiskausrikosta määrittämään. Oi-
keus 1/2010, s. 54–58.
- Pylkkänen, Anu, Puoli vuodetta, lukot ja avaimet. Nainen ja maalaistalous oikeuskäytännön
valossa 1660-1710. Lakimiesliiton kustannus 1990.
- Raijas, Riitta, Raiskaustrauman vaikutus uhrin toimimiseen oikeusjärjestelmässä. Oikeus
3/2001, s. 357–365.
- Rajainen, Maija, Naisliike ja sukupuolimoraali. Keskustelua ja toimintaa 1800-luvulla ja ny-
kyisen vuosisadan alkupuolella noin vuoteen 1918 saakka. Suomen kirkkohistorialli-
nen seura 1973.

- Siltala, Raimo, Johdatus oikeusteoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2001.
- Tapani, Jussi, Olisiko nyt sanottu viimeinen sana olosuhdetahallisuuden alarajasta? – KKO 2012:66 ja seksuaalipalveluiden ostamisen rangaistavuus. Defensor Legis 5/2012, s. 607–619.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuoppi. Talentum 2013.
- Toivonen, Timo, Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. WSOY 1999.
- Tolonen, Hannu, Oikeuslähdeoppi. WSOY 2003.
- Tolvanen, Matti, Valikoituja näkökohtia syyttömyysolettamasta, s. 240–255 teoksessa Tatu Hyttinen (toim.), Rikoksesta rangaistukseen, juhlaulkaisu Pekka Viljanen 1952-26/8-2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi 2018.
- Utriainen, Terttu, Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. 2. täydennetty painos. Lapin yliopistokustannus 2013.
- Virolainen, Jyrki, Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa. Lakimies 1/2012 s. 3–32

VIRALLISLÄHTEET

- HE 52/1970 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rangaistamisesta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
- HE 365/1992 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain väkisinmakaamista ja vaivautta loukkaavaa haureutta koskevien säännösten muuttamisesta.
- HE 309/1993 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- HE 90/1994 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta.
- HE 6/1997 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.
- HE 44/2002 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 282/2010 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 216/2013 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.

HE 212/2018 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVL 9/2018 vp, Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä (HE 180/2017 vp) tieliikennelaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 28/2002 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 44/2002 vp) rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

LaVM 4/2014 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 216/2013 vp) laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.

Oikeusministeriö, Raiskausrikosten lainsäädännölliset muutostarpeet. Selvityksiä ja ohjeita 25/2012.

PeVL 6/2014 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä (HE 216/2013 vp) laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.

Prop. 2017/18:177, Regeringens proposition om en ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.

SOU 2010:71, Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag. Statens offentliga utredningar.

Ulkoasiainministeriö, Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietintö 28.3.2013.

VNT 2/2011 vp, Valtioneuvoston tiedonanto Eduskunnalle 22.6.2011 nimitetyn pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmasta.

VNT 1/2019 vp, Valtioneuvoston tiedonanto Eduskunnalle 6.6.2019 nimitetyn pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelmasta.

INTERNET-LÄHTEET

Euroopan unionin tuomioistuin. [https://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_126035/fi/] (23.12.2018)

Kotimaisten kielten keskus. Kielitoimiston sanakirja. [<https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>] (26.10.2018)

Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi – Suostumus2018. [<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/3209>] (30.5.2019)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Syrjintä ja häirintä Suomessa. [<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/syrjinta/syrjinta-ja-hairinta-suomessa>] (5.3.2019)

Tilastokeskus. Rikos- ja pakkokeinotilasto. [http://www.stat.fi/til/rpk/2018/04/rpk_2018_04_2019-01-17_tie_001_fi.html] (15.5.2019)

OIKEUSTAPAUKSET

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Morris ja Sutherland v. Yhdistynyt kuningaskunta, 25186/94, suuri jaosto, 1.7.1997.

Laskey ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta, 21627/93; 21628/93; 21974/93, jaosto, 19.2.1997.

M.C. v. Bulgaria, 39272/98, jaosto, 4.12.2003.

Jugoslavia-tuomioistuin

Syyttäjä v. Anto Furundžija, IT-95-17/1-T, 10.12.1998.

Syyttäjä v. Kunarac, Kovač ja Vuković, IT-96-23, 22.2.2001.

Korkein oikeus

KKO 2002:47

KKO 2003:115

KKO 2004:63

KKO 2005:93

KKO 2006:37

KKO 2006:64

KKO 2007:78

KKO 2010:1

KKO 2010:52

KKO 2012:14

KKO 2012:66

KKO 2013:55

KKO 2013:82

KKO 2013:96

KKO 2014:54

KKO 2019:55

Hovioikeudet

Vaasan HO 2007:5

Käräjäoikeudet

14/155820

15/131483

15/153326

16/103376

16/109281

16/112755

16/119799

16/127956

16/128757

16/130141

16/141166

16/147008

16/148050

16/150691

16/151079

16/151483

16/151537

16/152308

16/152505

16/154403

17/101543

17/101993

17/103606

17/105173

17/109600

17/111305

17/118196

17/118619

17/119447

17/119464

17/120687

17/121698

17/122594

17/123903

17/124621

17/130301

17/134146

17/136250

17/136931

17/140277

17/146118

17/149832

17/149899

17/151093

17/152233

18/104057

18/106470

18/111357

18/118682

Högsta Domstolen

HD B 48-18

HD B 1013-09

HD B 1867-09

LYHENNELUETTELO

EIS	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18-19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
HD	Högsta Domstolen
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
Istanbulin sopimus	Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 53/2015)
J	julkinen
J/S	osittain salainen
KKO	korkein oikeus
KO	käräjäoikeus
LaVL	lakivaliokunnan lausunto
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
OK	Oikeudenkäymiskaari 4/1734
ORK	Oikeusrekisterikeskus
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	perustuslakivaliokunnan mietintö
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
Prop.	proposition
RL	rikoslaki 39/1889
S	salainen
sk.	syytekohta
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
SOU	Statens offentliga utredningar
VaaHO	Vaasan hovioikeus
VNT	valtioneuvoston tiedonanto
vp	valtiopäivät

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1. Tekijän ja uhrin välisen suhteen vaikutus seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen kynnykseen.

Taulukko 1. Tahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa.

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman lähtökohdat

Tämän maisteritutkielman pääaiheena on rikoslain 20 luvun 5 a §:n mukainen seksuaalinen ahdistelu, joka on rikoslaissa (39/1889) kriminalisoitu 1.9.2014 alkaen. Ennen lakimuutosta tilanteita, joita nykyainsäädännön valossa pidettäisiin seksuaalisena ahdisteluna, on keino- tekoisesti arvioitu kunnianloukkauksina tai pahoinpitelyinä. Seksuaalirikostunnusmerkistö- jen ulkopuolelle on ennen lakimuutosta jäänyt tekoja, joissa selkeästi loukataan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, esimerkiksi tilanteita, joissa henkilö kouraisee yleisellä paikalla sat- tumanvaraisesti tapaamaansa suojaikärajaa vanhempaa henkilöä rinnoista tai pakaroista tai joissa hieroja koskettelee asiakasta jalkovälistä tai naista rinnoista hierontaan liittymättö- mällä sopimattomalla tavalla.¹ Ahdistelusäännöksellä paikataan tätä lainsäädännön aukkoa.

Seksuaalirikoksia koskeva rikoslain 20 luku uudistettiin täysin vuonna 1998, minkä jälkeen sitä on hiottu raiskaussäännöksen osalta vuonna 2011. Seksuaalisen ahdistelun kriminali- sointi on osa seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun uudistusta, jolla kyseisen sään- nöksen lisäämisen ohella kumottiin säännös pakottamisesta sukupuoliyhteyteen.² Seksuaa- lisen ahdistelun tunnusmerkistö tarkoitettiin kaikista lievimmäksi seksuaalirikokseksi, ja säännös säädettiin sovellettavaksi toissijaisena muihin RL 20 luvun säännöksiin nähden. Lain säätämisen jälkeen poliisi kirjasi 283 seksuaalista ahdistelua vuonna 2015. Rikosten määrä lähes kaksinkertaistui (532 rikosta) edellisestä vuodesta vuonna 2016, mutta laski taas hieman vuonna 2017, jolloin kirjattiin 414 rikosta.³ Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 529 seksuaalista ahdistelua.⁴

Vuoden 2013 hallituksen esityksessä arvellaan, että moitittavuuden korostaminen johtaa en- sinnäkin pidemmän ajan kuluessa tekojen vähentymiseen. Rikoslain systematiikkaan liitty- vänä mahdollisena positiivisena seurauksena nähdään myös rikosoikeusjärjestelmän ehey- tyminen ja selkeytyminen. Lisäksi toisten ihmisten koskemattomuuden ja itsemääräämiso-

¹ Myös korkeimmassa oikeudessa on tuomittu taksimatkustaja pahoinpitelystä tapauksessa KKO 2012:14, jossa hän oli puristellut naiskuljettajaa rinnoista ja haaroista. HE 216/2013 vp, s. 46 ja 49.

² Teot, jotka ennen olisivat olleet pakottamista sukupuoliyhteyteen, katsotaan uuden lain mukaan raiskauksiksi. HE 216/2013 vp, s. 1.

³ Niemi – Lappi-Seppälä 2018, s. 104.

⁴ Rikos- ja pakkokeinotilasto, kohta Väkivaltarikokset.

keuden korostamisen arvioidaan johtavan yleisemminkin myönteisiin vaikutuksiin esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon kannalta. Kriminalisoinnin taustalla on myös eräänä tärkeänä tavoitteena se, että seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot muodostaisivat loogisen kokonaisuuden lievennistä loukkauksista vakavimpina pidettäviin itsemääräämisoikeuden loukkauksiin.⁵

1.2 Tutkimuskysymykset, -metodit ja rakenne

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan neljään tutkimuskysymykseen:

1. Mitä on RL 20 luvun 5 a §:n tarkoittama seksuaalinen ahdistelu?
2. Mitä on seksuaalinen itsemääräämisoikeus?
3. Mikä on suostumuksen suhde seksuaaliseen ahdisteluun?
4. Miten tahallisuus täyttyy seksuaalisessa ahdistelussa?

Ensimmäiseksi tulkitaan seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöä, minkä yhteydessä tarkastellaan myös, miten tunnusmerkistö täyttyy tuomioistuinten ratkaisuihin. Tässä osassa keskitytään seksuaalisen ahdistelun lainopilliseen tulkintaan ja systematisointiin sekä tarkastellaan seksuaalisen ahdistelun teonkuvauksia ja tuomioiden perusteluita empiirisessä asiakirja-aineistossa. Seksuaalista ahdistelua verrataan tässä yhteydessä lyhyesti myös Ruotsin vastaavaan lainsäädäntöön. Lisäksi ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta tehdään rajanvetoa muihin seksuaalirikosten tunnusmerkistöihin.

Toiseksi määritellään seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja sen suhdetta muihin oikeushyviin. Tässä yhteydessä kuvailaan lisäksi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden syntymistä ja ilmaantumista oikeudelliseen ajatteluun. Tällä tavoin pyritään lainopillisen määrittelyn ohella ymmärtämään, mihin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden käsite perustuu, eli millainen ajattelu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden taustalla vaikuttaa. Seksuaalisesta ahdistelusta puhuttaessa esiin nousee myös seksuaalinen suostumus. Koska seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö pitää sisällään vaatimuksen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta, on suostumusopillisen tarkastelun ottaminen osaksi tutkielmaa tarpeen. Lisäksi tutkimuksen lopussa käsitellään tahallisuutta, joten suostumusnäkökulman sisällyttäminen tutkimukseen on myös tahallisuuden näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Samassa yhteydessä

⁵ HE 216/2013 vp, s. 49–52.

pohditaan myös, mitkä ovat suostumusmallin näyttöpulmat ja oikeusturvaongelmat. Suostumukseen on toisinaan otettu kantaa myös oikeudenkäytössä, joten suostumustakin tarkastellaan alioikeuskäytännön näkökulmasta. Neljänneksi tarkastellaan tahallisuuden täyttymistä seksuaalisessa ahdistelussa. Myös tässä yhteydessä hyödynnetään tuomioistuinten asiakirja-aineistoa siltä osin, kuin siinä käsitellään tahallisuutta. Tutkimuskysymyksiä lähestytään siis kussakin pääluvussa ensin lainopillisesta näkökulmasta säännöksiä ja käsitteitä selittäen ja sitten empiirisesti tuomioita analysoiden.

Hallituksen esityksessä, jolla seksuaalinen ahdistelu kriminalisoitiin, käytetään rikoksesta termiä ”häirintä”. Kuitenkin lakivaliokunnassa säännökseen ehdotettiin muutokseksi termiä ”ahdistelu”, jotta voitaisiin erottaa tasa-arvolain mukainen seksuaalinen häirintä rikoslain tarkoittamasta häirinnästä.⁶ Lopulliseen lakiin tulikin korjauksen mukainen säännös seksuaalisesta ahdistelusta. Siksi vaikka lähteenä tärkeässä asemassa olevassa hallituksen esityksessä HE 216/2013 vp kirjoitetaan seksuaalisesta häirinnästä, käytetään tutkimuksessa selkeyden vuoksi häirinnän sijaan lopullista sanavalintaa seksuaalinen ahdistelu.

Tutkimuksen tavoitteena on seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön lainopillinen tulkinta ja systematisointi, eli selittää se seksuaalirikossäännösten ja oikeusjärjestyksen kontekstissa.⁷ Toiseksi tarkoitus on koota tietoa lainkohdan tulkinnasta tuomioistuimissa ja tuomioistuinten ratkaisukäytännöstä tehtävän analyysin perusteella yleistää ja teoretisoida seksuaalisen ahdistelun oikeuskäytäntöä. Empiirisen aineiston osalta tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen.⁸ Tutkimuksessa käytettävä analyysimetodi on aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa pyrkimys on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus analysoi-

⁶ LaVM 4/2014 vp, s. 6–7; PeVL 6/2014 vp, s. 4.

⁷ Moderni lainoppi tulkitsee ja systematisoi voimassa olevan oikeuden sääntöjä ja perustelee esitetyn tulkintakannanoton vallitsevasta oikeuslähdeopista ja tulkintateoriasta johdettujen perusteiden avulla. Lainopissa lain-säännöksiä tulkitaan asettamalla ne laajempaan, toisten oikeussääntöjen muodostamaan asiayhteyteen, säännöksen tulkintakontekstiin. Tämän oikeudellisen tulkintakontekstin hahmottamista voidaan kutsua myös oikeussääntöjen systematisoinniksi. Siltala 2001, s. 22–23.

⁸ Yleisesti ottaen laadullisen tutkimuksen muoto on teksti, joka on syntynyt joko tutkijan toimesta tai tutkijasta riippumatta, tässä tutkimuksessa kysymys on jälkimmäisestä. Tutkimus ei ole aina yksiselitteisesti pelkästään kvalitatiivista, vaan siihen voi liittyä aineksia myös kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta, sillä tutkimusotteita ei aina voida erottaa toisistaan. Keinänen – Väättänen 2015, s. 256. Tässä tutkimuksessa tilastotietoja on käytetty seksuaalisen ahdistelun ilmiön ja sen laajuuden kuvaamiseksi.

malla dokumentteja eli tuomioistuinten ratkaisuja systemaattisesti ja objektiivisesti. Analyysiyksiköt on valittu tutkimuksen tarkoituksen mukaisella harkinnanvaraisella otannalla,⁹ eli aineistosta on valittu parhaiten edustavat ja laajimmin perustellut tapaukset.¹⁰ Empiirisellä tutkimuksella tavoite on myös tiivistää ja muodostaa yleiskäsitys seksuaalisesta ahdistelusta tuomioistuinten ratkaisukäytännössä.

1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkielmassa hyödynnettävä aineisto

Koska seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö on rikoslaissa suhteellisen uusi, on aihetta koskevaa lainopillista tutkimusta olemassa vain vähän. Seksuaalisesta ahdistelusta on Suomessa kattavimmin kirjoittanut *Timo Ojala* teoksessaan *Seksuaalirikokset*. Ahdistelusta on kirjoittanut lyhyesti myös *Jussi Matikkala* teoksessa *Keskeiset rikokset*.¹¹ Empiiristä tutkimusta on tehty esimerkiksi eri oppilaitosten opinnäytetöissä, mutta valtaosa tällaisesta tutkimuksesta on tehty aikana ennen seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön säätämistä ja usein tutkimuksissa on kysymys ollut seksuaalisesta häirinnästä, joka käsitteenä on moniselitteinen ja tutkimuskontekstiin sidonnainen. Monet tutkimukset ovat myös koskeneet nimenomaan tasa-arvolain tarkoittamaa seksuaalista tai sukupuolista häirintää, toisinaan taas häirintä on määritelty tutkimuksessa erikseen. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyssä 2017 häirinnällä tarkoitettiin häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua ja seksuaalisuutta loukkaavaa nimittelyä.¹² Termi ahdistelu on ilmeisesti jätetty kyselyyn vastaajan tulkittavaksi. Edellä mainittujen lisäksi seksuaalista ahdistelua on tarkasteltu lyhyesti Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Rikollisuustilanne-katsauksissa.¹³

Lainopillisessa tarkastelussa ensisijainen oikeuslähde on rikoslainsäädäntö, joka pitää sisällään niin kotimaisen lainsäädännön kuin Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset,

⁹ Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavat valitaan harkinnanvaraisesti, joten tutkimuksen tavoite ei ole saada siinä määrin yleistettävää tietoa toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Aineiston avulla ei pyritä todistamaan minkäänlaisia hypoteeseja, vaan pyrkimys on laadullisen tutkimuksen avulla tehdä teoreettisia yleistyksiä ja luoda teorioita. Vrt. kvantitatiivinen tutkimus, jossa testataan esimerkiksi tilastollisesti olemassa olevia teorioita. Toivonen 1999, s. 107; Keinänen – Väättänen 2015, 260–261.

¹⁰ Analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa, mikä voidaan ilmaista myös siten, että aineisto ensin pirstotaan osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudeksi kokonaisuudeksi. Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on aina tiivistää aineiston sisältöä ja tarkastella tutkimusongelman kannalta keskeisten seikkojen ilmentymistä tekstissä. Keinänen – Väättänen 2015, s. 260–262; Tuomi – Sarajärvi 2018, s. 108 ja 117.

¹¹ Ojala 2014; Keskeiset rikokset/Matikkala 2018.

¹² Syrjintä ja häirintä Suomessa, kohta Seksuaalinen häirintä.

¹³ Toistaiseksi katsauksissakin ahdistelun tarkastelu on toteutettu kuvailemalla sen esiintyvyyttä vain muutamalla rivillä. Niemi – Lappi-Seppälä 2018, s. 104.

joihin lukeutuu esimerkiksi niin sanottu Istanbulin sopimus. Seksuaalisen ahdistelun lainopillisessa tarkastelussa hyödynnetään myös Ruotsin kansallista lainsäädäntöä ja esitöitä. Niin ikään kotimaisen lainsäädännön osalta lain esityöt ovat merkittävässä roolissa. Koska seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkitö on vielä tuore, ei korkein oikeus ole päässyt ottamaan kantaa sen tulkintaan, joten lain esitöiden rooli on erityisen merkittävä.¹⁴ Siksi käydään hallituksen esitys HE 216/2013 vp eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta läpi erityisen tarkasti, samoin siihen liittyvät lakivaliokunnan mietintö LaVM 4/2014 vp ja perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 6/2014 vp. Tarkastelussa hyödynnetään myös hallituksen esitystä 6/1997 vp oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.

Oikeuslähteenä merkittävässä roolissa on myös oikeuskirjallisuus erilaisten tulkintojen löytämisessä.¹⁵ Oikeuslähdeopillisesti oikeuskirjallisuudella ei ole yhtä vahvaa asemaa kuin lain esitöillä tai ennakkopäätöksillä, mutta niitä voidaan kuitenkin pitää lainkäytössä merkittävänä.¹⁶ Koska korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä ei tutkielman kirjoittamishetkellä ole vielä syntynyt, on oikeuskirjallisuudellakin täydentävänä oikeuslähteenä korostunut merkitys. Myös seksuaalirikoksia koskevissa hallituksen esityksissä usein viitataan oikeuskirjallisuuteen muun muassa lapsia koskevien seksuaalirikosten ja suostumusopin osalta.¹⁷

Tutkielmassa keskeinen lähde on myös alioikeuksien asiakirja-aineisto, johon empiirinen analyysi perustuu. Aineisto on kerätty pyytämällä Oikeusrekisterikeskukselta (ORK) lista kaikista seksuaalista ahdistelua koskevista asioista aikavälillä 1.1.2014-9.5.2018. Saatu lista sisältää diaarinumerot kaikista niistä yleisissä tuomioistuimissa käsitellyistä asioista, joissa rikosnimikkeenä tai yhtenä niistä on ollut seksuaalinen ahdistelu. ORK:n lista sisältää kaikki ratkaisut, myös hylätyt, ja listassa on ilmoitettu diaarinumero ja oikeus, jossa asia on käsitelty. Ratkaisuja on listassa yhteensä 116, joista seitsemän on hovioikeuksista. Annetun listan perusteella on pyydetty sähköisesti tuomiot asianomaisilta tuomioistuimilta. Asiakirjojen tutkimiseen on saatu tutkimusluvut tuomiot lähettäneiltä tahoilta. Osa aineistoon kuuluvista

¹⁴ Esityöt ovat tulkintatilanteessa aikaan sidottuja ja ne ajan mittaan korvautuvat muilla oikeuslähteillä, kuten ylimpien tuomioistuinten ratkaisuilla. Voidaan siis sanoa, että mitä tuoreemmat lain esityöt, sitä relevantimpia ne ovat, ja päinvastoin. Tolonen 2003, s. 116.

¹⁵ Lainoppi eli oikeusdogmatiikka edellyttää lähteiden käyttämistä tietyn etusija- ja käyttöjärjestyksen mukaisesti. Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008, s. 20.

¹⁶ Virolainen 2012, s. 5. Myös seksuaalista ahdistelua koskevissa tuomioiden perusteluissa tukeudutaan huomattavasti oikeuskirjallisuuteen.

¹⁷ Ks. HE 216/2013 vp, s. 15 ja 36.

tuomioista on osittain salassa pidettäviä¹⁸ tai kokonaan julkisia. Tarkoituksenmukaisuussyistä kaikkia tuomioita käsitellään anonyymisti, ja osapuolet on nimetty kirjaimin (vastaaja A, asianomistaja B ja niin edelleen). Anonyymin analyysin toteuttamiseksi on työn loppuun liitetty taulukko, jossa jokainen ratkaisu on numeroitu. Siten aina tiettyyn ratkaisuun viitattaessa käytetään sille taulukossa annettua numeroa. Ratkaisut ovat taulukossa sattumanvaraisessa järjestyksessä, eikä tuomioistuinta tai muitakaan tunnistetietoja ole mainittu erikseen asianosaisten henkilöllisyyden suojaamiseksi.

Tuomioistuimilta saatu asiakirja-aineisto on kuitenkin suurehko maisteritutkielmaan liittyvään laadulliseen tutkimukseen, ja sen analyysiin ei työhön tarkoitettu sivumäärä riitä. Toisaalta kaikki materiaali ei myöskään ole tutkimuksessa tarpeellista, koska ORK:n antama diaarinumerolista sisältää myös hylätyt ratkaisut. Aineisto kyllääntyy eli saturoituu pienemmälläkin aineistolla, eli tapaukset eivät niin sanotun saturaatiopisteen jälkeen tuota tutkimusongelman kannalta enää uutta tietoa.¹⁹ On tarkoituksenmukaista käsitellä tutkimuksessa sellaisia oikeustapauksia, jotka tuovat tutkimukselle jotain sisältöä ja lisäarvoa. Aineistoa luettaessa kävikin ilmi, että useissa ratkaisuissa ei ole sellaista pohdintaa, jota voisi pitää relevanttina tutkimuskysymyksiin vastaamisessa. Tällaiset tapaukset on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Tutkimusaineistosta on hylätty myös tapaukset, joissa syyte seksuaalisesta ahdistelusta on oikeudessa hylätty riittämättömän näytön perusteella ja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta tapaukset, joista on ollut saatavilla vain julkinen ratkaisuseloste. Samoin ratkaisut, joissa vastaaja on myöntänyt tai tunnustanut teon sekä muutoin suppeasti perustellut tapaukset on suljettu empiirisen aineiston ulkopuolelle. Myöskään hovioikeuden ratkaisuja ei ole otettu tutkimusaineistoon, koska niissä ei ole ollut uusia perusteluja tapauksiin.²⁰ Koska kaikki tutkimusjoukon kohteista eivät tule osaksi tutkimusta, on kysymys otantatutkimuksesta. Käytettävä otantamenetelmä on *judgment sampling* eli harkinnanvarainen otanta, jossa otanta valikoidaan harkinnan perusteella ja aineiston tieteellisyyden kriteeri on sen laatu.²¹

¹⁸ Kyseiset ratkaisut ovat asianomistajien henkilöllisyyttä ja/tai heidän terveyttään koskevien tietojen osalta salassa pidettäviä lain julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 11, 18 ja 24 §:n nojalla.

¹⁹ Eskola – Suoranta 2005, s. 62–63.

²⁰ Aineistoon on valikoitu alioikeuksien ratkaisuista vain ne, jotka mahdollisen hovioikeuskäsittelynsä jälkeen ovat pysyneet perusteluiltaan samoina. Yhtä aineistoon kuuluvaa ratkaisua on esimerkiksi muutettu hovioikeudessa vain rangaistuksen osalta.

²¹ Keinänen – Väättänen 2015, s. 260.

Haltuun saaduista tuomioista on näillä perustein valittu lopulliseen tutkimukseen perusjoukoksi eli populaatioksi²² 49 tuomiota, joissa on yhteensä 68 seksuaalista ahdistelua koskevaa syytekohtaa.

1.4 Tutkimusaiheen rajaukset

Tutkimuksessa ei tarkastella rangaistuksen määräämistä seksuaalisessa ahdistelussa. Rikosprosessiin ja kriminaalipolitiikkaan liittyviä näkökohtia tarkastellaan suppeasti vain suostumukseen liittyen ja muutoin ne jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan pääasiassa suomalaisen oikeusjärjestyksen näkökulmasta sivuten kuitenkin lyhyesti Ruotsin ahdistelusäännöstä. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät muut oikeusjärjestelmän ulkopuoliset käsitykset seksuaalisesta ahdistelusta. Täten ei myöskään syvennytä tasa-arvolain mukaiseen seksuaaliseen häirintään. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden osalta tarkastellaan vain sellaista itsemääräämisoikeutta, jota voidaan loukata rikoslain 20 luvun säännösten perusteella, joten kantaa ei oteta esimerkiksi sterilisaatioon tai ympärileikkaukseen. Tarkastelussa voidaan eri yhteyksissä sivuta rikoslain yleisiä oppeja, mutta tahallisuutta lukuun ottamatta niihin liittyvää syvätasoisia tarkastelua ei ole tarkoitus tehdä.

Tuomioistuinten ratkaisut eivät sellaisenaan mahdollista vastaajien tai asianomistajien henkilökohtaisten ominaisuuksien (esimerkiksi etninen tausta tai sukupuoli) tutkimista tai tilastointia, eivätkä nämä ominaisuudet toisaalta ole tutkimuskysymysten kannalta relevantteja, joten ne jäävät pääasiassa tarkastelun ulkopuolelle. Osassa tapauksia uhrien ikä tai sukupuoli on erikseen otettu teon kuvauksessa ja oikeudellisessa arvioinnissa vaikuttavana tekijänä huomioon, joten ne voivat siltä osin tulla mainituiksi, mutta kysymys on kussakin tapauksessa relevanteista teko-olosuhteista, joiden perusteella arvioidaan muun muassa seksuaalisen teon olennaisuutta ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista.

²² Keinänen – Väättänen 2015, s. 254–255.

2 SEKSUAALINEN AHDISTELU

2.1 Lainsäädännön tausta ja ahdistelusäännös

Rikoslain seksuaalirikoksia koskevaa lukua on muutettu runsaasti 1990-luvun jälkeen. Muutoksien taustalla on ollut ensinnäkin kansainvälisten velvoitteiden toteuttaminen, mutta myös yhä tuomitsevämpi suhtautuminen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksiin.²³ Ennen vuoden 2014 lakimuutosta ahdistelun tapaisista teoista säädettiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/1986; jäljempänä tasa-arvolaki), ja termi oli seksuaalinen häirintä. Lain 2 §:n mukaan se ei sovellu yksityiselämän piiriin kuuluviin suhteisiin, vaan lain tarkoitus on sen 1 §:n mukaan estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä siinä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Tasa-arvolain soveltamisala on siis häirinnän osalta ollut suppeahko, ja nykyisin seksuaalisena ahdisteluna pidettäviin tekoihin on ennen lakimuutosta yksityisinä pidettävissä suhteissa työelämän ulkopuolella täytynyt soveltaa rikoslain säännöksiä kunnianloukkauksesta²⁴, pahoinpitelystä²⁵ tai muista seksuaalirikoksista. Esimerkiksi seksuaalisena häirintänä tasa-arvolain mielessä pidettäviä tekoja on poliisitutkinnassa käsitelty kunnianloukkauksina. Toisinaan kunnianloukkaus on esiintynyt myös oikeuskäytännössä seksuaalisen hyväksikäytön vaihtoehtoisena syyteenä.²⁶

Esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2012:14 katsottiin pahoinpitelyksi sellainen teko, jota luultavasti nykyisin arvioitaisiin seksuaalisena ahdisteluna. Vastaaja oli lähennellyt seksuaalisesti taksinkuljettajaa ajon aikana. Hän oli laittanut kätensä kuljettajan jalkojen väliin, puristellut tätä rinnoista ja vetänyt itseään kohti. Käräjäoikeus oli katsonut,

²³ HE 216/2013 vp, s. 4. Myös Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa esitettiin seksuaalirikoslainsäädäntöä uudistettavan siten, että se turvaa paremmin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden. Ks. VNT 2/2011 vp, s. 26.

²⁴ Rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan, joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon. Nykyisin seksuaalisena ahdisteluna pidettävät teot ovat kunnianloukkauksena arvioitu 2-kohdan mukaan.

²⁵ RL 21 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Vaihtoehtoisesti tunnusmerkistöksi on käynyt myös RL 21 luvun 7 §:n lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistö, jonka mukaan, jos pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava lievästä pahoinpitelystä sakkoon.

²⁶ HE 216/2013 vp, s. 16.

ettei teosta ollut aiheutunut kuljettajalle vammoja tai kipua, mutta teko oli loukannut kuljettajan ruumiillista koskemattomuutta, joten pahoinpitelyä ei voinut pitää kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Ylemmät oikeusasteet katsoivat vammojen olleen vähäisiä, mutta ratkaisua ei rikosnimikkeen osalta muutettu, koska ylemmissä oikeusasteissa kysymys oli vain vahingonkorvauksesta.²⁷ Niin ikään Vaasan hovioikeuden ratkaisussa VaaHO 2007:5 oli kysymys vahingonkorvauksesta. Käräjäoikeus oli tuominnut vastaajan pahoinpitelystä, kun hän oli kadulla tehnyt entuudestaan tuntemattomalle 16-vuotiaalle väkivaltaa puremalla ja imemällä tämän kaulaan jäljen, puristamalla kaulasta ja takapuolesta sekä vetämällä hiuksista. Hovioikeus totesi, ettei käytetty väkivalta ollut vakavaa, mutta teossa oli havaittavissa piirteitä, jotka ovat luonteeltaan kunniaa ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia tai pakottamiseen viittaavia.

Raiskausrikosten lainsäädännöllisiä muutostarpeita arvioineen muistion 25/2012 lausunnoissa tuotiin esille muun muassa näkökohtia, että seksuaalisen ahdistelun tulisi kattaa esimerkiksi edellä mainitun taksitapauksen kaltaiset lievimmät seksuaalisen integriteetin loukkaukset. Aiemmin voimassa olleen sääntelyn ei katsottu antavan aikuisiin kohdistuvissa pinnallisissa kosketteluissa riittävää säännöstukea.²⁸ Ennen ahdistelusäännöstä lievin seksuaalirikos oli pakottaminen seksuaaliseen tekoon²⁹, ja pakottamisen edellyttäminen saattoi asettaa riman toimintaan puuttumiselle liian korkealle,³⁰ eikä se soveltunut luontevasti niin sanottuun kähmintään, kuten ei pahoinpitelynkään säännös.³¹ Tasa-arvolain ja työturvallisuuslain säännökset, jotka sinänsä asettavat työnantajalle velvollisuuden puuttua häirintään, eivät mahdollista vaatimusten osoittamista varsinaiselle tekijälle.³² Nämä säädökset eivät myöskään yleensä mahdollista varsinaisen häiritsijän rikosoikeudellista rankaisemista.

²⁷ Ks. lisäksi HE 216/2013 vp, s. 15–16.

²⁸ Ojala 2012, s. 36.

²⁹ Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon säädetään RL 20 luvun 4 §:ssä. Sen 1 ja 2 momenttien mukaan, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. 1 §:ssä tarkoitettu teko viittaa raiskauksen tunnusmerkistöön.

³⁰ Oikeusministeriö 2012, s. 46.

³¹ Ojala 2012, s. 36.

³² Oikeusministeriö 2012, s. 47.

Lainsäädäntöön muutospainetta on aiheutunut myös vuonna 2011 allekirjoitetusta naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdystä Euroopan neuvoston yleissopimuksesta (SopS 53/2015, Istanbulin sopimus). Sopimuksen 36 artiklassa asetetaan velvoite kriminalisoida seksuaalinen väkivalta. Sen 1 kohdan mukaan osapuolten on toteuttava tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seuraavat tahalliset menettelyt säädetään rangaistaviksi: a. seksuaalinen tunkeutuminen toisen henkilön emättimeen, peräsuoleen tai suuhun jonkin ruumiinosan tai esineen avulla ilman tämän henkilön suostumusta; b. *muu toiseen henkilöön ilman tämän suostumusta kohdistuva seksuaalinen teko*; ja c. toisen henkilön saattaminen ilman hänen suostumustaan seksuaalisiin tekoihin kolmannen henkilön kanssa. 2 kohdan mukaan henkilön on annettava suostumus vapaaehtoisesti vapaasta tahdostaan, joka arvioidaan kulloistenkin olosuhteiden mukaan. 3 kohdassa vielä täsmennetään, että 1 kohdan määräyksiä on sovellettava myös tekoihin, jotka kohdistetaan entisiin tai nykyisiin kansallisessa laissa tunnustettuihin puolisoihin tai kumppaneihin. Muu toiseen henkilöön kohdistuva seksuaalinen teko on siis Istanbulin sopimuksen mukaan muuta kuin henkilöön penetroitumista, esimerkiksi koskettelua.³³ Yleissopimuksen velvoitteisiin siten kuuluu kriminalisoida sellaiset kokonaisuutena arvostellen seksuaaliset teot, jotka kohdistuvat toiseen henkilöön ilman tämän suostumusta. Suomessa tämä sopimusvelvoite on pantu täytäntöön säätämällä rikoslain 20 lukuun seksuaalisen ahdistelun säännös ja muuttamalla raiskausta ja törkeää raiskausta koskevia säännöksiä.³⁴ Säännöksen tarve voidaan myös todentaa poliisin tietoon tulevien seksuaalisten ahdisteluiden lukumäärän perusteella, sillä Tilastokeskuksen mukaan poliisin tietoon tuli esimerkiksi 529 seksuaalista ahdistelua vuonna 2018.³⁵

Tasa-arvolakia koskevaan hallituksen esitykseen (HE 90/1994 vp) on kerätty esimerkkilista siitä, millä eri tavoin lain 7 §:n mukainen seksuaalinen häirintä voi ainakin ilmetä. Esityksessä mainitaan sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet, jotka ovat toistuvia, härskit puheet, kaksimieliset vitsit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomau-

³³ Määrittelyn tarkoituksena on kuvata käyttäytymismallia, jonka yksittäiset osatekijät eivät välttämättä erikseen tarkasteltuina johda seuraamukseen. Uhri ja väkivallantekijä useimmiten tuntevat toisensa, ja he usein edustavat suhteessaan eri hierarkia- ja valtasvoja. Artiklan soveltamisala ei rajoitu työelämään, mutta vastuuta koskevat vaatimukset voivat vaihdella yksittäisten tilanteiden mukaan, joissa kyseistä menettelyä esiintyy. Ulkoasiainministeriö 2013, s. 68.

³⁴ HE 216/2013 vp, s. 4, 32 ja 33.

³⁵ Rikos- ja pakkokeinotilasto, kohta Väkivaltarikokset.

tukset tai kysymykset, niin ikään toistuvina, sekä seksuaalisesti virittyneet kirjeet, puhelinsoitot (nykyisin sama pätee myös sähköposteihin ja tekstiviesteihin) tai esille asetetut pornoaineistot, fyysinen koskettelu, sukupuoliyhteyttä tai muuta seksuaalista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset ja raiskaus tai sen yritys.³⁶ Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2010:1 naispuolisia työntekijöitään lähennellyt ja kosketellut yhtiön miespuolinen toimitusjohtaja tuomittiin seksuaalisesta hyväksikäytöstä, työturvallisuusrikoksesta ja työsyrynnästä, koska tämä oli epäasiallisista syistä asettanut asianomistajat epäedulliseen asemaan sukupuolensa perusteella.

Ahdistelusäännöksen ja tasa-arvolain esitöiden välillä on tekotapojen osalta paljon yhtymäkohtia. Seksuaalisen ahdistelun kriminalisoinniksi ehdotettiin alun perin seuraavaa:

Joka koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, seksuaalisesta häirinnästä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.³⁷

Esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan kosketteluun voidaan vakavuudeltaan rinnastaa eräitä tekoja, jotka ovat omiaan loukkaamaan pikemminkin henkistä kuin fyysistä itsemääräämisoikeutta. Näiltä kosketteluun rinnastettavilta tekotavoilta edellytetään riittävä painavuutta, koska ihmisillä voidaan katsoa yleensä olevan paremmat mahdollisuudet valvoa henkisen kuin fyysisen itsemääräämisoikeutensa toteutumista. Kysymys ei siis olisi esimerkiksi tulkinnanvaraisista, mahdollisesti seksuaalisiksi tulkittavista huomautuksista, vaan toisen henkilön ulkoisten ominaisuuksien, kuten seksuaalisesti merkityksellisten ruumiinosien kommentoimisen esimerkiksi julkisella paikalla voisi katsoa loukkaavan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Esityksen mukaan vakavuudeltaan kosketteluun rinnastettavia tekoja voisivat olla toisen seuraaminen sukupuoliyhteyttä ehdotellen tai muunlainen, esimerkiksi työtoverien välinen painostaminen sukupuoliyhteyteen. Samoin ahdistelua koskevaa säännöstä voitaisiin soveltaa tekijän ehdotellessa yleisellä paikalla toiselle, että tämä ryhtyisi maksua vastaan hänen kanssaan sukupuoliyhteyteen taikka tiedustellessa siihen ryhtymisen hintaa. Seksuaalisena häirintänä voitaisiin pitää myös itsensä paljastamista toiselle

³⁶ HE 90/1994 vp, s. 90; HE 216/2013 vp, s. 14.

³⁷ HE 216/2013 vp, s. 69.

tai perusteetonta kyselyä toisen sukupuolielämästä esimerkiksi sellaisen henkilön toimesta, jonka virka- tai työtehtävien mukaista kysely ei ole.³⁸

Lakivaliokunta kritisoi ahdistelua koskevaa hallituksen esitystä rangaistavuuden rajojen epäselvyydestä koskien ilmaisuja ”muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa”, ”seksuaalinen teko” ja ”teko, joka on omiaan loukkaamaan kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta”. Lakivaliokunnan mukaan ilmaisut saattaisivat erikseen arvioituina olla riittävän täsmällisiä, mutta yhdessä ne muodostavat kokonaisuuden, joka tekee rangaistavuuden alasta epäselvän.³⁹ Samalle kannalle asettui myös perustuslakivaliokunta, joka niin ikään katsoi täsmällisyyssyistä olevan ongelmallista kriminalisoida koskettelemalla tai muulla siihen rinnastettavalla tavalla tehty seksuaalinen teko, vaikka seksuaalisen häirinnän erityisluonteeseen kuuluu, että häirintää voi olla varsin monentyyppistä. Samassa yhteydessä valiokunta huomautti, että säännöksen nimikkeen tulisi olla rikosta selvemmin kuvaava. Siten ainoastaan koskettelemalla tapahtuvat seksuaaliset teot päätyivät lopulliseen säännökseen, jonka nimikkeeksi vaihdettiin seksuaalinen ahdistelu.⁴⁰

Tässä pääluvussa kirjoitetaan seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöstä ja tulkitaan sitä lainopillisesti. Koska seksuaalisen ahdistelun säännös on toissijainen muihin rikoslain 20 luvun säännöksiin nähden, tulee sen soveltamisalaa arvioitaessa ottaa huomioon myös pakottamista seksuaaliseen tekoon ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset.⁴¹ Tässä yhteydessä hyödynnetään myös näitä säännöksiä koskevia lain esitöitä, koska säännökset pitävät sisällään samanlaisia elementtejä, kuin tuore seksuaalisen ahdistelun säännös.⁴²

Seksuaalista ahdistelua koskeva rikoslain 20 luvun 5 a §:n säännös on siis lopullisessa muodossaan seuraava:

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

³⁸ HE 216/2013 vp, s. 59–60.

³⁹ LaVM 4/2014 vp, s. 7.

⁴⁰ PeVL 6/2014 vp, s. 4; HE 216/2013 vp, s. 51–52; Ojala 2014, s. 24–25.

⁴¹ Ojala 2014, s. 191.

⁴² Näitä elementtejä ovat esimerkiksi termit ”seksuaalinen teko”, ”seksuaalinen itsemääräämisoikeus” ja ”seksuaalisesti olennainen”.

Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä keskeiset elementit ovat 1) koskettelu, 2) seksuaalinen teko, 3) on omiaan -edellytys ja 4) seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Tämän luvun pääpaino on koskettelun, teon seksuaalisen luonteen ja on-omiaan-edellytyksen lainopillisessa tulkinnassa ja systematisoinnissa. Koskettelu ja teon seksuaalinen olennaisuus liittyvät toisiinsa kiinteästi, joten niiden käsitteleminen samassa alaluvussa on tarkoituksenmukaista. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus taas on käsitteenä niin merkittävä, että sen määrittelyminen toteutetaan omassa pääluvussa.⁴³ Myös tahallisuuden täyttymistä seksuaalisessa ahdistelussa käsitellään jäljempänä erillisessä pääluvussa.

2.2 Koskettelu ja seksuaalinen teko

Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö edellyttää kosketteluä. Sanamuotoa on perusteltu siten, että kosketteluä on pidettävä tyypillisenä tekotapana,⁴⁴ eikä rangaistavuutta ole käytännössä mahdollista tai tarpeenkaan ulottaa esimerkiksi erilaisiin ilmeisiin, eleisiin tai tulkinnanvaraisiin huomautuksiin taikka pornografisen aineiston esillä pitämiseen.⁴⁵ Ilmaus ”koskettelu” tuo esiin sen, ettei kysymys esimerkiksi ole tavanomaisena pidettävästä ihmisjoukossa ohimennen tapahtuneesta toisen hipaisusta, vaan teolta edellytetään tiettyä intensiivisyyttä. Kysymys on sivelestä, puristelusta, taputtelusta tai muista vastaavista teoista. Koska säännöksellä suojataan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistavan koskettelun kohteena on ruumiinosa, jota tavanomaisesti pidetään seksuaalisesti merkityksellisenä, kuten ainakin sukupuolielin, rinnat, takapuoli tai reidet. Myös toisen suutelemista voidaan esitöiden mukaan pitää tässä yhteydessä kosketteluna, mutta sellaista suutelutapaa, joka täyttää tunnusmerkistön, ei ole esitöissä tarkemmin määritelty.⁴⁶ Koska koskettelulta edellytetään tietynlaista intensiivisyyttä, voidaan suutelua ylipäänsä pitää edellä mainittuja kosketteluita intensiivisempänä toimintana, koska se edellyttää tekijän menevän koskettelun kohdetta lähemmäs kuin esimerkiksi kädellä mitä tahansa ruumiinosaa puristeltaessa.

Rikoslain 20 luvun 5 a §:n mukainen seksuaalinen ahdistelu edellyttää myös, että koskettelu on seksuaalinen teko ja että se on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

⁴³ Seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta ks. tarkemmin 3. pääluku.

⁴⁴ HE 216/2013 vp, s. 59.

⁴⁵ HE 216/2013 vp, s. 52. Perustuslakivaliokunta ja lakivaliokunta kritisoivat ilmaisua ”muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa”. Lakivaliokunnan mukaan tämä ilmaisu yhdistettynä muuhun tunnusmerkistöön olisi ollut ongelma täsmällisyyden kannalta. Perustuslakivaliokunnan mukaan muotoilu olisi ollut rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vastainen. LaVM 4/2014 vp, s. 7; PeVL 6/2014 vp, s. 4.

⁴⁶ HE 216/2013 vp, s. 59.

keutta. Seksuaalinen teko määritellään RL 20 luvun 10 §:ssä. Rikoslain 20 luvussa seksuaalisen ahdistelun lisäksi myös pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöt edellyttävät seksuaalista tekoa. Koska näitä kaikkia tunnusmerkistöjä koskee sama määritelmäsäännös, voidaan seksuaalisen teon lainopillista merkitystä tutkia myös muita rikoslain 20 luvun säännöksiä koskevasta oikeuskäytännöstä ja lain esitöistä.

Seksuaalisen teon arvioinnissa huomioon otettavan rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentin määritelmäsäännöksen mukaan

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Seksuaalinen teko siis edellyttää seksuaalista olennaisuutta. Lähtökohtaisesti teon seksuaalinen olennaisuus arvioidaan objektiivisesti eli ulkonaisesti havaittavista seikoista lähtien. Tässä arvioinnissa tulee ottaa huomioon tekijä ja teon kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet. Määritelmän tulkinta kytkeytyy aina osin siihen, minkä seksuaalirikoksen kohdalla seksuaalisen teon käsitettä tutkitaan ja millaisia lisäedellytyksiä seksuaalisen teon ohella kulloinkin sovellettava säännös edellyttää.⁴⁷ Voidaan sanoa, että teon on ylitettävä tietty merkittävyyskynnys,⁴⁸ vaikka määritelmäsäännöstä koskevassa hallituksen esityksessä lausutaan, että eräitä tekotapoja voidaan pitää tekijän tarkoitusperistä riippumatta luonteeltaan seksuaalisesti olennaisina. Tällaisia tekoja ovat muun muassa kielisuudelmien antaminen lapselle sekä sukupuolielinten alueelle kohdistuva koskettelu.⁴⁹ Kun teon kohteena on lapsi, voi lapsen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen edellyttää matalampaa rangaistuskynnystä, sillä lapset eivät ole vielä kypsiä itse määräämään seksuaalisuudestaan. Toisaalta esimerkiksi venäläisten miesten tavan tervehtiä toisiaan suutelemalla ei voida katsoa olevan seksuaalinen teko.⁵⁰

Ennen RL 20 luvun 10 §:n määritelmäsäännöksen muutosta vuonna 2011 seksuaalinen teko oli määritelty tarkemmin. Tuolloin seksuaalisen teon tavoitteena vaadittiin olevan seksuaalinen kiihotus tai tyydytys, eli teolla oli oltava merkitystä ihmisen sukupuolivietin kannalta.

⁴⁷ Ojala 2014, s. 192.

⁴⁸ Keskeiset rikokset/Matikkala 2018, s. 150.

⁴⁹ HE 282/2010 vp, s. 110.

⁵⁰ Keskeiset rikokset/Matikkala 2018, s. 124, 127 ja 128.

Säännöstä katsottiin olevan tarpeen muuttaa ratkaisun KKO 2005:93 myötä, jossa jäi näyttämättä, että alaikäisille lapsilleen toistuvasti pitkiä kielisuudelmia antaneella ja heidän var-taloitaan hyväilleellä isällä olisi ollut teoille seksuaalinen tarkoitus. Keskeinen argumentti oli, ettei esille tullut sellaisia seikkoja, jotka viittaisivat isällä olleen taipumusta käyttää lapsia seksuaalisesti hyväkseen. Muun muassa tämän ratkaisun myötä annetussa hallituksen esityksessä 282/2010 vp nähtiin silloisen seksuaalisen teon määritelmän voivan johtaa yleisen oikeustajun vastaisiin sekä lapsen suojaamisen tavoitteen kanssa ristiriitaisiin lopputuloksiin. Lapsen kannalta tarkasteltuna merkitystä ei siis tulisi olla tekijän teolleen mieltä-mällä tavoitteella, joten seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelu poistettiin määritelmäsäännöksestä.⁵¹

Seksuaalisen teon määritelmän osalta joudutaan myös kysymään, onko esimerkiksi kaikki sukupuolielimen alueelle kohdistuva koskettelu luonteeltaan seksuaalista, vai voiko toiminta tulla arvioivavaksi jonakin muuna tekona. Lähtökohtaisesti sukuelimen tai naisen rintojen alueelle tapahtuvaa koskettelua on pidettävä seksuaalisesti olennaisena. Tällaisen koskette-lun osalta voidaan kuitenkin kysyä, voisiko sitä arvioida myös jonain muuna tekona. Suku-puolielinten koskettelua voi liittyä myös väkivaltarikoksiin. Esimerkiksi nyrkillä naisen rin-taan lyöminen on koskettamista, mutta kysymys voi olla myös pahoinpitelystä. Pahoinpite-lyn yhteydessä tekijä voi esimerkiksi puristaa uhria sukupuolielimen alueelta, mutta tätäkään koskettelua ei voida karrikoidusti pitää seksuaalisesti olennaisena. Toisaalta tekijä voidaan tällaisessa tapauksessa tuomita sekä pahoinpitelystä että seksuaalisesta ahdistelusta. Tällai-nen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun tekijä pahoinpitelyn yhteydessä myös pahoinpitelyyn kuulumattomasti puristelee uhria seksuaalisesti olennaisella tavalla.⁵²

Vuoden 2013 hallituksen esityksessä on pohdittu, voidaanko esimerkiksi pukeissa olevan naisen takapuoleen kohdistuvaa taputtelua pitää seksuaalisena tekona. Esityksessä katsotaan, että ainakin seksuaalisen ahdistelun säännöksen näkökulmasta tällaista takamuksen taputte-lua tulee pitää seksuaalisena tekona.⁵³ Muuta näkemystä voitaisiin pitää järjenvastaisena, sillä takamusta on esitöidenkin perusteella pidettävä seksuaalisesti relevanttina ruumiin-osana.⁵⁴ Voidaan olettaa, että ainakin julkisilla paikoilla oleskellessa ihmisillä on vaatteet

⁵¹ HE 282/2010 vp, s. 8–9.

⁵² Ojala 2014, s. 193.

⁵³ HE 216/2013 vp, s. 60.

⁵⁴ HE 216/2013 vp, s. 59.

päällään, jolloin myös takamus on peitetty. Jos esimerkiksi ostoskeskuksessa entuudestaan tuntemattoman henkilön takamusta tullaan koskettelemaan, olisi omituista, jos koskettelua ei tällöin pidettäisi seksuaalisesti olennaisena seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksena. Huomioon on toisaalta kuitenkin otettava teko-olosuhteet, sillä rangaistavuuden kynnyksen voidaan katsoa nousevan merkittävästi, mikäli kosketteli on entuudestaan tuttu seurustelukumppani. Esimerkit osoittavat, että teon seksuaalinen olennaisuus on vahvasti kontekstisidonnaista, eikä johtopäätöksiä voida usein tehdä pelkästään kosketeltavan ruumiinosan perusteella.

Seksuaalisesta ahdistelusta säädettyä esimerkiksi erilaiset vihjailevien puheiden muodossa tapahtuvat seksuaaliset teot rajattiin soveltamisalan ulkopuolelle. Kuitenkin seksuaalisen teon luonnetta arvioitaessa merkitystä annetaan myös teko-olosuhteille. Siten nuo kosketteluun rinnastettavat tekotavat tulevat mukaan arviointiin, koska niillä saattaa olla merkitystä arvioitaessa sitä, onko koskettelua pidettävä seksuaalisena tekona vai ei.⁵⁵ Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun henkilö kehuu toisen takamusta tai rintoja ja ehdottelee sukupuoliyhteyttä, ja myöhemmin erilaisissa yhteyksissä koskettelee tätä mainituilta alueilta ilman kosketeltavan henkilön suostumusta.

Teon seksuaalista olennaisuutta arvioidaan huomioon ottaen tekijä ja teon kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet. Siten huomioon otettava konteksti on sangen laaja, ja seksuaalisuuden kannalta merkitykselliset näkökohdat voidaan ottaa näiden seikkojen kautta huomioon. Jokin teko voi olla seksuaalinen, mutta se ei välttämättä ole seksuaalisesti olennainen. Olennaisuuden voidaan ajatella asettavan tietyn laadullisen ja määrällisen kynnyksen.⁵⁶ Lain esitöiden mukaan määritelmässä tarkoitettua olennaisuutta arvioitaessa on merkitystä sillä, missä tarkoituksessa teko tapahtuu, mikä liittyy määritelmässä mainittuihin teko-olosuhteisiin. Esimerkiksi lääketieteellisesti perusteltavissa olevat ja asianmukaisesti suoritettut leikkaukset ja muut vastaavanlaiset toimenpiteet eivät kuulu määritelmän piiriin, vaikka niillä voi olla vaikutuksia toimenpiteen kohteena olevan henkilön seksuaaliseen kykyyn ja niillä siinä mielessä olisi hänen kannaltaan seksuaalisesti olennainen merkitys.⁵⁷

⁵⁵ Ojala 2014, s. 194.

⁵⁶ Keskeiset rikokset/Matikkala 2018, s. 129; vrt. HE 216/2013 vp, 60; ks. Niemi-Kiesiläinen 1998, s. 11–12.

⁵⁷ HE 282/2010 vp, s. 110; Keskeiset rikokset/Matikkala 2018, s. 130.

Voidaan myös arvioida, että seksuaalisen olennaisuuden arvioinnin perusteella lapseen kohdistuva koskettelu katsotaan helpommin seksuaalirikokseksi kuin aikuisiin kohdistuvat vastaavanlaiset teot.⁵⁸ Lisäksi on huomattava myös tunnusmerkistön edellytys, että rangaistava seksuaalinen ahdistelu kohdistuu toiseen ihmiseen. Seksuaalisen ahdistelun säännös koskee siis vain toisia ihmisiä kohtaan koskettelemalla tehtäviä seksuaalisia tekoja, ei esimerkiksi itseään tai esineitä, vaikka sellaisiakin tilanteita voitaisiinkin arkielämässä pitää häiritsevänä käytöksenä.⁵⁹

2.3 Vaarantaminen

Suomen rikoslainsäädännössä rikokset voidaan jakaa vaadittavan vaaran asteen perusteella kolmeen kategoriaan. Näitä vaaran asteita ovat konkreettinen vaara (”aiheuttaa vaaraa”), abstrakti vaara (”on omiaan aiheuttamaan vaaraa”) ja niin sanotut tekorikokset, jotka ovat sellaisinaan rangaistavia.⁶⁰ Eri vaarantamismuotojen välillä on aste-eroja, ja konkreettisessa sekä abstraktisessa vaarantamisessa otetaan huomioon tekohetken olosuhteet.⁶¹ Rikoksissa, joiden tunnusmerkistö sisältää konkreettisen vaarantamisen, on seurauksen aiheutumiselle tai muun rikosvastuun edellytyksen toteutumiselle on ollut varteenotettava mahdollisuus.⁶² Teko on konkreettisesti vaarantava, jos siitä olisi sen konkreettisessa ilmenemismuodossa voinut aiheutua vahinko jollekin teon vaikutuspiirissä olevalle henkilölle.⁶³

Abstraktisissa vaarantamisrikoksissa eli on omiaan -delikteissä rangaistusuhka liitetään toimintaan, joka on omiaan aiheuttamaan eli tyypillisesti aiheuttaa tietyn tilan tai seurauksen, tai rangaistava teko on omiaan aiheuttamaan tietyn seurauksen vaaraa. Käytännössä katsoen ”on omiaan vaarantamaan” nähdään synonyyminä ilmaukselle ”on omiaan aiheuttamaan vahinkoa”.⁶⁴ Tekorikokset viittaavat taas sellaisiin rangaistussäännöksiin, jotka eivät sisällä

⁵⁸ HE 216/2013 vp, s. 15.

⁵⁹ Ks. HE 216/2013, s. 60.

⁶⁰ Tapani – Tolvanen 2013, s. 176–177. Vaarantamisrikokset voidaan toisaalta myös jakaa konkreettisiin vaarantamisrikoksiin, on omiaan -delikteihin ja voida-delikteihin. Ks. tarkemmin Frände 2012, s. 63–64. Ruotsalaisessa rikosoikeudessa kirjoitetaan mm. vahinkodeliktistä (*skadedelikt*), konkreettisesta vaarantamisdeliktistä (*konkreta faredelikt*), abstraktisesta vaarantamisdeliktistä (*abstrakta faredelikt*) ja presumoidusta vaaradeliktistä (*delikt med presumerad fara*). Ks. tarkemmin Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 89–92.

⁶¹ Tapani – Tolvanen 2013, s. 19. Vrt. Frände 2012, s. 83–84, jonka mukaan vaarantamisen eri muodot ovat itsenäisiä eikä abstraktisissa vaarantamisrikoksissa oteta huomioon teon olosuhteita.

⁶² Tapani – Tolvanen 2013, s. 191. Frände kirjoittaa niin sanotusta ontologisesta mahdollisuudesta, ks. Frände 2012, s. 80.

⁶³ Nuutila 1996a, s. 290–291; Melander 2016, s. 134. Ks. myös Tapani – Tolvanen 2013, s. 191–192.

⁶⁴ Frände 2012, s. 89–91; Tapani – Tolvanen 2013, s. 180–181. Abstraktiseen vaarantamiseen perustuvat kriminalisoinnit ylläpitävät ihmisten luottamusta siihen, että sääntöjä noudatetaan niin, ettei oikeushyvän hyödyntämiseksi välttämättömiä keskinäisiä turvallisuusodotuksia horjuteta. Nämä keskinäiset odotukset eivät

mitään vaarantamisen kriteeriä, eli tekojen rangaistavuus ei edellytä konkreettista tai abstraktista vaaraa, vaan teko on rangaistava sellaisenaan ilman vaaraelementtiä. Kysymys on siitä, että lainsäätäjät on arvioinut tietyt teot vaarallisiksi ja kirjoittanut niiden tunnusmerkistöihin kumoamattoman oletettaman tekojen vaaraa aiheuttavasta luonteesta.⁶⁵

Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä huomionarvoista on, että sen alkuosa on kirjoitettu tekorikoksen muotoon, mihin viittaa ilmaisu ”joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon”. Toisin sanoen tekijän tunnusmerkistön mukainen toiminta itsessään tekee siitä rangaistavan teon seurauksista riippumatta, mikä seksuaalisessa ahdistelussa merkitsee, että toisen koskettelu seksuaalisesti olennaisella tavalla on itsessään rangaistavaa ilman mitään vaaraedellytystä. Toisaalta jäljempänä tunnusmerkistössä ilmaisu ”joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta” viittaa kuitenkin abstraktiseen vaarantamiseen. Se, että teko loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on hallituksen esityksen mukaan teon tyypillinen seuraus.⁶⁶ Kyseessä on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstrakti vaarantuminen, eli rangaistuksen edellytyksenä ei ole, että itse teon kohde kokee itsemääräämisoikeutensa tulleen loukatuksi, vaan ilmaisu viittaa teon seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaan luonteeseen.⁶⁷

Teon kohteen oma tavanomaisesta poikkeava reaktio seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta ei kuitenkaan sellaisenaan merkitse, että rikosoikeudellisessa arvioinnissa olisi katsottava loukkauksen tapahtuneen. Lähtökohtana on niin sanotun keskimääräisen ihmisen reagoititapa. Huomioon voidaan ottaa kuitenkin teon kohteen henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten hänen ikänsä ja sukupuolensa. Esimerkiksi nuorimpien ja vanhimpien häirinnän kohteiden seksuaalisen itsemääräämisoikeuden voidaan ajatella tulevan tyypillisesti loukatuksi muita matalammalla kynnyksellä.⁶⁸ Näillä perusteilla periaatteessa kaikki seksuaalisena tekona pidettävät koskettelut voivat tulla arvioitaviksi seksuaalisena ahdisteluna.⁶⁹

horju, jos sääntöjen rikkominen ei olisi voinut johtaa vahinkoon. Tapani – Tolvanen 2013, s. 180–181. Melander kirjoittaa abstraktisen vaarantamisen rangaistavuuden perustuvan yleispreventiiviseen tavoitteeseen, ks. Melander 2016, s. 136–137.

⁶⁵ Frände 2012, s. 64; Tapani – Tolvanen 2013, s. 176–177; Melander 2016, s. 133.

⁶⁶ HE 216/2013 vp, s. 60. Tämä näkemys haastetaan jäljempänä, sillä seuraustahallisuus ei ole mielekkäästi sovellettavissa abstraktiseen vaarantamiseen. Ks. jakso 5.3.2.

⁶⁷ HE 216/2013 vp, s. 60; Ojala 2014, s. 195. Voidaan kuitenkin huomauttaa, että reaali maailmassa teon kohde ei mitään todennäköisimmin tee rikosilmoitusta, mikäli ei koe seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan loukatun, missä mielessä teon kohteen kokemuksella on merkitystä, vaikka muutoin tekoa arvioidaankin objektiivisesti.

⁶⁸ HE 216/2013 vp, s. 60.

⁶⁹ Ojala 2014, s. 193.

Ilmeisesti yhtäällä on säädetty rangaistavaksi niin sanotusti yleisemmän tason vahingon aikaansaaminen, kun toisaalla yhteys vahinkoon on suurempi. Tällä erolla ei kuitenkaan liene käytännön lain soveltamisessa merkitystä, eikä sitä ole välttämättä yleensä edes tiedostettu.⁷⁰ Tässä tutkielmassa tarkastelu painottuu abstraktiseen vaarantamiseen.

On omiaan -kriteeristä yksi käytännön esimerkki on korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2010:52, jossa oli kyse nukkuvaan lapseen kohdistuneista seksuaalisista teoista. Kyseisessä tapauksessa tekijä oli kuvannut viidellä eri kerralla noin 8-10-vuotiaan tytön alastonta alaruumista ja sukuelintä tämän nukkuessa. Tekoon oli kuulunut myös lapsen sukuelimen koskettelua. Teon kohteena oli nukkumassa ollut lapsi, joka ei sen tapahtuessa tai välittömästi sen jälkeen tullut ollenkaan tietoiseksi tapahtumista. Korkein oikeus katsoi, että teon kohdistuessa nukkuvaan lapseen on tekijän kannalta sattumanvaraista ja ennalta arvaamatonta, onko lapsi herännyt ja havainnut teon välittömästi vai saanut tiedon teosta muualta jälkepäin, vai onko teko jäänyt tyystin tulematta lapsen tietoon. Näihin sattumanvaraisiin, tekijästä riippumattomiin seikkoihin nähden lapsen nukkumisella ei ole merkitystä arvioitaessa sitä, oliko tekijän menettely ollut omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla. Kysymys oli näistä olosuhteista riippumatta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Abstraktia vaaraa on tarkasteltava yhtäältä *ex post*-⁷¹ ja toisaalta *ex ante*⁷² -näkökulmista, sekä erikseen tekijän ja uhrin näkökulmista. Vaaran toteaminen edellyttää, että *ex post* -näkökulmasta voidaan sanoa seurauksen syntymisen olleen mahdollista. Jos seurauksen syntyminen on tästä näkökulmasta poissuljettu, ei tekijä ole voinut syyllistyä abstraktiseen vaarantamiseen.⁷³ Seksuaalisen ahdistelun osalta tämä merkitsee, ettei tekijä ole voinut syyllistyä siihen, mikäli on poissuljettua, että teko loukkaa sen kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Abstraktisissa vaarantamisrikoksissa ei tarvitse osoittaa jonkun olleen todellisuudessa vaaran piirissä, vaan siihen riittää varteenotettava mahdollisuus, että joku olisi myös *ex post* -tarkastelussa voinut olla sen piirissä. Kyseessä on siis sääntöjen rikkomisen

⁷⁰ Tapani – Tolvanen 2013, s. 178. Vrt. Frände 2012, s. 84.

⁷¹ Sen perusteella, mitä tapahtumasta tiedetään jälkikäteen. Tapani – Tolvanen 2013, s. 180.

⁷² Sen perusteella, mitä tapahtumaan vaikuttavista seikoista tiedetään etukäteen. Tapani – Tolvanen 2013, s. 180.

⁷³ Nuutila 1996a, s. 287; Tapani – Tolvanen 2013, s. 180. Vrt. Frände 2012, s. 84.

vakavuuteen ja olosuhteisiin perustuva todennäköisyysarvio siitä, onko tekotyyppi ollut vaarallinen juuri konkreettisissa olosuhteissa.⁷⁴ Seksuaaliseen ahdisteluun sovellettuna tämä tarkoittaa, että koskettelun on oltava omiaan loukkaamaan sen kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lain esitöiden mukaan arvioon vaikuttavia seikkoja voivat olla tekijän ja teon kohteen välinen huomattava ikäero ja erilaiset luottamussuhteet.⁷⁵ Tunnuksmerkistö kiinnittyy tältä osin objektiivisiin perusteisiin.⁷⁶

2.4 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ahdistelusäännöksessä

Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön suojelukohtena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus, joka on määritelty lyhyesti hallituksen esityksessä 6/1997 vp jokaisen lähtökoh-taiseksi oikeudeksi itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.⁷⁷ Seksuaalista ahdistelua koskevan hallituksen esityksen mukaan seksuaalisesti ahdisteltu henkilö joutuu mukaan tekijän seksuaalisesti olennaiseen toimintaan vastoin tahtoaan eli vastoin seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.⁷⁸ Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on ymmärrettävä samanlaisena oikeushyväenä kaikkien uhrien kohdalla uhrin iästä tai muusta taustasta riippumatta. Muilla teko-olosuhteilla voi kuitenkin olla merkitystä itsemääräämisoikeuden loukkauksen arvioinnissa.⁷⁹

Teon olisi siis oltava sen seksuaalisen luonteen lisäksi myös omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Teon seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen olisi seksuaalisessa ahdistelussa teon tyypillinen seuraus, mikä viittaa siihen, ettei ole varsinaisesti merkitystä, kokeeko ahdistelun kohde seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa tulleen loukatuksi. Koska kysymys on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktista vaarantumisesta, ei rangaistavuuden edellytyksenä ole koskettelun kohteen kokemus seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta, joten pelkästään teon uhrin kielteisen reaktion perusteella seksuaalista ahdistelua ei rikosoikeudellisessa arvioinnissa voida katsoa tapahtuneen.⁸⁰ Tekijän henkilökohtainen moraalikäsitys tai rikoksen uhriksi joutuneen henkilön nä-

⁷⁴ Tapani – Tolvanen 2013, s. 181.

⁷⁵ HE 6/1997 vp; s. 189, HE 216/2013 vp, s. 60–61.

⁷⁶ PeVL 6/2014 vp, s. 3–4.

⁷⁷ HE 6/1997 vp, s. 161; HE 216/2013 vp, s. 61. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden taustalla vaikuttavasta ajattelusta ks. tarkemmin pääluku 3.

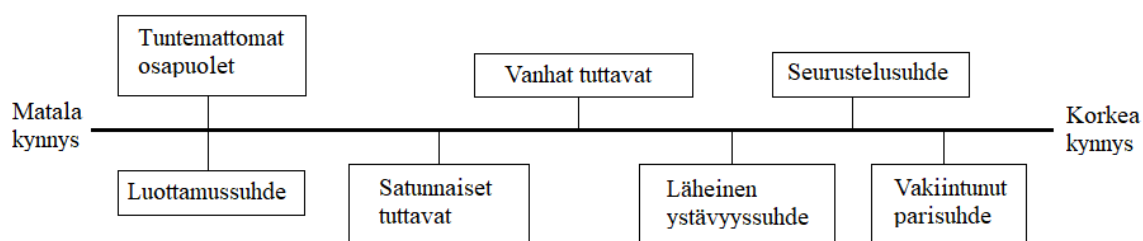
⁷⁸ HE 216/2013 vp, s. 61.

⁷⁹ Ojala 2014, s. 172.

⁸⁰ HE 216/2013 vp, s. 60.

kemykset eivät siis ole seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen arvioinnissa yksin ratkaisevia.⁸¹ Arvioinnin lähtökohta on niin sanotun keskimääräisihmisen reagoititapa. Huomioon voidaan kuitenkin ottaa teon kohteen henkilökohtaisia ominaisuuksia, kuten ikä ja sukupuoli. Esimerkiksi nuorimpien ja vanhimpien ahdistelun kohteiden seksuaalisen itsemääräämisoikeuden voidaan ajatella tulevan tyypillisesti loukatuiksi muita matalammalla kynnyksellä.⁸²

Se, mikä on omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaihtelee ainakin sillä perusteella, mitkä ovat teko-olosuhteet ja millainen on osapuolten välinen suhde. Hallituksen esityksen mukaan olosuhteita ja tekijän ja teon kohteen välistä suhdetta voidaan ajatella jatkumona (ks. kuvio). Teko on lainsäätäjän mukaan varsin matalalla kynnyksellä omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jos sen esimerkiksi tekee kadulla uhrille täysin tuntematon, ehkä vielä nuorta uhria selvästi iäkkäämpi henkilö. Samoin on arvioitavissa teko, jossa käytetään luottamusta väärin, esimerkiksi liikennevälineen kuljettajan ja asiakkaan välisessä luottamussuhteessa.⁸³ On olemassa muitakin tilanteita, joissa ei ole kysymys seksuaalisen hyväksikäytön eli RL 20 luvun 5 §:n 4 kohdan mukaisesta erityisestä riippuvuudesta, mutta joita kuitenkin tulisi arvioida eräänlaisina luottamussuhteina – esimerkiksi työpaikoilla eri asemassa olevien työtovereiden tai työntekijän ja asiakkaan välillä.⁸⁴ Hallituksen esityksessä osapuolten välisestä suhteesta lausuttua voidaan havainnollistaa kuviolla:

Kuvio 1. Tekijän ja uhrin välisen suhteen vaikutus seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen kynnykseen.

⁸¹ HE 6/1997 vp, s. 177.

⁸² HE 216/2013 vp, s. 60.

⁸³ Seksuaalista ahdistelua koskevassa hallituksen esityksessä viitataan tähän liittyen rikoslain 20 luvun 5 §:n 4 kohtaan, jonka mukaan, joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä, on tuomittava seksuaalisesta hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Täten analogiaa voidaan soveltamistilanteessa hakea myös seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöstä. HE 216/2013 vp, s. 61.

⁸⁴ HE 216/2013 vp, s. 61.

Jatkumon toisessa päässä on osapuolten välinen vakiintunut parisuhde, jollaisessa ei kosketelemisen tai vastaavien tekojen voida ainakaan yleensä katsoa olevan omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Mainitun jatkumon eri kohtiin sijoittuvat muut tekijän ja teon kohteen väliset suhteet kuten seurustelutilanteet, ystävyysuhteet, vanhojen tuttuja väliset tapaamiset, satunnaiset tuttavuudet ja niin edelleen. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa luonnetta ei tietenkään voida arvioida kaavamaisesti, mutta osapuolten välisellä suhteella on todettava olevan kuvion osoittama merkitys seksuaalisen ahdistelun arvioinnissa ainakin teoriassa. Viime kädessä arviointi tehdään yksittäistapauksittain sen perusteella, mikä vallinneissa olosuhteissa ja osapuolten välinen suhde huomioiden on hyväksyttävän seksuaalisen käyttäytymisen raja. Esimerkiksi joissakin ammateissa toimivien tavonomaista toimintaa on asiakkaiden vartalon koskettelu (ainakin lääkärit, hoitajat ja hierojat). Mikäli koskettelu poikkeaa normaalista ja asianmukaisesta ammatillisesta käytännöstä sekä kohdistuu seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin, voi kysymys olla seksuaalisesta ahdistelusta.⁸⁵

2.5 Seksuaalinen ahdistelu Ruotsissa

Ruotsin rikoskaaren 6 luvun 10 §:n mukaan

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.

Lainkohta merkitsee, että ellei 6 luvun säännöksistä muuta johdu, se, joka koskettelee seksuaalisesti alle 15-vuotiasta lasta tai saa lapsen osallistumaan tai myötävaikuttamaan seksuaalisesti merkitykselliseen tekoon, tuomitaan seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Toisen momentin mukaan sama koskee henkilöä, joka

⁸⁵ Toisaalta ainakin lääkärin ja hoitajan tapauksessa kyseessä voi olla myös RL 20 luvun 5 §:n tarkoittama seksuaalinen hyväksikäyttö. HE 216/2013 vp, s. 61.

paljastaa itsensä toiselle tavalla, joka on omiaan herättämään epämukavuutta tai muuten sa-
noin tai toimin loukkaa henkilöä tavalla, joka on omiaan loukkaamaan henkilön seksuaalista
integriteettiä.

Suomalaiseen ahdistelusäännökseen verrattuna Ruotsissa seksuaalisen ahdistelun rangaistus
on soveltamisalaltaan laveampi ja rangaistukseltaan tiukempi. Toisen momentin mukaisessa
tyyppitapauksessa mies vilauttaa sukupuolielintään stimuloidakseen itseään seksuaalisesti.
Kuten Suomessakin, ahdistelusäännöksen sanamuoto ei edellytä yksittäistapauksessa uhrille
aiheutettua konkreettista epämukavuutta vaan sen *on oltava omiaan* herättämään epämuka-
vuutta tai loukkaamaan seksuaalista integriteettiä. Lainkohdan perusteella rangaistaan kos-
kettelen ohella myös itsensä paljastelusta ja sanallisesta ahdistelusta tai häirinnästä. Näin
ollen lainkohta mahdollistaa tuomitsemisen myös ei-toivotusta seksuaalisesta ehdottelusta.⁸⁶
Samaan tapaan ruotsalaisessa ahdistelusäännöksessä on kuitenkin säädetty toissijaisuuslau-
sekkeesta, eli muut seksuaalirikossäännökset ovat etusijalla ahdisteluun nähden.⁸⁷ Sovelta-
misala on kuitenkin paljon laajempi, sillä se pitää sisällään osittain lapsiin kohdistuvat kos-
kettelut, joita Suomessa voitaisiin pitää lapsen seksuaalisina hyväksikäyttöinä. Sinänsä kos-
kettelen osalta lainkohdat ovat samankaltaisia, koska koskettelen edellytetään Suomessakin
olevan omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tunnusmerkistöstä
laveamman tekee kuitenkin ilmaisu ”toimin”, joka mahdollistaa koskettelen laajemman kir-
jon erilaisia loukkauksia tulkitsemisen seksuaaliseksi ahdisteluksi.

Toisin kuin Suomessa, Ruotsissa on jo korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä seksuaali-
sesta ahdistelusta. Ratkaisussa HD B 48-18 A:ta syytettiin B:n seksuaalisesta ahdistelusta,
kun hän oli firman juhlassa tarttunut B:tä kädellä reidestä siten, että hänen peukalonsa oli
osunut tämän sisäreiteen. B oli ollut tapahtumasta järkyttynyt, ja tilanteen oli nähnyt moni
todistaja, mutta A:ta ei voitu tuomita seksuaalisesta ahdistelusta, koska koskettelen oli lyhyt-
kestoista ja päättyi heti, kun B osoitti haluttomuutensa siihen. Vaikka koskettelen ei ollut
toivottua, kysymys ei ollut koskettelen, joka olisi luonteeltaan niin vakavaa, että se pitäisi
tuomita seksuaalisena ahdisteluna. Kysymys oli siis siitä, ettei teko loukannut B:n seksuaa-
lista integriteettiä tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla, kun sillä ei ollut seksuaalista tar-

⁸⁶ Jareborg ym. 2015, s. 128–129.

⁸⁷ Tunnusmerkistön toissijaisuudesta ks. jakso 2.7.1.

koitusta. Tapaus saattaisi tulla tuomituksi samaan tapaan myös Suomessa, koska seksuaalinen ahdistelu edellyttää teon olevan osapuolet ja teko-olosuhteet huomioon ottaen seksuaalisesti olennainen (RL 20:10.2).

2.6 Seksuaalinen ahdistelu empiirisessä aineistossa

2.6.1 Lähtökohdat

Tässä alaluvussa tarkastellaan seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön täyttymistä alioikeuskäytännössä. Tuomioistuinten ratkaisujen kuvailu toteutetaan teemoittain siten, että niistä nostetaan esille tunnusmerkistön kannalta relevantit seikat tai teko-olosuhteet. Tuomioissa esiin tulleet argumentit tai asian kannalta merkittävät seikat on jaoteltu aineiston valossa keskeisiin ryhmiin, joita ovat seksuaalisesti merkittävät ruumiinosat, suutelu, seksuaalissävyytteiset puheet ja muu teon seksuaalisen olennaisuuden osoittava käytös, poikkeukselliset ahdistelut ja tuomioistuimen hylkäämät tapaukset. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta, suostumusta ja tahallisuutta koskevat tapaukset käsitellään asianomaisissa pääluvuissaan tutkielman systematiikan takia. Osa ratkaisuista tulee käsitellyksi tutkimuksessa useamman kerran, koska ratkaisut sisältävät monenlaisia argumentteja ja olosuhteita, joita on tarkoituksenmukaista kategorisoida yhdessä muiden vastaavanlaisten perusteluiden kanssa.

Analyysin jälkeen tehdään johtopäätöksiä seksuaalisen ahdistelun säännöksen soveltamiskäytännöstä. Pyrkimys on vastata tutkimuskysymykseen 1, eli mitä seksuaalinen ahdistelu on tuomioistuinten tulkintojen näkökulmasta. Olennaista on siis tutkia, mitä ovat RL 20 luvun 5 a §:n mukainen koskettelu, seksuaalinen teko ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus empiirisessä aineistossa. Ellei erikseen mainita tiettyä syytekohtaa, syytetään vastaajaa yhdestä seksuaalisesta ahdistelusta. Osassa ratkaisuja vastaaja on ollut asianosaisena muissakin tekokokonaisuuksissa, mutta nämä muut teot jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Tarkempia tietoja tapauksista on koodattu liitteisiin 1 ja 2, joihin tutustuminen on suotavaa analyysia luettaessa, sillä niitä kirjoittaessa on pyritty antamaan kattava kokonaiskuva kunkin ratkaisun keskeisistä seikoista ja olosuhteista.

Koska RL 20 luvun 5 a § edellyttää ahdistelun tekemistä koskettelemalla, on luonnollista, että kaikissa tuomioistuinprosessiin edenneissä tapauksissa on kysymys tilanteista, joissa edes jonkinlaista koskettelua on tapahtunut. Sitä vastoin voitaisiin pitää kummallisena, jos pääkäsittelyyn asti etenisi tapauksia, joissa minkäänlaista koskettelua ei olisi tapahtunut.

Vaikka ilman kosketteluakin voidaan todeta arkielämässä esiintyvän tilanteita, joissa tehdään seksuaalisia tekoja, joita niiden kohteet voivat pitää seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavina, eivät sellaiset tilanteet yleensä kuulu rikosoikeudellisesti arvioitaviksi. Yhdessäkään ratkaisussa ei siis ole noussut ongelmaksi, onko kysymys koskettelusta, vaan kysymys on pelkän koskettelu osalta ollut enemmänkin koskettelutavasta ja vällinneista olosuhteista, eli miten vastaaja on kosketellut asianomistajaa ja mistä, ja millaisia ovat olleet muut teko-olosuhteet.⁸⁸

2.6.2 Seksuaalisesti merkittäviin ruumiinosiin kohdistunut koskettelu

Asiakirja-aineistosta nousevat esiin erityisesti erilaiset suutelut, halaukset sekä rintoihin ja takamuksiin kohdistuneet eriaisteiset koskettelut. Aineistossa eri tavoista koskettella on käytetty sanamuotoja ”hivellä”, ”tarttua”, ”puristella”, ”silitellä”, ”koskea” ja ”kosketella”. Katson, että relevanttia sinänsä ei ole syyttäjän tai tuomioistuimen käyttämä ilmaisu eri koskettelutavoista, vaan keskeistä on koskettamisen seksuaalinen ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava luonne ylipäänsä.⁸⁹ Lain esitöiden mukaan, kun ahdistelusäännöksellä suojataan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tiettyihin ruumiinosiin kohdistuneet koskettelut katsottava tavanomaisesti seksuaalisesti merkityksellisiksi. Näitä ruumiinosia ovat takapuoli, rinnat, sukupuolielimet ja reidet.⁹⁰

Aineistossa esiintyy laaja skaala erilaisia tilanteita ja koskettelutapoja, eivätkä kaikki tuomioistuimissa arvioitavat tilanteet ole olleet sellaisia, joita lain esitöissä on ennalta otettu huomioon. Valtaosassa tapauksissa ahdistelu on pitänyt sisällään monenlaista koskettelu, sillä vain 17 syytekohdassa 68:sta koskettelu kohdistui vain yhteen ruumiinosaan tai vaatekappaleeseen (25 % aineiston syytekohdista). Näissä tapauksissa kosketteluun seksuaalisen olennaisuuden arvioinnissa on jouduttu kiinnittämään erityisen paljon huomiota tekohetkellä vällinneisiin olosuhteisiin, koska koskettelu ei välttämättä olisi tekokontekstista irrotettuna voitu pitää RL 20 luvun 10 §:n määritelmäsäännöksen edellyttämällä tavalla seksuaalisesti olennaisena. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi 39 ja 49 (sk. 5).

⁸⁸ On syytä panna kuitenkin merkille, ettei pelkkä koskettelu riitä tunnusmerkistön täyttymiseen, vaan myös muilla olosuhteilla on merkitystä. Siten ratkaisujen pohjalta tehtävät johtopäätökset ovat enemmänkin suunta- viivoja siitä, millainen näkemys alioikeuksilla on seksuaalisena ahdisteluna pidettävistä koskettelutavoista.

⁸⁹ Koskettelutapaan on kiinnitetty ratkaisuissa huomiota vain poikkeuksellisesti, sillä ratkaisuissa painottuu olosuhteiden ja koskettelu kokonaisarvio, mitä RL 20 luvun 10 §:n määritelmäsäännös edellyttää.

⁹⁰ HE 216/2013 vp, s. 59.

Ratkaisussa 39 hieroja A oli klassisen hieronnan aikana sovitusti hieronut B:n jalkoja ja pakaroituja, sitten ehdottanut rintalihasten hierontaa ja alkanut hieroa B:n rintoja rintarauhasten päältä, mitä oli oikeuden mukaan pidettävä selvästi normaalista ja asianmukaisesta ammattillisesta käytännöstä poikkeavana, minkä vuoksi teko oli katsottava seksuaaliseksi ahdisteluksi. Ratkaisun 49 syytekohtassa 5 A oli tarttunut B:tä hameesta ja nostanut sitä ylöspäin. Muuta koskettelua ei ollut tapahtunut, joten teko ei täyttänyt seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön sanamuotoa, joka edellyttää toisen henkilön koskettamista.

Sen sijaan muissa tapauksissa, joissa koskettelu oli kohdistunut vain yhteen ruumiinosaan, oli tätä ruumiinosaa selkeästi pidettävä jo lain esitöiden valossa seksuaalisesti merkityksellisenä. Ratkaisussa 4 A tarttui B:tä kädellä rinnasta, ratkaisussa 15 A oli kahdella eri kerralla kosketellut ja vienyt kätensä B:n reittä pitkin tämän nivusiin asti. Tapauksessa 24 (sk. 1) A oli yllättäen kourinut B:tä haaroista sukupuolielinten alueelta, mikä hyvin selkeästi täyttää seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön. Ratkaisussa 32 (sk. 5) A oli kosketellut B:tä takapuolelta, minkä ohella muun muassa tämän ulkonäköön kohdistuneet keuhut vahvistivat kyseessä olleen seksuaalinen teko. Käräjäoikeus totesi tässä yhteydessä, että koskettelu on B:n osalta jo lähtökohtaisesti kohdistunut lain esitöissä nimettyihin yleisesti seksuaalisesti merkityksellisinä pidettäviin ruumiinosiin, joten kysymys on aivan selkeästi ollut seksuaalisista teoista.

Ratkaisussa 34 A oli B:n pyynnöstä tämän työpaidan kaulusta haistaessaan luvatta koskettanut nenällään tätä rintoihin. Käräjäoikeuden mukaan olosuhteiden perusteella kysymys ei ollut vahingosta ja kosketus oli enemmän kuin pelkkä hipaisu sekä kohdistui alueelle, joka on seksuaalisesti olennainen, joten tekoa oli pidettävä seksuaalisena ahdisteluna. Ratkaisussa 41 A otti B:tä peniksestä kiinni niin sanotulla pinsettiotteella uimahallin suihkutiloissa. A:n kertomuksen mukaan kysymys oli vain läpsäyksestä, mutta oikeus katsoi teon seksuaaliseksi ahdisteluksi riippumatta siitä, kummalla tavalla koskettelu oli tapahtunut. Samoin seksuaalisesta ahdistelusta tuomittiin tapauksessa 10, jossa kysymys oli uhrin peniksen koskettelusta tuntemattoman henkilön toimesta uimahallin porealtaassa. Tapauksessa 42 A oli metroasemalla useampaan otteeseen kourinut B:tä takamuksesta vaatteiden päältä, minkä oikeus katsoi seksuaaliseksi ahdisteluksi, koska se teko kohdistui tuntemattomaan ihmiseen yleisellä paikalla. Samoin ratkaisussa 43 oli kysymys takamuksen kourimisesta vaatteiden päältä yleisellä paikalla. Tuomion nimenomaisena perusteena oli teon kohdistuminen takapuoleen. Ratkaisun 47 perusteluissa tyydytään toteamaan, että A:n laitettua yhtäkkiä hississä

kätensä B:n sukupuolielimen päälle ja pyörittäneen kättä rystypuolella siinä noin 2-3 sekunnin ajan oli hän koskettanut B:n seksuaalisuuden kannalta olennaista aluetta, joten A:n oli katsottava syyllistyneen menettelyllään seksuaaliseen ahdisteluun.

2.6.3 Suutelu

Muutamassa ratkaisussa on ollut arvioitavana tilanteita, joissa tekijä on esimerkiksi suudellut tai nuolaissut uhria kaulasta (tapaukset 1, 16, 23 ja 44). Tapauksessa 1 kaulalle suutelu ei erityisesti arvioitu, koska tekoon liittyi myös hivelyä takapuolesta ja ympäri uhrin kehoa, mikä vaikuttaa riittäneen siihen, että voitiin katsoa teon olevan ensinnäkin koskettelua ja toiseksi luonteeltaan seksuaalista. Tapauksessa 16 B kuvaili kaulaansa kohdistunutta suutelu sanoilla ”iso ja limainen”, ja suuteluun liittyi myös hänen hiustensa hivelyä ja niiden kehumista. Ratkaisussa 23 käräjäoikeus katsoi, että B:n kaulan suutelu oli luonteeltaan selkeästi seksuaalista ja tahallista, koska tekoon liittyi myös muun muassa reiden ja takapuolen puristaminen, tukan silittäminen ja halaaminen, jotka toivat ilmi tekokokonaisuuden seksuaalisen luonteen. Ratkaisussa 44 A oli yrittänyt suudella B:tä suulle, mutta tämän väistelyä suudelmia päätään kääntämällä suudelma oli osunut kaulalle. Tässäkään tapauksessa ei siis jäänyt epäselvyyttä siitä, etteikö teko olisi ollut RL 20 luvun 5 a §:n ja 10 §:n 2 momentin tarkoittamaa seksuaalisesti olennaista koskettelua.

Tapauksessa 3 A suuteli B:tä luvatta poskelle. Periaatteessa poskelle suuteleminen ei aina ole seksuaalinen teko, mutta koska A oli huomattavasti tekohetkellä alaikäistä B:tä vanhempi ja hän oli ennen suutelu kysynyt lupaa siihen, oli syyte hyväksyttävä. Lain esitöissä on mainittu suutelu olevan seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön tarkoittamaa koskettelua. Vaikka suutelu ei ole tarkemmin esityksessä määritelty, on asiakirja-aineiston ratkaisuissa katsottu kaikki sellaiset tapaukset seksuaaliseksi ahdisteluiksi, joissa vastaaja on ylipäänsä suudellut asianomistajaa suuteluun kohteena olevasta ruumiinosasta riippumatta. Siten myös oikeuskäytännössä on vahvistettu johtopäätös, että kaikenlaista suutelu voidaan lähikohtaisesti pitää RL 20 luvun 5 a §:n tarkoittamana seksuaalisena ahdisteluna, vaikkakin konkreettisessa ratkaisutilanteessa vaikutusta on ja tuleekin olla tekohetkellä vallinneilla olosuhteilla.

2.6.4 Seksuaalissävytteiset puheet ja muu seksuaalisen olennaisuuden osoittava käytös

Toisen henkilön koskettelua voidaan pitää seksuaalisena ahdisteluna jo pelkästään koskettelu ruumiinosan perusteella, mutta mikäli kosketeltu ruumiinosa ei ole mikään lain esitöissä mainituista, voidaan osapuolten käytöstä ennen tekoa, sen aikana tai sen jälkeen seksuaalisen

olennaisuuden osoittavana teko-olosuhteena joutua arvioimaan tarkemmin. Suuressa osassa tapauksia (28 kpl) ilmeni seksuaalissävyytteisiä puheita tai osapuolten muuta käytöstä, joka osoittaa teon seksuaalisen olennaisuuden.⁹¹ Näitä tapauksia olivat 2, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24 (sk. 2), 26, 27, 31, 32, 34, 36, 38, 40, 41, 42, 44, 45 ja 46, joista tässä yhteydessä käsitellään sellaiset, joissa seksuaalissävyytteiset puheet tai muu käytös ovat olleet yksi ratkaiseva tekijä seksuaalisen ahdistelun syyksi lukemisessa.

Ratkaisussa 2 A oli kosketellut työtehtävissä olleita kahta siistijää (B ja C) eri ajankohtina ainakin selän alueelle, teonkuvauksen mukaan yhtä myös pakaroiden alueelle ja toista rintojen alueelle. Osapuolten kertomusten lisäksi muuta näyttöä kosketteluista ei ollut, mutta A myönsi koskettaneensa molempia asianomistajia selkään, ja hän oli esitutkinnassa kertonut maininneensa C:lle ”jotain seksiin liittyvää” ja ”kehaisseensa” B:n ulkonäköä. Lisäksi C oli heti teon jälkeen kertonut todistajalle, että A oli yrittänyt kosketella häntä sanoen, että hotellissa oli ”huonot seksipalvelut”. Vaikka selkää ei voida yleisesti ottaen pitää seksuaalisesti merkityksellisenä ruumiinosana, voi senkin koskettelu olosuhteista riippuen täyttää seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön. Ratkaisussa 36 A:n teko katsottiin luonteeltaan selvästi seksuaaliseksi, koska hän oli tehnyt lantiollaan työntöliikkeitä B:tä vasten ja useaan kertaan puhunut tämän ”ottamisesta”.

Ratkaisussa 8 linja-autonkuljettajana toiminut A oli kahdella eri kerralla ahdistellut 17-vuotiaasta B:tä ensimmäisellä kerralla tarttumalla tähän ja vetämällä lähelleen, toisella kerralla pölyttämällä hiuksia ja silittämällä B:n reiden ihoa tämän reikäfarkkujen läpi. Jälkimmäisen teon aikana A oli sanonut, että saisi olla enemmän paljasta pintaa. Käräjäoikeus katsoi, että koskettelun luonnetta arvioitaessa merkitystä tulee antaa myös koskettelujen aikaisille tai niitä edeltäneille puheille, jotka voivat johtaa siihen, että koskettelua pidetään seksuaalisena tekona, vaikka koskettelua ei ilman muita tekoon liittyviä olosuhteita pidettäisi seksuaalisena tekona.⁹² Teko täytti kokonaisuutena seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön.

Tapauksessa 14 A oli lähtenyt seuraamaan entuudestaan tuntematonta B:tä kaupungilla ja tämän käskyistä ja kielloista huolimatta lopulta laittanut kätensä tämän ylävartalon ympäri ja yrittänyt suudella. A oli muun muassa kysynyt B:ltä, onko tällä poikaystävä tai lapsia, ja

⁹¹ Seksuaalissävyytteiset puheet ja muu vastaajan toiminta, joka osoittaa teon seksuaalisen olennaisuuden, on koostettu liitteeseen 2.

⁹² Ks. Ojala 2014, s. 194.

ollut kielteisestä vastauksesta mielissään. Seuratessaan B:tä A oli lähettänyt hänelle Facebook-kaveripyynnön ja myöhemmin sitä kautta lähettänyt yksityisviestillä hänelle pornografisen videon. A:n toiminta tuki B:n kertomusta ja osoitti teon seksuaalisen luonteen. Tapauksessa 17 taas taksinkuljettajana toimiessaan A oli kysynyt B:ltä, pitääkö tämä ratsastamisesta ja tarkentanut, ettei tarkoittanut hevosilla ratsastamista, vaan niin kuin miehillä ratsastetaan, että ”oletkos saanut kovaa kyytiä”, samalla sivellen B:n reittä sormenpäällään. A oli kommentoinut myös B:n lyhyttä hametta ja kysellyt tämän yhteystietoja, joten koskettelu katsottiin seksuaalisesti olennaiseksi.

Ratkaisussa 18 A oli kosketellut B:tä käsin rinnoista ja alapään kohdalta tämän työharjoittelun aikana. A:lla oli ollut tapana puhua työharjoittelijoille kaksimielisesti, esimerkiksi kysyä alusvaatteiden väriä. Myös syytteenalaiseen seksuaaliseen ahdisteluun liittyi B:hen kohdistuneita kaksimielisiä puheita. A oli tunnustanut puhuneensa seksuaalissävyyteisesti B:lle, minkä perusteella tämän kertomusta pidettiin uskottavana ja syyte oli hyväksyttävä. Ratkaisussa 26 A oli usealla eri kerralla kosketellut reisistä, käsistä ja hartioista ja taputellut takapuolelle samalla työnantajalla työskennellyttä B:tä vastoin tämän tahtoa. A:n puheet olivat olleet vihjailevia ja hän oli lähettänyt B:lle seksuaalisväritteisiä viestejä, jotka ensinnäkin vahvistivat todistajien kertomukset ja toiseksi koskettelujen seksuaalisen luonteen. Samankaltainen ratkaisu 34 nousee esille tässäkin yhteydessä vastaajan puheiden perusteella. Tapauksessa A väitti, että hänen nenänsä osuminen B:n rintoihin oli ollut vahinko, mutta hänen aiempien vihjailevien puheidensa perusteella oikeus ei pitänyt uskottavana, että kyseessä olisi ollut vahinko, vaan ne vahvistivat teon seksuaalisen luonteen ja tarkoituksellisuuden.

Ratkaisussa 32, jossa kysymys on muun muassa neljästä seksuaalisesta ahdistelusta, A ahdisteli alaikäisiä asianomistajia kahvilassa. Hänen koskettelunsa ei kaikkien asianomistajien kohdalla kohdistunut hallituksen esityksen tarkoittamiin seksuaalisesti merkityksellisiin alueisiin, sillä syytekohtassa 2 hän oli hivellyt C:n kättä ja tökännyt tätä kainaloon sekä koskettellut tätä yläselästä ja päästä. Oikeus katsoi, että vaikka kainaloon tökkäisy oli pikemminkin C:n reagoinnin tavoittelua, on yleisen elämäkokemuksen mukaan hyvin poikkeavaa työntää sormensa toisen kainaloon. A oli ennen koskettelua kehumut C:n ulkonäköä ja sanonut tämän olevan ihana, minkä vuoksi syyte hyväksyttiin. Vastaavanlaista arviointia tehtiin myös syytekohtassa 3, jossa A oli laittanut kätensä D:n niskaan ja kuiskannut tämän korvaan rakastavansa tätä, samalla pitäen poskeaan D:n poskea vasten. Myös E:n (sk. 5) kohdalla A oli kehumut hänen ulkonäköään ja kehumut häntä ihanaksi, mikä riitti perusteeksi hyväksyä

syyte. Ratkaisu 32 osoittaa hyvin sen, että seksuaalista ahdistelua tulee arvioida kokonaisuutena.

Tapauksessa 40 A oli ulkona kävellessä kouraissut sukulaistaan B:tä rinnasta, pitänyt tätä kädestä kiinni ja puristanut takamuksesta. A oli ehdottanut B:lle myös sukupuoliyhteyttä ja kysellyt, onko hän ollut miehen kanssa. Asunnolle, jossa B:n oli tarkoitus yöpyä, saavuttuaan osapuolten eri huoneisiin nukkumaan mennessä A oli tullut huoneeseen, jossa B oli nukkumassa, vain paita päällään niin, että B näki hänen genitaalialueensa. Tuolloin A oli kuiskannut B:n korvaan ”muista, että orgasmit ovat tärkeintä.” Noin kuukausi teon jälkeen A oli soittanut B:lle ja pyytänyt tätä koskettelemaan itseään. Muun muassa asiassa näyttönä esitellyllä äänitteellä kuullun ehdottelun perusteella kosketteluita oli pidettävä seksuaalisesti olennaisina. Ratkaisussa 22 taksinkuljettajana toiminut A oli luvannut B:lle suklaata, jos tämä ei kertoisi kenellekään alapäänsä koskettelusta, mikä ainakin osoitti, ettei kyseessä ollut täysin viaton tilanne, sillä A toimi B:n taksinkuljettajana ensimmäistä kertaa, eivätkä osapuolet olleet tavanneet aiemmin.

2.6.5 Poikkeukselliset ahdistelut

Aineistossa oli joitakin tapauksia, joita ei välttämättä voisi pitää niin sanotusti perinteisinä tai tavanomaisina seksuaalisina ahdisteluina. Esimerkiksi tapauksessa 21 A oli hieronut työtehtävien lomassa ohimennen kollegaansa B:tä niskan ja hartioiden alueelta ja yllättäen kysynyt, näkeekö kukaan heitä, minkä jälkeen hän oli alkanut hieroa B:n rintoja tämän paidan läpi. Tekotavaltaan ahdistelussa ei ole sinänsä mitään erikoista, koska rinnat ovat hallituksen esityksessään mainittu seksuaalisesti merkityksellinen alue, mutta voidaan kysyä, onko keskivertoihmisen näkökulmasta normaalia tai hyväksyttävää edes antaa työtoverille niskahierontaa. Jos rintojen puristelua ei olisi tapahtunut, olisi teon seksuaalisen olennaisuuden arvioinnissa jouduttu tarkastelemaan teko-olosuhteita laajemmin. Käräjäoikeuden ratkaisusta ei ilmene, että B olisi suostunut edes hierontaan, mutta B oli vasta rintojen hieromisen jälkeen kieltänyt A:ta tekemästä näin ja poistunut tilanteesta.

Hieman erilaista koskettelua ilmeni myös ratkaisusta 34, jossa A painoi nenänsä B:n rintoihin. B oli ihmetelty työpaitansa hajua, josta hän oli tarjonnut paidan kaulusta A:n haistettavaksi. Sinänsä koskettelu kohdistui seksuaalisesti merkittävälle alueelle, mutta ratkaisu

osoittaa, että myös muulla ruumiinosalla kuin kädellä tai suulla koskettelu voi täyttää seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön. Tapauksessa 32 vastaaja oli suudellut kahta asianomistajaa rintoihin tai rintakehän alueelle, mistä käräjäoikeus lausui, että ”selvää on, että tällaisessa suutelemisessä kysymys on seksuaalisista teoista.” Tapauksessa 48 taasen A oli ravintolassa kaatunut B:n päälle ja kosketellut tätä rinnoista ja keskivartalolta vaatteiden läpi maaten tämän päällä pöydällä ja maassa. A oli maannut B:n päällä tämän yrittäessä nousta ylös ja estänyt tätä nousemasta. A:n selitys, että hän olisi vahingossa kaatunut B:n päälle ja yrittänyt nousta, ei kelvannut käräjäoikeudelle, vaan teon katsottiin täyttävän seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön.

Aineistossa esiintyi muutamia niin sanottuja sarja-ahdistelijoita, jotka ahdistelivat useampaa henkilöä eri ajankohtina, mutta joiden teot muistuttivat toisiaan. Tällaista esiintyi ensinnäkin ratkaisussa 7, jossa A oli useilla eri kerroilla ahdistellut kahta vastaanottokeskuksen työntekijää hieromalla tai muuten koskettelemalla heitä selästä ja pakaroista, sitten painanut vartalonsa tai etumuksensa kiinni heihin. Tapauksessa 12 A oli samana päivänä peräkkäin ahdistellut kahta julkisessa tilassa oleskellutta häntä merkittävästi nuorempaa tyttöä, jotka olivat siellä suorittamassa työtehtäviään. A oli mennyt asianomistajan luo, ottanut yhteisen kuvan kännykällään ja yrittänyt suudella. Lopulta hän oli onnistunut suutelemaan molempia muun muassa rintojen väliin. Niin ikään ratkaisussa 24 entuudestaan tuntematon ahdistelija kouri kolmea eri uhria jalkojen välistä sukupuolielinten alueelta.

Ratkaisun 29 osalta voidaan taas sanoa A:lla olleen jopa vakiintunut, selkeä kaava. Häntä syytettiin kahdeksaan eri henkilöön kohdistuneista seksuaalisista ahdisteluista, joista yhtä hän oli ahdistellut kahdella eri kerralla. Kaikkia ahdisteluita yhdisti se, että A lähestyi uhrejaan pyytämällä heiltä reittiohjeita erääseen paperilta näyttämäänsä osoitteeseen. Ohjeet saatuaan A yllättäen tarttui uhreihin kiinni halausotteella ja suuteli heitä väkisin, minkä jälkeen hän poistui väärään suuntaan. Myös ratkaisussa 49 on nähtävissä kaavamaista käytöstä. A oli syytettynä useasta seksuaalirikoksesta, joissa hän oli lähtenyt yöbussista seuraamaan koitehinsa matkalla olleita uhreja. Osan heistä hän oli raiskannut tai yrittänyt raiskata, kahden uhrin osalta kysymys oli seksuaalisesta ahdistelusta. Syytekohtassa 4 ensisijainen syyte oli pakottaminen seksuaaliseen tekoon, mutta väkivallan vähäisyyden vuoksi vain toissijainen syyte seksuaalisesta ahdistelusta hyväksyttiin. Syytekohta 5 hylättiin, koska koskettelu ei kohdistunut henkilöön, vaan vastaaja oli tarttunut tätä kiinni hameen helmasta. Tapauksessa 9 A tuomittiin yhdestä raiskauksesta ja yhdestä seksuaalisesta ahdistelusta, joista molemmat

tapahtuivat hänen omistamansa ravintolan takahuoneessa, jonne hän houkutteli uhrinsa jollakin verukkeella.

2.6.6 Hylätyt tapaukset

Syyte seksuaalisesta ahdistelusta hylättiin aineiston viidessä ratkaisussa, joita olivat 19, 30, 35, 46 ja 49 (sk. 5). Nämä ratkaisut on valittu tutkimukseen, koska niiden avulla voidaan tehdä rajanvetoa sallitun ja kielletyn toiminnan välille, eli pyrkiä määrittelemään, millainen toiminta täyttää seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön ja toisaalta missä olosuhteissa toimintaa ei voida pitää seksuaalisena ahdisteluna. Vain viiden ratkaisun perusteella ei voida kuitenkaan esittää yleistettävissä olevia johtopäätöksiä, vaan voidaan vain todeta, millaisissa tilanteissa ainakin oikeus on katsonut, että syyte seksuaalisesta ahdistelusta on hylättävä.

Ratkaisussa 19 bussinkuljettajana toiminut A oli kulkiessaan matkan jälkeen linja-autossa väitetyesti estänyt B:n poistumisen bussista, laittanut kätensä tämän hameen alle jalkojen väliin ja kouraissut tätä sukupuolielinten alueelta. B:n kertomuksen mukaan A oli ennen bussimatkan alkamista kehunut häntä kauniiksi. A jätettiin tuomitsematta, koska pelkkien osapuolten kertomusten perusteella ei ennakkotapauksen KKO 2013:96⁹³ valossa voitu tuomita A:ta ilman muita todisteita, eli A:n syyllisyydestä jäi varteenotettava epäily,⁹⁴ vaikka mainittu koskettelu vallinneissa olosuhteissa ja luonteensa puolesta muutoin olisi voitu katsoa seksuaaliseksi ahdisteluksi. Tapaus oli edennyt oikeuteen asti luultavasti siksi, että A oli myöntänyt ehdottaneensa B:lle halaamista.

Ratkaisussa 30 A oli avustamistilanteissa toistuvasti puristellut palkattuja avustajia (B ja C) rinnoista, takapuolesta ja sisäreisistä sekä toista ainakin kerran jalkovälillä. A myönsi toimineensa teonkuvauksen mukaisesti, mutta tekoihin oli hänen mukaansa B:n suostumus (sk. 1), eli kysymys oli siitä, oliko teot tehty seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukaten. Osapuolten välillä oli sovittu, että vastaaja saa kosketella B:tä rahaa vastaan. Koska A ei ollut

⁹³ Ennakkopäätöksessä on linjattu, ettei yksinomaan asianomistajan uskottava kertomus ole riittävä syyksi luokemiselle seksuaalirikosasiassa. Ks. jakso 4.2.

⁹⁴ Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan vaihtoehtoisen tapahtumainkulun olemassaoloa ei voitu riittävällä varmuudella poissulkea, mihin vaikutusta saattoi olla esimerkiksi asianomistajan kertomukseen liittyvillä epätarkkuuksilla. On mahdollista, että asianomistaja oli itse osunut ahtaassa bussinkäytävässä käsinojaan ja luullut tullessa kourituksi.

teollaan ylittänyt sitä, mihin B oli suostunut, ei tekoa voitu tuomita seksuaalisena ahdisteluna. Ratkaisu vahvistaa sen lähtökohdan, että oikeushyvän haltijan pätevä suostumus tekoon poistaa sen moitittavuuden.⁹⁵

Ratkaisussa 46 A oli väitetysti asunnollaan sijaitsevalla sängyllään hivuttautunut lähemmäs B:tä ja kosketellut vastoin tämän suostumusta reittä hipelöimällä, suutelemalla huulille, koskettelemalla useamman kerran haarojen välistä sekä työntämällä kätensä B:n paitojen alle ja koskettelemalla molempia rintoja paljaalta iholta. Osapuolet kertoivat eriävästi siitä, jatkoiko A koskettelua kieltämisen jälkeen vai ei. A oli myöntänyt osan teonkuvauksesta, mutta selittänyt seksuaalisen tekonsa sillä, että osapuolet ovat tavanneet Tinderissä, jonka A oli käsittänyt seksikumppanin hakusovellukseksi, mutta B käytti sovellusta kertomansa mukaan kavereiden hankkimiseen ja keskusteluun. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan kyseessä on seuranhakusovellus, joten A:lle oli perustellusti voinut jäädä virheellinen kuva B:n päämäärästä, kun niitä ei ollut mainittu tämän profiilissa. Syyte oli hylättävä, koska ei ollut tarpeeksi näyttöä siitä, että A olisi jatkanut lähentelyä kiellon jälkeen.

E erityisen mielenkiintoinen on tapaus 35, jossa A eräässä liikkeessä asioidessaan oli siirtynyt asiakaspalvelutiskin taakse ja laittanut kätensä työtehtävää suorittaneen B:n lantiolle tai vyötärölle. B oli kokenut tilanteessa seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa tulleen loukatuksi, mutta oikeus argumentoi, että koskettelun tulee myös ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta olla luonteeltaan sellainen, että kysymys on tyypillisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavasta koskettelusta. Kosketus oli tapahtunut sellaiseen vartalonkohtaan, että sillä voi tilanteesta riippuen olla seksuaalinen tarkoitus, mutta todistajan mukaan kosketus ei näyttänyt luonteeltaan seksuaaliselta, joten syyte seksuaalisesta ahdistelusta hylättiin. Viimeinen hylätyistä ratkaisuista, 49 (sk. 5), hylättiin, kuten edellä on kerrottu, koska A oli koskenut vain asianomistajan hameeseen, mikä ei riitä tunnusmerkistön täyttymiseen.

2.6.7 Yhteenveto

Monimutkaisen tunnusmerkistön vuoksi tuomioistuimet joutuvat toisinaan arvioimaan tunnusmerkistöä laajasti. Niin sanotusti helppoina tapauksina voidaan pitää niitä, joissa teko on

⁹⁵ Toinen syytekohta hylättiin, koska C ei halunnut tulla kuulluksi, eikä syyksi lukevaa tuomiota voitu perustaa tämän esitutkintakertomukseen. Suostumuksen vaikutuksesta ks. tarkemmin pääluke 4.

kohdistunut lain esitöissä mainittuihin ruumiinosiin, joita itsessään on pidettävä seksuaalisesti merkityksellisinä, mikä osoittaa teon seksuaalisen luonteen. Lainsäätäjä on sinänsä onnistuneesti osannut ennakoida, mihin ruumiinosiin seksuaalinen ahdistelu usein kohdistuisi.⁹⁶ Suutelua ei lain esitöissä ole tarkemmin määritelty, mutta oikeuskäytännössä kaikissa tapauksissa, joissa suutelua on esiintynyt, on teot tulkittu seksuaalisesti olennaisiksi, mitä on pidettävä rationaalisena tulkintana. Tuomioistuimet eivät ole antaneet juurikaan merkitystä sille tavalle, jolla seksuaalisessa ahdistelussa uhria on kosketeltu, vaan teon seksuaalisen olennaisuuden tarkastelussa on painotettu enemmänkin kosketeltuja kehonosia ja tekijän käytöstä. Myöskään ruumiinosalle, jolla kosketellaan, ei ole annettu painoarvoa, sillä myös nenällä koskettaminen ja sormella tökkiminen on katsottu seksuaaliseksi ahdisteluksi.

Ratkaisut osoittavat, että seksuaalisen ahdistelun säännöksen soveltaminen on vahvasti kontekstisidonnaista, eivätkä monet koskettelut kontekstista irrotettuna välttämättä olisi seksuaalista ahdistelua. Voidaan esimerkiksi kysyä, olisivatko teot seksuaalista ahdistelua, jos ne tapahtuvat äidin ja lapsen välillä – mikäli perheessä on tapana kehua toisia perheenjäseniä ja osoittaa kiintymystä kosketuksella tai leikkimielisesti kiusata muita perheenjäseniä tökkimällä, ei tekokokonaisuutta voisi todennäköisesti pitää seksuaalisena ahdisteluna.⁹⁷ Seksuaalista olennaisuutta ei arvioida kovin tarkasti silloin, kun kosketellaan lain esitöissä mainittuja ruumiinosa tai suudellaan. Näissä tapauksissa kysymys on useammin siitä, onko seksuaalisesta ahdistelusta riittävästi näyttöä (tai onko osapuolten kertomuksia pidettävä uskotavina) tai onko tekoon ollut uhrin suostumus.

Muissa tapauksissa tuomioistuin joutuu kiinnittämään enemmän huomiota tekohetkellä vallinneisiin olosuhteisiin arvioidessaan sitä, onko tekoa pidättävä rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan seksuaalisesti olennaisena. Tällöin tarkastellaan osapuolten, etenkin vastaajan, käytöstä ennen tekoa ja sen aikana. Vastaajan käytös voi osoittaa tahallisuutta (tietoisuus olosuhteista ja seksuaalinen tarkoitus) ja teon seksuaalista olennaisuutta. Tuomioistuimessa vaikuttaa näissä tapauksissa usein olleen ratkaisevaa se, mitä vastaaja on lausunut omasta käytöksestään, eli käytöksellä ja siihen liittyvillä kertomuksilla on myös todistusvoimallista vaikutusta. Jos vastaaja on myöntänyt esimerkiksi sanoneensa jotakin seksuaalilissävyytteistä, voi se asianomistajien ja todistajien kertomukseen yhdistettynä antaa aihetta käsitykselle, että kyseessä on ollut seksuaalisesti olennainen teko. Joissakin tapauksissa ei

⁹⁶ HE 216/2013 vp, s. 59.

⁹⁷ Vrt. ratkaisu 32, sk. 2.

ole ollut lainkaan varmaa, onko väitettyä ahdistelua tapahtunut ollenkaan, mutta vastaajan myönnettyä seksuaalissävyytteiset puheensa tai hänen lähettyä asianomistajalle seksuaalissävyytteisiä viestejä on hänet voitu tuomita seksuaalisesta ahdistelusta. Monessa tapauksessa olisi ollut mahdollista, ettei vastaajaa olisi tuomittu seksuaalisesta ahdistelusta, jos hän olisi itsekriminointisuojaan⁹⁸ vedoten kieltäytynyt kertomasta mitään.

Luonnollisesti valtaosassa tapauksista on tapahtunut monenlaista koskettelua, mikä on helpottanut arviointia. Voidaan jopa todeta, että mitä enemmän koskettelua on tekohekellä tapahtunut, sitä matalammalla kynnyksellä sen voidaan katsoa olevan seksuaalista ahdistelua. Sinänsä yhdessäkään tapauksessa, jossa on ollut laaja skaala monenlaista kähmintää tai jopa väkivaltaan viittaavaa käytöstä, ei ole ollut vaikeuksia sen päättelyssä, onko seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö täyttynyt. Selvästi normaalista ja asianmukaisesta ammatillisesta käytännöstä poikkeavaa hierontaa on oikeuskäytännössä pidetty seksuaalisena ahdisteluna. Toisaalta pelkkään vaatekappaleeseen kohdistunutta koskemista ei ole tuomittu seksuaalisena ahdisteluna. Hylätyissä tapauksissa on kiinnitetty huomiota osapuolten kertomusten uskottavuuteen, teon kohteen suostumukseen ja teon seksuaaliseen olennaisuuteen. Kun suostumuksesta on osoitettu luotettavaa näyttöä, ei teon ole katsottu täyttäneen seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöä. Seksuaalissävyytteiset puheet vahvistavat yleensä kyseessä olevan seksuaalisesti olennainen teko, eli että tekijällä on ollut seksuaalinen motiivi.⁹⁹

Seksuaalissävyytteiset puheet ovat vahvistaneet esimerkiksi selän kosketteluun olleen seksuaalinen teko, kun uhri on ollut suorittamassa työtehtävää. Myös omalla kehollaan toiseen koskettaminen on katsottu ahdisteluksi, kun tekijä on samalla puhunut uhrin "ottamisesta". Reiden ihon sively yhdistettynä hiusten pöllyttämiseen ja seksuaalisesti vihjaileviin puheisiin on samoin seksuaalista ahdistelua. Seksuaalisen olennaisuuden paljastavina puheina on oikeuskäytännössä pidetty uteluita uhrin elämäkumppanista, lapsista tai yhteystiedoista. Monissa tapauksissa tekoa ovat myös hallituksen esityksessä ennakoitulla tavalla edeltäneet uhrin ulkonäköön kohdistuneet keuhut. Myös tekijän väite siitä, että koskettelu on ollut vahinko, kumoutuu oikeudessa usein hänen aiemman käytöksensä perusteella, joten seksuaalissävyytteisillä puheilla tai muulla käytöksellä on myös merkitystä näytön arvioinnissa. Tätä muuta käytöstä voi esimerkiksi olla tekijän perusteeton alastomuus uhrin seurassa tai uhrin

⁹⁸ EIS 6.3 artiklan mukainen oikeus olla todistamatta itseään vastaan.

⁹⁹ Ojala 2014, s. 94.

lahjominen. Valitettava havainto aineistosta on myös se, että monet ahdistelijat ovat syyllistyneet useampaan seksuaalirikokseen. Yhdessä tapauksessa vastaaja oli syytettynä jopa kahdeksasta ahdistelusta, jotka olivat lähes identtisiä keskenään.

2.7 Seksuaalinen ahdistelu suhteessa muihin seksuaalirikostunnusmerkistöihin

2.7.1 Toissijaisuuslauseke

Rikoslain 20 luvun 5 a §:n mukaan, joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, *jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta*, seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rikossäännöksessä on niin sanottu absoluuttinen toissijaisuuslauseke, joka merkitsee, että seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöä sovelletaan vain silloin, kun teosta ei ole muualla rikoslain 20 luvussa säädetty rangaistusta. Absoluuttiset toissijaisuuslausekkeet ovat ehdottomia, ja rikossäännöstä sovelletaan vain silloin, kun teosta ei ole muualla laissa säädetty rangaistusta, tässä tapauksessa rikoslain 20 luvussa. Mikä tahansa samaan tekoon soveltuva muu rikossäännös syrjäyttää tällaisen absoluuttisen toissijaisuuslausekkeen sisältävän rikossäännöksen, sillä syrjäyttävälle säännökselle ei ole asetettu mitään erityisvaatimuksia.¹⁰⁰ Ahdistelusäännöksen absoluuttisen toissijaisuuden vuoksi seksuaalirikosten arvioinnissa tulee huomioon ottaa erityisesti pakottamista seksuaaliseen tekoon ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset, joiden suhteen rajanvetoa voidaan joutua tekemään.¹⁰¹

Seksuaalista ahdistelua koskevan rangaistussäännöksen säätämällä ei tavoiteltu sitä, että tekoihin, joihin jotkin muut rangaistussäännökset soveltuvat, sovellettaisiin ahdistelusäännöstä, vaan ahdistelusäännöstä sovelletaan vain, jos teosta ei muualla RL 20 luvussa säädetä rangaistusta. Säännöksen tarkoitus on ollut vain niin sanotusti paikata rikoslain 20 lukua, mutta ei muuttaa muiden seksuaalirikosten säännösten soveltamisalaa. Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö on toissijainen kuitenkin vain rikoslain 20 luvun säännöksiin nähden, eli tilanteesta riippuen tekijä voidaan tuomita seksuaalisesta ahdistelusta ja jostain muusta rikoslain 20 luvun ulkopuolisesta rikoksesta.¹⁰² Toisin sanoen esimerkiksi pakottaminen sek-

¹⁰⁰ Kallio 2018, s. 22.

¹⁰¹ Ojala 2014, s. 191.

¹⁰² Ojala 2014, s. 193; Keskeiset rikokset/Matikkala 2018, s. 159–160.

suaaliseen tekoon (RL 20:4) on seksuaaliseen ahdisteluun nähden ensisijainen, ja sulkee seksuaalisen ahdistelun pois saman teon osalta, mutta seksuaalinen ahdistelu voi soveltua tekoon samanaikaisesti muun muassa pahoinpitelyn (RL 21:5) kanssa.¹⁰³

2.7.2 Muut seksuaalirikostunnusmerkistöt

Seksuaalinen ahdistelu tulee siis kysymykseen silloin, kun tekoa ei ole pidettävä muuna RL 20 luvun mukaisena seksuaalirikoksena. Rajanvetoa voidaan joutua tekemään lähinnä seksuaaliseen tekoon pakottamisen (RL 20:4) ja seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:5) kohdalla, sekä alle 16-vuotiaisiin kohdistuvien tekojen kohdalla lapsen seksuaalinen hyväksikäytön (RL 20:6) osalta.¹⁰⁴ 4 §:n mukaan, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon¹⁰⁵ tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. 2 momentin mukaan pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkötilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Pakottamisen tunnusmerkistön soveltamiskynnys on suhteellisen korkea, koska se edellyttää seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukselta olennaisuutta, joka usein viittaa pakottamiseen kosketella toista tai itseään sukupuolielimistä tai osallistumaan toisen seksuaaliseen tyydyttämiseen.¹⁰⁶ Nimensä mukaisesti tunnusmerkistö myös edellyttää jonkinlaista pakottamista, mitä seksuaaliselta ahdistelulta taas ei edellytetä.

RL 20 luvun 5 §:n mukaan, joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi 1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen, 2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäyty-

¹⁰³ HE 216/2013 vp, s. 61–62.

¹⁰⁴ Ojala 2014, s. 196.

¹⁰⁵ Pakottamissäännöksessä viitataan raiskaukseen (RL 20:1).

¹⁰⁶ HE 6/1997 vp, s. 177; Ojala 2014, s. 171.

misestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä, 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä, on tuomittava seksuaalisesta hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. *Ojalan* mukaan esimerkiksi hierojan kosketellessa asiakastaan sukupuolielimistä ja rinnoista hieronnan aikana voitulla arvioitavaksi, onko kysymys seksuaalisesta hyväksikäytöstä vai ahdistelusta.¹⁰⁷ Teon on katsottava kuitenkin sopivan paremmin seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön, koska hierojan ja asiakkaan välisen suhteen ei voida ajatella olevan laissa tarkoitettu erityinen riippuvuussuhde. Lisäksi riippuvuussuhteen hyväksi käyttäminen edellyttää törkeyttä, mikä on omiaan nostamaan soveltamiskynnyksen huomattavasti seksuaalista ahdistelua korkeammaksi.

RL 20 luvun 6 §:n mukaan, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. 2 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei ole kokonaisuutena arvoitellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitettulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Ojala kirjoittaa lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä lähtökohtana olevan, että koskettelun kohdistuessa lapsen sukupuolielimen alueelle kyse on seksuaalisesta teosta, milloin teko täyttää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Lähtökohta on sitä selvempi, mitä kehittyneempi lapsi on ja mitä vähemmän muita selityksiä koskettelulle voi olla. Lä-

¹⁰⁷ Ojala 2014, s. 46.

hempänä sukukypsyyttä olevalle lapselle siten myös muunlainen kuin sukupuolielimiin kohdistuva koskettelu voidaan katsoa seksuaalisesti olennaiseksi.¹⁰⁸ Kuitenkin, jos kyse on esimerkiksi yksittäisestä lapsen rintojen puristelusta, on kysymys tällöin siitä, voidaanko tekoa pitää seksuaalisena ja onko tällainen teko omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Rajanvetokriteeriksi seksuaalisen ahdistelun ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön välille muodostuu siis lapsen kehityksen abstrakti vaarantuminen. Lievimät ja yksittäiset ”kähminnit” voivat tulla lapsen seksuaalisen hyväksikäytön sijaan tulla siten arvioiduiksi seksuaalisina ahdisteluina. On kuitenkin oma kysymyksensä, miten paljon näin lieviä tekoja tapahtuu, sillä useimmiten lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ei rajoitu vain yksittäisiin kähmintöihin.¹⁰⁹

Kaikkia edellä mainittuja tunnusmerkistöjä yhdistää RL 20 luvun 10 §:n mukainen seksuaalisen teon määritelmä, mutta seksuaaliseen tekoon pakottamisessa ja seksuaalisessa hyväksikäytössä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukselta edellytetään olennaisuutta. Pakottamisessa ja hyväksikäytössä edellytys on myös, että teko todellisuudessa loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eikä tunnusmerkistöjä ole rakennettu abstraktiselle vaarantamiselle kuten seksuaalinen ahdistelu. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta vaatimuksen sijaan on, että seksuaalinen teko on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, eli myös lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö edellyttää vain abstraktista vaarantamista. Lisäksi pakottamiseen sisältyy vaatimus väkivallasta tai sen uhasta.

2.7.3 Rajanveto tunnusmerkistöjen välillä empiirisessä aineistossa

Tuomioistuimien on muutamassa tapauksessa joutunut tekemään rajanvetoa seksuaaliseen tekoon pakottamisen ja seksuaalisen ahdistelun välillä. Tapauksia on yhteensä neljä, joten niiden perusteella ei voida tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä, mutta niiden avulla voidaan luonnehtia tuomioistuinten tulkintaa eri seksuaalirikostunnusmerkistöjen välillä. Ratkaisussa 5 (sk. 1) A oli tarttunut B:tä hiuksista ja vetänyt tämän pään vinoon ja suudellut väkisin suulle. A oli ottanut B:tä niin voimakkaasti nutturalla olleista hiuksista kiinni, että tätä oli sattunut päänahkaan, jonka jälkeen A oli suudellut B:tä väkisin suulle. Käräjäoikeus katsoi teon olevan pakottaminen seksuaaliseen tekoon A:n käyttämän väkivallan ja muun uhkaavan käytöksen takia. Syytekohtassa 4 kysymys oli eri aikana tapahtuneesta koskettelusta, joka piti sisällään 17-vuotiaan C:n halailua ja pussailua vasten tämän tahtoa, vaatteesta kiinni ottamisen ja alapään koskettelun tämän vaatteiden läpi. A oli tilanteessa ”hyökkinyt” C:n päälle ja

¹⁰⁸ Ojala 2012, s. 100 ja 105; Ojala 2014, s. 197; HE 216/2013 vp, s. 15.

¹⁰⁹ Ojala 2012, s. 110; Ojala 2014, s. 193–194.

uhkaillut paikalla ollutta kolmatta henkilöä. Tämä hyökkäily osoitti käräjäoikeuden näkemysten mukaan muun fyysisen kiinniottamisen ohessa tilanteen sisältäneen väkivaltaa, joten kysymys oli seksuaaliseen tekoon pakottamisesta.

Ratkaisun 9 (sk. 2) syytteessä ei ollut kysymys pakottamisesta seksuaaliseen tekoon vaan seksuaalisesta ahdistelusta. A oli tarttunut B:tä kiinni molemmista käsistä, suudellut, pyytänyt suuseksiä, laittanut B:n käden housujensa päälle sekä pyytänyt katsomaan masturbointia ja kääntänyt B:n päätä siten, että tämä on nähnyt masturboinnin, vaikka B oli kieltäytynyt katsomasta. Lopulta A oli B:n kertomuksen mukaan ”heittänyt siemennesteet lattialle” ja pussannut B:tä. Tilanteessa ei varsinaisesti käytetty väkivaltaa tai sen uhkaa, minkä takia sitä ei voitaisi tuomita seksuaaliseen tekoon pakottamisena, mutta teko vaikuttaa vakavammalta kuin muut edellä mainitut seksuaaliset ahdistelut. Teon seksuaalisesta luonteesta ei jää epäilystäkään, sillä A oli masturboinut ja ejakuloinut tilanteessa sekä koko teon ajan puhunut seksuaalissävyytteisesti (muun muassa ”ota vähän suuhun, koske vähän, voitko runkata”), mihin B oli suhtautunut kielteisesti. Lain esitöissä lausutaan, että pakottaminen osallistumaan toisen seksuaaliseen tyydyttämiseen voi olla seksuaalisesti niin merkittävää, että se olennaisesti loukkaa toisen itsemääräämisoikeutta, mistä voi olla kysymys toisen pakottamisessa katsomaan tekijän seksuaalista kanssakäymistä tai itsetyydytystä.¹¹⁰ Toisaalta voidaan myös argumentoida, että teko istunee paremmin seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön, koska B pysyi passiivisena tilanteessa. Ratkaisu voisi olla toisenlainen, jos A olisi saanut hänet toimimaan pyytämällään tavalla tai esimerkiksi uhkaillut häntä.

Ratkaisussa 49 (sk. 4) syyttäjä oli vaatinut rangaistusta ensisijaisesti pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, mutta A tuomittiin seksuaalisesta ahdistelusta. A oli lähtenyt seuraamaan bussista jäänyttä B:tä tämän kotiin, minkä B oli huomannut vasta kotiovella pitäessään A:lle ovea auki luullen tätä naapurikseen. A olikin kouraisut B:tä kädellään hameen alta pakarasta ja reiden takaosasta. Kouraisu oli tullut kuin syöksähtäen ja ollut voimakas puristus. B:hen ei kohdistettu muuta väkivaltaa, pakottamista tai kiinni pitämistä eikä hänelle jäänyt kouraisusta vammoja, joten A voitiin tuomita vain seksuaalisesta ahdistelusta.

¹¹⁰ HE 216/2013 vp, s. 9–10.

Ratkaisussa 32 (sk. 1-3) A oli ahdistellut kolmea entuudestaan tuntematonta 15-vuotiasta muun muassa suutelemalla ja käsin eri ruumiinosia koskettelemalla. A tuomittiin seksuaalisista ahdisteluista. Tämän ratkaisun osalta herää kysymys, miksei syyttäjää ole vaatinut rangaistusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, sillä uhrin ovat olleet 15-vuotiaita, eli alle suojaikärajan. Koskettelu oli kuitenkin tapahtunut entuudestaan tuntemattoman aikuisen taholta julkisella paikalla, ja siihen oli sisältynyt monenlaista eri koskettelua. Koskettelut tosin eivät sinänsä kohdistuneet seksuaalisesti merkityksellisinä pidettäviin ruumiinosiin, joten on mahdollista, ettei väite lapsen kehityksen vaarantumisesta olisi ollut uskottava.

Ratkaisussa 24 A:n katsottiin syyllistyneen seksuaaliseen ahdisteluun (sk. 1) hänen työnnettyään kätensä B:n haaraväliin ja kourautua tätä sukupuolielinten alueelta. Kouraisu ei ollut aiheuttanut kipua, joten teko katsottiin seksuaaliseksi ahdisteluksi. Sen sijaan syytekohtassa 2, jossa A oli C:tä takaapäin lähestyttyään kourinut tätä haaroista, ja C:n työnnettyä hänet pois yrittänyt kouria vielä useaan kertaan haaroista samalla yrittäen työntää C:tä seinää vasten, tuomittiin A seksuaalisesta ahdistelusta ja seksuaaliseen tekoon pakottamisen yrityksestä. Vaikka tapauksessa seksuaalinen teko oli fyysistä voimaa sisältänyt kouraisu sukupuolielinten alueelta, oli väkivallan käyttö sisältynyt itse seksuaaliseen tekoon, eli väkivallalla tai sillä uhkaamisella ei C:tä tekoa ennen tai sen aikana pakotettu mihinkään. Käräjäoikeuden mukaan tilanne olisi ollut oikeudellisesti arvioiden toinen, jos kouriminen olisi jatkunut pidempään, jolloin olisi voitu katsoa, että vastarintaa olisi pyritty kourimiseen sisältyvällä väkivallalla murtamaan. Teko katsottiin seksuaaliseen tekoon pakottamisen osalta yritykseksi, koska A:n tarkoitus oli väkivaltaisesti kosketella B:tä tämän sukupuolielinten alueelta, mutta vastustelun takia hän ei siinä onnistunut. Syytekohtassa 3 A oli lähestynyt D:tä takaapäin, sitten väkisin toisella kädellä tarttunut tätä kaulan ympäriltä ja toisella kädellä väkisin kouraisut jalkojen välistä vaatteiden päältä. Ote, joka oli ollut tarkoitettu pitämään D paikallaan ja jolla rajoitettiin tämän mahdollisuutta liikkua, puolustautua ja torjua seksuaalinen teko, oli väkivallan käyttöä, joka mahdollisti seksuaalisen teon toteuttamisen. A:n väkivalta ja kouriminen olivat toisistaan erotettavissa, eli väkivaltaa oli kohdistettu D:hen ennen seksuaalista tekoa, joten teon katsottiin täyttävän seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistön.

Tapauksessa 28 A oli kuntokeskuksen saunassa vetänyt sormella silmät kiinni maanneen B:n bikinin haaraosan sivuun ja sormella koskettanut tämän ulkoisia häpyhuulia. B ei havainnut A:n lähestymistä ennen koskettelu tapahtumista, joten hänellä ei ollut edes mahdollisuutta

ilmaista suostumustaan tai sen puutetta tai estää tapahtumaa. Kuitenkin käräjäoikeuden näkemyksen mukaan B:n ollessa hereillä saunassa, jonne on ollut odotettavissa saapuvan myös muita kuntosalin käyttäjiä, ei hänen voitu katsoa olleen RL 20 luvun 4 §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai ilmaisemaan tahtoaan.

Yleisimmin seksuaalisen ahdistelun toissijaisuuden kannalta merkittävä tunnusmerkistö on pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Rajanvetokriteereinä ovat väkivallan käyttö tai sen uhka, aiheutuneet vammat tai uhrin tiedottomuus. Oikeuskäytännössä ei esiintynyt tapauksia, joissa rajanvetoa olisi tehty lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta, vaikka otannassa esiintyi useita tapauksia, joissa uhrin ovat olleet alle 16-vuotiaita. Oikeuskäytännössä on mahdollista joutua tekemään myös niin sanotusti oikeustajun vastaisia valintoja tunnusmerkistöjen välillä, sillä esimerkiksi tapauksessa 28 uhrilla ei ollut ollut todellista mahdollisuutta estää tekoa, koska hän ei ollut silmät suljettuaan voinut nähdä tekijän lähestyvän. Hän ei kuitenkaan ollut unessa tai muuten tiedottomassa tilassa, minkä vuoksi vain seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö soveltui tapaukseen. Toisaalta mahdollista on joissakin olosuhteissa soveltaa sekä seksuaalisen ahdistelun että seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistöjä, jos tekokokonaisuudet ovat erotettavissa toisistaan.

3 SEKSUAALINEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

3.1 Lähtökohdat

Tässä pääluvussa vastataan toiseen tutkimuskysymykseen: Mitä on seksuaalinen itsemääräämisoikeus? Samalla tarkastellaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suhdetta muihin oikeushyviin. Tarkastelu toteutetaan ensinnäkin oikeushistorian näkökulmasta luonnehtimalla seksuaalista itsemääräämisoikeutta, seksuaalirikosten kriminalisointia ja yleistä ajanhenkeä seksuaalirikosten näkökulmasta kullakin esitetyllä ajanjaksolla. Pyrkimys on kirjoittaa aiheesta tiiviisti, joten kuvailu on hyvin yleisluontoista. Tarkastelu aloitetaan myöhäiskeskiajalta, koska oikeushistoriallinen kirjallisuus osoittautuu kaikista antoisimmaksi tältä ajanjaksolta eteenpäin. Toiseksi tarkastellaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Historiallisen ja perusoikeudellisen luonnehdinnan lisäksi tarkastellaan myös seksuaalista itsemääräämisoikeutta lain suojeluobjektina ja oikeushyvänenä, koska ensinnäkin ajan saatossa seksuaalirikossäännöksillä suojattavat oikeushyvät ovat muuttuneet merkittävästi, ja toiseksi oikeushyväopillisen tarkastelun yhdistäminen oikeushistorialliseen luo loogisen ja kattavan kuvan oikeudellisesta ajattelusta seksuaalirikon kriminalisointien taustalla.

3.2 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden sanakirjamääritelmä

Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen terminä liittyy tietynlainen itsestäänselvyys: monissa siihen läheisesti liittyvissä lähteissä, esimerkiksi seksuaalirikollisuutta koskevassa kirjallisuudessa sitä ei ole välttämättä määritelty kovin yksiselitteisesti. Toisaalta käsitettä on käytetty myös monessa eri mielessä.¹¹¹ Monet kirjallisuuslähteet viittaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta määritellesään hallituksen esitykseen vuodelta 1997, jossa lainsäätäjät on määritellyt seksuaalisen itsemääräämisoikeuden oikeudeksi itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään.¹¹²

Seksuaalista itsemääräämisoikeutta voidaan tulkita myös selvittämällä sen arkikielinen merkitys. Kielitoimiston sanakirja ei kuitenkaan anna vastineita hakutermitte ”seksuaalinen itsemääräämisoikeus”, mutta vastineita löytyy näille sanoille erikseen. Sanalle ”seksuaalinen” hakutulos on seuraava:

¹¹¹ Kimpimäki 1998, s. 21.

¹¹² Tämä merkitsee, ettei yhteiskunnan tulisi puuttua sellaiseen seksuaaliseen toimintaan, jota harjoittavat aikuiset ihmiset yksityisesti ja yhteisymmärryksessä. Vapaus edellyttää suojaa myös ulkopuolisilta pakotteilta. HE 6/1997 vp, s. 161; Kimpimäki 1998, s. 21.

seksuaalinen³⁸ sukupuoli-, sukupuoli-, seksi-. *Seksuaalinen nautinto. Seksuaaliset kokemukset, tarpeet. Seksuaaliset mielikuvat. Seksuaalinen väkivalta. Lapsen seksuaalinen riisto. Seksuaalinen suuntautuminen. Hetero-, homoseksuaalinen.*¹¹³

Sanalle ”itsemääräämisoikeus” hakutulokseksi sanakirja antaa seuraavan:

itsemääräämisoikeus (kansakunnan) oikeus itse päättää asioistaan, autonomia. *Pienten kansojen itsemääräämisoikeus. Valtiollinen itsemääräämisoikeus.*¹¹⁴

Kun nämä sovitetaan yhteen, voidaan saada esimerkiksi tällainen selitys:

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus: oikeus itse päättää sukupuoliasioistaan, seksuaalinen autonomia.

Näin saatu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden arkimerkityksellinen määritelmä ei itse asiassa jää kovin kauas sen lainopillisesta määritelmästä.

3.3 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden oikeushistoriallinen tarkastelu

3.3.1 Sääntely myöhäiskeskiajalta 1700-luvulle

Nykymuodossaan seksuaalirikossäännökset ovat sukupuolineutraaleja ja riippumattomia seksuaalisesta suuntautumisesta tai yksilön statuksesta, mikä on ollut lainsäätäjän tietoinen valinta.¹¹⁵ Näkemys on muuttunut radikaalisti vuosien saatossa, sillä esimerkiksi keskiaikaisissa Maunu Eerikinpojan (noin 1370-l.) ja kuningas Kristofferin maanlaeissa (1442) oli hyvin vähän seksuaalisuutta ja avioliiton ulkopuolisia suhteita koskevia määräyksiä.¹¹⁶

Yleensä varhaisten seksuaalirikossäännösten katsotaan edustavan patriarkaalista ajattelutapaa, jonka mukaan nainen oli yhtäältä miehen vallan alainen, eikä hänellä ollut oikeussuojakeinoja, mutta toisaalta hänen oletettiin saavan mieheltä myös suojelua. Patriarkaattia tarkastellaan usein omaisuusteorian, eli naisen seksuaalisuutta pidettiin miehen omaisuutena. Tällä perusteella seksuaalirikoksilla loukattiin pääosin miestä, joko naisen isää tai hänen

¹¹³ Kielitoimiston sanakirja, hakusana ”seksuaalinen”.

¹¹⁴ Kielitoimiston sanakirja, hakusana ”itsemääräämisoikeus”.

¹¹⁵ HE 6/1997 vp, s. 2 ja 161.

¹¹⁶ Aalto 1996, s. 91.

holhoojaansa taikka aviomiestä. Seksuaalirikosten pääasiallinen rangaistavuuden kriteeri oli naisen siveellisyys ja asema (esimerkiksi neitsyet ja aviovaimot olivat muita naisia arvokkaampaa omaisuutta).¹¹⁷ Seksuaalirikoksia olivat maanlaeissa esimerkiksi huorinteko, joka koski vain naisia, ja maanlakien lisäksi kaupunkilaki kielsi mieheltä kaksinnaimisen eli toisen vaimon ottamisen. Kristofferin maanlain naimiskaassa säädettiin myös neidonloukkauksesta, josta rangaistiin miestä, joka oli maannut naisen ilman tämän vanhempien (tai naittajan) lupaa.¹¹⁸ Raiskaus¹¹⁹ itsessään oli kielletty Kristofferin maanlaissa, ja siitä oli määrätty olosuhteista riippuen erilaisia rangaistuksia, mutta tunnusmerkistö edellytti 12 miehen todistusta.¹²⁰

1600-luvun ruotsalaisessa yhteiskunnassa löivät läpi kristilliset ja luterilaiset vaikutukset, ja Kaarle IX:n maanlakia (1609) täydennettiin Mooseksen lain säännöksillä, mikä merkitsee, että oikeudet tuomitsivat myös Jumalan lain mukaan. Vaikka kirkolla ei ollut muodollista oikeudellista valtaa rikosasioissa, tuomittiin kirkollisia rangaistuksia myös maallisissa oikeuksissa. Avioliiton ulkopuolisissa seksuaalisuhteissa, joiden rikosnimikkeinä käytettiin neidonloukkausta, huoruutta tai haureutta, velvoitettiin osapuolet julkisiin kirkkorangaistuksiin, joissa syntinen pyysi julkisesti syntejään anteeksi. Kysymys oli nöyryyttävästä häpeärangaistuksesta.¹²¹ 1600-luvun sääty-yhteiskunnassa perhe ja suku olivat yhteiskunnan perusta, ja kunkin oikeudet ja velvollisuudet vaihtelivat säädyn mukaan.¹²² Naisia ja miehiä ei myöskään nähty sanan varsinaisessa merkityksessä yksilöinä, vaan heidän käyttöksensä perustui suvun tahtoon.¹²³

Sukuyhteisöissä 1600-1700 luvun taitteen Suomessa seksuaalisten suhteiden sääntely liittyi enimmäkseen sukujen välisten taloudellisten suhteiden sääntelyyn, sillä omaisuus ja työvoima siirtyivät avioliittojen myötä suvusta toiselle. Näillä omaisuusjärjestelyillä saattoi osittain olla sosiaaliturvan luonne, ja vastuu tyttärestä siirtyi avioliiton myötä miehen suvulle. Lisäksi seksuaalisuutta koskevan sääntelyn tärkeä tavoite oli turvata lasten aviollinen syntyperä. Seksuaalisuutta koskeva sääntely tapahtui enimmäkseen avioliiton solmimista ja

¹¹⁷ Niemi-Kiesiläinen 1998, s. 5; Jansson 2002, s. 165–166.

¹¹⁸ Aalto 1996, s. 91.

¹¹⁹ Alkuperäisversiossa rikosnimike oli ”*Om man våldtager en kvinna*” tai ”*Om någon våldtager en mö eller en kvinna*”, eli vapaasti suomennettuna väkisinmakaaminen. Utriainen 2013, s. 55.

¹²⁰ Utriainen 2013, s. 47–48.

¹²¹ Jansson 2002, s. 28; Utriainen 2013, s. 53.

¹²² Pihlajamäki 2004, s. 12; Utriainen 2013, s. 53.

¹²³ Aalto 1996, s. 188.

aviovarallisuutta koskevien säännösten kautta, joten rikosoikeudella oli vähäisempi merkitys.¹²⁴ Keskiaikaisista laeista voidaan siten todeta, että naisen asemaa koskevat säännökset eivät ensisijaisesti liittyneet naisen oikeuksiin ja velvollisuuksiin vaan kollektiivin, kuten suvun tai talouden, tavoitteisiin.¹²⁵ Seksuaalisella itsemääräämisoikeudella ei siis ollut merkitystä, vaan pikemminkin oman lähipiirin yleisellä edulla.

3.3.2 Vuosien 1734 ja 1889 rikoslait ja absoluuttinen sukupuolimoraali

Koska Ruotsin kodifoidussa vuoden 1734 laissa ei ollut kirkkokaarta, jäi vuoden 1686 ankara kirkkolaki edelleen voimaan. Sen rangaistuksilla suojeltiin uskonnollista yhtenäisyyttä niin pitkälle, että niin sanotusta oikeasta opista poikkeaminen rangaistiin kuolemanrangaistuksella. Ruotsissa ei ollut pakottavia säännöksiä, joiden mukaan seksuaalinen kanssakäyminen olisi edellyttänyt kirkon siunausta ja vihkimistä ennen vuoden 1734 lakia. Kuitenkin vuoden 1734 naimakaari antoi kirkolle vihkimismonopolin, jonka seurauksena ilman kirkollista vihkimistä ei ollut myöskään avioliittoa. Seksuaalisten suhteiden katsottiin kuuluvan vain avioliittoon, ja muunlainen seksuaalinen käyttäytyminen oli rikos ja synti.¹²⁶

Kuitenkin vuoden 1734 laissa ”Pahategon kaaren” 22. lukuun naisrauhan ensimmäiseksi pykäläksi kirjoitettiin raiskaussäännös, joka ensimmäisenä selvänä ilmaisuna rikoksen tunnusmerkistössä viesti, että raiskaus on rikos, joka tapahtuu vastoin naisen, mielenvikaisen tai alle 12-vuotiaan tahtoa. Samalla säädettiin, ettei raiskauksen uhria saa siitä soimata. Tunnusmerkistö edellytti myös väkivaltaa, jossa on nähtävissä yhtymäkohta nykyiseen rikoslain 20 luvun 1 §:n ilmaisuun.¹²⁷ Lakia säädettäessä pohdittiin, minkä ikäisellä tytöllä voitaisiin katsoa olevan sellaista *seksuaalista tahtoa*, jonka vastaisesti teko voitaisiin tehdä.¹²⁸ Täten voidaan jälkikäteen puhua jonkinlaisesta varhaisesta seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta, josta puhuttiin uhrin tahtona. Suojeltava oikeushyvä ei toki ollut seksuaalinen itsemääräämisoikeus tai edes fyysinen koskemattomuus, vaan pikemminkin uhrin tai hänen sukunsa kunnia tai omistusoikeus. Lakia työstänyt lakikomissio katsoi myös, että teon tapahtuminen vastoin uhrin ymmärrystä ja tahtoa tarkoittavat väkivallantekoa sekä valveilla olevaa että nukkuvaa

¹²⁴ Aalto 1996, s. 188–189; Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 140–141.

¹²⁵ Pylkkänen 1990, s. 91.

¹²⁶ Aalto 1996, s. 139 ja 141; Utriainen 2013, s. 53 ja 73.

¹²⁷ Utriainen 2013, s. 55–56. Vrt. vuoden 1734 lain ilmaus ”at ta med våld” eli ”viedä joku pois tai ottaa joku väkivallalla”, nykysuomeksi ”ottaa väkisin” ja RL 20 luvun 1 §: ”joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa”. Väkiältä yhtenä raiskauksen tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä on pysynyt rikoslainsäädännössä 1700-luvulta saakka.

¹²⁸ Ks. tarkemmin Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 148; Jansson 2002, s. 257–260; Utriainen 2013, s. 56–57.

uhria kohtaan, eli nukkuminen ei merkinnyt konkludenttista suostumusta seksuaalisuhteeseen.¹²⁹ Seksuaalirikoslainsäädäntöön tuli siten myös suostumukseen viittaavia elementtejä.

1800-luvun Suomessa seksuaalinen väkivalta kohdistui yleensä yhteiskunnan heikoimpiin ja sosiaalisesti vähäarvoimpiin naisiin ja lapsiin. Uhriksi valikoituivat nimenomaan sellaiset naiset, joita tekijöillä ei ollut aikomustakaan ottaa vaimoikseen. Vaikka sovittelu ei lain mukaan ollut sallittua, asianosaiset pyrkivät rahalla tai avioliittolupauksilla sopimaan rikossia. Syytekyynnys esimerkiksi väkisinmakaamisesta oli korkea, sillä se oli säädetty asianomistajarikokseksi, eikä prosessi kuitenkaan parantanut uhrien asemaa, sillä he saattoivat joutua rikoksen vuoksi pilkan kohteeksi.¹³⁰

1800-luvun lopulla rikoslakia ryhdyttiin uudistamaan ja vuoden 1734 laki korvattiin uudella rikoslainsäädännöllä. Vuonna 1889 voimaan tulleessa rikoslaissa esimerkiksi pakottamisesta käytettiin ilmausta ”jos joku pakottaa naisen salavuoteuteen käyttämällä väkivaltaa, jota nainen ei jaksaa vastustaa, tahi uhkausta”.¹³¹ Jotta kysymys olisi ollut pakottamisesta, naisen oli siis oltava fyysisesti kykenemätön vastustamaan loukkausta tai uhkausta. Naisella oli jo vuosisatojen ajan ollut sinänsä oikeus suojella itseään seksuaalista väkivaltaa vastaan,¹³² mutta 1700- ja 1800-luvuilla seksuaalirikosten soveltamisalaa laajennettiin. Myös tunnottomassa tilassa olevan tai muutoin itseään puolustamaan kykenemättömän naisen makaaminen oli kriminalisoitu.¹³³ Merkitystä annettiin naisen omalle tahdolle.¹³⁴

Kuitenkin vielä 1800-luvun Suomessa vallitsi stereotypia naisten jakaantumisesta prostituoituihin ja niihin, ”joiden kainoutta voitiin haureuteen pakottamisella loukata.” Tosin vaikka salavuoteus¹³⁵ oli rangaistavaa, nostettiin siitä syytteitä hyvin harvoin, ja aatelis- ja porva-

¹²⁹ Jansson 2002, s. 232; Utriainen 2013, s. 57.

¹³⁰ Utriainen 2013, s. 59–60 ja 62.

¹³¹ Utriainen 2013, s. 66.

¹³² Maunu Eerikinpojan maanlain rauhanvalakaaren 14. luvun mukaan, jos nainen tappaa raiskaajansa, tekijä tavataan itse teosta ja 12 miestä tämän vahvistaa, tapaus katsotaan hätävarjelutilanteeksi, eikä tappoa saa kostaa. Utriainen 2013, s. 46–47.

¹³³ Jansson 2002, s. 232; Utriainen 2013, s. 69.

¹³⁴ Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 145.

¹³⁵ Salavuoteus merkitsee naimattomien henkilöiden välistä seksuaalisuhdetta. Jokila 2010, s. 55.

rissäyty suhtautui kriminalisointiin torjuvasti – heidän mielestään ainoastaan avioliiton ulkopuolisen lapsen elatuksesta kieltäytyvää miestä olisi pitänyt rangaista.¹³⁶ Aatelis- ja porvarissäädyt vaikuttavat nojanneen tuolloin sallivampaan suuntaan ja kannattavan jonkinlaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta, sillä salavuoteuden dekriminalisointi olisi merkinnyt seksuaalisten suhteiden vapautumista yksilöiden itse päätettäviksi eikä pelkästään avioliittoon liittyviksi. Seksuaalirikosten kriminalisoinneilla suojeltava oikeushyvä oli kuitenkin edelleen enimmäkseen absoluuttinen sukupuolimoraali, eli välillisesti uhrin tai hänen sukusunnunsa, sillä huolenaiheena oli ennemminkin rikoksen uhrin maineen tahrinutuminen oikeudenkäynnin seurauksena kuin hänen hyvinvointinsa.¹³⁷

Edelleen vuoden 1889 lain taustalla vaikutti kirkon absoluuttinen sukupuolimoraali ja avioliittoinstituutio, joita perinteisinä kristillisinä arvoina kannattivat erityisesti papiston ja talonpoikien säädöt. Yhteiskunta kuitenkin teollistui ja kaupungistui jo 1850-luvulta lähtien, minkä johdosta argumentit alkoivat kääntyä yhteiskunnallisen todellisuuden puolelle raamatun sijaan.¹³⁸ Kristillisiä arvoja ylläpitäviä kriminalisointeja ja avioliittoinstituutiota kritisoitiin vaatiessa muun muassa uskonnonvapautta, kirkon ja valtion erottamista toisistaan ja kirkon vihkimismonopolin murtamista.¹³⁹ Vaatimusten perusteita olivat esimerkiksi kirkonvastaisuus, kaksinaismoralismin vastustaminen tai puhdas hedonismi, eli ihmisen oikeus nautintoihin ja mielihyvään.¹⁴⁰ Myös relatiivinen eli vapaa sukupuolimoraali¹⁴¹ sai kannatusta ja uskallettiin kyseenalaistaa, oliko absoluuttinen sukupuolimoraali seksuaalirikosten kriminalisointien oikea suojelukohde. Absoluuttista sukupuolimoraalia kannattavat tahot kuitenkin onnistuivat pitämään arvoistaan kiinni, joten se jäi suojeltavaksi oikeushyväksi vielä vuoden 1889 rikoslakiin.¹⁴²

3.3.3 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ilmaantumisen oikeudelliseen ajatteluun 1900-luvulla

Vuoden 1889 taustavaikutin, absoluuttinen sukupuolimoraali, oli seksuaalikriminalisointien pohja ja tuki monogamista perhekäsitystä kieltäen avioliiton ulkopuoliset sukupuolisuhteet

¹³⁶ Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 148; Utriainen 2013, s. 68. Ks. lisäksi naisasialiikkeen näkökulmasta Rajainen 1973, s. 178–188.

¹³⁷ Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 144–147; Utriainen 2013, s. 66 ja 69.

¹³⁸ Nieminen 1951, s. 38; Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 144–145; Utriainen 2013, s. 70. Liberalismin läpimurrosta ks. tarkemmin Nieminen 1951, s. 11–18.

¹³⁹ Nieminen 1951, s. 222–225; Utriainen 2013, s. 70.

¹⁴⁰ Nieminen 1951, s. 118–121; Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 146–148; Utriainen 2013, s. 70.

¹⁴¹ Relatiivisesta sukupuolimoraalista kattavammin ks. Nieminen 1951, s. 197–235.

¹⁴² Nieminen 1951, s. 255–257; Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 149; Utriainen 2013, s. 70.

vielä pitkälle 1900-luvulle. Kuitenkin vuonna 1926 lasten ja nuorten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset ulotettiin myös miespuolisiin uhreihin ja salavuoteus poistettiin. Vuonna 1948 dekriminalisoitiin myös huoruus¹⁴³.¹⁴⁴ Näiden muutosten voidaan katsoa merkitsevän jonkinlaista seksuaalirikoslainsäädännön individualisoitumista,¹⁴⁵ sillä ne osoittavat ensinnäkin sen tiedostamista, että miespuolinenkin henkilö voi olla seksuaalirikoksen uhri (vaikka tässä vaiheessa kysymys olikin vasta lapsista) ja toiseksi salavuoteuden poistaminen rikoslaista helpotti avioliiton ulkopuolisia suhteita – rangaistuksen uhkaa ei enää ollut, vaikkakin yhteisön mahdollinen paheksunta saattoi edelleen vaikuttaa tällaisten suhteiden syntyyn tai ainakin niiden julkisuuteen.

Seksuaalirikossäännösten tulkinta kuitenkin eli paljon lain säätämisen jälkeen, mihin vaikuttivat suuresti muun muassa *Forsmanin* luennot ja kirjoitukset.¹⁴⁶ Forsman katsoi väkisinmakaamisen loukkaavan myös naisen kunniaa, ei pelkästään yhteiskunnan sukupuolimoraalia. Hänen mukaansa väkisinmakaaminen kohdistuu henkilökohtaista vapautta ja siveellisyyttä vastaan, mutta myös sukupuolikunniaa vastaan, kun henkilö pakotetaan sellaisen teon kohteeksi, joka loukkaa tämän kainouden- ja säädyllisyyden tunnettaan. Forsman korosti, ettei rikostunnusmerkistön täyttymisen kannalta väkisinmakaamisessa ollut merkitystä sillä, millainen rikoksen uhri on maineeltaan, mutta ”naisen laadulla” täytyi olla vaikutusta rangaistuksen mittaamiseen,¹⁴⁷ mikä lienee ollut tuohon aikaan yleinen käsitys.¹⁴⁸ Kuitenkin *Honkasalo* on tästä poikkeavasti katsonut naisen itsensä olevan raiskausrikoksen objekti.

On yhdentekevää, onko hän naitu vai naimaton, täysi-ikäinen vai alaikäinen, impi (virgo in tacta) vaiko julkinen portto.¹⁴⁹

Nykyään aivan yleisesti on luovuttu mielipiteestä, ettei yleiseksi haureuden välikappaleeksi antautunut nauttisi väkisinmakaamista koskevan rangaistussäännöksen suoja. Jokaisella naisella on oikeus itse määrätä, antautuuko hän sukupuoliyhteyteen jonkun kanssa. Siveetön elämäntapa ei ole tehnyt hänestä hylkyesineitä, jonka kuka tahansa voisi vallata.¹⁵⁰

¹⁴³ Huoruus eli avioliiton ulkopuolinen suhde.

¹⁴⁴ HE 6/1997 vp, s. 161.

¹⁴⁵ Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 150–151; Andersson 2016, s. 57–58.

¹⁴⁶ Utriainen 2013, s. 73–74.

¹⁴⁷ Forsman 1924, s. 119; Utriainen 2013, s. 74.

¹⁴⁸ Utriainen 2013, s. 75.

¹⁴⁹ Honkasalo 1950, s. 29.

¹⁵⁰ Honkasalo – Ellilä 1970, s. 99. Vrt. Ericsson 2003, s. 114–115.

Suojeltava oikeushyvä olisi nainen itse, eikä merkitystä tulisi enää olla sukupuolimoraalilla tai kunnialla, vaan hänen omalla tahdollaan. Kuitenkin väkisinmakaamisen tunnusmerkistö saattoi täytyä ennen vuoden 1971 uudistusta vain avioliiton ulkopuolisessa raiskauksessa ja sen uhrina nähtiin perinteisesti nainen, tekijänä yleensä mies.¹⁵¹ Honkasalon ajattelussa merkittävää on kuitenkin siirtyminen ajattelussa pois päin kollektiivin oikeuksista tai intresseistä kohti yksilön oikeuksia.

Vuonna 1971 voimaan tullessa rikoslain 20 luvun uudistuksessa lähtökohdaksi kiteytettiin moraalikäsitteistä riippumaton yksilönsuojan periaate, ja luovuttiin ajatuksesta, että rangaistussäännöksillä pystyttäisiin ohjaamaan sukupuolista käyttäytymistä. Sen sijaan seksuaalirikossäännösten lähtökohdaksi otettiin erilaisista moraalikäsitteistä riippumaton, suojaa tarvitsevan yksilön oikeusturva.¹⁵² Taustalla vaikutti myös amerikkalainen naisliike, joka johti myös aviopuolison raiskauksen kriminalisointeihin monissa Yhdysvaltojen osavaltioissa. Kuitenkin väkisinmakaaminen yhdessä asuvien aviopuolisoiden välillä ei Suomessa kriminalisoitu, koska yleisesti luultiin, ettei avioliitossa tapahtunut raiskaus ollut yhtä traumaattinen kuin tuntemattoman tekemä raiskaus, vaikka tämä mielikuva ei vastannutkaan todellisuutta.¹⁵³

Muutoksen tuulet puhalsivat Suomen seksuaalirikossääntelyssä jälleen 1990-luvulla. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan kiinnitettiin huomiota yhtenä miesten ja naisten välistä tasa-arvoa loukkaavana ongelmana, ja oltiin tietoisia siitä, että naisiin kohdistuvasta väkivallasta suurin osa tapahtuu kotona. YK nosti naisiin kohdistuvan perheväkivallan ja seksuaalisen väkivallan yhdeksi naisen aseman kannalta keskeisimmäksi kysymykseksi länsimaissa.¹⁵⁴ Myös *Anttila* kritisoi avioliitossa erillään asuvien puolisoitten tai kihloissa olevien osalta sovellet-

¹⁵¹ Lainoppineilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, voiko nainen syyllistyä rikoskumppanina väkisinmakaamiseen. Forsmanin mukaan nainen pystyi osallistumaan rikokseen avunantajana, kun taas esimerkiksi Honkasalo katsoi naisen pystyvän olemaan myös rikoskumppani. Miestä ei tavanomaisesti nähty mahdollisena väkisinmakaamisen uhrina. Utriainen 2013, s. 76–77. Ks. lisäksi Forsman 1924, s. 117 ja Honkasalo – Ellilä 1970, s. 98–99.

¹⁵² HE 52/1970 vp, s. 1; HE 6/1997 vp, s. 161.

¹⁵³ Tutkimustieto osoittaa, että aviopuolisensa toimesta raiskatuksi tuleminen saattaa päinvastoin olla traumaattisempaa kuin muun henkilön. Utriainen 2013, s. 99–100.

¹⁵⁴ HE 365/1992 vp, s. 2–3; Utriainen 2013, s. 97.

tavaa lievempää väkisinmakaamisen rangaistusasteikkoa ja avioliittojen jättämistä täysin väkisinmakaamissäännösten ulkopuolelle.¹⁵⁵ *Utraisen* mukaan mikään suhde, joka on edeltänyt väkisinmakaamista, ei vähennä partnereiden seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eikä myöskään prostituoidun väkisinmakaamista tulisi arvioida muista poikkeavin kriteerein.¹⁵⁶ Väkisinmakaamissäännöstä muutettiin Suomessa avioliittoa koskevaksi vuonna 1994.¹⁵⁷

Seksuaalirikossäännöksiä muutettiin merkittävästi myös vuoden 1997 rikoslain kokonaisuudistuksessa. Vuoden 1997 hallituksen esityksessä lausuttiin, ettei seksuaalirikoksia koskevien säännösten tavoitteeksi ole järkevää asettaa siveellisyyden tai yhdenmukaisen sukupuolikäyttäytymisen ylläpitämistä tai aikaansaamista. Yhä yleisemmin hyväksyttiin myös se, että seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista. Seksuaalisuuden katsottiin olevan olennainen osa elämää ja seksuaalisuuteen kohdistuvien loukkauksien aiheuttavan usein suuriakin vahinkoja. Sen vuoksi katsottiin tarvittavan rangaistussäännöksiä nimenomaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamiseksi. Lain esitöissä seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta lausuttiin seuraavasti:

Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.¹⁵⁸

Näin vuonna 1999 voimaan tulleessa rikoslaissa seksuaalinen itsemääräämisoikeus nousi seksuaalirikossäännösten ylimmäksi suojeluintressiksi. Tätä pyrittiin korostamaan säännösten sukupuolineutraaliudella sekä sillä, ettei osapuolten avioliitto vaikuta seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Taustalla on edellä kuvailtu liberaali näkemys ihmisestä yksilönä, joka tekee itse omaa seksuaalielämänsä koskevat valinnat. Samalla irrottauduttiin seksuaalimoraalin suojelemisesta seksuaalirikoslainsäädännöllä.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Anttila 1994, s. 18–19.

¹⁵⁶ Utrainen 2013, s. 98.

¹⁵⁷ Vaimon väkisinmakaaminen kriminalisoitiin rikoslaissa 29.4.1994 alkaen. Lakimuutosta koskevassa hallituksen esityksessä lausuttiin, ettei avioliitto saisi johtaa huonompaan oikeudelliseen asemaan kuin muut parisuhteen muodot. Käytännössä aviomies ei voinut syyllistyä raiskaukseen, vaikka teko muuten olisi vastannut väkisinmakaamisen tunnusmerkistön vaatimia olosuhteita, jos teon uhri oli hänen vaimonsa. Siten vaimo oli erilaisessa oikeudellisessa asemassa kuin esimerkiksi naimaton nainen, joka tulee poikaystävänsä raiskaamaksi, sillä silloin väkisinmakaamisen tunnusmerkistö täyttyi. Henkilöiden väliset suhteet ovat juridisia seikoja lukuun ottamatta kuitenkin molemmissa tapauksissa samankaltaiset. HE 365/1992 vp, s. 3–4.

¹⁵⁸ HE 6/1997 vp, s. 161.

¹⁵⁹ HE 6/1997 vp, s. 161; Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 150–151.

Vaikka raiskauksen voidaan katsoa olevan selvin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus,¹⁶⁰ on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden toteutumista parannettu myös 2000-luvun sääntelyllä, kuten seksuaalisen ahdistelun kriminalisoinnilla vuodesta 2014 alkaen. Kriminalisoinnin taustalla ovat kansainväliset velvoitteet, mutta myös tuomitsevampi suhtautuminen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksiin.¹⁶¹ Myös huhtikuussa 2019 rikoslain 20 lukuun lisättiin törkeää lapsenraiskausta koskeva kriminalisointi.

3.4 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta

3.4.1 Yksilön autonomia Millin ja Horderin mukaan

Millin mukaan kaikki, jotka ovat yhteiskunnan suojeluksessa, ovat vastavuoroisesti yhteiskunnalle velkaa, ja se tosiasia, että eletään yhteiskunnassa, tekee välttämättömäksi tietynlaiset käyttäytymisen säännöt muita ihmisiä kohtaan. Nämä säännöt sisältävät ensinnäkin toisten oikeuksien tai intressien loukkaamattomuuden. Toiseksi jokaisen henkilön on kannettava oma osansa yhteiskunnan tai sen jäsenten vahingoilta puolustamisen taakasta tai uhrauksista. Yksilön teot voivat olla muita vahingoittavia olematta kuitenkaan heidän oikeuksiensa vastaisia. Tällaista yksilöä voitaisiin rangaista oikeudenmukaisesti mielipiteen puolesta, mutta ei laillisesti. Heti kun yksilön toiminta vaikuttaa vahingollisesti muiden intresseihin, yhteiskunnalla on toimivalta puuttua siihen, ja kysymys siitä, voiko yleinen etu vaatia toimintaan puuttumista, tulee avoimeksi keskustelulle. Tällaista kysymystä ei voida kuitenkaan esittää, kun yksilön toiminta ei vaikuta muihin kuin häneen itseensä, tai kun sen ei tarvitse vaikuttaa, ellei tämä itse halua (mikäli henkilöt ovat täysi-ikäisiä ja täydessä ymmärryksessä). Kaikissa tällaisissa tapauksissa yksilöllä tulisi olla täydellinen vapaus, laillinen ja sosiaalinen, tehdä jokin teko ja sietää sen seuraukset. Henkilön itsensä tulisi olla oma tuomarinsa. Aikuinen ihminen on siten myös täysivaltainen kehonsa ja mielensä suhteen.¹⁶²

Horderin mukaan sekulaarissa valtiossa yksilön henki on perustavanlaatuinen¹⁶³ arvo, jota ei johdeta muista arvoista. Yksittäiselle elämälle antaa tarkoitusta ja merkityksellisyyttä toimintaan ja ihmissuhteisiin osallistuminen ja asiat, jotka ovat itsessään arvokkaita. Itsessään

¹⁶⁰ Utriainen 2013, s. 100.

¹⁶¹ HE 216/2013 vp, s. 4.

¹⁶² Mill 2009, s. 22, 126–128 ja 130; Horder 2016, s. 54.

¹⁶³ Horder käyttää ilmaisua ”intrinsic value”, joka merkitsee olennaista tai luontaista arvoa, perustavanlaatuista arvoa, ts. itseisarvoa.

arvokkaat asiat ovat arvokkaita niin sanotusti välikappaleina. Sellaisia ovat esimerkiksi toiminnot, ihmissuhteet ja muut oikeushyvät¹⁶⁴, jotka arvostetaan niiden itsensä vuoksi, koska ne edistävät olennaisesti jotakin elämäntapaa. Esimerkiksi vanhemman suhteen lapseensa pitäisi olla tässä mielessä itseisarvo – toisaalta internet-oppaalla hyvään vanhemmuuteen on vain välineellistä arvoa. Ruumiillinen koskemattomuus ja terveys, kuten kyky vapaasti ilmaista seksuaali-identiteettiään ja seksuaalisia valintojaan, ovat myös normaalisti ihmisille tärkeitä itsessään arvokkaita hyviä.¹⁶⁵

Itsessään arvokkaat oikeushyvät pitävät sisällään henkilökohtaisia ja henkilöidenvälisiä oikeushyviä. Oikeushyvän arvokkuus voidaan ilmaista tavassa olla, ajatella, sanoa tai tehdä asioita. Sitä voidaan ilmaista joko itsenäisesti (henkilökohtainen) tai epäitsenäisesti muiden ihmisten kanssa (henkilöidenvälinen). Ruumiillinen koskemattomuus ja terveys ovat henkilökohtaisia oikeushyviä, kuten myös kypsä kehityksemme rationaalisina ja emotionaalisina olentoina (ns. moraalinen autonomia) ja seksuaali-identiteetin ilmaiseminen. Sitä vastoin seksuaalisen tai läheisen kumppanin valinnan ilmaisemisen, kuten osallistuminen aitoon ystävyysuhteeseen, täytyy olla henkilöidenvälinen oikeushyvä.¹⁶⁶

Ruumiillisen koskemattomuuden, terveyden ja seksuaali-identiteetin ja kumppanin valinnan lisäksi henkilökohtaisia tai henkilöidenvälisiä itsessään arvokkaita oikeushyviä voivat olla palkitseva ura, omaisuus, yksityisyys, perhe-elämä, erilaiset joukkueurheilulajit, poliittinen toiminta tai uskonnon harjoittaminen. Monet näistä itsessään arvokkaista oikeushyvistä heijastavat niiden taustalla olevan perustavanlaatuisen oikeushyvän, elämäntavan autonomian oikeushyvän: vapauden pakottamiselta tai kohtuuttomalta vaikuttamiselta ihmissuhteiden muodostamisessa, perheen perustamisessa, uravalinnoissa ja niin edelleen. Monessa tapauksessa laki puuttuu näihin oikeushyviin suojatakseen ihmisen vapaata valintaa esimerkiksi syrjinnältä, voimankäytöltä tai pakottamiselta.¹⁶⁷ Valtion ei tule kuitenkaan käyttää val-

¹⁶⁴ Horder käyttää ilmaisua ”goods”, joka merkitsee tavaroita tai hyödykkeitä, mutta joka voidaan ymmärtää myös ”hyvänä”. Horderin kontekstissa katson suomenkielisen merkityksen olevan lähimpänä oikeushyvä.

¹⁶⁵ Horder 2016, s. 44.

¹⁶⁶ Horder 2016, s. 44–45.

¹⁶⁷ Horder 2016, s. 45. Esimerkiksi RL 25 luvun 5 a §:ssä kriminalisoitu vainoaminen ja RL 4 luvun 6 §:n 2 momentissa säädettyt yleiset voimakeinojen käytön rajat suojelevat perustellusti ihmisiä ulkopuolisten loukkauksilta, vaikka ne sinällään rajoittavatkin elämäntavan autonomiaa.

taansa pakottaakseen ihmisiä elämään tällaisessa elämäntavan autonomiassa, sillä elämäntavaintojen tulee olla aidosti autonomisia ollakseen itsessään arvokkaita – autonomiaa tulee toteuttaa vapaaehtoisesti ilman valtion puuttumista.¹⁶⁸

Mill ja Horder ulottavat näkemyksensä kaikkeen yksilön toimintaan, mikä pitää sisällään myös seksuaalisen puolen. Edellä kerrottuun sovellettuna aikuinen, täysivaltainen henkilö on myös seksuaalisen toimintansa, kuten seksuaalisen suuntautumisensa tai seksikumppaniensa (vapaaehtoisien) valinnan suhteen suvereeni, autonominen yksilö, ja hänen tulee saada harjoittaa seksuaalisuuteensa liittyviä oikeuksiaan täydellisen vapaasti, kunhan ei loukkaa toiminnallaan muiden oikeuksia. Kuitenkin jännitteitä voi syntyä silloin, kun on kysymys henkilöiden välisestä toiminnasta, jolloin yksilön on mahdollista loukata muita osapuolia. Horderin ja Millin mukaan muiden loukkaukset oikeuttavat valtiovallan puuttumisen toimintaan, joten voidaan tehdä johtopäätös, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen on riippuvaista julkisen vallan käytöstä siinä mielessä, että sen suojeleminen voi vaatia vahingolliseen toimintaan puuttumista niin sanotusti ylhäältä päin. Täten voidaan sanoa, että autonomisesti seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan harjoittava henkilö voi loukata toista kriminalisoidulla seksuaalisella teolla, jolloin teon uhrin oikeus harjoittaa seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan ei toteudu (mikäli teko ei ole hänen tahtonsa mukainen), mikä oikeuttaa ja edellyttääkin valtiovallan puuttumista tekijän seksuaaliseen itsemääräämisoikeuden uhrin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelemiseksi.¹⁶⁹

On kuitenkin huomattava, että Mill ja Horder kirjoittavat yksilön autonomiasta aikuisiin liittyen. Kysymys monimutkaistuu pohdittaessa seksuaalista autonomiaa esimerkiksi alaikäisten kohdalla. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö (RL 20:6) edellyttää teon kohteen olevan alle 16-vuotias. Suomessa lainsäädännön lähtökohta on, ettei alle 16-vuotias lapsi voi antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa, eikä sukupuoliyhteydessä osapuolten välisellä yhteisymmärryksellä ole merkitystä teon rangaistavuuden kannalta.¹⁷⁰ Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyviä suojaikärajoja voidaan pitää ongelmallisina itsemääräämisoikeuden näkökulmasta, sillä vaikka rangaistusuhka kohdistuu aikuiseen, rajoittaa se välillisesti myös alaikäisen suhteen

¹⁶⁸ Horder 2016, s. 54.

¹⁶⁹ Yksilön autonomiasta Kanadan seksuaalirikoslainsäädännön kontekstissa ks. Plaxton 2015, s. 85–103.

¹⁷⁰ HE 212/2018 vp, s. 24.

osapuolen itsemääräämisoikeutta.¹⁷¹ Kriminalisointia perustellaan kuitenkin siten, että vanhempien henkilöiden lapsiin kohdistamat teot ovat lapsille vahingollisia, koska lapset eivät itse kykene arvioimaan varhaisen sukupuolisen seurustelun heille mahdollisesti aiheuttamia ongelmia aikuisen kanssa tasavertaisista lähtökohdista. Siksi on perusteltua asettaa vastuu aikuisille.¹⁷² Kysymys on siten ruumiillisen koskemattomuuden ja terveyden turvaamisesta,¹⁷³ mikä lainsäätäjän näkemyksen mukaan on lapsen täydellistä seksuaalista autonomiaa tärkeämpää. Ilmeistä ristiriitaa Millin ja Horderin teorioihin nähden ei kuitenkaan ole, koska heidänkin mukaansa valtiovallan puuttuminen vahingolliseen toimintaan on oikeutettua.

3.4.2 Seksuaalinen itsemääräämisoikeus perus- ja ihmisoikeutena

Suomen hallitusmuodon (94/1919) aikaan perusoikeuksien katsottiin rajoittavan vain julkisen vallan käyttöä, eikä sillä ollut vaikutusta yksilöiden välisissä suhteissa. Tästä syystä rikosoikeudella ei ollut juurikaan tekemistä perusoikeuksien kanssa. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksella ei ole myöskään vanhastaan katsottu olevan välittömiä horisontaalisia vaikutuksia. Toisaalta valtiot voivat antaa sopimukselle sellaisia vaikutuksia valtion sisäisesti voimaansaatettuna säädöksenä.¹⁷⁴

Joistakin sopimusmääräyksistä seuraa kuitenkin eräänlaisia välillisiä *Drittwirkung*-vaikutuksia¹⁷⁵ jo niiden kansainvälisoikeudellisen velvoittavuuden johdosta, sillä EIS 1 artiklan mukaan siihen sitoutuneet valtiot ovat velvollisia takaamaan jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla yleissopimuksen I osassa määritellyt oikeudet ja vapaudet. Valtio voi myös joutua sopimuksen nojalla vastuuseen, jos sen lainsäädäntö ei ole riittävästi suojellut yksilöä toisten oikeudenloukkauksia vastaan.¹⁷⁶ Suomessa perustuslakiuudistuksen jälkeisenä aikana perusoikeudet on ulotettu koskemaan rikosoikeutta ja niiden katsotaan liittyvän myös

¹⁷¹ HE 6/1997 vp, s. 162; Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 153.

¹⁷² HE 6/1997 vp, s. 166.

¹⁷³ HE 6/1997 vp, s. 166; HE 212/2018 vp, s. 40. Huomionarvoista on, että vuoden 2018 esityksessä kirjoitetaan suojattavan myös lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaikka tosiasiaassa hyväksikäyttösäännökset välillisesti rajoittavat tätä oikeutta. Täsmällisemmin ilmaistuna kysymys on enemmänkin lasten seksuaaliterveyden suojaamisesta. Ks. Niemi-Kiesiläinen 2000, s. 153.

¹⁷⁴ Nuutila 1996b, s. 303–304.

¹⁷⁵ *Drittwirkung* tarkoittaa perus- tai ihmisoikeuksien ulottumista yksityisten välisiin oikeussuhteisiin. Pellonpää ym. 2018, s. 23.

¹⁷⁶ Pellonpää ym. 2018, s. 23–24.

yksityisten välisiin suhteisiin.¹⁷⁷ Nykyisin siis sen lisäksi, että julkisen vallan on itse pidättyvä loukkaamasta näitä oikeuksia vertikaalitasolla, on sen luotava olosuhteet, joissa nämä nauttivat suojaa myös yksityisiä loukkauksia vastaan horisontaalitasolla.¹⁷⁸

Euroopan unionin (EU) perusoikeuskirjan 3 artiklan mukaan jokaisella on oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 3 artiklan mukaan kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Näihin pohjaavan nykyisen Suomen perustuslain (731/1999; PL) 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Katson näiden oikeuksien liittyvän kiinteästi seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen, sillä seksuaalirikoksella tyypillisesti kajotaan fyysisesti rikoksen uhrin ruumiilliseen koskemattomuuteen loukaten tämän seksuaalista autonomiaa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 8 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Niin ikään EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaan jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan. Vastaavalla tavalla PL 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Vapaasti ilmaistavissa olevan seksuaali-identiteetin kehittyminen on myös Horderin mukaan henkilökohtainen hyvä, jolla on itsessään ihmisille yleensä suuri arvo. Kellään ei tulisi esimerkiksi olla tarvetta joutua valehtelemaan tai sen enempää julistamaan seksuaalista suuntautumistaan. Samaan tapaan seksuaaliset suhteet ovat enemmistölle henkilöiden välisiä, itsessään arvokkaita hyviä, kunhan ne vain ilmentävät elämäntavan autonomiaa niihin liittyvien henkilöiden osalta (eikä suhteisiin liity esimerkiksi pakottamista).¹⁷⁹

Rikosoikeus ei kuitenkaan voi suojella yksilöä häneltä itseltään, eli esimerkiksi hänen haitallisilta seksuaalisilta valinnoiltaan kuten huonoiksi osoittautuneilta seksuaalisilta koke-

¹⁷⁷ Nuutila 1996b, s. 303–305.

¹⁷⁸ Hallberg ym. 2011, s. 281. Ks. lisäksi HE 309/1993 vp, s. 47.

¹⁷⁹ Horder 2016, s. 346.

muksiltaan, joihin hän on vapaaehtoisesti (autonomisesti) suostunut. Rikosoikeuden tarkoitus ei ole varmistaa, että yksilöt tekevät arvokkaita, autonomiaa kohentavia¹⁸⁰ valintoja seksuaalielämässään. Rikosoikeuden tarkoitus on rangaista niitä, jotka riistävät yksilöltä vapaan valinnan seksuaalisen suhteen aloittamisesta tai sen jatkamisesta. Ihmisoikeudellisesti ilmaistuna tämä tarkoittaa, että valtioilla on niin sanottu positiivinen toimintavelvoite säätää lakeja, jotka suojaavat kansalaisia ei-toivotulta seksuaaliselta puuttumiselta ja tosiasiallisesti myös antaa yksilöille tätä suojaa.¹⁸¹

EIS 8 artiklan mukaisen oikeuden nauttia yksityiselämästä on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä (EIT) katsottu pitävän sisällään myös seksuaaliset valinnat, jotka ovat kaikista intiimein rikoksella loukatun yksilön elämän osa-alue.¹⁸² Tästä syystä jokaisella kansalaisella tulisi olla oikeus olla ilman muiden henkilöiden seksuaalisten valintojen tyrkyttämistä heille. Valtion pitäisi kunnioittaa jokaisen yksilön oikeutta harjoittaa seksuaalisia valintoja yhteisymmärryksessä muiden kanssa, kuitenkin muun muassa yleistä järjestystä ja heikompien suojelemista koskevien säännösten rajoissa. Tämä toisaalta vaatii, että valtio takaa, etteivät sen lait oikeudettomasti rajoita seksuaalisuuden ilmaisemista yhteisymmärryksessä ja ei-loukkaavissa tilanteissa.¹⁸³ Myös hallituksen esityksessä vuodelta 1997 lausutaan, että ”täysi-ikäisten henkilöiden on lähtökohtaisesti vastattava seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa piiriin kuuluvista ratkaisuistaan”.¹⁸⁴ Nuutilan tulkintaa edellä voidaan siis johtaa koskemaan myös EIS 8 artiklan ilmaisemaa oikeutta yksityis- ja perhe-elämän kunnioitukseen, kun kysymys on seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavista kriminalisoiduista teoista.¹⁸⁵

Nuutilan mukaan valtion tulee suojella jokaisen henkeä ja terveyttä muiden loukkauksilta. Tämä vaatimus täytetään rikoslain säännösten avulla, esimerkiksi rikoslain 20 luvun seksuaalirikossäännöksillä. Rikossäännöksillä voidaan kuitenkin suojata vain niitä intressejä (*Rechtsgut*), jotka ovat yhteisölle välttämättömiä. Tästä periaatteesta seuraa ensinnäkin, että

¹⁸⁰ Horder käyttää ilmaisua ”enhancing”.

¹⁸¹ Horder 2016, s. 346; Pellonpää ym. 2018, s. 19, 24 ja 26–34.

¹⁸² *Morris ja Sutherland v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1997), kohta 57. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin käyttää ilmaisua ”a most intimate aspect of affected individual’s lives”.

¹⁸³ Horder 2016, s. 347. Esimerkiksi RL 17 luvun 21 §:n sukupuolisevällisyyden julkinen loukkaaminen ja RL 20 luvun 5 §:n seksuaalinen hyväksikäyttö ovat periaatteessa yksilöiden vapaata valintaa rajoittavia säännöksiä.

¹⁸⁴ HE 6/1997, s. 156–157.

¹⁸⁵ Ks. Nuutila 1996b, s. 305 ja 314 ja Horder 2016, s. 347.

modernissa rikosoikeudessa oikeushyvät voidaan johtaa joko suoraan tai epäsuorasti perustuslaista ja ihmisoikeuksista. Toiseksi niin sanottu välttämättömyysperiaate rajoittaa rikosoikeutta suojelemaan yksilöitä muiden perusoikeuksien loukkauksilta. Kolmanneksi valtion suojellessa jotakin intressiä sen tulee ottaa myös huomioon, että rangaistuksen uhka itsessään muodostaa rajoitteen yksilöiden vapaudelle. Seuraamuksen uhan (vankeuden tai sakon määräämisen) tulee olla oikeasuhtainen sillä suojeltavien perusoikeuksien arvoon nähden. Rikos nähdään ensisijaisesti yksityisten välisenä konfliktina ja heidän perustuslain suojaamien oikeuksiensa loukkauksena.¹⁸⁶

Vaikka kunnioitettaisiin ihmisoikeuksien loukkaamattomuutta, argumentoitaisiin huolellisesti rikosoikeudella suojattavia intressejä, ja verrattaisiin objektiivisesti säännösten hyviä ja huonoja puolia, rikoslainsäädännön tulee silti vielä täyttää *ultima ratio* -periaatteen vaatimukset. Periaate merkitsee, että rikosoikeuden tulisi olla viimesijainen keino jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Samalla se edellyttää, että valtio takaa sekä mahdollisten rikoksenteijöiden että mahdollisten uhrien perusoikeudet. Valtion ei tulisi käyttää rikosoikeutta kuin vain silloin, kun perusoikeuksien suojelua tai toteutumista ei voida muuten turvata.¹⁸⁷ Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen on siis monen tekijän summa, koska yhtäältä punnittavana ovat yksilöiden suojaaminen toisten oikeuden loukkauksilta, mutta sitä rajoittavat toisten oikeuksia loukkaavien yksilöiden perus- ja ihmisoikeudet ja rikosoikeudelliset periaatteet.

3.4.3 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden oikeushyväopillinen tarkastelu

Melanderin näkemyksen mukaan oikeushyvien suojelu on nähty suomalaisessa rikosoikeustieteessä yhtenä rikosoikeuden perustehtävänä, joskaan oikeushyvän käsitteelle ei ole oikeastaan pyritty antamaan täsmällistä tai itsenäistä sisältöä. Rikosoikeudellista oikeushyvien suojelun periaatetta on kuitenkin tyypillisesti suhteutettu perusoikeuksiin. 2000-luvulla on ainakin osittain kytketty oikeushyvät perusoikeuksiin ja niiden myötä myös ihmisoikeuksiin. Oikeushyviä ei kuitenkaan voi aukottomasti määritellä siten, että ne palautuvat jäännöksettä perusoikeuksiin, sillä painavia yhteiskunnallisia tarpeita ei voi välttämättä liittää yksilöiden perusoikeuksiin. Määrittely kuitenkin sopii hyvin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin, seksuaalirikoksiin ja omaisuusrikoksiin.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Nuutila 1996b, s. 305, 308–310 ja 314.

¹⁸⁷ Nuutila 1996b, s. 312–313.

¹⁸⁸ Melander 2008, s. 329–332 ja 347.

Tapanin ja *Tolvasen* mukaan yhteiskunnassa tärkeinä pidettäviä arvoja kutsutaan rikosoikeudessa oikeushyviksi tai suojeleobjekteiksi. Oikeushyvinä voidaan nähdä esimerkiksi yksilön perusoikeudet, kuten henki, terveys, seksuaalinen itsemääräämisoikeus, vapaus, yksityisyys, kunnia, kotirauha ja varallisuus. Oikeushyväopin tehtävä on toimia rikoslain käyttämisen rajoitusperusteena, joten säädettävälle kriminalisoinnille on aina löydettävä peruste oikeushyvien suojasta, sillä jotakin toimintaa kriminalisoitaessa punnitaan vastakkain ihmisten toimintavapauden rajoittamista ja rangaistusuhalla saatavaa preventiivistä hyötyä.¹⁸⁹ *Fränden* mukaan rikosoikeudella suojataan demokraattisessa ja moniarvoisessa yhteiskunnassa vain sellaisia arvoja, jotka hyödyttävät suoraan tai epäsuorasti yksilön vapauspiiriä.¹⁹⁰

Seksuaalirikoslainsäädännöllä haluttiin pitkään suojella yleisiä intressejä, kuten yhteiskuntajärjestystä, joka asetettiin yksilön oikeuksien edelle,¹⁹¹ mistä kuitenkin hiljalleen 1900-luvulla siirryttiin yksilön autonomian suojaamiseen. Seksuaalisen ahdistelun kriminalisoinnilla halutaan suojata aiempaa kattavammin seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja ruumiillista koskemattomuutta,¹⁹² joita on esitelty edellä. Seksuaalisen ahdistelun säännöksen taustalla vaikuttava oikeushyvä on siis seksuaalinen itsemääräämisoikeus, joka voidaan nähdä jokaisen oikeutena itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.¹⁹³ Voidaan myös sanoa, että seksuaalielämä on tärkeä osa hyvää elämää, ja siihen liittyy myös yksilön seksuaalinen itsemääräämisoikeus.¹⁹⁴ Lausumissa on nähtävissä yhtymäkohtia niin Millin ja Horderin ajatuksiin yksilön autonomiasta kuin suomalaisten rikosoikeustieteilijöidenkin näkemyksiin seksuaalirikriminalisointien suojeleobjektista.

Seksuaalisen ahdistelun säännöstä sovellettaessa relevantti kysymys on, mitä oikeushyvää säännöksellä suojataan, koska kaikki näennäisesti seksuaalisilta vaikuttava teot eivät välttämättä ole seksuaalista ahdistelua, jos niillä loukattava intressi ei olekaan toisen seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Koska tunnusmerkistö edellyttää toiselle koskettelemalla tehtävää tekoa, voi teko loukata seksuaalisen itsemääräämisoikeuden lisäksi toisen ruumiillista koskemattomuutta, jolloin on kiinnitettävä huomiota siihen, mitä tekijä tavoittelee toiminnallaan.

¹⁸⁹ Tapani – Tolvanen 2013, s. 81.

¹⁹⁰ Frände 2012, s. 19.

¹⁹¹ Utriainen 2013, s. 234.

¹⁹² HE 216/2013 vp, s. 53.

¹⁹³ HE 6/1997 vp, s. 161.

¹⁹⁴ Jareborg ym. 2015, s. 113.

Voihan olla, että seksuaalisesti merkitykselliselle alueelle kohdistuva koskettelu onkin pahoinpitely, jos tarkoitus on vain vahingoittaa toista fyysisesti. Joissakin tapauksissa voi siten olla haastavaa määritellä, onko kysymys seksuaalisen itsemääräämisoikeuden vai hengen tai terveyden loukkauksesta, eli onko sovellettava tunnusmerkistö seksuaalinen ahdistelu vai pahoinpitely.¹⁹⁵

Myös menneisyydessä seksuaalirikoksia on arvioitu väkivaltarikoksina, eli aina ei ole tehty eroa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden tai hyvinvoinnin välille. Myöhäiskeskiajalla ja uuden ajan alkupuolella seksuaalirikoksilla loukattiin myös omistusoikeutta, sillä nainen nähtiin miehensä tai naittajansa omaisuutena.¹⁹⁶ Nykylainsäädännön valossa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksia on aiemmin pidetty myös kunnian tai siveellisyyden loukkauksina, kuten edellä on tuotu ilmi.¹⁹⁷ On myös esitetty näkemyksiä, että seksuaalirikoslainsäädännöllä suojataankin vapautta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden sijaan.¹⁹⁸

3.5 Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukset empiirisessä aineistossa

Seksuaalista ahdistelua koskevan hallituksen esityksen mukaan teko on varsin matalalla kynnyksellä omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jos sen tekee esimerkiksi kadulla uhrille täysin tuntematon, ehkä myös nuorta uhria selvästi iäkkäämpi henkilö. Samoin on arvioitavissa teko, jossa käytetään luottamusta väärin, kuten liikennevälineen kuljettajan ja asiakkaan välisessä luottamussuhteessa. On olemassa muitakin tilanteita, joita olisi myös arvioitava eräänlaisina luottamussuhteina – esimerkiksi työpaikoilla eri asemassa olevien työtovereiden tai työntekijän ja asiakkaan välillä.¹⁹⁹ Näin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen osalta oikeudessa arvioitaviksi tulevat osapuolten asema ja heidän välinen suhteensa. Tässä yhteydessä kuvaillaan empiirisestä asiakirja-aineistosta ne tapaukset, jotka ovat relevantteja nimenomaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta, eli joiden arvioinnissa keskeisessä roolissa ovat lain esitöissä kuvailut seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat tilanteet tai olosuhteet.²⁰⁰

¹⁹⁵ Ks. painijaesimerkki jaksossa 5.3.2.

¹⁹⁶ Jansson 2002, s. 164 ja 202.

¹⁹⁷ Utriainen 2013, s. 235. Ajattelun muutoksesta ks. tarkemmin jakso 3.3.

¹⁹⁸ Ks. tarkemmin Andersson 2016, s. 240–241.

¹⁹⁹ HE 216/2013 vp, s. 61.

²⁰⁰ Vaikka suostumus liittyy seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen läheisesti, kirjoitetaan siitä systemaattisista syistä asianomaisessa pääluvussa jäljempänä.

Ratkaisussa 4 työpaikan luottamusmiehenä tekohetkellä ollut A oli tarttunut työtehtävissä ollutta B:tä rinnasta. A:n asema työpaikalla otettiin huomioon ennen kaikkea rangaistusta ankaroittavana tekijänä. Ratkaisussa 21 A oli niskahieronnan yhteydessä puristanut työtoveriaan rinnasta. Ratkaisussa 2 A oli kosketellut hotellissa siistijöinä toimineita B:tä ja C:tä. Käräjäoikeus lausui asiassa, että henkilöiden asemat ja teko-olosuhteet huomioon ottaen A:n on täytynyt käsittää, että selkään kohdistuvat koskettelut ovat asianomistajien kannalta objektiivisesti arvioiden seksuaalisesti olennaisia tekoja ja loukkaavat heidän seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Tapauksessa 23 A oli puristanut hänen henkilökohtaisena avustajanaan toiminutta B:tä reidestä, silittänyt tukasta, halannut takaapäin ja sipaissut tämän rintaa. Lisäksi hän oli työntänyt kätensä B:n takin sisään, puristanut takapuolesta, hivellyt B:n rintaa, puristanut uudestaan takapuolesta ja suudellut tätä kaulaan. Käräjäoikeus katsoi teon olevan seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava, koska B oli tekohetkellä 18-vuotias (A 62-vuotias) ja työtehtävissä A:n henkilökohtaisena avustajana, missä olosuhteissa A:n toimintaa voidaan pitää varsin moitittavana.

Myös ratkaisussa 27 asianomistaja B oli ollut työtehtävissä ahdistelun tapahtuessa. Vastaaja A oli käynyt terveydenhoitaja B:n vastaanotolla, minkä yhteydessä hän oli halannut B:tä voimakkaalla halausotteella siten, että hän oli liikuttanut toista kättään B:n pakaralla samalla suudellen tätä poskelle. Lisäksi A oli yrittänyt suudella B:tä suulle ja koskettanut tämän rintaa. A:lla oli ollut päällishousujen vetoketju auki vastaanotolle mennessään. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan asianosaisten suuri ikäero, potilaan ja hoitajan välinen erityinen luottamussuhde sekä se, että B ei ammatillisen asemansa vuoksi tilanteessa voinut puolustautua samalla tavalla kuin hän olisi yksityisenä henkilössä siviilielämässä pystynyt puolustautumaan, lisäsivät teon vakavuutta.

Ikä oli relevantti tekijä myös ratkaisussa 6, jossa huomattavasti vanhempi A oli eri kerroilla kosketellut kolmea noin 12-vuotiasta uhria. Ratkaisussa 12 oli myös kysymys osapuolten merkittävästä ikäerosta. Käräjäoikeus lausui, että B oli ollut 16-vuotias ja C 18-vuotias, kun taas A oli ollut 30-vuotias. Seksuaaliset teot olivat myös tapahtuneet tilanteessa, jossa B ja C olivat olleet työssä, jolloin heidän oli tullut työtehtäviensä vuoksi suhtautua kohteliaasti asiakkaisiin, mitä asetelmaa sekä edellä mainittua ikäeroa A oli selkeästi myös käyttänyt hyväkseen. Ratkaisussa vaikuttavat toisinaan sekoittuvan teon seksuaalisen olennaisuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden arviointi.

Aineistossa esiintyy useita tapauksia, joissa tekijä on ollut taksinkuljettaja. Ratkaisussa 15 A oli taksinkuljettajana toimiessaan kosketellut B:tä taksissa kahdella eri kerralla laittamalla kätensä tämän reidelle ja liikuttamalla kättään nivusiin asti. A:n asema taksinkuljettajana oli vaikuttava tekijä teon seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden kannalta. Samoin katsottiin tapauksessa 17, jossa A oli toimiessaan taksinkuljettajana kosketellut matkustajana etupenkillä istunutta B:tä tarttumalla tämän hameen helmasta kiinni ja koskettelemalla ja hivelemällä tämän reittä puhuen samalla seksuaalissävytteisiä puheita. Tapauksessa 20 kyseessä oli tilanne, jossa taksinkuljettajana toiminut A oli taksimatkan jälkeen tullut asiakkaaseen (B) kiinni ja työntänyt tämän vartalollaan vasten rakennuksen seinää, ottanut tätä käsistä kiinni nostamalla B:n pään yläpuolelle seinää vasten yrittäen samalla suudella.

Taksinkuljettaja (A) syyllistyi seksuaaliseen ahdisteluun myös ratkaisussa 22, jossa hän oli toiminut työtoiminnassa käyneen B:n kuljettajana. A oli ajomatkan aikana laittanut kätensä B:n reidelle ja kosketellut hänen sukupuolielintään, mistä A oli luvannut B:lle palkkioksi suklaata ja pyytänyt, ettei B kertoisi asiasta eteenpäin. Teon tapahtuminen A:n toimiessa B:n kuljettajana vaikutti ennen kaikkea rangaistuksen määräämiseen sitä ankaroittavana tekijänä. Taksinkuljettajan ahdistelusta oli kysymys myös ratkaisussa 31, jossa kuljettaja A oli taksimatkan jälkeen koskettanut autossa luvatta matkustaja B:n reittä kädellään. Teon katsottiin loukanneen B:n seksuaalista itsemääräämisoikeutta erityisesti siksi, että teko oli tapahtunut entuudestaan tuntemattomien kuljettajan ja matkustajan välillä, ja koska A oli B:tä huomattavasti vanhempi.

Tapauksessa 44 ruokalähetystä toimittamassa ollut A oli kosketellut B:tä rinnoista, takapuolelta, sukupuolielimen alueelta sekä yrittänyt suudella suulle sekä painanut erektiossa ollutta penistään tätä vasten rappukäytävässä. Käräjäoikeus katsoi vahingonkorvauksen kannalta kärsimystä lisääväksi seikaksi sen, että teko oli tehty B:n kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella, jonka pitäisi olla hänelle turvallinen. B oli myös kieltänyt A:ta. Ratkaisussa 45 A oli yleisessä saunassa siirtynyt B:n viereen naisten puolelle ja pyytänyt saada pitää tätä kädestä kiinni, mistä B oli kieltäytynyt, mutta A oli kysynyt uudelleen ja sivellyt hänen reittänsä. A oli sen jälkeen yrittänyt myös suudella B:tä, mutta tämä oli kääntänyt kasvonsa pois, minkä jälkeen A oli tarttunut B:tä päästä kiinni ja kääntänyt kasvot takaisin itseensä päin yrittäen jälleen suudella B:tä. Oikeuden mukaan mainitut teot B:lle entuudestaan tuntemattoman miehen toimesta vallinneissa olosuhteissa oli kiistattomasti sellainen seksuaalinen teko, joka on ollut omiaan loukkaamaan B:n seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Erityisesti osapuolten iän tai heidän välisensä ikäeron näkökulmasta seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaksi koskettelu katsottiin tapauksessa 8, jossa B:n hiuksia pölyttäneen ja tämän reikäfarkkujen läpi sormenpäillä reisiä koskettelleen 41-vuotiaan linja-autonkuljettajan katsottiin loukanneen 17-vuotiaan B:n seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Vastaavanlaista argumentaatiota esitettiin ratkaisussa 38, jossa A oli tullut entuudestaan tuntemattoman 15-vuotiaan B:n luokse kuntosalilla ja koskettanut tätä takapuolesta. Käräjäoikeus katsoi takapuoleen koskettamisen B:lle entuudestaan tuntemattoman miehen toimesta valinneissa olosuhteissa kiistattomasti sellaiseksi seksuaaliseksi teoksi, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta.²⁰¹Iän puolesta uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta katsottiin loukatun myös ratkaisussa 32, missä yhteydessä käräjäoikeus lausui, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen arvioinnin kannalta asiassa oli otettava huomioon, että asianomistajat olivat kaikki olleet alaikäisiä ja vastaaja taas heitä huomattavasti (yli 55 vuotta) vanhempi.

Asiakirja-aineistosta ilmenee lähes kaikissa tapauksissa, ovatko osapuolet tuttuja vai toisilleen entuudestaan tuntemattomia, mutta siihen otetaan oikeudenkäytössä kantaa suhteellisen harvoin, vaikka hallituksen esityksessäkin mainitaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden tulevan objektiivisesti arvioiden matalammalla kynnyksellä loukatuksi silloin, kun tekijä on uhrille entuudestaan tuntematon henkilö. Enemmän huomiota kiinnitetään varsinaiseen kosketteluun. RL 20 luvun 10 §:n 2 momentin mukaisen seksuaalisen olennaisuuden ja RL 20 luvun 5 a §:n seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden arvioinnissa käytetään usein samoja kriteerejä, mikä sinänsä ei ole yllättävää, koska lainkohdat ovat sisällöltään hyvin samanlaiset, kun otetaan huomioon myös ahdisteluseännöksen esityöt.²⁰² Ratkaisuissa ei siksi toisinaan ole erotettavissa toisistaan teon seksuaalisen olennaisuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden arviointia.

Tapauksissa, joissa tekijä ja uhri ovat olleet suorittamassa työtehtäviä työpaikalla, on käräjäoikeus katsonut työtoveriaan koskettelleiden henkilöiden syyllistyneen seksuaaliseen ahdisteluun. Mikäli osapuolten välillä on erityinen luottamussuhde, voi sillä olla vaikutusta

²⁰¹ Vastaaja oli bussinkuljettaja myös ratkaisussa 19, jossa syyte kuitenkin hylättiin puutteellisen näytön vuoksi.

²⁰² Olosuhteista, joissa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden voidaan katsoa tulevan matalammalla kynnyksellä loukatuksi, ks. jakso 2.4; seksuaalisesta olennaisuudesta ks. jakso 2.2.

ainakin rangaistuksen mittaamiseen, kuten oli asian laita työtoveriaan ahdistelleen luottamusmiehen kohdalla (4). Seksuaalista ahdistelua tapahtuu työpaikoilla myös työtovereiden välillä, milloin oikeus usein katsoo käytetyn hyväksi osapuolten välistä luottamussuhdetta. Kaikissa tapauksissa, joissa koskettelua tapahtui työtovereiden välillä, on oikeus katsonut teon seksuaaliseksi ahdisteluksi.

Tapauksissa, joissa koskettelua on tapahtunut uhrin ollessa suorittamassa työtehtäviä, mutta jossa tekijä on ollut esimerkiksi asiakkaana, on myös katsottu olleen kysymys eräänlaisesta luottamussuhteesta. Oikeus voi tällaisessa tilanteessa katsoa, että tekijä on esimerkiksi käyttänyt hyväkseen tätä asetelmaa, josta työtehtävää suorittamassa oleva henkilö ei pääse pakenemaan ahdistelua. Taksinkuljettajat ovat hyväksikäyttäneet asemaansa koskettelemalla vieressään istuvaa uhria niin taksimatkan aikana kuin myös taksin ulkopuolella matkan jälkeenkin. Yksi taksinkuljettaja meni väkisin jopa uhrin kotiin (31). Liikennevälineen kuljettajanakin osalta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta arvioidaan lisäksi osapuolten välisen ikäeron ja suhteen perusteella.

Ikäero on ollut oikeudellisessa arvioinnissa merkittävä tekijä silloin, kun sitä on pidettävä huomattavana, esimerkiksi ratkaisussa 32, jossa ahdistelija oli alaikäisiä uhreja noin 55 vuotta vanhempi. Tuomioistuimien tosin usein kiinnittää huomiota pienempiinkin ikäeroihin tai pelkästään asianomistajan ikään (38). Aineistosta nousi esiin erityisesti myös linja-auton ja taksin kuljettajien tekemät seksuaaliset ahdistelut, joissa myös oikeus pääasiassa katsoi tekijöiden syyllistyneen seksuaalisiin ahdisteluihin. Kuljettajan asema on siten oikeuskäytännönkin perusteella seikka, joka tyypillisesti vaikuttaa uhrin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseen.

4 SUOSTUMUS SEKSUAALISESSA AHDISTELUSSA

4.1 Suostumus

Tässä pääluvussa vastataan tutkimuskysymykseen 3: Mikä on suostumuksen suhde seksuaaliseen ahdisteluun? Samassa yhteydessä tarkastellaan lyhyesti suostumusmalliin liittyviä näyttöpulmia ja oikeusturvaongelmia. Suostumuksen osalta ei voida katsoa olevan merkittävää eroa raiskauksen ja seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkkien välillä, sillä molemmat ovat toisen ruumiillisen koskemattomuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista ja molemmissa teko on luonteeltaan seksuaalinen.²⁰³ Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä on itse asiassa erillisenä tunnusmerkkitekijänä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen, mikä viittaa nimenomaan suostumuksen puutteeseen. Kun seksuaalinen itsemääräämisoikeus on määritelty jokaisen oikeudeksi itse päättää seksuaalielämästään, on suostumuksen puuttumista oikeastaan pidettävä olennaisena osana teon oikeudellista arviointia, sillä toisen koskettelu suostumuksetta nimenomaan riistää uhrilta hänen oikeutensa päättää seksuaalielämästään, eli konkreettisesti tapauksessa siitä, kosketanko häneen vai ei. Näillä perusteilla katsotaan, että raiskausta koskeva rikosoikeudellinen tutkimus ja oikeuskirjallisuus ovat hyödynnettävissä suostumuksen tarkastelussa myös seksuaaliseen ahdisteluun liittyen.

Edellä jaksossa 3.4.1 luonnehdittu yksilöautonomian teoria konkretisoituu suostumusopillisessa tarkastelussa. Suostumuksen puuttuminen tuli englantilaiseen oikeuskäytäntöön viimeistään vuonna 1845, jolloin tahdonvastaisuuden kriteerin (*against her will*) tulkintaa laajennettiin niin, että se käsitti myös uhrin suostumuksen puuttumisen (*without her consent*). Kuitenkin Yhdysvalloissa muun muassa Nebraskan korkein oikeus vuonna 1889 katsoi myös naisen vastentahtoisuuden eli vapaaehtoisen alistumisen päteväksi sen saamiseksi (raiskauksessa) käytetyistä voimakeinoista tai vastentahtoisuuden asteesta riippumatta. Suomen vuoden 1889 rikoslain huomio taas siirtyi väkivaltaiseen pakottamiseen, eikä suostumusta *common law* -maita vastaavalla tavalla ole lain voimassaoloaikana lisätty seksuaalirikosten tunnusmerkkistöihin.²⁰⁴

²⁰³ Toisin sanoen säännöksillä suojattava oikeushyvä on molemmissa sama. Myös lainsäätäjät kirjoittaa nimenomaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamisesta raiskauksen rikostunnusmerkistöllä. Ks. HE 216/2013 vp, s. 38.

²⁰⁴ Jokila 2010, s. 45–47.

Monissa common law -maissa uhrin vastustuksen vaatimus joko poistettiin tai sitä lievennettiin 1980-luvulle tultaessa. Siitä huolimatta vielä 2000-luvun vaihteessa suoraan verbaalisesti ilmaistua kieltoakaan ei edellä mainituissa maissa välttämättä pidetty tuomioistuimissa niin sanottuna järkevänä vastustamisena, vaan usein uhrin vastustelua edellytettiin edelleen langettavan tuomion määräämiseksi, vaikka esimerkiksi Kanadassa oli jo vuonna 1992 säädetty, että ”*no means no*”, eli selkeä kielto tarkoittaa, ettei uhri suostu. Kuitenkin yleisesti ottaen common law -maissa suostumuksen puuttuminen on ollut seksuaalirikosoiden keskeisin elementti, kun taas Suomessa suostumus on rikosten tunnusmerkistöissä pääsääntöisesti esitetty kiertoilmaisuin.²⁰⁵

Liberaalin seksuaalirikosoikeudellisen teorian mukaan yksilöllä on oikeus valita seksikumppaninsa ja hän on itse vastuussa tekemistään valinnoista. Nämä valinnat pohjautuvat sopimukseen (avioliitto) ja seksuaaliseen suostumukseen. Kuten edellä on todettu, seksuaalinen itsemääräämisoikeus on yksi yksilön autonomian ulottuvuuksista. Autonomisuus kuuluu jokaiselle yksilölle automaattisesti ja se on sosiaalisesta todellisuudesta riippumaton ominaisuus. Yksilön autonomiaan kuuluu siis oikeus ensinnäkin itse päättää omasta seksuaalisuudestaan ja seksuaalikäyttäytymisestään, mutta se sisältää myös suojan muiden loukkauksilta. Siten yksilön autonomiaan pohjaten voidaan esittää, että yksilöllä on oikeus suostua myös väkivaltaiseen seksuaaliseen kanssakäymiseen, mutta toisaalta väkivaltainen seksuaalisuuden toteuttaminen ei ole sallittua ilman väkivallan kohteen suostumusta.²⁰⁶ Myös EIT on ratkaisukäytännössään katsonut, että kaikki seksuaalinen kanssakäyminen, johon kumppani ei ole vapaasti ilmaissut suostumustahtoaan, on tämän teon vastustelusta riippumatta säädettävä rangaistavaksi ja syytettävä tehokkaasti.²⁰⁷ Toisin sanoen seksuaalinen teko, johon ei ole ilmaistu suostumusta millään tavalla, olisi katsottava toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseksi.

Selkein tapa ilmaista suostumusedellytys rikoksen tunnusmerkistön täyttymisessä on mainita ”suostumus” rikoksen tunnusmerkistössä. Suomalaisessa lainsäädännössä on siten kuitenkin menetelty harvoin, ja suostumus on useimmiten ilmaistu eri tavalla.²⁰⁸ Suostumuksen

²⁰⁵ Jokila 2010, s. 24, 46–47 ja 60.

²⁰⁶ Jokila 2010, s. 43–44, 47 ja 56.

²⁰⁷ *M.C. v. Bulgaria* 2003, kohta 166.

²⁰⁸ ”Suostumus” on mainittu sikiön, alkion ja perimän loukkaamista koskevassa RL 22 luvussa, 3 §:n laittomassa alkioon puuttumisessa ja 5 §:n laittomassa sulusolujen käytössä.

puuttumista voidaan ilmaista esimerkiksi käyttämällä ilmaisuja ”luvattomasti” tai ”oikeudettomasti”, kuten on menetelty muun muassa luvatonta käyttöä ja kotirauhan rikkomista koskevissa rikoslain säännöksissä.²⁰⁹ Suostumuksen puuttumista edellyttäviksi rikoksiksi on tulkinnan kautta katsottu myös sellaisia rikoksia, joista suostumus ei ole edes pääteltävissä tunnusmerkistön sanamuodosta. Tämä koskee esimerkiksi raiskausta, jonka tunnusmerkistön täyttymisen kannalta suostumuksen puuttumisella on merkitystä, mitä ilmentää tunnusmerkistössä ilmaisu ”joka pakottaa toisen”.²¹⁰ Yleistäen raiskaukseen liittyvässä suostumuksessa voidaan sanoa olevan kaksi kirjoitustapaa: Pohjoismaissa käytettävä tapa, jossa laissa säädetään rangaistavaksi tiettyä keinoa käyttäen tai tiettyä olosuhdetta hyväksikäyttäen (väkivalta, uhkaus, puolustuskyvyttömyyden hyväksikäyttäminen) tehty tunkeutuminen toiseen henkilöön tai tapa, jossa laissa säädetään rangaistavaksi tunkeutuminen teon kohteena olevaan henkilöön ilman tämän suostumusta. Jälkimmäisessä tavassa säädetään yleensä erikseen niistä olosuhteista, joissa asianmukaista suostumusta ei katsota annetun.²¹¹

Pätevä suostumus toisen henkilön toteuttamaan tekoon voi aiheuttaa sen, ettei teko täytä jotakin rikostunnusmerkistöä, tai se voi poistaa teolta oikeudenvastaisuuden. Ensimmäisessä tapauksessa teko on yleisellä tasolla sallittu, eikä sitä pidetä rikoksena, vaan oikeushyvän haltijan suostumuksen mukainen teko on aina lainmukainen. Toisin sanoen henkilö, jolla on oikeus määrätä tietystä lain suojaamasta oikeushyvästä voi myös sallia sitä vastaan ”hyökkäämisen” ja ”loukkaamisen”.²¹² Täten vaikka teko olisi lähtökohtaisesti jonkin tunnusmerkistön mukainen, ei sen katsota täyttävän tunnusmerkistöä silloin, kun sen kohteelta on saatu pätevä suostumus. Esimerkiksi *Fränden* ja *Ojalan* mukaan suostumus on tällainen seikka.²¹³ Kuitenkin muun muassa *Nuutila* ja *Hahto* pitävät suostumusta oikeuttamisperusteena, milloin tunnusmerkistö täyttyy suostumuksesta huolimatta, mutta teko ei ole oikeuttamisperusteen vuoksi yksittäisessä tapauksessa rangaistava, eli suostumus ei poista rangaistavuutta

²⁰⁹ RL 28 luvun 7 §:n mukaan, joka *luvattomasti* käyttää toisen irtainta omaisuutta taikka kiinteää konetta tai laitetta, on tuomittava luvattomasta käytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. RL 24 luvun 1 §:n mukaan, joka *oikeudettomasti* 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan tai 2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla, on tuomittava kotirauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

²¹⁰ Hahto 2004, s. 242.

²¹¹ HE 216/2013 vp, s. 37.

²¹² On kuitenkin huomattava, että tällöin ei ole kysymys kirjaimellisesti jonkin oikeushyvän loukkaamisesta, sillä oikeushyvän haltijan suostuessa johonkin tiettyyn itseensä kohdistuvaan tekoon ei tosiasiallisesti loukata mitään kriminalisoinnilla suojattavaa oikeushyvä.

²¹³ Frände 2012, s. 136–138; Ojala 2014, s. 59.

kaikilta tunnusmerkistön mukaisilta teoilta.²¹⁴ Katson, että suostumusoppia ainakin seksuaaliseen ahdisteluun sovellettaessa on asetettava Fränden ja Ojalan kannalle, sillä tunnusmerkistö edellyttää toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktista vaarantamista. Mikäli kohde suostuu kosketteluun (ja suostumusta on jäljempänä ilmaistujen kriteerien perusteella pidettävä myös pätevä), on aivan ilmeistä, ettei teko täytä seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöä, koska teko ei tuolloin ole omiaan vaarantamaan sen kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta – oikeushyvän haltijahan tuolloin nimenomaan toteuttaa seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan sallimalla koskettelu. Jos suostumusta arvioitaisiin seksuaalisessa ahdistelussa sen sijaan oikeuttamisperusteena, tarkoittaisi se edellä kerrotun valossa, että kosketeltavan henkilön suostumuksellakin tehty teko olisi lähtökohtaisesti oikeudenvastainen, mutta jälkikäteisarvioinnissa sitä pidettäisiin yksittäistapauksessa oikeutettuna.²¹⁵

Suostumuksen pätevyys edellyttää seuraavia seikkoja.²¹⁶ Suostumuksen antajan on ensinnäkin oltava oikeushyvän haltija. Suostumus voidaan antaa vain välittömästi yksityisen oikeuden kohdistuviin tekoihin ja suostumuksen antajan on oltava tunnusmerkistöllä välittömästi suojatun oikeushyvän haltija.²¹⁷ Toiseksi suostumuksen antajalla on oltava määräysvalta oikeushyvään nähden ja teon on oltava hyväksyttävä. Suostumus ei vaikuta rangaistavuuteen, jos teko ei ole puolustettavissa ottaen huomioon teon tarkoitus ja sillä aiheutettu vahinko tai vaara ja muut seikat – esimerkiksi hengen riistämistä ei voida oikeuttaa suostumuksella.²¹⁸ Kolmanneksi suostumuksen antajan on oltava suostumuskelpoinen eli hänen on ymmärrettävä suostumuksen merkitys ja sisältö ottaen huomioon hänen ikänsä ja terveytensä.²¹⁹

²¹⁴ Nuutila 1997, s. 312–316; Hahto 2004, s. 239–246. Ks. lisäksi Anttila 1946, s. 25.

²¹⁵ On myös huomattava, että RL 20:11:n mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täytäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Koska kyseessä on täysi-ikäisen uhrin osalta asianomistajarikos, eivät suostumuksin tapahtuneet aikuisiin kohdistuneet koskettelut muutoinkaan päätyne tuomioistuimen käsiteltäviksi, eikä siksi suostumuksen arvioiminen oikeuttamisperusteena vaikuta järkevältä.

²¹⁶ Sillä, katsotaanko suostumuksen olevan tunnusmerkistötekijä vai oikeuttamisperuste, ei sen pätevyyden kannalta ole merkitystä. Anttila 1946, s. 96; Ojala 2014, s. 59.

²¹⁷ Hahto kirjoittaa tässä yhteydessä loukatun suostumuksesta, mutta on aiheellista huomauttaa, että kohteen hyväksyessä koskettelu on tekoa pidettävä sallittuna. Tällöin ei periaatteessa voida siis sanoa, että kysymys on loukatun suostumuksesta, koska suostumukseen perustuva teko ei loukkaa oikeushyvän haltijaa.

²¹⁸ Hengen riistämiseen liittyvää suostumusta ei yleensä katsota päteväksi muun muassa siitä syystä, että jälkikäteen henkilön vakaata tahtoa on vaikea todistaa ja teon vakavuus asettaa epäilyalaiseksi suostumuksen vakavasti otettavan tarkoituksen ja ratkaisun harkitun luonteen. Hahto 2004, s. 249, ks. myös Nuutila 1997, s. 313–314.

²¹⁹ Hahto 2004, s. 247–248; Ojala 2014, s. 60–62. Esimerkiksi tuoreessa törkeää lapsenraiskausta koskevassa hallituksen esityksessä HE 212/2018 vp todetaan seksuaalirikoslainsäädännön lähtökohtana olevan, että alle 16-vuotias lapsi ei voi antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen tai muuhunkaan seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa. Suostumusta ei arvioida lapsen kohdistuvassa seksuaalisessa väkivallassa, koska lapsi ei voi

Suostumuksen on oltava myös vapaaehtoinen. Tässä vaatimuksessa on nähtävissä yhtymäkohta myös Istanbulin sopimuksen 36 artiklaan, jonka 2 kohdassa painotetaan, että suostumuksen tulee olla annettu vapaaehtoisesti henkilön vapaan tahdon seurauksena, ympäröivien olosuhteiden valossa arvioituna.²²⁰ Niin ikään suostumuksen vapaaehtoisuudesta on lausuttu Jugoslavian sotatuomioistuimessa²²¹ sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.²²² Se on annettava vakavasti tarkoittaen tietoisena kaikista asiaan olennaisesti vaikuttavista seikoista kuten teon luonteesta, laajuudesta ja seurauksista (toisin sanoen pakottamalla tai leikkimielisesti annettu suostumus ei ole pätevä). Viides vaatimus koskee suostumuksen voimassaoloa. Suostumus on annettava ennen tekoa, ja sen on oltava voimassa myös teon aikana. Suostumuksen voimassaoloon liittyy myös se, että suostumuksen antaja voi peruuttaa suostumuksen milloin tahansa, myös teon kestäessä, mikäli teko on mahdollista vielä keskeyttää. Suostumuksen on siis ajallisesti katettava koko teko. Lisäksi suostumuksen on oltava täsmällinen eli siinä on määriteltävä selkeästi suostumuksen kohteena oleva oikeushyvä.²²³

RL 20 luvun 5 a §:n seksuaaliseen ahdisteluun sovellettuna tämä merkitsee seuraavaa. Kun suostumuksen antajan on oltava oikeushyvän haltija, on teon moitittavuuden poistamiseksi saatava suostumus nimenomaan siltä henkilöltä, jota kosketellaan, ja kysymys on vain koskettamisesta, ei mistään muusta teosta, koska muille teoille henkilön olisi annettava suostumus erikseen. Toinen edellytys täyttyy ikään kuin automaattisesti, koska yksilöllä on luonnollisesti seksuaalinen itsemääräämisoikeus, joka ei voi olla toisen henkilön määräysvallassa. Siten A:n ja B:n välisessä tilanteessa suostumuksen kosketteluun voi antaa vain jompikumpi heistä, ei esimerkiksi C. Kaikista vakavimpia rikoksia ei suostumuksellakaan voida

missään olosuhteissa antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen aikuisen kanssa. HE 212/2018 vp, s. 24. Frände ilmaisee asian niin, että suostumuksen antajan tulee ymmärtää oikeushyvän loukkauksen merkitys. Frände 2012, s. 137–138.

²²⁰ Ks. tarkemmin HE 216/2013 vp, s. 32–34.

²²¹ *Furundžija*-tuomiossa katsottiin, että raiskaukseen liittyviä elementtejä eivät ole pelkästään voimankäyttö (force), pakottaminen, uhkailu tai ilman uhrin suostumusta toimiminen, vaan voimankäyttöä tulkitaan laajentavasti ja siihen lukeutuu myös uhrin voimattomaksi saattaminen. *Syyttäjät v. Anto Furundžija*, kohta 180. Ratkaisussa *Kunarac, Kovač ja Vuković* todettiin, että yhdistävä tekijä monissa oikeusjärjestelmissä raiskauksen osalta on teon uhrin seksuaalisen autonomian loukkaaminen. *Syyttäjät v. Kunarac, Kovač and Vuković*, kohta 440.

²²² Ks. tarkemmin ratkaisu *M.C. v. Bulgaria* 2003, kohdat 162–166.

²²³ Hahto 2004, s. 247–249; Frände 2012, s. 137–138. Anttila kirjoittaa suostumuksen pätevyyden yhteydessä teon todellisen luonteen tuntemisesta, provokatoorisesta tarkoituksessa annetusta suostumuksesta ja pakolla saadusta suostumuksesta. Myös Anttila asettaa suostumukselle ajallisen edellytyksen, tarkkarajaisuuden vaatimuksen ja suostumuksen antajan kelpoisuuteen liittyviä kriteerejä. Anttila 1946, s. 89–92 ja 104–120.

oikeuttaa. Siten on relevanttia myös seksuaalirikosten kohdalla esittää kysymys, missä suostumuksella oikeutettavissa olevan ja ehdottomasti kiellettävänä pidettävän teon välinen raja kulkee.²²⁴

Kolmanneksi oikeushyvän haltijan tulee ymmärtää hänen henkilökohtaiset olosuhteensa huomioon ottaen teon merkitys, eli esimerkiksi A:n tulisi ymmärtää, mitä merkitsee, kun hän antaa B:lle suostumuksen koskettaa itseään seksuaalisesti olennaisella tavalla. Neljännen vaatimuksen mukaan suostumuksen on oltava vapaaehtoinen, joten C:n kiristämällä, uhkailemalla tai pakottamalla hankkima suostumus ei ole pätevä. Samoin A:n vitsinä antama suostumus on pätemätön. Suostumuksen voimassaolovaatimuksen osalta on katsottava, että suostumus kosketteluun olisi annettava ennen sen tapahtumista ja teko on keskeytettävä oikeushyvän haltijan pyynnöstä tai muun suostumuksen poistavan käyttäytymisen perusteella, esimerkiksi kohteen itkiessä tai pyrkiessä pois tilanteesta. Viimeisen eli täsmällisyysvaatimuksen täyttämiseksi suostumuksen on selkeästi määriteltävä suostumuksen kohteena oleva oikeushyvä. Yleisluontoinen ”voit koskettaa” ei siten oikeuta esimerkiksi nyrkillä poskiluuhun lyömistä, vaikka se onkin jonkinlaista koskettamista. Täsmällisyysedellytyksen pätevyyden ratkaisevat suostumuksen antajan tarkoitus ja asian luonne.

4.2 Suostumuksen näytön arviointi ja oikeusturvaongelmat

Oikeudenkäymiskaaren (4/1734; OK) 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä. Näyttökysymykset tulevat ratkaistaviksi vapaan todistus-teorian ja siihen liittyvän vapaan todistusharkinnan mukaisesti. Tämä tarkoittaa, ettei tuomioistuin todisteita arvioidessaan ole sidottu laissa määriteltyihin sääntöihin, vaan sillä on oikeus ja velvollisuus vapaasti arvioida jutussa esitettyjen todisteiden näyttöarvoa. Harkinnan tulee kuitenkin olla objektiivista ja kriittisen arvioinnin kestävä.²²⁵ OK 17 luvun 3 §:n

²²⁴ EIT on esimerkiksi katsonut, että valtiolla on oikeus puuttua aikuisten homoseksuaaliseen sadomasokistiseen toimintaan ja heidän suostumuksestaan riippumatta saattaa heidät rikosoikeudelliseen vastuuseen terveyden suojelun nimissä. *Laskey et al. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1997), kohdat 45, 47 ja 51. Myöskään törkeään pahoinpitelyyn ei pätevää suostumusta voida antaa, joten niin ikään analogisesti tulkiten voidaan kyseenalais-taa suostumuksen pätevyys törkeässä raiskauksessa. Oikeusministeriö 2012, s. 26.

²²⁵ Jokela 2018, s. 34, 537 ja 659. Ks. tarkemmin HE 46/2014 s. 45–46.

2 momentin mukaan langettavan rikostuomion edellytyksenä on, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä (KKO 2002:47). Todistusharkinnassa tuomarin on siis yleisiä kokemussääntöjä hyväkseen käyttäen arvioitava oikeudelle esitettyä todistelua selvittääkseen, mikä asiassa ensinnäkin on totta, ja riittääkö esitetty näyttö tuomioon. Näytön osalta epäselvissä tapauksissa asia on ratkaistava syytetyn eduksi (*in dubio pro reo*).²²⁶

Jokilan mukaan suomalaisessa rikosoikeudessa on voimassa suostumusolettamus, joka tarkoittaa, että suostumuksen olemassaolo on raiskauksessa yksinkertaisesti oikeudellisen arvioinnin lähtökohta.²²⁷ Oikeudellisessa arvioinnissa siis oletetaan, että tekoon on ollut suostumus, jos toisin ei voida näyttää. Jos teon kohde ei suostu, on hänen kumottava suostumusolettamus vastustustahdonilmaisullaan, esimerkiksi suullisesti kieltämällä teko.²²⁸ Niin sanotusta suostumuserehdyksestä voidaan puhua, kun seksuaalirikoksesta syytetty on subjektiivisesti ja vilpittömästi uskonut uhrin suostuneen esimerkiksi sukupuoliyhteyteen, eli erehtynyt uhrin vastustuksen todellisesta merkityksestä. Tällöin teon tulisi jäädä rankaisematta.²²⁹ Tätä näkemystä on kuitenkin kritisoitu ankarasti. Yleisessä julkisessa keskustelussa on esitetty näkemyksiä, että kaikkiin seksuaalisiin tekoihin tulisi olla nimenomainen ja selkeä, muodoltaan suullinen suostumus oikeushyvän haltijalta. Käytännön elämässä olisi kuitenkin kyseenalaista vaatia etukäteistä suullista suostumusta kaikkiin tekoihin, sillä ihmisten välisessä kanssakäymisessä valtaosa viestinnästä on nonverbaalista, eikä ihmisen ajattelua, päätöksentekoa ja toimintaa voida pitää kaikissa tilanteissa rationaalisena. Seksuaalisessa kanssakäymisessä suostumus annetaan yleensä konkludenttisesti, ja osapuolet tietävät toistensa käyttäytymisen perusteella olevansa niin sanotusti oikealla asialla.²³⁰

Ongelmia näytön arvioinnissa saattaa aiheuttaa vastaajan väite tunnusmerkistöerehdyksestä²³¹, eli siitä, ettei hän ole tekohetkellä ollut selvillä siitä seikasta, ettei tekoon ollut uhrin

²²⁶ Jokela 2018, s. 659.

²²⁷ Jokila 2010, s. 60. Tässä voidaan nähdä liittymäkohta syyttömysolettamaan, jonka mukaan syyttäjä on velvollinen näyttämään toteen kaikki ne seikat, joihin syyte perustuu, eli vastaajan syyttömyys on rikosasiassa eräänlainen lähtökohta. Suostumukseen liittyen ei siis voida lähtökohdaksi ottaa olettaa siitä, ettei suostumusta ole. Syyttömysolettamasta ks. Tolvanen 2012, s. 244–246. Rikosprosessin menettelyperiaatteista ks. tarkemmin Jokela 2018, s. 12–27.

²²⁸ Hahto 2004, s. 251, 473; Jokila 2010, s. 60.

²²⁹ Hahto 2004, s. 473; Jokila 2010, s. 62–63.

²³⁰ Jokila 2010, s. 72–74; Ojala 2014, s. 59. Feministisestä kritiikistä ks. Jokila 2010, s. 63–65.

²³¹ Tunnuksmerkistöerehdyksestä säädetään RL 4 luvun 1 §:ssä, jonka mukaan, jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta, teko ei ole tahallinen. Vastuu tuottamuksellisesta rikoksesta voi kuitenkin tulla kysymykseen tuottamuksen rangaistavuutta koskevien säännösten mukaan. Seksuaalirikoksiin sovellettuna tämä tarkoittaa muun muassa tekijän erehtymistä uhrin suostumuksesta seksuaaliseen tekoon.

suostumusta. Tekijän todellisia ajatuksia ei kuitenkaan ole mahdollista näyttää toteen täydellä varmuudella, joten näyttökysymyksissä on suostumuksen tai sen puutteen osalta tukeuduttava ulkoisiin seikkoihin. On siis osoitettava uhrin ilmaisseen vastustuksensa riittävän selvästi niin, että toinen osapuoli saattoi sen kohtuudella ymmärtää. Näyttöä erehdyksen osalta on arvioitava sen kannalta, oliko uhrin käytös tai tapahtuman olosuhteet syytetyn näkökulmasta sellaiset, että tämä saattoi perustellusti luulla suostumuksen olleen olemassa. Epävarmuutta arviointiin tuo se, ettei suostumus ole välttämättä suullinen, vaan seksuaaliseen kanssakäymiseen suostumus ilmaistaan usein sanattomin keinoin eikä kumppanin suostumusta aina muutoinkaan nimenomaisesti selvitetä. Tämä koskee myös sellaisia tilanteita, joissa kanssakäyminen tapahtuu vapaaehtoisesti ja molempien osapuolten vapaasta tahdosta. Suostumukselle ei siten ole yleisesti ottaen perusteltua asettaa yleisiä muotovaatimuksia tai vaatimusta tekijän suostumusta koskevasta tietoisuudesta, vaan lainsäädännön rakentamista nimenomaisesti annetulle suostumukselle voidaan pitää elämälle vieraana.²³² Lisäksi on otettava huomioon, että nimenomainen suostumuskin voidaan antaa tilanteessa, jossa suostumuksen antajan tahdonmuodostukseen on epäasiallisesti vaikutettu.²³³

Niissä valtioissa, joissa suostumuksen puuttuminen mainitaan raiskauksen tunnusmerkistössä, on sen täydennyksenä lähinnä todistusoikeudellisina pidettäviä säännöksiä pätevän suostumuksen olemassaolosta.²³⁴ Suomessa taas rikosoikeudessa on edellä kerrottuun tapaan voimassa vapaan todistelun teoria ja vapaa todisteiden harkinta, joten todistusoikeudellisia säännöksiä siitä, miten näyttöä on arvioitava tietyn rikostunnusmerkistössä mainitun seikan olemassaolon osalta tai mitkä seikat on näytön arvioinnissa otettava huomioon, ei ole tapana

²³² Hahto 2004, s. 249 ja 474–478; HE 216/2013 vp, s. 37–38; Ojala 2014, s. 60.

²³³ HE 216/2013 vp, s. 38.

²³⁴ Samoin on kirjoitettu Suostumus2018-aloite, jonka mukaan tekijä ”ei voi päätellä suostumusta olevan seuraavissa olosuhteissa: a) jos toinen henkilö on ennen sukupuoliyhteyden alkamista sellaisessa tilassa, ettei hän pysty antamaan vapaaehtoisesti suostumustaan kyseiseen tekoon tai kanssakäymiseen, esimerkiksi henkilö nukkuu, on tiedoton, hänen tajunnantilansa on muuttunut esim. lääkityksen, päihteiden, vammaisuuden tai pelkotilan seurauksena siten, että hänen tahdonmuodostukykynsä on heikentynyt, b) suostumuksen on ilmaissut sanoin tai käyttäytymisellä joku muu henkilö kuin hän itse, c) tekijä väärinkäyttää luottamus-, auktoriteetti- tai valta-asemaa, d) jos henkilö on ilmaissut sanoin tai käyttäytymisellään, ettei hän suostu sukupuoliyhteyteen, e) jos henkilö, joka on suostumuksensa nojalla osallistunut sukupuoliyhteyteen, ilmaisee myöhemmin joko sanoin tai käyttäytymisellään, ettei hän enää halua osallistua siihen, f) jos henkilö alistuu tai hänet alistetaan sukupuoliyhteyteen pakottamisen, tai väkivaltaisen tai muun uhkailun seurauksena, joka kohdistuu häneen tai kolmanteen henkilöön, g) jos sukupuoliyhteys toteutetaan toisin kuin mihin henkilö on ymmärtänyt suostuvansa, h) jos teon kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi. Tässä kohdassa raiskauksena ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa, i) jos olosuhteet ovat muusta syystä sellaiset, että on ilmeistä, että toinen henkilö ei voi pätevästi antaa suostumustaan.” Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi – Suostumus2018, kohta Aloitteen sisältö.

kirjoittaa lakiin. Niissä tilanteissa, joissa uhrin suostumuksella on merkitystä tunnusmerkitön täyttymisen tai teon oikeudenvastaisuuden arvioinnin kannalta, ei laissa säädetä pätevän suostumuksen määritelmää, vaan se on jätetty oikeuskäytännön ja oikeustieteen varaan.²³⁵

Suostumusta on arvioitu korkeimmassa oikeudessa esimerkiksi pakottamiseen sukupuoliyhteyteen liittyen ratkaisussa KKO 2013:96, jossa katsottiin näytetyksi, että A oli keittiössä yrittänyt työntää X:ää luotaan ja että hän oli sanallisesti kieltänyt X:ää sekä keittiössä että myöhemmin makuuhuoneessa. X oli myöntänyt kuullessaan A:n kiellon ennen yhdyntää. Korkein oikeus totesi lähtökohtana, ettei pelkästään lähentelyä ja yhdyntää koskevien kieltojen jälkeen tapahtuvasta fyysisen tai edes sanallisen vastustelun päättymisestä voida päätellä suostumusta yhdyntään. Myöskään tahallisuutta ei poista eikä rikoksentekijää vapautta vastuusta vain se, että hän olettaa toisen muuttaneen mielensä ilman, että tahdon muuttamista on sanallisesti tai muutoin selkeästi ilmaistu. Pelkkää kondomin ojentamista ei tämänkaltaisissa olosuhteissa voida pitää sellaisena ilmaisuna. Korkein oikeus katsoi, ettei tapaukseen tästä syystä voitu soveltaa vastuuvapausperusteena myöskään RL 4 luvun 1 §:n tunnusmerkistöerehdystä.

Suostumuksen luonteen tarkastelun lisäksi ratkaisussa kiteytetään hyvin näytön arviointia seksuaalirikoksissa. Korkein oikeus toteaa, ettei näyttökynnys seksuaalirikoksissa ole alempi kuin muissa yhtä vakavissa rikoksissa siitä huolimatta, että yksiselitteisen näytön hankkiminen tekojen luonteen vuoksi on vaikeaa. Koska lähtökohtana on syyttömyysoletama, on näytön hankkiminen syyttäjän tai asianomistajan vastuulla. Jos syytteen tueksi on esitetty riittävää näyttöä, on sen kestävyyttä vielä tarkasteltava asiassa esitettyjen muiden mahdollisten tapahtumainkulkujen valossa. Ratkaisussa KKO 2013:96 todetaan myös, että

Silloin kun väitetylle rikokselle ei ole ulkopuolisia todistajia tai kun teosta ei ole seurannut ulkoisesti havaittavia vammoja tai niitä ei ajan kulumisen seurauksena enää ole havaittavissa, näyttö perustuu suurelta osin asianosaisten kertomusten varaan. Riittävään varmuuteen rikoksesta ja vastaajan syyllisyydestä ei ainakaan yleensä voida päätyä vain sillä, että asianomistajan kertomus keskinäisessä vertailussa katsotaan uskottavammaksi kuin syytetyn kertomus. Asianomistajan kertomuksen painoarvoa ei myöskään itsessään lisää se, että asianomistajalla, toisin kuin vastaajalla, on velvollisuus pysyä totuudessa. Asianomistajan todentuntuinen ja

²³⁵ HE 216/2013 vp, s. 37.

vakuuttavakin kertomus tarvitsee virheettömyyden varmistamiseksi tuekseen välillistä näyttöä esimerkiksi väitetyn rikoksen jälkeisistä tapahtumista ja seurauksista.

Kun seksuaalirikosoikeudenkäynnissä esitetään vaihtoehtoinen tapahtumainkulku, on erityisesti arvioitava näytön riittävyttä. Seksuaalirikoksissa asianomistajan ja vastaajan kertomukset ovat usein ristiriidassa keskenään tyypillisesti sen osalta, onko sukupuoliyhteys tapahtunut molempien osapuolten yhteisymmärryksessä vai ei. Tällöin on arvioitava sitä, onko syyksi lukeva tuomio mahdollista perustaa asianomistajan kertomukseen, jos syytteen tueksi ei ole muuta näyttöä, milloin ratkaisevaa on se, millä perustein ratkaisija pitää asianomistajan kertomusta vastaajan kertomusta luotettavampana ja ovatko perusteet oikeudellisesti riittäviä. Esimerkiksi Ruotsissa lähtökohta on, ettei pelkästään asianomistajan uskottavampi kertomus riitä poistamaan järkevää epäilyä vastaajan syyllisyydestä.²³⁶

Vaikka nykyisin ei suostumusta ole kirjoitettu seksuaalirikosten tunnusmerkistöihin, joudutaan esimerkiksi raiskausrikosten käsittelyssä ja siihen liittyvässä näytön arvioinnissa muiden rikoksen teko-olosuhteiden ohessa väistämättä arvioimaan uhrin käyttäytymistä ja suhtautumista tekoon. On mahdollista, että suostumuksen puutteen nostaminen seksuaalirikosten tunnusmerkistökäsitteiksi saisi rikosprosessissa aikaan huomion kiinnittymistä asianomistajaan nykyistä enemmän jouduttaessa arvioimaan hänen suostumustaan tai sen puutetta ja siten hänen käyttäytymistään tekohetkellä. Tämä haittavaikutus liittyy siihen, että esimerkiksi raiskausta koskeva rikosprosessi on joka tapauksessa raskas uhrille, koska siinä joudutaan käsittelemään traumaattisia yksityiselämän piiriin liittyviä kysymyksiä.²³⁷ Suostumusta joudutaan muutoinkin ottamaan huomioon oikeudellisessa arvioinnissa esimerkiksi tahallisuutta arvioitaessa, kuten seuraavassa pääluvussa käy ilmi.

Ruotsissa suostumusta on pohdittu seksuaalirikoksiin liittyen runsaasti, ja äskettäin siellä astuikin voimaan suostumusperustainen raiskaussäännös. Sitä ennen suostumukseen liittyviä kysymyksiä on pohdittu muun muassa mietinnössä SOU 2010:71, jossa todettiin ensin näkin, ettei EIT:n ratkaisukäytäntö edellytä EU:n jäsenvaltioita ottamaan nimenomaista suostumusta mukaan raiskaustunnusmerkistöön.²³⁸ Muistiossa tuotiin esiin laajasti seikkoja, jotka ovat sekä tunnusmerkistön rakentamista puuttuvalle suostumukselle vastaan että sen

²³⁶ Ojala 2014, s. 235–236. Ks. Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisut HD B 1013-09 ja B 1867-09.

²³⁷ Raijas 2001, s. 363; HE 216/2013 vp, s. 38.

²³⁸ SOU 2010:71, s. 203.

puolesta. Suostumuksen puolesta puhuvia seikkoja olivat seuraavat: 1) suostumuksen ottaminen tunnusmerkistöön olisi luonnollinen jatkumo seksuaalirikosten säännösten kehityksessä, 2) sääntelyyn liittyy normia luova vaikutus, eli on yhteiskunnalta tärkeä viesti, ettei ole sallittua harjoittaa seksiä sellaisen henkilön kanssa, jonka suostumusta siihen ei ole, 3) huomio kiinnitetään epäillyn tai syytetyn toimintaan, 4) sääntely saa paremman vastaanoton, eli lainsäädännön muotoilulla olisi eräänlaisia terapeuttisia vaikutuksia uhriin ja rikoksenteijään. Suostumukselle rakentuvaa sääntelyä vastaan puhuviksi seikoiksi katsotaan seuraavat: 1) huomio kiinnittyy prosessissa korostuneesti asianomistajaan, 2) suostumuksen määrittelyn ja pätemättömien suostumusten erottamisen vaikeus pätevistä, 3) epävarmuudet suostumuksen ja puuttuvan suostumuksen muodosta ja yhteydestä kriminalisoinnin ulottuvuuteen 4) suhteettomat odotukset langettavien tuomioiden lisääntymistä kohtaan ja 5) kasvavan seksuaalimoralismin riski.²³⁹

Tässä yhteydessä käsitellään edellä mainituista niitä seikkoja, joilla on merkitystä rikosprosessin asianosaisten oikeusturvan kannalta. Valtaosan seksuaalirikoksista tiedetään olevan piilorikollisuutta, eli sellaista rikollisuutta, joka ei tule viranomaisten tietoon.²⁴⁰ Jos huomiota aletaan rikosprosessissa kiinnittää yhä enemmän asianomistajiin, on mahdollista, että se korottaa uhrien kynnystä ylipäänsä kääntyä seksuaalirikoksen myötä viranomaisten puoleen, mikä on omiaan heikentämään seksuaalirikosten uhrien oikeusturvan toteutumista.²⁴¹ Ilmoittamiskynnyksen nouseminen voi siten johtaa myös poliisin tietoon tulevien rikosten lukumäärän laskuun ja vastaavasti kasvattaa piilorikollisuuden osuutta seksuaalirikollisuudessa.

Edellä kerrottuun tapaan suostumukseen liittyy myös määrittelyvaikeuksia, koska Suomessa ei ole tapana sisällyttää todistusoikeudellisia säännöksiä rikoslakiin, sillä käytössä on vapaa todistusharkinta.²⁴² Jos todistusoikeudellisia säännöksiä lisätään tiettyyn lainkohtaan, on seurauksena todistusharkinnan kaventuminen, koska tuomioistuin olisi sidottu säännöksessä mainittuihin kriteereihin. Suostumuksen pätevyyden osalta on siis huomioitava, että suostu-

²³⁹ HE 216/2013 vp, s. 23. Ks. tarkemmin SOU 2010:71, s. 206–233. Myös Puu Oksanen on esittänyt samansuuntaisia näkemyksiä. Puu Oksanen 2010, s. 58. Suostumusperustaisesta raiskauksesta Ruotsissa ks. seksuaalirikosten uudistusta koskeva hallituksen esitys Prop. 2017/18:177.

²⁴⁰ Niemi – Lappi-Seppälä 2018, s. 105.

²⁴¹ HE 6/1997, s. 162–163.

²⁴² HE 216/2013 vp, s. 37.

muksesta säädettäessä sitoudutaan tiettyyn suostumuksen malliin, joka voi itse asiassa ka-
ventaa suostumuksen arviointia nykyisestä, koska rikoslakia ei saa tulkita analogisesti syy-
tetyin vahingoksi.²⁴³ Rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvä epätasällisyys-
kielto taas edellyttää, ettei lainsäätävä säädä liian laajoja ja epätasällisiä kriminalisoin-
teja,²⁴⁴ mikä voi olla suostumuksesta säädettäessä ongelma etenkin silloin, jos tunnusmer-
kistö jätetään laveaksi lisäämällä esimerkiksi yksinkertainen fraasi ”ilman suostumusta”,
mikä voisi tehdä lainkohdan soveltamisen ennakoinnista haastavaa. Siten esimerkiksi suos-
tumusperustaisesta raiskauksesta säädettäessä olisi sääntelyssä määriteltävä ne tilanteet,
joissa suostumus ei ole pätevä,²⁴⁵ mikä kuitenkin niin sanotusti sitoo tuomioistuimen käsiä
todistusharkinnassa.

Seksuaalirikoksesta syytetyin oikeusturvan kannalta on myös kyseenalaista, pitäisikö seksua-
aalirikoksissa suhtautua torjuvasti tuomitsemiseen pelkän asianomistajan kertomuksen pe-
rusteella. Kun etenkin seksuaalisessa ahdistelussa ovat usein vastakkain vain kahden teko-
hetkellä paikalla olleen osapuolen kertomukset siitä, mitä on tapahtunut tai onko uhri esi-
merkiksi ilmaissut olleensa haluton minkäänlaiseen seksuaaliseen kanssakäymiseen, ei nä-
kemykseni mukaan pelkkien kertomusten perusteella voida saada tarpeeksi suurta varmuutta
siitä, että teko on täyttänyt seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön. Koska tuomioistuimet
käyttävät harkinnassaan hyväkseen niin sanottuja kokemussääntöjä, on harkinta riippuvaista
tapauksesta ja tulkitsijasta, ja tietty käytös voidaan tulkita eri rikosasiassa eri tavoin.²⁴⁶
Vaikka esimerkiksi kiusaamistarkoituksessa esitetyt väitteet toisen seksuaalisesta ahdiste-
lusta lienevätkin suhteellisen harvinaisia, on kuitenkin olemassa mahdollisuus siitä, että jois-
sain yksittäistapauksissa vastaaja tulisi tuomituksi aiheetta ”sana sana vastaan” -tilanteissa.
Toisaalta on kuitenkin myönnettävä, että tällainen lopputulos vaatisi asianomistajalta kyl-
mäkiskoista, päättävistä ja johdonmukaista laskelmointia.

4.3 Suostumus empiirisessä aineistossa

Vaikka suomalaisessa seksuaalirikosoikeudessa ei ole tapana kirjoittaa suostumusta suoraan
seksuaalirikossäännöksiin, nousee suostumus usein oikeuskäytännössä esille. Monet seksu-

²⁴³ HE 44/2002 vp, s. 29–30 ja 34; Frände 2012, s. 51.

²⁴⁴ HE 44/2002 vp, s. 29–30; Frände 2012, s. 37; Tapani – Tolvanen 2013, s. 135.

²⁴⁵ Ojala 2014, s. 59. Ojala onkin laatinut oman esimerkinomaisen suostumusmalliin perustuvan raiskaussään-
nöksensä, ks. Ojala 2014, s. 64–65.

²⁴⁶ Jokila 2010, s. 219–220.

aalirikossäännökset, kuten RL 20 luvun 4 §:n pakottaminen seksuaaliseen tekoon, 5 §:n seksuaalinen hyväksikäyttö ja 5 a §:n seksuaalinen ahdistelu edellyttävät teon olevan sellainen, että se loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Koska seksuaalista itsemääräämisoikeutta voidaan ilmaista tai toteuttaa suostumuksen avulla, on luonnollista, että se nousee tarkasteluun myös lainkäytössä.

Seksuaalista ahdistelua koskevasta tuomioasiakirja-aineistosta ilmenee, että hyvin usein vastaaja vetoaa puolustuksessaan siihen, että seksuaalinen teko on tapahtunut yhteisymmärryksessä ja asianomistaja on ennen tekoa ilmaissut halunsa siihen tai sallinut teon. Tällöin myös tuomioistuimen on otettava kantaa siihen, onko tekoon ollut asianomistajan suostumus. Suullisia ilmaisuja asianomistajan suostumuksen puutteesta esiintyi huomattavassa osassa asiakirja-aineiston ratkaisuja. Näitä ratkaisuja olivat ainakin 3, 11, 13, 14, 25, 30, 33, 37, 44, 45, 46 ja 48.²⁴⁷ Tässä alaluvussa kuvaillaan ratkaisuja lyhyesti ja tehdään niiden perusteella johtopäätöksiä suostumuksesta seksuaalista ahdistelua koskevassa oikeuskäytännössä.

Ratkaisussa 3 A oli luvatta suudellut 17-vuotiasta B:tä poskelle. A oli pyytänyt B:n asuntoonsa kahville, missä hän esitteli tälle valokuvia ja kysyi, uskaltaisiko tämä lähteä hänen kanssaan mökille saunaan. Kieltävän vastauksensa jälkeen B alkoi lähtemään asunnosta, jolloin suutelu tapahtui. A oli ennen tekoa pyytänyt lupaa suudella, saanut kieltävän vastauksen ”ei se käy”, mutta suudellut silti. Samassa kerrostalossa asuneet osapuolet eivät olleet tunteet toisiaan aiemmin ja A oli ollut B:tä huomattavasti vanhempi henkilö. B:n kieltäminen ei myöskään ollut epäselvä, joten A oli tuomittava seksuaalisesta ahdistelusta. Ratkaisussa 11 A oli hivellyt vaatteiden päältä B:n rintakehää, jolloin B ja paikalla ollut todistaja C olivat käskeneet häntä lopettamaan, mihin A oli suhtautunut naureskellen. Hetken kuluttua A laittoi kätensä B:n reidelle ja kosketti vaatteiden päältä tämän sukupuolielintä. Tekoa oli pidettävä seksuaalisena ahdisteluna, ja C:n kertomus B:n esittämistä kielloista osoitti teon moitittavuuden. Ratkaisussa 37 A oli kosketellut julkisella paikalla käsin 16-vuotiaan B:n takapuolta, rintaa ja reittä sekä suudellut tätä suulle vasten tämän tahtoa ja kielloista huolimatta. B:n nuori ikä ja ahdistelun pitkä kesto sekä B:n esittämät useat kiellot ja yritys poistua tilanteesta vaikuttivat rangaistuksen määräämiseen sitä ankaroittavina tekijöinä.

²⁴⁷ Muissakin ratkaisuissa on esimerkiksi voitu mainita, että asianomistaja on kieltänyt vastaajaa toimimasta tietyllä tavalla, mutta kiellon merkitystä ei ole oikeuden ratkaisussa tarkemmin arvioitu, jonka vuoksi ne eivät ole tässä asiayhteydessä relevantteja, esimerkiksi ratkaisuissa 2, 4, 12, 21, 26, 32, 40 ja 44.

Ratkaisussa 13 B:n rintoja kosketellut A oli kertonut koskettelun tapahtuneen vahingossa. B:n kertomuksen mukaan A oli tullut takaapäin ja yllättäen alkanut kourimaan hänen rintojaan ja ilmoittanut muille paikalla olleille henkilöille, että hänellä on siihen oikeus, eikä B pahastu. A kuitenkin kertoi, ettei B ollut aiemminkaan pitänyt A:n kertomista seksuaalisävytteisistä vitseistä. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan tällaisessa tilanteessa olisi varsin epäjohdonmukaista, että B olisi suhtautunut välinpitämättömästi tai sallivasti fyysiseen kosketteluun. A:n seksuaalisävytteiset puheet eivät siis tässä tapauksessa olleet relevantteja pelkästään koskettelun seksuaalisen olennaisuuden kannalta vaan niiden perusteella kyseenalaistettiin hänen kertomuksensa uskottavuus ja B:n suostumus tekoon.

Tapauksen 14 oikeudellisessa arvioinnissa uhrin suostumuksen puutteella katsottiin myös olleen merkitystä. Uhrille entuudestaan tuntematon A oli lyöttäytynyt B:n seuraan kaupungilla, ja B oli kehottanut häntä jatkamaan matkaa eri suuntaan. A oli jatkanut kävelyä B:n seurassa kielloista huolimatta ja lopulta laittanut kätensä B:n ylävartalon ympäri ja yrittänyt suudella B:tä vastoin tämän tahtoa. B oli toistuvasti kieltänyt A:ta seuraamasta ja käskenyt tätä poistumaan paikalta. Olosuhteet huomioon ottaen käräjäoikeus katsoi teon olleen seksuaalinen teko, joka on ollut omiaan loukkaamaan B:n seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Ratkaisussa 25 oli keskeistä se, oliko A:lla B:n suostumus puristaa tätä takamuksesta ja kuvata ja julkaista video siihen tarkoitettussa videoiden jakopalvelussa. A:n kertomuksen mukaan B oli huomannut hänen katselleen takamustaan ja sanonut A:lle, että tämä saisi koskettaa sitä ja antanut luvan kuvaamiseen, mutta B:n mukaan puristaminen oli tullut hänelle yllätyksenä ja hän oli saanut kuvaamisesta tiedon jälkikäteen ulkopuoliselta henkilöltä. Oikeus ei pitänyt A:n kertomusta uskottavana, koska osapuolet eivät tunteneet toisiaan ennen tekoa, ja teon salliminen olisi omiaan leimaamaan puristelun sallivan henkilön välinpitämättömästi omaan koskemattomuuteensa suhtautuvaksi ja koska puristelu oli tapahtunut koulussa, jonka rehtorille B oli kertonut tapahtumasta. Lisäksi käräjäoikeus kiinnitti huomiota A:n toistuneeseen lausumaan, ettei hän nähnyt mitään ongelmaa toisen hänelle vain ulkonäöltä tutun henkilön takapuolen koskemisessa. Käräjäoikeus katsoi, ettei näissä olosuhteissa A:lla voinut olla tekoon B:n suostumusta, ja hänet oli tuomittava seksuaalisesta ahdistelusta.

Teon seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuutta tarkasteltiin myös ratkaisussa 33, jossa osapuolet olivat toisilleen tuttuja. A oli osapuolten viettäessä aikaa yksityisasunnossa käynyt B:n kimppuun laittamalla kädet tämän ympärille ja koskettamalla tätä takapuolelta. Hetken kuluttua parvekkeella he olivat olleet lähekkäin, jolloin A oli ottanut B:tä kiinni selän

ja vatsan puolelta sekä takapuolesta puristamalla B:tä voimakkaasti itseään vasten. B yritti työntää A:ta kauemmas ja sanoi ”ei”, ”lopetta” ja ”mitä sä teet?”, mihin A ei reagoanut. B huusi parvekkeelta apua, jonka seurauksena useampi ulkona ollut henkilö käski A:ta lopettamaan. Seurauksena A lopetti ja lähti pakoon. Käräjäoikeus katsoi, että B oli pyrkinyt lopettamaan A:n menettelyn, eikä mikään teko-olosuhteissa viitannut siihen, että B olisi hyväksynyt koskettamisen, eli teko oli ollut sellainen, että se loukkaa B:n seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Tapauksessa 45 oli B:n suostumuksen puutteella tavallista suurempi rooli käräjäoikeuden perusteluissa. Käräjäoikeus lausui, ettei B ollut antanut A:n toiminnalle vastakaikua, vaan oli päinvastoin useita kertoja suusanallisesti ja A:ta pois työntämällä sekä päättään pois kääntämällä ilmaissut, ettei halua koskettelua. B:n reiden hiveleminen ja käden siirtäminen ylöspäin sekä suuteluyritykset, joihin liittyi tarttuminen B:n päästä kiinni, B:lle entuudestaan tuntemattoman miehen toimesta oli vallinneissa olosuhteissa ollut kiistattomasti sellainen seksuaalinen teko, joka on omiaan loukkaamaan B:n seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Kun A oli menetellyt näin siitä huolimatta, että B oli useita kertoja ilmaissut, ettei koskettelua halua, oli selvää, että A oli tietoinen siitä, ettei hänellä ollut B:n suostumusta tekoon.

Ratkaisussa 48 A oli kaatunut ravintolassa B:n päälle, kosketellut tätä rinnoista ja keskivarvalta maaten tämän päällä pöydällä ja maassa B:n yrittäessä vastustella hänen toimiaan. A oli estänyt B:tä nousemasta. B ei ollut ollut lattialla vapaaehtoisesti ja hän oli yrittänyt päästä A:n alta pois työntämällä tätä käsillään ja jaloillaan. A jouduttiin repäisemään lattialta ylös, joten kysymys ei ollut A:n selittämällä tavalla siitä, että hän olisi yrittänyt päästä lattialta pois. A:n menettely oli ollut omiaan loukkaamaan B:n seksuaalista itsemääräämisoikeutta. B oli teon ajan aktiivisesti pyrkinyt pois tilanteesta, ja tilanne oli päättynyt vasta ulkopuolisen henkilön keskeyttäessä sen, joten on selvää, ettei tekoon ollut B:n suostumusta.

Sen sijaan ratkaisussa 30 (sk. 1) katsottiin, että tekijällä oli ollut uhrin suostumus kosketteluun. Asiassa tarkasteltiin, oliko A:lla ollut hänen henkilökohtaisena avustajanaan toimineen B:n suostumus avustamistilanteissa toistuneille rintojen, takapuolen ja sisäreisien puristeluille. Muun muassa A:n ja B:n välisten sähköpostiviestien perusteella katsottiin, että osapuolten välillä oli ollut sopimus, jonka mukaan A voi tietyin ehdoin seksuaalisesti kosketella B:tä, eikä A ollut edennyt pidemmälle kuin mihin B oli suostunut. Näin ollen suostumuksen perusteella A:ta ei voitu tuomita seksuaalisesta ahdistelusta. Ratkaisussa 46 A:n ei katsottu

kosketelleen Tinderissä tapaamaansa B:tä vastoin tämän suostumusta, koska hän ei ollut tietoinen siitä, että B oli ollut sovelluksessa etsimässä kavereita sen oletetun seuranhakutarkoituksen vastaisesti. A:n ei näytetty jatkaneen koskettelua kiellon jälkeen, joten hänen ei katsottu ahdistelleen B:tä seksuaalisesti.

Tässä yhteydessä esittelystä oikeuskäytännöstä voidaan tehdä johtopäätös, että suusanallisesti esitetyn kiellon jälkeen jatkuneen ahdistelun on ratkaisuisissa tyypillisesti katsottu täyttävän seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön. Sen lisäksi, että kiellon myötä realisoituu uhrin suostumuksen puute tekoon, voi sillä olla vaikutusta myös rangaistuksen mittaamiseen. Uhrin kielteisellä suhtautumisella esimerkiksi tekijän seksuaalissävytteisiin puheisiin tai vitseihin voi myös olla vaikutusta siihen, katsotaanko myöhempään ahdisteluun olleen suostumus tai oliko tekijä tietoinen suostumuksen puuttumisesta. Vaikutusta voi lisäksi olla ulkopuolisten henkilöiden esittämillä kielloilla tai muilla toimilla teon lopettamiseksi.

Oikeus voi myös päätellä suostumuksen muista olosuhteista kuin suullisesti esitetyistä käskyistä tai kielloista. Näitä olosuhteita ovat esimerkiksi tapahtumaympäristö (koulu) sekä uhrin tai tekijän käytös sekä heidän välinen suhteensa. Vaikutusta on myös sillä, tuntevatko osapuolet toisensa entuudestaan, ja millaista käytöstä heidän välillään voidaan pitää hyväksyttävänä tai voidaanko pitää uskottavana, että vallinneissa olosuhteissa kosketteluun olisi ollut uhrin suostumus. Toisaalta jos tekijällä oli ex ante syytä olettaa, että hänellä on tekoon suostumus, ei tekoa voida pitää seksuaalisena ahdisteluna. Oikeuskäytännössä näin on katsottu silloin, kun osapuolet ovat tutustuneet seuranhaku-sovelluksessa tai sopineet asiasta ennalta.

5 TAHALLISUUS

5.1 Seuraustahallisuus

5.1.1 Lähtökohdat

Tässä pääluvussa vastataan viimeiseen tutkimuskysymykseen: Miten tahallisuus täyttyy seksuaalisessa ahdistelussa? Seksuaalista ahdistelua koskevan hallituksen esityksen mukaan tahallisuuden sisältö seksuaalisessa ahdistelussa määräytyy sitä koskevien yleisten sääntöjen mukaan,²⁴⁸ joten tarkastelu tehdään deduktiivisesti esittelemällä ensin tahallisuuden yleistä teoriapohjaa ja sitten soveltamalla sitä seksuaaliseen ahdistelun tunnusmerkistöön. Pääluvun lopussa tarkastellaan tahallisuusargumentaatiota alioikeuskäytännössä. Lopuksi tehdään lainopilliseen ja empiiriseen aineistoon pohjautuvia johtopäätöksiä, joilla vastataan tutkimuskysymykseen.

Tahallisuuden yleiskielisen merkityssisällön on rikosoikeudellisissa esityksissä katsottu tarkoittavan, että tekijä tekee jotain ”tahtoen” tai ”tieten tahtoen”. Tahallaan toimivan on katsottu tietävän, mitä tekee, ja tahtovan tehdä juuri sen, minkä tekee.²⁴⁹ Tahallisuus pitää siis sisällään sekä tiedollisen eli kognitiivisen että tahdollisen eli voluntatiivisen ulottuvuuden.²⁵⁰ Rikosoikeudellisesti merkityksellinen tahallisuus voi kohdistua vain tietyn rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistöön, eli tahallisuutta arvioidaan aina suhteessa tiettyyn tunnusmerkistössä kuvailtuun toimintaan.²⁵¹ Tahallisuuden kohteena eivät siis ole objektiiviset tunnusmerkit tai niiden muodostama objektiivinen tunnusmerkistö, vaan se asiointila, joka toteuttaa kyseisen tunnusmerkistön. Tunnusmerkistöissä kuvataan rikosoikeudellisesti relevantit seikat eli entiteetit. Tahallisuuden kohde ei ole tällaisten tosiseikkojen kuvaus vaan tunnusmerkin toteuttava seikka.²⁵²

²⁴⁸ HE 216/2013 vp, s. 61.

²⁴⁹ HE 44/2002 vp, s. 71; Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 285; Melander 2016, s. 150.

²⁵⁰ Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 284–285; Tapani – Tolvanen 2013, s. 198. Melander käyttää tahdollisesta ulottuvuudesta termiä volitiivinen. Melander 2016, s. 150.

²⁵¹ HE 44/2002 vp, s. 71–72; Melander 2016, s. 151.

²⁵² Tapani – Tolvanen 2013, s. 198. Matikkala käyttää ”tosiseikkojen” sijaan ilmaisua ”olio”. Matikkala 2005, s. 530 ja 544.

Rikostunnusmerkistöissä kuvataan kahdenlaisia tahallisuuselementtejä. Yhtäältä tunnusmerkistöissä vaaditaan tietyn seurauksen aiheutumista, kuten esimerkiksi tapon tunnusmerkistö²⁵³ edellyttää toisen kuoleman aiheutumista, jolloin on tarkasteltava kuoleman aiheuttaneen henkilön tahallisuutta suhteessa tunnusmerkistössä edellytettyyn seuraukseen, eli kuoleman aiheutumiseen. Tapon tunnusmerkistö ei ole sovellettavissa silloin, kun teon uhri jää eloon, vaikka tekijän tarkoitus olisi ollut tappaa uhrinsa.²⁵⁴ Tapon osalta kyseessä siis on seuraustahallisuus, eli tekijän on tarkoitus saada aikaan tietty seuraus, jos tappotarkoituksesta pystytään esittämään tarpeeksi vankkaa näyttöä.²⁵⁵

Muissa tapauksissa kuin seuraustahallisuuden osalta kysymys on olosuhdetahallisuudesta, eli tekijän tahallisuuden tulee täyttää jokin tunnusmerkistössä tarkoitettu olosuhde.²⁵⁶ Esimerkiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön²⁵⁷ tunnusmerkistö (RL 20:6) edellyttää, että teko kohdistuu alle 16-vuotiaaseen lapseen, mikä merkitsee, että hyväksikäytön kohde täyttää lain vaatiman olosuhteen, eli on alle 16-vuotias. Tahallisuuteen liittyen noudatetaan niin sanottua peittämisperiaatetta, joka edellyttää, että tahallisuuden on katettava koko oikeudenvastainen teko. Tahallisuuden on siis katettava sekä teonhetkiset olosuhteet että teon seuraukset, eli subjektiivisten tunnusmerkkien tulee peittää objektiiviset.²⁵⁸ Peittämisperiaate voidaan ilmaista myös niin, että tahallisuus edellyttää tietoa kaikista tunnusmerkistön täyttymisen kannalta olennaisista tosiseikoista.²⁵⁹

On kuitenkin huomattava, että tahallisuuden arviointi on erilaista suhteessa seurauksiin ja olosuhteisiin. Jos kysymys on seurauksesta, sekä tahallisuuden tiedollinen että tahdollinen ulottuvuus ovat merkityksellisiä, jolloin myös erotetaan toisistaan tarkoitustahallisuus, varmuustahallisuus ja todennäköisyystahallisuus – tekijä voi tahtoa henkilön kuolevan tekonsa

²⁵³ RL 20 luvun 1 §:n mukaan, *joka tappaa toisen*, on tuomittava taposta vankeuteen määrääjäksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi.

²⁵⁴ Tuolloin voidaan puhua tapon yrityksestä, mutta ei taposta, koska tunnusmerkistön edellyttämä seuraus ei ole toteutunut. Melander 2016, s. 151. Yrityksestä ja tahallisuudesta ks. Tapani – Tolvanen 2013, s. 201, 375–376, 378 ja 381.

²⁵⁵ Tapani – Tolvanen 2013, s. 201–203.

²⁵⁶ Frände 2012, s. 110 ja 122; Tapani – Tolvanen 2013, s. 219–220; Melander 2016, s. 151.

²⁵⁷ RL 20 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee *kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle* seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

²⁵⁸ Matikkala 2005, s. 543; Frände 2012, s. 107; Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 270; Tapani – Tolvanen 2013, s. 198; Kallio 2016, s. 1087; Melander 2016, s. 152.

²⁵⁹ Tapani – Tolvanen 2013, s. 198.

seurauksena taikka tietää sen olevan tekonsa varma tai varsin todennäköinen seuraus. Olosuhteiden osalta kuitenkin ei voida mielekkäästi puhua tahdollisesta ulottuvuudesta, sillä olosuhteet joko ovat tai eivät ole olemassa,²⁶⁰ ja vain tahallisuuden tiedollinen ulottuvuus on merkityksellinen olosuhteita koskevassa tahallisuusarvioinnissa. Hyväksikäytön kohteena olevan lapsen ikä on ilman tekijän tahdonmuodostusta todennettavissa oleva fakta, jolloin rikosoikeudellisessa arvioinnissa ovat merkityksellisiä ainoastaan tekijän tiedolliset seikat, eli syyttäjän on oikeudenkäynnissä kyettävä näyttämään tekijän olleen tietoinen esimerkiksi siitä, että seksuaalisen teon kohde on ollut alle 16-vuotias. Sillä, minkä ikäisen tekijä olisi halunnut uhrin olevan, ei ole merkitystä, vaan tietoisuus olosuhteen olemassaolosta määrittää tahallisuuden.²⁶¹

Tahallisuutta koskeva säännös on rikoslain 3 luvun 6 §:ssä. Säännös koskee vain seuraustahallisuutta, ja olosuhdetahallisuus on jätetty oikeuskäytännössä määrittäväksi.²⁶² Rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Seurausrikokset edellyttävät siis tietyn, tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen aiheutumista.²⁶³ Toiminnan ja seurauksen välillä edellytetään myös rikosoikeudellisesti merkityksellistä syy-yhteyttä, eli toiminnan on tullut johtaa seuraukseen, ja sen on oltava seurauksen välttämätön edellytys (*condicio sine qua non*).²⁶⁴ Seuraustahallisuus ilmentää tekijän mielensisäistä suhtautumista tekoonsa ja sen mahdollisesti aiheuttamaan seuraukseen. Säännöksessä on mainittu ne tahallisuuden asteet, jotka riittävät rikosoikeudellisen tahallisuuden täyttymiseen: tarkoitustahallisuus (*dolus determinatus*), varmuustahallisuus (*dolus directus*) ja todennäköisyystahallisuus (*dolus eventualis*).²⁶⁵ Kaikki seuraustahallisuuden lajit ovat lähtökohtaisesti tahallisuuden täyttymisen

²⁶⁰ Tapani – Tolvanen 2013, s. 199.

²⁶¹ Melander 2016, s. 152–153.

²⁶² Rikoslain yleisiä oppeja uudistettaessa lakivaliokunta katsoi, että ehdotettu säännös, jonka mukaan tahallisuuden alaraja, joka perustui yksinomaan todennäköisyystahallisuuteen, olisi soveltunut erityisen huonosti talousrikosten olosuhdetahallisuuden arviointiin, koska se olisi saattanut nostaa tahallisuuskynnystä. Ks. tarkemmin LaVM 28/2002 vp, s. 9–10.

²⁶³ Tapani – Tolvanen 2013, s. 199–200; Melander 2016, s. 153.

²⁶⁴ Toisin sanoen, jos tekoa ei olisi tapahtunut, myöskin tunnusmerkistössä kuvattu seuraus olisi jäänyt tapahtumatta. Kysymys on niin sanotusta kausaliteetista. Frände 2012, s. 71–72; Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 79; Tapani – Tolvanen 2013, s. 164–165.

²⁶⁵ HE 44/2002 vp, s. 72–73; Frände 2012, s. 112; Tapani – Tolvanen 2013, s. 198–199; Melander 2016, s. 153.

suhteen samanarvoisia, vaikkakin tarkoitustahallisuutta voidaan pitää tahallisuuden ylimpänä asteena ja todennäköisyystahallisuutta tahallisuuden alarajana.²⁶⁶

5.1.2 Tarkoitustahallisuus

Rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on siis aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on *tarkoittanut aiheuttaa* seurauksen. Näin ilmaistua tarkoitustahallisuutta voidaan pitää tahallisuuden ylimpänä asteena, koska se osoittaa tekijän ryhtyneen kiellettyyn tekoon nimenomaan tiettyä tunnusmerkistössä tarkoitettua seurausta tai päämäärää tavoitellen.²⁶⁷ Tarkoitustahallisuus perustuu tekijän toimintapäätökseen. Tekijä siis tekee teon tietyssä tarkoituksessa, milloin hänen ymmärtämänsä rikosoikeudellisesti merkityksellinen seuraus saa hänet toimimaan.²⁶⁸ Tarkoitustahallisuuden piiriin lasketaan myös niin sanotut välitavoitteet, jos tekijä mieltää teon ainoaksi mahdollisuudeksi päätavoitteen saavuttamiseksi.²⁶⁹ Mikäli tekijän on esimerkiksi tarkoitus anastaa työkaluliikkeen näyteikkunasta porakone, ja päämääräänsä toteuttaessaan hän rikkoo näyteikkunan sorkkaraudalla ja sitten siirtää porakoneen liikkeen ulkopuolelle, on myös ikkunan rikkomista pidettävä tarkoitustahallisuuden mukaisesti tahallisenä, vaikka kyseessä on vain välitavoite.²⁷⁰

Tahallisuuden arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota erilaisiin yksittäisiin olosuhteisiin ja sellaisiin seikkoihin, jotka kokonaisuutena arvostellen viittaavat siihen, että tekijä tavoitteli teollaan tiettyä päämäärää.²⁷¹ Tällaisia olosuhteita ja seikkoja on pohdittu esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:115, jossa tekijän surmaamistarkoitus katsottiin näytetyksi tämän kostomotiivin, aikaisemmin ja välittömästi ennen tapon yritystä esitettyjen tappouhkausten, tekijän varustautumisen, sinnikkäiden pyrkimysten asuntoon pääsemiseksi ja tämän tietoisuuden teon kohteen oleskelusta kyseisessä asunnossa perusteella. Vaikka tarkoitustahallisuudessa tarkastellaan pääosin tahdollisia elementtejä, on tekijän tekohetkellä

²⁶⁶ HE 44/2002 vp, s. 74; Tapani – Tolvanen 2013, s. 210–211; Melander 2016, s. 153. Matikkala kirjoittaa myös oikeudenvastaisuustahallisuudesta, eli tekijän tietoisuudesta teon oikeudenvastaisuudesta. Ks. tarkemmin Matikkala 2005, s. 533–542.

²⁶⁷ Tapani – Tolvanen 2013, s. 199–200; Melander 2016, s. 153.

²⁶⁸ Frände 2012, s. 113.

²⁶⁹ HE 44/2002 vp, s. 85; Frände 2012, s. 113–114; Tapani – Tolvanen 2013, s. 207. Vrt. Melander 2016, s. 154, 158, jonka mukaan päärikoksen tekemiseksi toteutuneet muut, päätavoitteen kannalta välttämättömät rikokset voivat kuulua myös varmuustahallisuuden piiriin.

²⁷⁰ Tällaisessa tapauksessahan kysymys ei ole siitä, miten tekijä suhtautuu ikkunan rikkomiseen, vaan siitä, että hänen on työkalun varastaakseen rikottava ikkuna. Tekoja ei lainkäytössä kuitenkaan konkurrenssin vuoksi erotettaisi toisistaan. Mainittuun esimerkkiin liittyy olennaisesti lainkonkurrenssi, jota ei tässä tutkielmassa tarkemmin käsitellä. Rikoskonkurrenssista ks. Frände 2012, s. 272–284 ja Tapani – Tolvanen 2013, s. 463–490.

²⁷¹ Frände 2012, s. 113–114; Tapani – Tolvanen 2013, s. 199–200; Melander 2016, s. 154

pidettävä seurausta kuitenkin edes jonkinasteisesti todennäköisenä, jotta tarkoitustahallisuus voi täytyä.²⁷²

5.1.3 Varmuustahallisuus

Rikoslain 3 luvun 6 §:ssä säädetään myös varmuustahallisuudesta (*dolus directus*), että tekijä on toiminut tahallisesti, jos hän on pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Tässä tahallisuustyypissä tekijä ei pyri seurauksen aiheuttamiseen tarkoitustahallisuuden edellyttämällä tavalla, mutta ymmärtää, että hänen tavoittelemaansa päämäärään liittyy käytännöllisellä varmuudella myös kielletyn (oheis)seurauksen aiheutuminen.²⁷³ Tekijä ryhtyy kiellettyyn tekoon ja sulkee pois mielestään mahdollisuuden tunnusmerkistön täyttymättä jäämisestä, eli tekijällä on tieto taikka varmuus siitä, että hänen toimintansa johtaa tunnusmerkistön täyttymiseen.²⁷⁴

Varmuustahallisuus voidaan jakaa kahteen muotoon, joista molemmat ilmenevät rikoslain 3 luvun 6 §:stä. Niistä ensimmäinen on niin sanottu suora varmuustahallisuus, jolla viitataan seurauksiin, joita tekijä on pitänyt tekonsa varmana seurauksena.²⁷⁵ Varmuustahallisuus konkretisoituu oikeuskäytännössä muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2004:63, jossa tekijän oli oikeuden mukaan täytynyt havaita, että kuristaessaan uhria tämän päällä seisten ojassa, oli tämän pään kohdalla ollut vettä ja että tämän hengitystiet olivat teon aikana joutuneet veden alle. Tekijän oli täytynyt ymmärtää, että liikehännän loppuminen oli johtunut joko siitä, että uhri oli menettänyt tajuntansa tai siitä, että tämä oli kuollut. Kuitenkin jätettyään uhrin tällaiseen tilaan tekijän oli täytynyt käsittää, että hänen menettelystään seuraa uhrin kuolema. Tekijä oli oikeuden mielestä tekohetkellä mieltänyt uhrin kuoleman toimintansa varmaksi seuraukseksi.

²⁷² Tarkoitustahallisuuden arvioinnissa seuraukselta edellytetty todennäköisyys on kuitenkin melko vähäinen, sellainen, ettei sen todennäköisyyttä voida pitää poissuljettuna. Tapani – Tolvanen 2013, s. 200; Melander 2016, s. 155–156. Frände ilmaisee tarkoitustahallisuudelta edellytettävän todennäköisyyden asteen tässä yhteydessä ”järjellisenä todennäköisyytenä”. Frände 2012, s. 114.

²⁷³ Frände 2012, s. 117–118; Tapani – Tolvanen 2013, s. 207–208; Melander 2016, s. 157.

²⁷⁴ HE 44/2002 vp, s. 86; Melander 2016, s. 157. Voidaan sanoa, että vaikka varma oheisseuraus ei välttämättä ole sellainen seuraus, jota tekijä tahtoo tai tavoittelee, hänen voidaan kuitenkin katsoa hyväksyvän oheisseurauksen. Frände 2012, s. 118.

²⁷⁵ Melander 2016, s. 157

Toinen varmuustahallisuuden muoto on niin sanottu ehdollinen varmuustahallisuus, jossa on kysymys seurauksista, joita tekijä on pitänyt tavoittelemaansa päämäärään varmasti liittyvinä.²⁷⁶ Tämä varmuustahallisuuden muoto pätee esimerkiksi tilanteeseen, jossa tekijän tavoitteena on surmata pommilla yksi kulkuvälineessä tai tapahtumassa oleva henkilö, mutta teko kohdistuu samalla niin laajaan joukkoon ihmisiä, että pääkohteen lisäksi surmansa saa paikalla olleita sivullisia, joita tekijän ei ole ollut henkilökohtaisesti tarkoitus surmata, mutta joiden kuolemaa tekijä on pitänyt tekoonsa varmasti liittyvänä. Varmuustahallisuus täyttyy siis kaikkien kuolleiden uhrien osalta.²⁷⁷

5.1.4 Todennäköisyystahallisuus

Rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on pitänyt seurauksen aiheutumista varsin todennäköisenä, mikä on myös niin sanottu tahallisuuden alaraja tai vähimmäisvaatimus sille, että tekoa voidaan pitää tahallisenä. Todennäköisyystahallisuuteen kuuluu myös seurauksia, joita tekijä ei välttämättä ole tavoitellut. Nykyisin todennäköisyystahallisuus (*dolus eventualis*) on rajattu yksinomaan tekijän mieltämistä korostavaan todennäköisyystahallisuuteen.²⁷⁸ Mieltämisteorioissa operoidaan yksinomaan seurauksen todennäköisyydellä ja arvioidaan seurauksen todennäköisyyttä tekijän teonhetkisestä näkökulmasta. Toisin sanoen todennäköisyystahallisuusmalli korostaa tekijän tiedollisia seikkoja.²⁷⁹

Teko on siis tahallinen, jos tekijä on tekohetkellä pitänyt tapahtumaa tekonsa varsin todennäköisenä seurauksena. Ilmaisulla ”varsin todennäköinen” ei kuitenkaan ole täsmällistä merkityssisältöä.²⁸⁰ Lain esitöiden mukaan kysymys ei ole tilastomatemaattisista laskelmista seurauksen todennäköisyydestä, vaan seurauksen todennäköisyyttä on arvioitava tekijän nä-

²⁷⁶ Tapani – Tolvanen 2013, s. 208; Melander 2016, s. 117–118. Kuitenkin niin sanottu toiveajattelu suljetaan tahallisuuden ulkopuolelle. Frände 2012, s. 117.

²⁷⁷ Frände 2012, s. 118; Tapani – Tolvanen 2013, s. 207–209; Melander 2016, s. 159.

²⁷⁸ Aiemmin suomalaisessa rikosoikeudessa on operoitu myös tahtoteorioilla, joissa myös tekijän seurausta koskevaan tahdonmuodostukseen kiinnitetään huomiota. Positiivisen tahtoteorian mukaan teko on tahallinen, jos tekijä suhtautuu mahdolliseen seuraukseen hyväksyvästi. Frände 2012, s. 119; Tapani – Tolvanen 2013, s. 210; Melander 2016, s. 160; Nuotio 2017, s. 975. Positiivisesta tahtoteoriasta ks. tarkemmin Honkasalo 1967, s. 88–89 ja Matikkala 2005, s. 466–473. Ruotsissa samassa aiheyhteydessä kirjoitetaan niin sanotusta välinpitämättömyystahallisuudesta (*likgiltighetsuppsåt*), ks. tarkemmin Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 290–293 ja Matikkala 2005, s. 473–475.

²⁷⁹ HE 44/2002 vp, s. 87; Frände 2012, s. 120–121; Tapani – Tolvanen 2013, s. 210; Melander 2016, s. 160–161.

²⁸⁰ Matikkala 2005, s. 460–464; Tapani – Tolvanen 2013, s. 211; Melander 2016, s. 161.

kökulmasta. Arvioitaessa on kysyttävä, kuinka uskottavana tekijä piti teko hetkellä tunnusmerkistön edellyttämän seurauksen syntymistä.²⁸¹ Arvio tehdään nimenomaan tekijän näkökulmasta ja teko hetken tilanteessa, ja tekijällä tulee myös olla asiasta todellinen käsitys. Täten ei riitä, että tekijän olisi pitänyt tietää tunnusmerkistön täyttymisen todennäköisyydestä, jos hän ei kuitenkaan tästä ollut riittävässä määrin selvillä.²⁸² Tekijän teonhetkisen seurauksen syntymistä koskevan todennäköisyysarvion voidaan näin tulkita tarkoittavan yli 50 prosentin todennäköisyyttä. Tilanteeseen, jossa seurauksen syntyminen on yhtä todennäköistä kuin sen syntymättä jääminen, ei voida soveltaa todennäköisyystahallisuutta.²⁸³ Tämä niin sanottu yksinkertainen todennäköisyystahallisuusmalli²⁸⁴ ei ilmene lain esitöistä, mutta varsin selvää on, että epätodennäköiset ja ei aivan epätodennäköiset (oletettavat) seuraukset eivät täytä rikoslain 3 luvun 6 §:ssä tarkoitettua edellytystä ”varsin todennäköinen”.²⁸⁵

Lain esitöiden ilmaisun ”varsin todennäköinen” voidaan katsoa tarkoittavan tilannetta, jossa tekijä pitää seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä. Hallituksen esityksessä lähtökohtana on, että arvioinnissa on kyseessä arkinen tekijän teko hetkellä toteuttama arvio seurauksen syntymisen uskottavuudesta (subjektiivinen todennäköisyys). Tuomioistuimen on siis tapauskohtaisesti arvioitava, mitä tekijä on pitänyt toimintansa todennäköisempänä kuin epätodennäköisenä seurauksena teko hetkellä, eli kyse on yleiseen elämäkokemukseen perustuvasta arvioinnista.²⁸⁶ Tekijän todennäköisyyden asetta koskevan käsityksen arviointi siis lähtökohtaisesti perustuu eräänlaisiin kokemussääntöihin erilaisista syy-seuraussuhteista.²⁸⁷ Ihmiset esimerkiksi tyypillisesti ymmärtävät, että toisiin kohdistuvat terä- ja ampuma-aseiden käyttö johtavat vakaviin vahinkoseurauksiin, joten näin toimiessaan tekijän on pidettävä varsin todennäköisenä, että hänen toimintansa johtaa uhrin kuolemaan tai vakavaan vammautumiseen.²⁸⁸

²⁸¹ HE 44/2002 vp, s. 84 ja 87.

²⁸² HE 44/2002 vp, s. 162.

²⁸³ Frände 2012, s. 120; Tapani – Tolvanen 2013, s. 211; Melander 2016, s. 162.

²⁸⁴ Matikkala 2005, s. 460.

²⁸⁵ Frände 2012, s. 113; Melander 2016, s. 162.

²⁸⁶ Frände kirjoittaa yleiseen elämäkokemukseen perustuvasta arvioinnista, samoin Tapani ja Tolvanen. Frände 2012, s. 121; Tapani – Tolvanen 2013, s. 212. Melander käyttää ilmaisua ”*common sense* -arviointi”. Melander 2016, s. 162.

²⁸⁷ Toisin sanoen oikeudellisessa harkinnassa nojaututaan niin sanottuun ennakoitavuuskriteeriin: vain sellainen teolle tyypillinen vahinkoseuraus, jonka tekijä on voinut ja joka hänen on pitänyt ottaa teon hetkellä lukuun oman erityistietonsa tai yleisen elämäkokemuksensa perusteella voi olla ennakoitu. Tapani – Tolvanen 2013, s. 212.

²⁸⁸ Viime kädessä kysymys on siitä, mitä tuomioistuimen mukaan näytetään toteen. Tuomioistuin voi esimerkiksi katsoa poissuljetuksi, että tekijä olisi voinut olla ymmärtämättä, mitä oli tapahtumassa (”ei ole jäänyt

Vaikka tahallisuutta tulee arvioida tekijän teonhetkisestä näkökulmasta, on myös todennäköisyystahallisuuden osalta seurauksen objektiivisella todennäköisyydellä merkitystä silloin, kun tekijällä on vääränlainen kuva seurauksen todennäköisyydestä ja objektiivisesti arvioiden todennäköisyys seurauksen syntymiselle on hyvin pieni. Tuomioistuimen arviointi voi kallistua objektiivisen arvioinnin puolelle myös silloin, kun tekijä kiistää teon tai sen tahallisuuden.²⁸⁹ Subjektiiivinen todennäköisyys muutoinkin väistämättä sekoittuu objektiiviseen arviointiin, koska tahallisuuden täyttymistä arvioidaan ulkoisesti todennettavissa olevien seikkojen perusteella.²⁹⁰

Todennäköisyystahallisuuden arviointia voidaan havainnollistaa tapauksella KKO 2013:82.

A oli kaksi eri kertaa pyöräyttänyt sattumanvaraisesti revolverin patruunarullaa ja pyöräytysten jälkeen laukaissut aseensa metrin etäisyydeltä kohti B:n otsaa. Sen jälkeen A oli tietoisesti siirtänyt patruunarullaa niin, että patruuna oli ollut iskurin kohdalla ja osoittanut aseella B:n päähän. Kun A oli tämän jälkeen laskenut aseensa ja ryhtynyt vapauttamaan iskuria, ase oli laennut. B:lle oli aiheutunut luodin kimmokkeesta lievä vamma. Kysymys on siitä, oliko sitä, että B olisi voinut A:n teon seurauksena kuolla, pidettävä sillä tavalla todennäköisenä, että teko oli luettava A:n syyksi tapon yrityksenä.

Tapahtumaketjussa olennainen muuttuja on se, laukeaako ase. Todennäköisyyksiä laskiessa, kun aseessa on yksi panos, on laukeamisen todennäköisyys toisella kerralla $1/5$, jos patruunarullaa ei pyöräytetä. Jos liipaisimesta vedetään kuudesti rullaa pyöräyttämättä, on aseensa laukeaminen käytännössä varmaa. A oli kuitenkin pyöräyttänyt patruunarullaa ennen kumpaakin laukausta, eli todennäköisyys säilyi samana molempien laukausten osalta ($1/6$). Tapauksessa on ollut selvästi matemaattisesti todennäköisempää, ettei A:n menettelystä aiheutuisi B:n kuolemaa kuin että se aiheutuisi.²⁹¹

Vaikka hovioikeus oli katsonut, että todennäköisyys kuoleman aiheutumiselle oli niin tuntuva, että menettelyn voidaan katsoa täyttäneen tapon yrityksen tunnusmerkistön, katsoi korkein oikeus, ettei teko-olosuhteissa ole ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella seurauksen syntyyn liittyvää todennäköisyyttä olisi arvioitava A:n teonhetkisestä näkökulmasta

vartenotettava epäily”), eli tekijän ”on täytynyt pitää” seurauksen syntymistä varsin todennäköisenä. Frände 2012, s. 121.

²⁸⁹ Melander 2016, s. 162–163.

²⁹⁰ Tapani – Tolvanen 2013, s. 212.

²⁹¹ Nuotio 2017, s. 984.

muulla tavoin. Todennäköisyystahallisuuden perusteeksi tulee siten ottaa arkinen, tekohe-
kellä tekijän näkökulmasta tehtävä arvio siitä, kuinka uskottavana tekijä pitää tunnusmerkis-
tön täyttymistä.²⁹² Toisaalta voidaan katsoa, ettei tekijän vastuu tahallisesta rikoksesta voi
kattaa tekijän näkökulmasta selvästi epätodennäköisten seurausten aiheuttamista.²⁹³

5.2 Olosuhdetahallisuus

Rikostunnusmerkistöt sisältävät edellä kuvailtuja seuraustunnusmerkkejä ja muita tunnus-
merkkejä, joista RL 3 luvun 6 § kattaa vain ensiksi mainitut. Muut kuin seuraustunnusmerkit
eli kaikki muut seikat, joita rikostunnusmerkistön täytyminen edellyttää, ovat olosuhdetun-
nusmerkkejä. Olosuhdetahallisuuden kohteena ovat siten kaikki muut tosiasialliset tai oikeu-
delliset seikat (lukuun ottamatta seuraus- ja vaaratunnusmerkkejä), joiden tulee täytyä, jotta
rikoksen tunnusmerkistön objektiivinen puoli toteutuisi.²⁹⁴ Olosuhdetahallisuuden kohteena
eivät siis ole objektiiviset tunnusmerkit tai objektiivinen tunnusmerkistö vaan ne tosiseikat
(oliot), jotka toteuttavat rikostunnusmerkistössä määritellyn objektiivisen tunnusmerkin.²⁹⁵
Olosuhdetahallisuuden arvioinnissa pyritään vastaamaan kysymykseen: millaista tietoi-
suutta tekijältä edellytetään niistä tosiseikoista, joiden perusteella päätellään muiden kuin
seuraustunnusmerkkien täytyminen? Seurausten ja niiden vastuun perustavien seikkojen vä-
linen rajanveto joudutaan olosuhdetahallisuuden epämääräisen luonteen takia tekemään tun-
nusmerkistön systemaattisen rakenteen ja vakiintuneen tulkintakäytännön perusteella.²⁹⁶

Tahallisuussäännös rajattiin lakivaliokunnan ehdotuksen mukaisesti koskemaan vain seu-
raustahallisuutta, ja olosuhdetahallisuus jätettiin tunnusmerkistöerehdystä koskevan sään-
nöksen huomioon ottaen oikeuskäytännössä arvioitavaksi.²⁹⁷ Tunnusmerkistöerehdyksestä
säädetään RL 4 luvun 1 §:ssä, jonka mukaan, jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien
niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai
jos hän erehtyy sellaisesta seikasta, teko ei ole tahallinen.²⁹⁸ Olosuhdetahallisuuden alaraja

²⁹² Ratkaisu voi kontekstista irrotettuna kuitenkin vaikuttaa järjenvastaiselta, vaikka se olisikin seuraustahalli-
suuden näkökulmasta oikea. Melander 2016, s. 167; Nuotio 2017, s. 985–986. Teko osoittaa A:n ilmeistä vä-
linpitämättömyyttä B:n hengestä ja terveydestä, mutta suomalaisessa lainkäytössä ei operoida välinpitämättö-
myystahallisuudella. Melander 2016, s. 167–168, vrt. Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 290.

²⁹³ Nuotio 2017, s. 989.

²⁹⁴ HE 44/2002 vp, s. 169; Melander 2016, s. 169.

²⁹⁵ Matikkala 2005, s. 530 ja 544; Tapani-Tolvanen 2013, s. 220; Melander 2016, s. 170.

²⁹⁶ Tapani – Tolvanen 2013, s. 220–221; Melander 2016, s. 170.

²⁹⁷ LaVM 28/2002 vp, s. 10. Lakivaliokunnan ratkaisua on pidetty ongelmallisena muun muassa lainkäytön
ennustettavuuden kannalta. Ks. tarkemmin Melander 2016, s. 170–171.

²⁹⁸ Vastuu tuottamuksellisesta rikoksesta voi kuitenkin tulla kysymykseen tuottamuksen rangaistavuutta kos-
kevien säännösten mukaan.

ei kuitenkaan välttämättä määräydy eri kriteerein kuin seuraustahallisuuden alaraja (todennäköisyystahallisuus) määritellään lainsäädännössä, sillä lakivaliokunta on jättänyt olosuhdetahallisuuden arvioinnin avoimeksi, eikä sen lausumasta voi suoraan päätellä, että olosuhdetahallisuus tulisi määritellä todennäköisyystahallisuudesta poikkeavin edellytyksin.²⁹⁹ Mielessä on pidettävä kuitenkin se lähtökohta, että seuraustahallisuudessa tekijän tahallisuus kohdistuu tunnusmerkistössä kuvattuun seuraukseen, kun taas olosuhdetahallisuus ei edellytä tietyn seurauksen syntymistä, vaan siinä on kysymys tekijän tietoisuuden tasosta koskien sitä, että hänen toimintansa vallitsevissa olosuhteissa täyttää jonkin rikoslain tunnusmerkistön.

Koska olosuhdetahallisuus on tarkoituksella jätetty täsmennettäväksi oikeuskäytännössä, on syytä esitellä siihen liittyvää oikeuskäytäntöä lyhyesti. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2006:64 törkeästä huumausainerikoksesta syytetyt vastaajat olivat kuljettaneet reppua, jossa oli suuri määrä amfetamiinia. Vastaajat kiistivät tienneensä reppussa olleen huumausaineen laadun ja sen vaarallisuuden. Korkein oikeus katsoi kuitenkin selvitetyn, että vastaajat olivat tienneet tai pitäneet varsin todennäköisenä, että heidän hallussaan pitämänsä huumausaine oli erittäin vaarallista ja että sitä oli tavallisina kerta-annoksina mitattuna suuri määrä. Korkein oikeus totesi myös, että huumeekuriirien on jopa asemansa kannalta edullista olla tietämättä kuljettamansa huumausaineen laatua. Oikeuden mukaan tunnusmerkistöerehdystä koskevaa säännöstä ei ole perusteltua tulkita niin, että tarkoituksellinen tietämättömyys tunnusmerkistössä tarkoitettusta olosuhteesta riittäisi poistamaan tahallisuuden. Olosuhdetahallisuus ratkaistiin linjassa aiempaan ratkaisukäytäntöön todennäköisyystahallisuuden avulla, mutta ratkaisua voidaan lukea kahdella tavalla. Ensinnäkin voidaan tulkita oikeuden katsoneen näytetyksi, että syytetyt olivat pitäneet varsin todennäköisenä, että selkäreppu sisälsi erittäin vaarallista huumausainetta. Toisen tulkinnan mukaan korkein oikeus katsoo tarkoituksellisen tietämättömyyden sinänsä vastaavan tahallisuutta, eli sillä, joka tarkoituksellisesti pitäytyy tietämättömänä jostakin tunnusmerkistön täyttymisen kannalta relevantista olosuhteesta ikään kuin oletetaan olevan tahallisuus juuri tuohon olosuhteeseen nähden.³⁰⁰

²⁹⁹ Melander 2016, s. 172. Olosuhdetahallisuuden tulkintaa RL 4 luvun 1 §:n valossa on oikeuskirjallisuudessa pohdittu runsaasti, sillä olosuhdetahallisuuden arviointi on osoittautunut haastavaksi. Ks. Tapani – Tolvanen 2013, s. 222–223.

³⁰⁰ Frände 2012, s. 124.

Toisaalta seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevassa ratkaisussa KKO 2012:66 oikeus katsoi, että vastaajan ei tullut tekohetkellä väitetyin uhriin olemuksen ja käyttäytymisen ja seksuaalipalvelun ostoon liittyvien muiden seikkojen perusteella pitää varsin todennäköisenä, että tämä oli ollut ihmiskaupan uhri tai parituksen kohteena. Sekä ratkaisussa KKO 2006:64 että KKO 2012:66 vastaajan argumentti oli ollut tietämättömyys käsillä olleista olosuhteista, mutta huumehuriitit olivat *tarkoituksella* tietämättömiä lastinsa sisällöstä, kun taas jälkimmäisen ratkaisun seksin ostaja oli ollut yksinkertaisesti tietämätön relevanteista olosuhteista, joita tunnusmerkistön sisältämä muu tunnusmerkki edellyttää.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2014:54 kysymys oli siitä, oliko A:lla teon olosuhteissa ollut tahallisuuden perustava tietoisuus siitä, että B oli alle 16-vuotias ja oliko A syylistynyt lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. A oli ollut lokakuun lopussa sukupuolilyhteydessä B:n kanssa, joka seuranneen joulukuun lopussa oli täyttänyt 16 vuotta. A oli tiennyt B:n syntymävuoden mutta ei sitä, ettei tämä ollut vielä saavuttanut rikoslain 20 luvun 6 §:n tunnusmerkistössä määriteltyä 16 vuoden ikärajaa. Ratkaisun perustelujen mukaan tahallisuutta ei poista se, että kumppani ilmoittaa väärin ikänsä, jos tekijä on esimerkiksi lapsen kehitysvaiheen tai tapaamisolosuhteiden perusteella voinut päätellä, ettei lapsi ole ylittänyt suojaikärajaa. Näin ollen tahallisuus voi täytyä myös silloin, vaikka tekijä on pyrkinyt varmistumaan kumppanin iästä. Tietäessään B:n kuitenkin syntyneen vuonna 1995 A saattoi pitää huomattavasti todennäköisempänä sitä, että B jo sukupuolilyhteyden aikaan oli täyttänyt 16 vuotta kuin sitä, ettei hän vielä ollut saavuttanut tuota ikää. A oli myös voinut verrata B:tä jo 16 vuotta täytäneeseen sisareensa. Lisäksi A tuli ennen sukupuolilyhteyttä tietoiseksi B:n syntymävuodesta. Tekoa ei katsottu lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

Ratkaisussa KKO 2013:55 oli kysymys pornografisten elokuvien myyntiä, vaihtoa ja vuokrausta harjoittaneen yhtiön hallituksen ainoan varsinaisen jäsenen V:n tahallisuuden arvioinnista. V oli yritystoiminnassaan levittänyt kuvataallenteita, joissa esitettiin väkivaltaa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti. Oikeuden mukaan V oli ollut tietoinen siitä, ettei tunnistenumeron saaminen elokuvatarkastamolta tarkoita levityslupaa. Hän oli ollut tietoinen myös siitä, että väkivaltapornografisten kuvaohjelmien joukossa tyypillisesti on lainvastaista materiaalia, mikä osoittaa, että hänen oli täytyntä pitää vähintäänkin varsin todennäköisenä, että myös hänen levittämänsä, tarkastamattoman ja sittemmin takavarikoidun 61 ohjelman joukossa oli ollut RL 17 luvun 18 §:n vastaista väkivaltaista materiaalia, mistä huolimatta V ei

ollut ryhtynyt toimiin levittämiensä kuvaohjelmien sisällön lainmukaisuuden varmistamiseksi. Tämän vuoksi V:n menettely oli katsottava tahalliseksi.

Ratkaisuja KKO 2012:66 ja KKO 2013:55 voidaan pitää voimakkaina kannanottoina olosuhdetahallisuuden alarajan määrittämisestä todennäköisyystahallisuuden kautta.³⁰¹ Ratkaisun KKO 2012:66 kohdissa 14-16 korkein oikeus lausuu, että tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen erottelu kuuluu rikosoikeuden kulmakiviin: tuottamukselliset teot ovat rikoksia vain, kun niin on erikseen säädetty, ja tuottamuksellisesta teosta rangaistaan yleensä lievemmin kuin tahallisesta teosta, ja että rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, ettei tahallisuuden ja tuottamuksen välinen raja hämärry sen seurauksena, että lasketaan tasoa, jolla tekijän tietoisuutta mitataan. Lainkäytön yhtenäisyyden ja ennalta-arvattavuuden kannalta olisi oikeuden mukaan varsin ongelmallista, jos tahallisuuden käsite vaihtelisi eri rikostyyppien kesken ilman vahvoja ja yhdenmukaisia perusteita. Lisäksi ”pitää varsin todennäköisenä” ei yleensä kuvaa ihmisten ymmärrystä vallitsevista olosuhteista, vaan osuvampana voidaan pitää tunnusmerkistöerehdyksen ilmaisua ”olla selvillä”. RL 4 luvun 1 § asettaa siis rajat olosuhdetahallisuuden määrittelemiselle. Korkein oikeus katsoi, ettei käsiteltävänä olevan rikostyyppin osalta ole perusteltua poiketa oikeuskäytännössä vakiintuneesta tahallisuuden määritelmästä, eli ostajan tietoisuutta arvioidaan sen mukaan, onko hän pitänyt varsin todennäköisenä, että seksipalveluja myyvä henkilö on seksikaupan kohteena.

Ratkaisussa KKO 2013:55 oikeus lausui, että useissa korkeimman oikeuden aiemmissa ratkaisuissa on katsottu rikosoikeudellisten periaatteiden ja tulkintasääntöjen vahvasti puoltavan sitä, että olosuhdetahallisuutta arvioidaan mahdollisimman laajasti noudattaen yhtenäistä perustetta, eli onko tekijä pitänyt varmana tai varsin todennäköisenä, että hänen levitykseen saattamansa kuvatallenteet sisältävät sellaista aineistoa, jota rikoslaisissa kielletään levittämästä. Käytännössä olosuhdetahallisuuden arvioinnissa on siis ainakin toistaiseksi rajanvetomalliksi lukittu todennäköisyystahallisuus.³⁰²

³⁰¹ Melander 2016, s. 176–177.

³⁰² Tapani – Tolvanen 2013, s. 227. Linjasta eroaa Fränden näkemys, jonka mukaan ilmaisuja ”varsin todennäköinen” ja ”olla selvillä” ei tarvitse rinnastaa toisiinsa, vaan olosuhdetahallisuus voitaisiin määritellä myös tasapainotahallisuutena, jonka mukaan henkilöllä, joka pitää tietyn olosuhteen olemassaoloa yhtä todennäköisenä kuin sitä, ettei tätä olosuhdetta ole olemassa, on tahallisuus suhteessa kyseiseen olosuhteeseen. Frände 2012, s. 127.

5.3 Tahallisuuden suhde seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön

5.3.1 Toisen koskettelu ja seksuaalisesti olennaisen teon tahallisuus

Hallituksen esityksessä käsitellään tahallisuutta seksuaaliseen ahdisteluun liittyen suppeasti. Sen mukaan seksuaalinen ahdistelu edellyttää tahallisuutta,³⁰³ eikä tuottamuksellisesta teko muodosta ole tunnusmerkistössä erikseen säädetty.³⁰⁴ Tahallisuuden on peittämisperiaatteen mukaisesti katettava teon tunnusmerkistöä vastaavat tosiseikat kokonaisuudessaan ja sen sisältö määräytyy tahallisuutta koskevien yleisten sääntöjen mukaisesti.³⁰⁵ Tunnusmerkistössä on nähdäkseen ainakin kaksi elementtiä, joihin tahallisuuden tulee peittämisperiaatteen valossa kohdistua: toisen henkilön koskettelu ja seksuaalinen teko eli teon seksuaalinen luonne. Tahallisuuden arviointi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktisessa vaarantamisessa on sen sijaan monitahoisempi kysymys, johon palataan jaksossa 5.3.2.

Koskettelu on seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä keskeinen elementti, koska koko muu tunnusmerkistö edellyttää koskettelu tapahtumista ylipäänsä. Kysymys on tekorikoksesta, kuten edellä jaksossa 2.3 on tuotu ilmi. Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö ei koskettelu osalta edellytä seurauksen aiheutumista, eikä siksi koskettelu tahallisuutta voida lähtökohtaisesti arvioida seuraustahallisuuden näkökulmasta.³⁰⁶ Teon on kuitenkin oltava tahallinen ollakseen rangaistava, joten tahallisuutta on kyettävä lainkäytössä arvioimaan. Koska kysymys ei ole seuraustahallisuudesta, tulisi kyseeseen olosuhdetahallisuus.

Koskettelu on kuitenkin intentionaalista toimintaa, joka vaatii tekijältä jonkinlaisen tietoisin päätöksen ryhtyä koskettelemaan toista ihmistä, joten olosuhdetahallisuuskaan ei istu tunnusmerkistön tähän osaan mielekkäästi. Tulkintaproblematiikkaa havainnollistaa ratkaisu KKO 2007:78, jossa henkilöautossa humalassa ollut matkustaja oli käyttänyt ajoneuvon hallintalaitetta yrittäessään saada lämpöä auton sisätiloihin. Matkustaja oli käynnistänyt auton kuljettajan viereiseltä paikalta, ja koska vaihde ei ollut vapaalla eikä käsijarru ollut päällä,

³⁰³ HE 216/2013 vp s. 61.

³⁰⁴ RL 3 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan, jollei toisin säädetä, rikoslaissa tarkoitettu teko on vain tahallisen rangaistava. Ks. lisäksi HE 216/2013 vp, s. 61.

³⁰⁵ HE 216/2013 vp, s. 61; Kallio 2016, s. 1087; Keskeiset rikokset/Matikkala 2018, s. 195.

³⁰⁶ Tapani – Tolvanen 2013, s. 221.

auto oli liikkunut 1,5 metriä. Korkein oikeus katsoi, ettei matkustaja syyllistynyt rattijuopumukseen³⁰⁷, koska rattijuopumuksen tunnusmerkistön mukainen ”kuljettaminen” on tarkoituksellista toimintaa. Matkustajan tarkoitus ei ollut vaikuttaa auton kulkuun vaan lämmitellä auton sisätiloja. Rikosoikeudellisessa mielessä ”kuljettamisena” voidaan pitää vain intentionaalista toimintaa, eikä tässä tapauksessa perusteltua ole väittää matkustajan toimenpiteiden olleen intentionaalisia suhteessa kuljettamiseen. Sen sijaan voitaisiin väittää, että henkilö joko tietää kuljettavansa autoa tai ei tiedä, joista jälkimmäisessä vaihtoehdossa kysymys ei ole tahallisuudesta.³⁰⁸

Varsin usein tekijän voidaan katsoa olleen tietoinen siitä, mitä hän teki, eli teon ulkoiset seikat osoittavat selvästi tekijän tarkoituksen.³⁰⁹ Koskettelu joko tapahtuu tai sitä ei tapahdu. On myös mahdollista koskettaa toista ihmistä huomaamattaan ja vahingossa,³¹⁰ mitä ei tahallisuuden puuttuessa voida pitää rangaistavana seksuaalisena ahdisteluna, koska seksuaaliselta ahdistelulta edellytetään ensinnäkin tahallisuutta ja toiseksi tiettyä intensiivisyyttä.³¹¹ Ratkaisun KKO 2007:78 valossa voidaan kuitenkin sanoa, että tekijä joko tietää koskettelevansa toista henkilöä tai ei tiedä. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa tekoa ei voida pitää tahallisena.³¹² Esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö tönäistään väkijoukossa takaapäin voimakkaasti ja henkilö tämän seurauksena horjahtaa koskettaen edessään olevan naisen rintaa vahingossa kädellään, ei tekoa voida pitää tahallisena seksuaalisena ahdisteluna, vaikka kosketus rintaan voidaan pääsääntöisesti katsoa seksuaaliseksi teoksi ja tietyissä olosuhteissa seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaksi. Koskettelunkin on siis oltava niin sanotusti intentionaalista toimintaa, jotta teko olisi tahallisena rangaistava.

Peittämisperiaatteen mukaisesti tahallisuutta on arvioitava myös seksuaalisen teon osalta, joten tahallisuusvaatimus ulottuu teon seksuaaliseen luonteeseen. Tahallisuuden on siis kaettava koko RL 20 luvun 10 §, eli teko, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-

³⁰⁷ RL 23 luvun 3 §:n mukaan, *joka kuljettaa* moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua nautittuaan alkoholia niin, että hänen verensä alkoholipitoisuus ajon aikana tai sen jälkeen on vähintään 0,5 promillea tai että hänellä tällöin on vähintään 0,22 milligrammaa alkoholia litrassa uloshengitysilmaa, on tuomittava rattijuopumuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

³⁰⁸ Tapani – Tolvanen 2013, s. 221–222.

³⁰⁹ Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 295–296; Kallio 2016, s. 1088.

³¹⁰ Vahinkoargumenttia on toisinaan käytetty puolustuksena seksuaalista ahdistelua koskevassa oikeudenkäynnissä. Ks. jäljempänä jakso 5.4.

³¹¹ HE 216/2013 vp, s. 59 ja 61.

³¹² Tapani – Tolvanen 2013, s. 222.

olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Tämän teon seksuaalisen luonteen osalta kysymys on olosuhdetahallisuudesta, koska teon seksuaalinen luonne ei ole seuraustunnusmerkki. Edellä referoitu korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö on johtanut siihen, että todennäköisyystahallisuutta sovelletaan seuraustunnusmerkkien lisäksi myös muihin tunnusmerkistötekijöihin, milloin olosuhdetahallisuuden alarajamallina on RL 3 luvun 6 §:n mukainen todennäköisyystahallisuus.³¹³ Toisin sanoen tekijän on tekohetkellä pidettävä teon seksuaalisen luonteen olemassaoloa todennäköisempänä kuin sen olematta olemista.³¹⁴

Tahallisuuden arvioinnissa on kyettävä osoittamaan ne tosiseikat, joiden perusteella tekijän tiedollisen tason katsotaan yltävän varsin todennäköiseksi mieltämisen tasolle.³¹⁵ Tahallisuudessa on seksuaalisen teon osalta kysymys siitä, mieltääkö koskettelija varsin todennäköiseksi tai varmaksi sen, että teko on luonteeltaan seksuaalinen. Tahallisuus on rakennettava ulkoisesti todettavan tapahtumainkulun perusteella ja se on pääteltävä ulkoisesti havaittavista teko-olosuhteista. Näitä olosuhteita voivat olla esimerkiksi tekijän seksuaalissävytteiset puheet, osapuolten käytös, heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa ja heidän välinen suhteensa sekä koskettelun kohdistuminen seksuaalisesti merkityksellisinä pidettäviin ruumiinosiin. Tahallisuuden arviointi kytkeytyy siis niihin perusteisiin, joiden mukaan arvioidaan teon seksuaalista luonnetta ylipäänsä.³¹⁶

5.3.2 “On omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta”

Seksuaalisessa ahdistelussa lain esitöiden mukaan teon tyypillinen seuraus on, että teolla loukataan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Teon itsemääräämisoikeuden loukkauksen kannalta vaatimus on, että seksuaalisen ahdistelun kohde objektiivisesti arvioiden joutuu mukaan tekijän seksuaalisesti olennaiseen toimintaan vasten tahtoaan (eli vastoin itsemääräämisoikeuttaan).³¹⁷ Toisin sanoen, jotta tekoa olisi pidettävä tahallisena seksuaalisena ahdisteluna, on lain esitöiden valossa tekijän tahallisuuden katettava myös keskivertoihmisen näkökulmasta tarkastellen koskettelun kohteen tahdonvastaisuus.

³¹³ Tapani 2012, s. 618; Kallio 2016, s. 1087–1088.

³¹⁴ Kallio 2016, s. 1088. Olosuhdetahallisuuden määrittelystä ks. tarkemmin HE 44/2002 vp, s. 87; Matikkala 2005, s. 28–29; Tapani – Tolvanen 2013, s. 211.

³¹⁵ Tapani – Tolvanen 2013, s. 227; Kallio 2016, s. 1088.

³¹⁶ Näistä perusteista ks. tarkemmin jakso 2.2.

³¹⁷ HE 216/2013 vp, s. 60–61.

Koska lainsäätäjät on lausunut seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen olevan teon tyypillinen seuraus,³¹⁸ ei seuraustahallisuutta voida täysin sivuuttaa, vaan on tarkasteltava, miten seuraustahallisuus soveltuu seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön. Tarkoitustahallisuus edellyttää, että tekijän tarkoituksena on saada aikaan ahdistelun tunnusmerkistössä mainittu seuraus,³¹⁹ eli objektiivisesti arvioiden loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tekijän on tahallisuusvaatimuksen mukaan siis ensinnäkin kosketeltava toista ihmistä tarkoituksella (ei vahingossa), ja toiseksi mielleltävä, että se on omiaan loukkaamaan teon kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tarkoitustahallisuudessa tekijän mieltämälle seurauksen todennäköisyydelle ei anneta paljon merkitystä, vaan teon moitittavuus kohdistuu tekijän tarkoitukseen saada aikaan tietty kielletty seuraus. Tarkoitustahallisuus täyttyy silloinkin, kun tekijä arvioi seurauksen oletettavaksi eli ei aivan epätodennäköiseksi.³²⁰

Arviointia vaikeuttaa se, ettei pääsääntöisesti ole kysymys siitä, miten kosketeltava henkilö reagoi tekoon, vaan siitä, miten keskiverta ihminen objektiivisesti arvioiden tekoon suhtautuisi eli voidaanko tekoa pitää vallitsevissa olosuhteissa sellaisena, että se tyypillisesti loukkaa henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tarkoitustahallisuus seksuaaliseen ahdisteluun kirjaimellisesti sovellettuna tarkoittaisi kuitenkin sitä, että kosketteleva osapuoli nimenomaan tavoittelee toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista samalla ymmärtäen, millaiset teot tyypillisesti sitä loukkaavat ja että hänen oma toimintatapansa olisi keskivertoihmisen näkökulmasta luonteeltaan sellaista, että se tyypillisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Tarkoitustahallisuudessa kriminalisoitu seuraus on tekijän näkökulmasta se syy tai peruste, jonka vuoksi tekijä ryhtyy tekoon. Tarkoitustahallisuus osoittaa selkeää päätöstä toimia vastoin toisten suojattuja etuja.³²¹ Teon rangaistavuus perustuu tarkoitustahallisuuden näkökulmasta siis siihen, että tekijä tavoittelee tunnusmerkistössä kuvatun loukkauksen toteutumista ja hänen tahtonsa on loukata toisen ihmisen oikeuksia. Näillä perusteilla tarkoitustahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa voidaan muodostaa niin, että pelkästään tekijän tarkoitus loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta täyttäisi seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön,

³¹⁸ HE 216/2013 vp, s. 60.

³¹⁹ Tapani – Tolvanen 2013, s. 199–200; Melander 2016, s. 154.

³²⁰ Toisaalta seurauksen syntymisen arvioiminen käytännössä poissuljetuksi tarkoittaa, ettei tarkoitustahallisuus täyty. Tapani – Tolvanen 2013, s. 200.

³²¹ HE 44/2002 vp, s. 72; Frände 2012, s. 109; Tapani – Tolvanen 2013, s. 197–198.

vaikka on omiaan-edellytys viittaakin objektiiviseen arvioon ja keskivertoihmissen suhtautumistapaan.

Esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilön tarkoituksena on sukupuolielimestä julkisella paikalla tuntemattomia ihmisiä koskettelemalla loukata heidän seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan, on tällaista toimintaa pidettävä tarkoitustahallisuuden piiriin kuuluvana. Toisena esimerkkinä voidaan esittää tilanne, jossa kadulla täysin vieras henkilö tulee ehdottelemaan toiselle suutelemista ja tämän kiellosta piittaamatta suutelee tätä henkilöä suulle. Tekoa voidaan pitää tarkoituksellisena, koska tekijän tiedossa on, ettei suutelen kohde halua tulla suudelluksi eikä suomalaisessa kulttuurissa yleensä ole muutoinkaan tapana suudella tuntemattomia ihmisiä etenkin suulle. Tarkoitustahallisuudesta on kysymys varsinkin silloin, kun tekijän toivomuskin on, ettei kohde hyväksy tekoa. Tuntemattoman ihmisen suutelemista suulle on pidettävä sellaisena tekona, jota keskivertoihminen pitäisi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisena ja tällaista suutelemista voidaan muutoinkin pitää seksuaalisena tekona³²². Tilanne voi kuitenkin monimutkaistua, jos henkilöt tuntevat toisensa entuudestaan. On myös asia erikseen, kyetäänkö tekijän tarkoitus loukata muiden seksuaalista itsemääräämisoikeutta näyttämään oikeudenkäynnissä.

Toisaalta voidaan esimerkiksi ottaa myös tilanne, jossa painija ottelun aikana kourii toista painijaa sukupuolielimestä. Kouriminen on sellainen kosketus, jota ei voida painiottelussa pitää vahinkona, ja se kohdistuu seksuaalisesti merkitykselliseen ruumiinosaan. Voidaan kuitenkin kysyä, onko teko myös tyypillisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava ja ennen kaikkea kattaako koskettelu näissä olosuhteissa juuri seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen, vai olisiko kyse jostakin muusta oikeushyvästä. Huomio tulee siis kiinnittää siihen, mitä painija kourimisellaan tavoittelee, eli mihin hänen tahallisuutensa tilanteessa kohdistuu. Saako hän seksuaalista mielihyvää toisen luvattomasta kourimisesta kesken painiottelun, vai onko hänen tarkoituksensa lamauttaa toinen painija, jotta voisi itse voittaa ottelun? Ensimmäisessä tilanteessa teko olisi seksuaalinen ahdistelu, toisessa pahoinpitely. Lain esitöiden mukaan tekijän motiivi ei ole sinänsä rikoksen tunnusmerkistön osa, mutta teon tahallisuuden arvioinnissa voidaan joutua kiinnittämään huomiota myös tekijän motiiviin, koska teko on rangaistava vain tahallisena.³²³ Tarkoitustahallisuutta ei voida

³²² Ks. HE 216/2013 vp, s. 59.

³²³ HE 216/2013 vp, s. 60.

pitää ainakaan täysin poissuljettuna seksuaalisen ahdistelun arvioinnissa, vaikka sen perustelemisen ja näyttämisen oikeudenkäynnissä voi osoittautua haastavaksi.

Varmuustahallisuuteen kirjaimellisesti sovellettuna tekijän olisi tekohetkellä mielletävä tekonsa varmasti loukkaavan sen kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai tekoon ainakin varmasti liittyvän itsemääräämisoikeuden loukkaaminen. Kuitenkin seksuaalisen ahdistelun tulee olla objektiivisesti arvioiden sellaista, että se tyypillisesti loukkaisi teon kohdetta. Varmuustahallisuus voidaan ilmaista myös niin, että tekohetkellä tekijä on toiminut tahallisesti, kun hän on pitänyt varmana, että hänen seksuaalisesti olennaisena pidettävä koskettelunsa on omiaan loukkaamaan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, tai hän on mieltänyt tekoonsa varmasti liittyvän toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen. Tekijän tulisi siis tekohetkellä ensinnäkin kosketella uhria tarkoituksella (ei vahingossa), toiseksi mieltää, että hänen tekonsa on seksuaalisesti olennainen ja olla varma, että vallitsevissa tekoolosuhteissa teko keskivertoihmisen näkökulmasta olisi uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava. Näin ollen varmuustahallisuus ei soveltune seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen osalta seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön.

Jos seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen tahallisuutta yritetään arvioida taas todennäköisyystahallisuuden kautta, olisi tekijän tekohetkellä pidettävä varsin todennäköisenä hänen koskettelunsa olevan sellaista, joka tyypillisesti loukkaa koskettelun kohteena olevan henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tekijän tarkoituksena ei tällöin ole seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen, mutta tekijä pitää menettelystään aiheuttavaa seurausta tai relevantin seikan olemassaoloa (seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista) enemmän tai vähemmän todennäköisenä. Koska kysymyksessä on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstrakti vaarantuminen, ei kuitenkaan voida arvioida, pitääkö tekijä tekohetkellä seurauksen syntymistä varsin todennäköisenä tai todennäköisempänä kuin sen toteutumatta jäämistä, koska tunnusmerkistö ei edellytä konkreettisen seurauksen syntymistä. Todennäköisyystahallisuuskaan ei siten ole sovellettavissa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktiseen vaarantamiseen.

Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöstä voisi ensinäkemältä ajatella, että kysymys on seuraustahallisuudesta, koska seksuaalisesti olennaisen koskettelun on oltava omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eli tämän oikeushyvän loukkaus on lain

esitöiden mukaan teon tyypillinen seuraus.³²⁴ Tämä näkemys on kuitenkin kyseenalaistettavissa, koska seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktista vaarantamista on mahdollista tarkastella myös olosuhteena. Olosuhdetahallisuudessa tahallisuuden kohteena on tunnusmerkistön toteuttava seikka, eli arviointi koskee niitä rikosoikeudellisesti relevantteja seikkoja, jotka toteuttavat muun kuin seuraustunnusmerkin.³²⁵ Seksuaalisen ahdistelun tahallisuutta voidaan siis arvioida olosuhdetahallisuuden kannalta, koska arvioitavaksi voi tulla tilanteita, joissa tekijä voi erehdyksen myötä tehdä koskettelemalla seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Yleinen oikeuskäytäntö on niin seksuaalirikoksissa kuin muissakin rikoksissa kallistunut siihen suuntaan, että olosuhdetahallisuutta arvioidaan siten, että tekijän tahallisuus suhteessa kyseessä olleen olosuhteen käsillä oloon määräytyy sen mukaan, oliko tekijä pitänyt olosuhteen käsillä oloa varmana tai varsin todennäköisenä.³²⁶

Kysymys voi olosuhdetahallisuudessa olla esimerkiksi suostumuksesta, eli tekijä voi erehtyä siitä, onko hänellä suostumus kosketella toista seksuaalisesti, tai siitä, ettei suostumus ole teko-olosuhteissa pätevä. Kuten edellä on käynyt ilmi, oikeushyvän haltijan pätevä suostumus poistaa teon rangaistavuuden ja suostumus seksuaaliseen kosketteluun on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ilmaisu. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen riippuu muun muassa kosketteluun kohteena olevan henkilön käyttäytymisestä, sillä etenkin seksuaalielämässä nimenomaiset ja suusanalliset suostumuksen osoitukset ovat harvinaisempia, milloin suostumus joudutaan yleensä havainnoimaan käsillä olevista olosuhteista.³²⁷ Suostumuksen olemassaolo on sinänsä fakta, joka joko on tai ei ole. Suostumuksesta erehtyminen voi seksuaalisen ahdistelun kontekstissa olla juuri sellainen seikka, jota tunnusmerkistöerehdyksellä tarkoitetaan. Tunnusmerkistöerehdyksen valossa arvioituna olosuhdetahallisuus suostumuksen perusteella voidaan ilmaista siten, että tekijä on toiminut tahallaan, jos hän teon hetkellä oli selvillä siitä, ettei hänellä ollut teon kohteen suostumusta. Toisin sanoen, jos rikosprosessissa pystytään näyttämään, että tekijä on kuullut ja ymmärtänyt uhrin kiellon

³²⁴ HE 216/2013 vp, s. 60.

³²⁵ Tapani – Tolvanen 2013, s. 220.

³²⁶ HE 216/2013 vp, s. 61. Esimerkiksi edellä mainitussa korkeimman oikeuden ratkaisussa 2014:54 oli kysymys olosuhdetahallisuudesta, eli vastaajan tietoisuudesta siitä olosuhteesta, että asianomistaja oli teko hetkellä alle 16-vuotias. Ratkaisussa KKO 2019:55 taas A:n ei näytetty olleen lainkaan tietoinen siitä, että hän olisi toiminnallaan syyllistynyt raiskaukseen, koska hänen väitettiin olleen teko hetkellä unessa ja siten tiedoton siitä, että hän oli voimakkaasti työntänyt sormiaan B:n emättimeen tämän nukkuessa.

³²⁷ HE 216/2013 vp, s. 37–38; Ojala 2014, s. 59.

tai muiden olosuhteiden perusteella ymmärtänyt, ettei hänellä varsin todennäköisesti tai varmasti ole toisen suostumusta, on seksuaalista ahdistelua pidettävä tahallisuudesta olosuhdetahallisuuden perusteella.

Tahallisuuden arviointi seksuaalisessa ahdistelussa on haastavaa erityisesti sen sisältämän abstraktin vaarantamisedellytyksen vuoksi. Vaarantamisrikoksissa yleensäkin on vaikeahkoa täsmentää, mikä on tahallisuuden kohde. Hallituksen esityksen lausumaa, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen olisi seksuaalisen ahdistelun tyypillinen seuraus, voidaan tulkita myös toisin. *Tapani* ja *Tolvanen* ovat kirjoittaneet tunnusmerkistön vaaraelementtejä koskevasta tahallisuudesta. Heidän mukaansa on omiaan -rakenne näyttäisi tahallisuusarvioinnissa olevan muu kuin seuraustunnusmerkki, eli olosuhteeseen rinnastettava tunnusmerkki.³²⁸ He lähestyvät ongelmaa ratkaisun KKO 2006:37 kautta, jossa oli kysymys siitä, että komentaja R, joka oli aloittanut työnsä 1.6.2000, ja jonka työtehtäviin kuului muun muassa erilaisten hankintojen tekeminen, oli tehnyt eräitä hankintoja X Oy:ltä. Hänen katsottiin syyllistyneen lahjusrikkomukseen³²⁹, koska hän oli ottanut vastaan lahjanluonteisia etuja X Oy:ltä osallistumalla yhtiön vieraana kahdesti oopperajuhlille ja kahdeksaan golf-tapahtumaan 7.6.2000-3.10.2002 välisenä aikana.

Korkeimman oikeuden enemmistön näkemyksen mukaan tekijän tahallisuutta arvioitaessa joudutaan kiinnittämään huomiota hänen tietoisuuteensa kaikista rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvista seikoista. Oikeus myös korostaa, että tahallisuuden vähimmäisedellytykseksi on oikeuskäytännössä katsottu se, että tekijä on pitänyt tunnusmerkistöön kuuluvien seikkojen käsilläoloa varsin todennäköisenä. Näin ollen on arvioitava, onko R pitänyt varsin todennäköisenä sitä, että etujen tarjoaminen on johtunut hänen virkatehtävistään ja että menettely on ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. *Tapani* ja *Tolvasen* mukaan lausumaa voidaan tulkita tahallisuuden näkökulmasta neljällä eri tavalla:

- 1) etujen tarjoaminen virkatehtävien takia ja on omiaan -edellytykset ovat molemmat olosuhteita
- 2) etujen tarjoaminen virkatehtävien takia ja on omiaan -edellytykset ovat molemmat seurauksia

³²⁸ *Tapani – Tolvanen* 2013, s. 229.

³²⁹ RL 40 luvun 3 §:n mukaan, jos virkamies itselleen tai toiselle 1) pyytää lahjan tai muun oikeudettoman edun taikka tekee muutoin aloitteen sellaisen edun saamiseksi taikka 2) ottaa vastaan tai hyväksyy lahjan tai muun edun taikka hyväksyy sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen siten, että menettely on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen, hänet on tuomittava, jollei tekoa ole rangaistava lahjuksen ottamisena tai törkeänä lahjuksen ottamisena, lahjusrikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Lahjusrikkomuksen rangaistavuus edellyttää tahallisuutta.

- 3) etujen tarjoaminen virkatehtävien takia on seuraus, ja on omiaan -edellytys on olosuhde tai
 4) etujen tarjoaminen virkatehtävien takia on olosuhde, ja on omiaan -edellytys on seuraus.³³⁰

He päätyvät pitämään viimeisintä eli neljättä kohtaa todennäköisimpänä tulkintana. Heidän näkemyksensä mukaan abstraktisten vaarantamisrikosten tunnusmerkistössä käytettyä on omiaan-edellytystä ei kuitenkaan ole perusteltua tulkita seuraukseksi. Lahjusrikkomuksen osalta menettely ei välttämättä tarvitse olla sellaista, että se *konkreettisesti* heikentää luottamusta viranomaisen tasapuolisuuteen, vaan sen on *tyypillisesti* oltava sellaista, että se heikentää tätä luottamusta. On omiaan-edellytystä ei pitäisi heidän mukaansa lainkaan sekoittaa tahallisuusarviointiin, koska kysymys ei ole tahallisuuden näkökulmasta seurauksesta eikä olosuhteesta, vaan kyseessä olisi rangaistavuuden objektiivinen edellytys. Näin ollen teon rangaistavuus ei edellytä tekijän mieltävän varsin todennäköiseksi, että menettely on omiaan loukkaamaan tiettyä oikeushyvää, vaan tekijä on tietoinen tekohetkellä vallitsevista olosuhteista. On omiaan -edellytyksen täyttymistä arvioidaan siis normatiivisesti ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta, ja siinä kiinnitetään huomiota tunnusmerkistön kannalta relevantteihin olosuhteisiin. Tämä näkökanta ei kuitenkaan merkitse, että on omiaan -kriteeri olisi täysin merkityksetön tahallisuusarvioinnin näkökulmasta, sillä tekijän on kuitenkin oltava tietoinen niistä tosiseikoista, joiden perusteella päätellään, että teko on ollut omiaan vaikuttamaan tietyllä tavalla tunnusmerkistössä kuvattuun seikkaan.³³¹

Tulkintaa voidaan soveltaa analogisesti myös seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön. Teon seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava luonne ei siis välttämättä ole seuraus eikä olosuhde, vaan yksinkertaisesti rangaistavuuden objektiivinen edellytys, milloin tahallisuuden arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota teko-olosuhteisiin ja seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön. Toisin sanoen sen suurempaa huomiota ei tahallisuusarvioinnissa tulisi kiinnittää lain esitöiden lausumaan, että teon seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen olisi teon tyypillinen seuraus, vaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktinen vaarantaminen jätettäisiin enimmäkseen tahallisuusarvioinnin ulkopuolelle, eikä yksittäistapauksessa edellytetä tosiasiallista vaarantamista.³³² Päätelmä on looginen, koska hallituksen esityksen mukaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on teon tyypillinen seuraus, mutta toisaalta seksuaalinen ahdistelu ei edellytä, että sen kohde kokee seksuaalista

³³⁰ Tapani – Tolvanen 2013, s. 231.

³³¹ Tapani – Tolvanen 2013, s. 230–234.

³³² Näin myös esimerkiksi LaVL 9/2018 vp, s. 16.

itsemääräämisoikeutta loukatun. Tällöin ei voida ajatella seurausta edes syntyneen tilanteessa, jossa teon uhri ei suhtaudu kielteisesti kosketteluun, sillä tuossa tilanteessa uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta ei tosiasiallisesti ole loukattu.³³³ Kun konkreettista seurausta ei ole syntynyt eikä sitä edellytetä, ei tekoa voida arvioida puhtaasti seuraustahallisuuden kannalta.³³⁴

Jos Tapanin ja Tolvasen esittämään tapaan katsotaan, ettei seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen ole seuraustunnusmerkki eikä olosuhdetunnusmerkki, vaan tunnusmerkistön täyttymisen objektiivinen edellytys, voidaan vaarantamisen osalta teon rangaistavuuden edellytyksiä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen osalta kuvailla seuraavasti. Teon rangaistavuus ei edellytä tekijän mieltävän varsin todennäköiseksi, että hänen menettelynsä on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Riittävää on, että tekijä on tietoinen vallitsevista olosuhteista, esimerkiksi, että 1) hän on itse 50-vuotias, 2) uhri on nuorehko henkilö tai ainakin tekijää huomattavasti nuorempi, 3) uhri on tekijälle entuudestaan tuntematon ja 4) uhri on suorittamassa työtehtäviään, mikä on pääteltävissä hänen asustaan. Tekijän on oltava tietoinen siitä, että mainitut olosuhteet tai osa niistä *on olemassa*. Vaarantamisen täyttyminen seksuaalisessa ahdistelussa on siten normatiivinen arvio, jossa kiinnitetään huomiota muun muassa tekopaikkaan, tekijöiden väliseen suhteeseen, luottamuksen väärinkäyttämiseen ja osapuolten henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten ikäeroon – toisin sanoen tahallisuuden kohde on ne tosiseikat, joista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstrakti vaarantuminen päätellään.³³⁵ Esitetyistä soveltamisvaihtoehdoista viimeisin vaikuttaa järkevimmältä.

Edellä tahallisuutta seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä koskeva pohdinta voidaan tiivistää pelkistetysti seuraavalla taulukolla. Taulukosta on jätetty pois tunnusmerkistöön soveltumattomat varmuus- ja todennäköisyystahallisuus siltä osin, kun ne kuuluvat seuraustahallisuuteen.

³³³ HE 216/2013 vp, s. 60.

³³⁴ HE 44/2002 vp, s. 74; Melander 2016, s. 153. Kun seurausta ei ole syntynyt, ei RL 3 luvun 6 § yksinkertaisesti ole sovellettavissa.

³³⁵ Tapani – Tolvanen 2013, s. 233.

Taulukko 1. Tahallisuus seksuaalisessa ahdistelussa.

Tunnusmerkistön osa	Tarkoitustahallisuus	Olosuhdetahallisuus	Rangaistavuuden objektiivinen edellytys
Toisen koskettelu	Toisen koskettelyn tarkoituksellisuus	Ei arvioida	Tekijän tietoisuus siitä, että koskettelee toista ihmistä
Seksuaalinen teko	Ei arvioida	Tekijä pitää olosuhteen (teon seksuaalisen luonteen) olemassaoloa varsin todennäköisenä tai varmana: RL 20:10.2:ssa mainitut olosuhteet ja esitöissä mainitut seksuaalisesti merkitykselliset ruumiinosat	Ei arvioida
On omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta	Tekijän tavoite on loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta	Tekijä pitää olosuhteen olemassaoloa varsin todennäköisenä tai varmana: suostumus	Tekijän tietoisuus siitä, että teko tyyppillisesti loukkaisi kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olosuhteiden perusteella: esim. ikäero, osapuolten välinen suhde

5.4 Tahallisuus empiirisessä aineistossa

5.4.1 Seuraustahallisuus

Lopuksi palataan tutkimuskysymykseen 4: miten tahallisuus täyttyy seksuaalisessa ahdistelussa? Tätä kysymystä lähestytään vielä empiirisen asiakirja-aineiston näkökulmasta. Tahallisuutta ei ole tarkasteltu kaikissa tapauksissa, joten tässä yhteydessä käsitellään vain niitä tapauksia, joissa tahallisuuteen on otettu kantaa. Tapauksien olosuhteita kuvaillaan olennaisilta osiltaan tuoden esiin argumentit, joita tuomioistuimien on käyttänyt kussakin tapauksessa tahallisuutta arvioidessaan. Tapaukset on järjestelty niiden tahallisuustyypin mukaan niihin tapauksiin, joissa argumentoidaan seuraustahallisuudella ja niihin, joissa argumentoidaan olosuhdetahallisuudella.

Aineistossa muutamassa tapauksessa argumentoitiin tarkoitustahallisuudella, mikä edellä kerrotun perusteella tarkoittaa, että tekijä on toiminut tahallaan, kun hän on tarkoittanut

saada aikaan tunnusmerkistössä edellytetyn seurauksen, eli teon kohteen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen. Näissä tapauksissa tahallisuutta on tarkasteltu tarkoitustahallisuuden kannalta, koska vastaaja on esittänyt, ettei hänen koskettelunsa ole ollut tahallista tai siihen on ollut asianomistajan suostumus. Esimerkiksi tapauksessa 3, jossa A oli suudellut hänelle entuudestaan tuntematonta 17-vuotiasta B:tä poskelle, oli selvittävänä seikkana se, oliko B suhtautunut kielteisesti A:n menettelyyn. Oikeus katsoi A:n olleen tarkoitustahallisuudelta edellytettävien tavoin tietoinen, että B:n suuteleminen tapahtuu tämän tahdonvastaisesti ja siten tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukaten edellä mainittujen olosuhteiden perusteella.

Ratkaisussa 23 A oli monena eri ajankohtana kosketellut henkilökohtaista avustajaansa B:tä useammalla eri tavalla eri kehonosista, koska hän näkövammaisena havainnoi ympäristöönsä tunnustelemalla. A oli väittänyt teon olleen tuottamuksellinen ja ettei hänen tarkoituksensa ollut kosketella B:tä seksuaalisesti. Käräjäoikeus ei pitänyt mahdollisena, että A olisi tahattomasti ja ympäristöä havainnoidakseen koskenut kahdesti B:n rintaa, halannut häntä, puristanut häntä takapuolesta tai suudellut hänen kaulaansa, sillä tällaiset koskettelut ovat luonteeltaan selvästi seksuaalisia ja tahallisia. Sama koski oikeuden näkemyksen mukaan myös B:n reiden puristelua linja-autossa ottaen huomioon, että A oli pitänyt kättään koko linja-automatkan B:n reidellä ja puristellut sitä. Näin pitkäaikainen puristelu ei voinut olla tarpeen varmistamiseksi, että B on pysytellyt A:n läheisyydessä ottaen huomioon, että he olivat istuneet tilanteessa vierekkäin linja-autossa.

Tapauksessa 13, jossa A oli väittänyt B:n rinnan koskettamisen tapahtuneen vahingossa, ja jossa A oli muutoinkin mieltänyt, ettei B pahastu teosta, oikeus katsoi, että koskettelu kestön perusteella oli pidettävä epäuskottavana, että kyse olisi ollut A:n kuvaamalla tavalla pelkästä vahingosta, minkä vuoksi seksuaalisen ahdistelun edellyttämä tahallisuus täyttyy, eikä varteenotettavaa epäilyä A:n syyllisyydestä jäänyt. Koskettelu katsottiin kestäneen muutamista kymmeniin sekunteihin, mikä ei oikeuden käsityksen mukaan voinut olla vahinko. Arvioon vaikutti myös B:n aiempi kielteinen suhtautuminen A:n kaksimielisiin vitseihin.

Myös tapauksessa 34 vastaaja vetosi tekonsa olleen vahinko. A oli B:n tarjoamaa paidan kaulusta haistaessaan painanut päänsä B:n rintaa vasten niin, että hänen nenänsä oli osunut 2-3 kertaa tämän rintoihin. Oikeus katsoi, että kosketuksen laatu ja A:n aiemmat seksuaalis-

viritteiset puheet huomioon ottaen ei ollut uskottavaa, että kyse olisi ollut puhtaasta vahingosta. Samaan tapaan ratkaisussa 43, jossa A oli puristanut 16-vuotiasta B:tä takapuolesta vaatteiden päältä laivan käytävällä, oli A kiistänyt teon tahallisuuden. Käräjäoikeus ei B:n kertomuksen perusteella pitänyt uskottavana, että B:n kuvaama puristaminen olisi voinut olla vahinko tyhjällä laivan käytävällä, jossa ei ollut minkäänlaista tungosta. Samoin tapauksessa 48 A oli kertomansa mukaan vahingossa kaatunut B:n päälle ja yrittänyt päästä lattialta pois. B:n mielestä A oli kosketellut häntä rinnoista sekä keskivartalolta vaatteiden läpi maaten hänen päällensä pöydällä ja maassa. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan kysymys ei voinut lattialla olla siitä, että A olisi yrittänyt päästä sieltä pois, koska A jouduttiin repäisemään lattialta ylös.

5.4.2 Olosuhdetahallisuus

Tapauksessa 1 ennestään tuntematon A oli lähestynyt B:tä kadulla, seurannut tätä, tarjonnut rahaa, ehdottanut seksiä ja kosketellut tätä eri puolilta kehoa muun muassa hivelemällä takapuolesta ja nuolaisemalla kaulaa. B oli kehottanut A:ta poistumaan sanallisesti ja käsimerkein, mistä käräjäoikeus lausui, että A:n tietoon on täytynyt tulla, ettei B ole kiinnostunut hänen seurastaan. Tapauksessa 14 A oli lyöttäytynyt B:n seuran kaupungilla. B oli kehoittanut A:ta useamman kerran jatkamaan matkaa eri suuntaan. Viimeisen kiellon jälkeen A oli käynyt B:n päälle, ottanut tätä kiinni ylävartalosta molemmilla käsillään ja yrittänyt suudella B:tä. Oikeus lausui, että kun A on laittanut kätensä B:n ylävartalon ympärille ja yrittänyt suudella B:tä siitä huolimatta, että B on useita kertoja ilmaissut, että hän haluaa, että A poistuu paikalta, on selvää, että A:n teko on ollut tahallinen. Tapauksessa 45, jossa uhri B oli ensinnäkin kieltänyt A:ta koskemasta, tämän yrittäessä suudella kääntänyt kasvonsa pois, ja tämän jälkeen A:n tartuttua häntä päästä kiinni kääntääkseen kasvot takaisin itseensä päin poistunut saunasta, lausui käräjäoikeus, että kun A oli menetellyt näin siitä huolimatta, että B oli useita kertoja ilmaissut, ettei koskettelua halua, oli selvää, että A:lla oli ollut syyksilukemisen edellyttämä tahallisuus ja tietoisuus.

Tapauksessa 29 kysymys oli siitä, että uhreille entuudestaan tuntematon A oli kysynyt kahdeksalta eri henkilöltä eri ajankohtina tiettyä osoitetta, jonka jälkeen hän oli yllättäen käynyt heihin käsiksi ja muun muassa halannut ja suudellut heitä. Tahallisuuden osalta käräjäoikeus lausui, että A tulee eri kulttuurista kuin mikä Suomessa vallitsee esimerkiksi tervehdystapojen osalta. Tekotavoista selvitetty seikat huomioiden käräjäoikeus katsoi kuitenkin A:n täytyneen ymmärtää vieraisiin eri sukupuolta oleviin henkilöihin kohdistetut teot sellaisiksi,

että hän oli pitänyt vähintään varsin todennäköisenä laissa tarkoitettun suojelukohteen loukkaamista. Käräjäoikeus lausui, ettei mahdollinen lain tuntemattomuus vapauta rikosoikeudellisesta vastuusta.

Ratkaisussa 30 (sk. 1) syyte seksuaalisesta ahdistelusta hylättiin, koska osapuolten välillä oli ollut sopimus, jonka mukaan A sai tietyin ehdoin seksuaalisesti kosketella B:tä, eikä A ollut edennyt pidemmälle kuin mihin B oli suostunut. Lisäksi B:n estellessä A oli heti lopettanut. Käräjäoikeus päätyi toteamaan, että vaikka onkin mahdollista, ettei B ollut halunnut A:n koskettelevan häntä, edellyttäisi koskettelujen lukeminen A:n syyksi tahallisenä rikoksena sitä, että A olisi ollut tietoinen siitä, että hän menettelee vastoin B:n tahtoa. Tahallisuuden tarkastelu A:n tietoisuuden perusteella viittaa nimenomaan olosuhdetahallisuuteen ja siihen, että hänen tiedossaan oli, että tekoon oli B:n suostumus. Samoin olosuhdetahallisuudella argumentoitiin tapauksessa 31, jossa taksinkuljettaja A oli taksimatkan jälkeen luvatta koskettanut autossa matkustaja B:n reittä kädellään. Käräjäoikeus lausui, että tahallisuuden on katettava koko teko, ja ratkaiseva tekijä on se, onko tekijä pitänyt olosuhdetta varmana tai varsin todennäköisenä. Oikeus katsoi, että A:n oli täytynyt pitää seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta ainakin varsin todennäköisenä. A oli menetellyt tietoisesti ja siten syyllistynyt seksuaaliseen ahdisteluun. Siten ratkaisussa 31 oikeuden näkemyksen mukaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen oli olosuhde, ei teon seuraus.

Ratkaisussa 2 A oli kosketellut hotellihuoneessaan siistijöinä toimineita B:tä ja C:tä selän ja pakaroiden alueelle. Oikeus katsoi, että “henkilöiden asemat ja teko-olosuhteet huomioon ottaen A:n on täytynyt käsittää, että selkään kohdistuvat koskettelut ovat asianomistajien kannalta objektiivisesti arvioiden seksuaalisesti olennaisia tekoja ja loukkaavat heidän seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.” Tapauksessa 40, jossa sukulaismies A oli ahdistellut B:tä muun muassa kourimalla tätä rinnasta ja takapuolesta ehdotellen samalla sukupuoliyhteyttä, ei käräjäoikeus pitänyt uskottavana A:n selitystä siitä, että tämä olisi alaikäistä B:tä kiusatakseen tai ärsyttääkseen puhunut seksuaalissävytteisesti, sillä hän oli tietoinen ainakin B:n ongelmista koulussa. B oli kieltänyt A:ta tämän koskettettua hänen rintaansa ja hän oli irrottanut A:n kättä kosketuksen jälkeen. B:n kertomuksen ollessa uskottavampi koskettelu katsottiin seksuaaliseksi ahdisteluksi. Oikeus katsoi A:n toimineen tahallaan, sillä hänen oli täytynyt ymmärtää toimineensa B:n tahdon vastaisesti.

Erityisen mielenkiintoinen on tapaus 46, jossa parinhakusovelluksen kautta B:n tavattuaan A oli kotonaan hivuttautunut B:tä lähemmäs ja muun muassa hipelöinyt tätä reidestä, suudellut huulille ja kosketellut haarojen välistä. B:n mukaan koskettelu oli tapahtunut ilman hänen suostumustaan. A oli käsittänyt Tinder-sovelluksen seksikumppanin hakusovellukseksi, mistä käräjäoikeus totesi, että yleisesti kyseinen sovellus ymmärretäänkin parinhakusovellukseksi. B oli kuitenkin käyttänyt sovellusta kavereiden hankkimiseen ja keskusteluun, mutta hän ei ollut maininnut profiilissaan tätä poikkeavaa syytä olla sovelluksessa. A:lle oli siis oikeuden näkemyksen mukaan voinut perustellusti jäädä väärä käsitys B:n päämääristä. Koskettelusta oli näyttöä vain ensimmäisen lähestymisen (suutelu) osalta, joten syyte oli hylättävä, sillä A oli kertomuksensa mukaan lopettanut kosketteluun huomattuaan B:n kielteisen reaktion.

5.4.3 Yhteenveto

Tuomioistuinten ratkaisuihin tahallisuuden arviointi vaikuttaa vähäiseltä. Silloin, kun tahallisuus mainitaan, tyydytään usein vain toteamaan, että tekoa on pidettävä tahallisena. Oikeus toisinaan katsoo teon olleen tahallinen, koska se ei pidä vastaajan selitystä uskottavana. Tämä argumentti nousee esille etenkin silloin, kun vastaaja on väittänyt tekonsa olleen vahinko. Kun käräjäoikeus operoi seuraustahallisuudella, kysymys vaikuttaa olevan pikemminkin todistus- ja oikeudellisista seikoista kuin varsinaisesta tahallisuuden arvioinnista. Välillä seuraus- ja olosuhdetahallisuus vaikuttavat myös sekoittuvan arvioinnissa, ja ratkaisussa voidaan kirjoittaa teon olleen tarkoitustahallisuuden perusteella tahallinen, vaikka samassa yhteydessä puhutaan tekijän tietoisuudesta jostakin seikasta. Tapauksissa ei siten voida tehdä selkeää rajanvetoa seuraus- ja olosuhdetahallisuuden välillä.

Tarkoitustahallisuudella operoiminen voidaan kyseenalaistaa, koska tietoisuus esimerkiksi teon tahdonvastaisuudesta viittaa pikemminkin olosuhdetahallisuuteen eli tietoisuuteen tunnusmerkistön täyttymiseen vaikuttavasta seikasta tai olosuhteesta. Tässä yhteydessä tarkoitustahallisuusargumentti merkitsisi, että tekijä olisi tarkoittanutkin loukata uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Oikeuskäytännössä ei ole myöskään hyväksytty näkemystä, ettei eri kulttuurista tulevan henkilön seksuaalista kajoamista tuntemattomiin pitäisi erilaisten tervehdystapojen takia katsoa seksuaaliseksi ahdisteluksi. Tässä yhteydessä tahallisuutta on arvioitu todennäköisyystahallisuuden kautta, jonka mukaan tekijä on tekohetkellä pitänyt vähintään varsin todennäköisenä toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista.

Toisaalta argumentaatio on tulkittavissa myös olosuhdetahallisuudeksi, joka nykyisin myös muodostetaan todennäköisyystahallisuuden kautta.

Alioikeudet eivät tyypillisesti ota suoraan kantaa tahallisuuden lajiin, vaan yksioikoisesti toteavat teon olevan tietyin perustein tahallinen. Ilmaisut ovat olleet ”tietoon on täytynyt tulla”, ”on täytynyt ymmärtää”, ”on täytynyt käsittää”, ”tietoinen siitä, että toimii vasten B:n tahtoa” tai ”koskettelut ovat luonteeltaan selvästi seksuaalisia ja tahallisia”. Käräjäoikeudet ovat siten perustelleet tahallisuutta tekijän tietoisuuden tai mieltämisen perusteella, mikä viittaa olosuhdetahallisuuteen, mutta ne ovat jättäneet tarkastelun suppeaksi. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden tunnusmerkistöön vaikuttaa oikeuskäytännön perusteella kuitenkin istuvan luontevimmin olosuhdetahallisuus. Olosuhdetahallisuuden arviointi voidaan jakaa kahteen ryhmään: tekijän tietoisuuteen kiellosta, jolla uhri on poistanut mahdollisen oletetun suostumuksen tekoon, mikä osoittaa tekijän olleen olosuhdetahallisuuden edellyttämällä tavalla tietoinen teon tahdonvastaisuudesta (1, 30 ja 45) ja tekijän tietoisuuteen muista olosuhteista, joissa suostumusta ei varsin todennäköisesti ole (2, 31, 40 ja 46). Ensimmäisessä ryhmässä tekijän tietoon on täytynyt tulla, ettei uhri halua tulla kosketelluksi ja jälkimmäisessä ryhmässä tekijän olisi tekohetkellä vallinneissa olosuhteissa tullut käsittää, että hän menettelee vastoin uhrin tahtoa. Toisin sanoen jälkimmäisessä ryhmässä uhri ei ole esimerkiksi sanallisesti ilmaissut haluttomuuttaan kosketteluun, mutta tekijän on täytynyt ymmärtää se muiden olosuhteiden perusteella. Joka tapauksessa tahallisuuden arvioinnissa keskeinen tekijä vaikuttaa olevan teon kohteen suostumus, eli tekijän tietoisuus tai selvillä olo siitä, että koskettelu tapahtuu kohteen tahdon vastaisesti eli tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukaten.

Ilmaisua ”varsin todennäköinen” on käytetty vain yhdessä tapauksessa, vaikka se on korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukaan olennainen osa olosuhdetahallisuutta. Tekijän tahallisuuden arvioinnissa ei ole riittävää todeta tämän olleen tietoinen jostakin seikasta silloin, kun hänelle tuomitaan rangaistus seksuaalisesta ahdistelusta, koska tämän tekohetkellä arvioima todennäköisyyden aste jää epäselväksi. Kun olosuhteen käsilläolo on objektiivisesti arvioiden vähemmän todennäköinen kuin sen olemattomuus, ei tekoa voida pitää tahallisena. Oikeuskäytännössä olisikin hyvä kiinnittää huomiota tähän näkökohtaan ja perustella esimerkiksi suostumuksen osalta teon olleen tahallinen, jos voidaan yleisen elämäkokemuksen perusteella todeta, että tekijä on tekohetkellä vallinneissa, kussakin tapauksessa

vaihtelevissa olosuhteissa pitänyt suostumuksen puuttumista varsin todennäköisenä tai varmana.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

RL 20 luvun 5 a §:n mukaisen seksuaalisen ahdistelun arviointi on kokonaisarvostelua, eikä oikeuskäytännössäkään tunnusmerkistön eri osia usein ole erotettu toisistaan. Tutkimuksessa yllättävä havainto on ollut, että teon seksuaalisen olennaisuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktisen vaarantamisen arviointiperusteet ovat osin päällekkäisiä ja usein sekoittuvat oikeudellisessa arvioinnissa toisiinsa myös tuomioistuinten ratkaisuihin. Tuomioistuin pääsee niin sanotusti helpolla silloin, kun koskettelu kohdistuu lain esitöiden mainitsemiin seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin, milloin tuomioistuimilla on taipumus vain yksioikoisesti todeta, että vastaajan toiminta on katsottava seksuaaliseksi teoksi. Silloin, kun koskettelu kohdistuu muihin ruumiinosiin, tuomioistuin joutuu arvioimaan seksuaalista tekoa eli koskettelun seksuaalista olennaisuutta osapuoliin liittyvien seikkojen ja teko-olosuhteiden perusteella. Vaikka lain esitöiden mukaan koskettelulta edellytetään tietynlaista intensiivisyyttä, eivätkä niin sanotusti ohimennen ja tahattomasti tapahtuneet koskettelut ole RL 20 luvun 5 a §:n mukaista seksuaalista ahdistelua,³³⁶ ei koskettelutavalle ole alioikeuskäytännössä annettu juurikaan painoarvoa. Voidaan kuitenkin tehdä johtopäätös, että mitä enemmän erilaista koskettelua teko pitää sisällään, sitä matalammalla kynnyksellä se täyttää seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön.

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on määritelty jokaisen oikeudeksi itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisten seksuaalista itsemääräämisoikeutta.³³⁷ Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktisen vaarantamisen arvioinnissa keskeisiä tekijöitä ovat lain esitöissä mainitut olosuhteet, kuten ikäero ja osapuolten välinen suhde.³³⁸ Olennaisuuden voidaan kuitenkin ajatella asettavan tietyn laadullisen ja määrällisen kynnyksen teon pitämiseksi seksuaalisena ahdisteluna. Tässä yhteydessä merkityksellistä myös on, missä tarkoituksessa kosketus tapahtuu.³³⁹ Vaikka lakivaliokunnan näkemyksestä johtuen lakiehdotuksen mukaisesta tunnusmerkistöstä poistettiin epätasällisenä ilmaisu ”tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla seksuaalisesti olennainen teko”,³⁴⁰ tulee tämäkin kriteeri arvioitavaksi RL 20 luvun 10 §:n määritelmäsäännöksen tarkoittaman

³³⁶ HE 216/2013 vp, s. 59.

³³⁷ HE 6/1997 vp, s. 161.

³³⁸ HE 216/2013 vp, s. 61.

³³⁹ HE 282/2010 vp, s. 110; Keskeiset rikokset/Matikkala 2018, s. 130.

³⁴⁰ LaVM 4/2014 vp, s. 5.

teon seksuaalisen olennaisuuden arvioinnissa. Näin ollen arvioinnissa otetaan huomioon tekijän seksuaalissävytteiset puheet, viestit ja muu käytös, joka osoittaa teon seksuaalisen luonteen eli teon seksuaalisen olennaisuuden.

Lainsäätäjällä vaikuttaa ahdistelusta säätäessään olleen mielessä tilanteet, joissa entuudestaan tuntematon tekijä koskettelee naispuolista uhria ilman tämän suostumusta tyypillisesti seksuaalisesti merkityksellisinä pidettävistä ruumiinosista. Tyypillinen oikeudenkäynnissä tarkasteltava seksuaalinen ahdistelu onkin tapahtunut toisilleen tuntemattomien henkilöiden välillä julkisella paikalla ja pitää sisällään monenlaista koskettelua, joka useimmiten kohdistuu lainsäätäjän oletuksen mukaisesti seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin eli rintoihin, takamukseen, reisiin tai vakavimmissa tapauksissa sukuelimiin. Seksuaaliseen ahdisteluun liittyvät usein uhrin esittämät kiellot tai muu kielteinen suhtautuminen toimintaan ja tekijän seksuaalissävytteiset puheet ennen tekoa tai sen aikana ja seksuaalisviritteinen viestintä uhrille. Näillä tekijöillä on arvioinnissa painoarvoa erityisesti silloin, kun koskettelu ei ole yksiselitteisesti seksuaalisesti olennaista. Osapuolten välisellä toiminnalla, joka ei ole suoraan yhteydessä ahdisteluun, on myös todistusoikeudellista merkitystä. Lisäksi osapuolten toiminnasta voidaan päätellä, onko tekoon ollut suostumus, mikä vaikuttaa tahallisuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen arviointiin.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen arvioinnissa oikeuskäytännössä otetaan suhteellisen harvoin kantaa siihen, ovatko osapuolet toisilleen tuttuja vai tuntemattomia, mutta toisaalta heidän välinen suhteensa on merkittävä tekijä silloin, kun käytetään hyväksi eräänlaisia luottamussuhteita, kuten työtoveruutta tai asiakassuhdetta. Kaikissa tapauksissa, joissa koskettelua tapahtui työtovereiden välillä, on oikeus katsonut teon seksuaaliseksi ahdisteluksi. Samoin on katsottu tapauksissa, joissa koskettelua on tapahtunut uhrin ollessa suorittamassa työtehtäviä, mutta joissa tekijä on ollut esimerkiksi asiakkaana. Erilaisten liikennevälineiden kuljettajat ovat myös seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen arvioinnin kannalta erityisessä asemassa. Oikeuskäytännössä mikään näistä seikoista ei kuitenkaan yksin saa aikaan tunnusmerkistön täyttymistä, vaan luottamussuhteen ohella tarkastellaan myös osapuolten välistä ikäeroa ja muita keskeisiä olosuhteita. RL 20 luvun 10 §:n 2 momentin mukaisen seksuaalisen olennaisuuden ja RL 20 luvun 5 a §:n seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktisen vaarantamisen arvioinnissa käytetään usein samoja kriteerejä, mikä sinänsä ei ole yllättävää, koska lainkohtien sisältö, kun otetaan huomioon myös ahdistelusäännöksen esityöt, ovat sisällöltään hyvin samanlaiset.

RL 20 luvun 5 a § on monimutkainen säännös, jossa erityisesti tahallisuuden arviointi on haastavaa niin teoriassa kuin oikeuskäytännössäkin. Lain esitöissä tahallisuutta on tarkasteltu lyhyesti ja epätarkasti, ja oikeuskäytännössäkin tahallisuutta koskevat perustelut ovat yleensä suppeita. Tarkoitustahallisuus ja varmuustahallisuus eivät ole mielekkäästi sovellettavissa seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön. Lisäksi tarkoitustahallisuus ja varmuustahallisuus nostavat tahallisuuden kynnyksen korkealle, sillä käytännössä ne edellyttävät, että tekijä on tarkoittanut loukata uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai pitänyt sitä varmana tai tekoonsa varmasti liittyvänä. Tunnusmerkistön tahallisuuden arviointi vaikuttaakin oikeuskäytännössä muodostuvan olosuhdetahallisuuden mukaiseksi niissä tapauksissa, joissa tahallisuutta on erikseen arvioitu, kuten muissakin seksuaalirikoksissa, eli tahallisuutta arvioidaan sen pohjalta, millainen tietoisuus tekijällä on tekohetkellä ollut tunnusmerkistön täyttymiseen vaikuttaneista olosuhteista.³⁴¹

Seksuaalisen ahdistelun tahallisuuden arviointia vaikeuttaa abstraktisen vaarantamisen tunnusmerkki, ”on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta”, joka merkitsee teon olevan sellaisenaan vaarallinen ja siten rangaistava riippumatta toiminnan lopputuloksesta. Lain esitöiden mukaan toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen olisi teon tyypillinen seuraus,³⁴² mutta oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemyksiä, ettei kysymyksessä ole seuraustunnusmerkki vaan rangaistavuuden objektiivinen edellytys, joten on omiaan -edellytys olisi jätettävä tyystin tahallisuusarvioinnin ulkopuolelle. Siten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen osalta tahallisuuden kohde on ne ulkoapäin havaittavissa olevat tosiseikat, joista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden abstraktinen vaarantaminen päätellään, eikä yksittäistapauksellista vaaraa edellytetä. Muutoin tunnusmerkistön tahallisuutta arvioidaan olosuhdetahallisuuden mukaan. Olosuhdetahallisuutta arvioidessa kysymys on tyypillisesti siitä, onko tekijällä ollut kosketteluun uhrin suostumus ja onko hän ollut tästä seikasta objektiivisesti arvioiden tietoinen tekohetkellä, sekä onko tekijä pitänyt varsin todennäköisenä tai varmana, että teko on luonteeltaan seksuaalinen. Lisäksi koskettelu on oltava tarkoituksellista toimintaa.

³⁴¹ HE 216/2013 vp, s. 61.

³⁴² Hallituksen esityksen lausuma on epätarkka ja siksi monitulkinainen. Lausuman perusteella vaikuttaa, että lainsäätäjän mukaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus olisi teon seuraus, vaikka se voi myös tarkoittaa, että ahdistelu tyypillisesti lisää itsemääräämisoikeuden loukkauksen riskiä tai vaaraa. HE 216/2013 vp, s. 61; vrt. LaVL 9/2018, s. 16.

Suomessa ei tyypillisesti ole kirjoitettu vaatimusta suostumuksesta yksittäisiin tunnusmerkistöihin, vaan suostumus on ilmaistu kiertoilmaisuin, minkä voidaan nähdä antavan lainsoveltajalle enemmän liikkumavaraa suostumuksen arvioinnissa. Suostumus oikeushyvän haltijalta saa kuitenkin aikaan sen, ettei koskettelu täytä seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöä. Voimassa on niin sanottu suostumusolettamus, eli tekoon katsotaan olleen suostumus, jos tätä olettamusta ei ole kumottu vastatahdonilmaisulla.³⁴³ Joidenkin näkemysten mukaan ei kuitenkaan pitäisi olla minkäänlaista suostumusolettamaa, vaan tekoon olisi aina saatava suullinen suostumus, mutta tällaista näkemystä on pidettävä elämälle vieraana, sillä suostumus seksuaaliseen kanssakäymiseen annetaan yleensä implisiittisesti.³⁴⁴ Suostumuksen on kuitenkin oltava pätevä.

Oikeuskäytännössä kaikissa tapauksissa, joissa seksuaalisen ahdistelun yhteydessä uhri on kieltänyt tekijää, on teko katsottu rangaistavaksi seksuaaliseksi ahdisteluksi. Uhrin ilmaiseva kielto vaikuttaa myös rangaistuksen mittaamiseen. Lisäksi uhrin kielteisellä suhtautumisella esimerkiksi tekijän seksuaalissävytteisiin puheisiin tai vitseihin voi olla vaikutusta siihen, katsotaanko myöhemmin tapahtuneeseen kosketteluun olleen suostumusta tai oliko tekijä tietoinen suostumuksen puuttumisesta. Vaikutusta on myös ulkopuolisten henkilöiden esittämällä kielloilla tai muilla toimilla teon lopettamiseksi. Oikeuskäytännössä suostumuksen puute on toisinaan päätelty muunkin osapuolten käytöksen ja tapahtumaympäristön perusteella. Oikeus on myös osassa tapauksista katsonut, ettei tekijä ole tekohetkellä ollut selvillä suostumuksen puutteesta, milloin teko ei ole täyttänyt tunnusmerkistöä tahallisuuden puuttuessa. Pätevän suostumuksen edellytykset on kuitenkin arvioitava tapauskohtaisesti.

Seksuaalisen ahdistelu sisältää absoluuttisen toissijaisuuslausekkeen, eli se on toissijainen muihin RL 20 luvun säännöksiin nähden, jos ne soveltajan näkemyksen mukaan soveltuvat käsillä olevaan tekoon paremmin. Rajanvetoa joudutaan tekemään seksuaaliseen tekoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla. Pakottamisen osalta rajanvetokriteeriksi on oikeuskäytännössä muodostunut käytetyn väkivallan laatu ja siitä aiheutuneet vammat tai uhrin tiedottomuus. Aineistossa ei ole tapauksia, joissa rajanvetoa olisi tehty seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, vaikka aineisto sisältää useita ahdisteluita, joissa uhri on tekohetkellä ollut alle 16-vuotias. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta teot eivät vaikuta olleen niin vakavia,

³⁴³ Jokila 2010, s. 60.

³⁴⁴ Jokila 2010, s. 72–74; Ojala 2014, s. 59.

ettei niitä olisi voitu katsoa seksuaalisiksi ahdisteluiksi, sillä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö edellyttää, että teko on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä. Seksuaalirikosten välillä on siis selkeitä aste-eroja, ja rikoslain 20 luvun sisäinen systematiikka vaikuttaa oikeuskäytännön perusteella johdonmukaiselta.

Seksuaalisesta ahdistelusta tarvitaan vielä kvantitatiivista tutkimusta osapuolten välisestä suhteesta, sukupuolesta ja muista henkilöön liittyvistä seikoista sekä määräytyistä rangaistuksista kriminaalipoliittista päätöksentekoa ja rangaistusten yhdenvertaisuuden arvioimista varten. Koska valtaosa seksuaalirikoksista on piilorikollisuutta, seksuaalista ahdistelua olisi syytä tutkia myös kyselytutkimuksin niin, että sidotaan kysymykset koskemaan juuri rikoslain 20 luvun 5 a §:n mukaista seksuaalista ahdistelua. Tässä tutkimuksessa esitetyt johtopäätökset on tehty tutkimuksen aineiston rajoissa, mutta ovat sovellettavissa seksuaalisen ahdistelun oikeudelliseen arviointiin, koska ne perustuvat jo olemassa olevaan oikeuskäytäntöön. Tutkimus on toisaalta kyseenalaistettavissa silloin, kun korkein oikeus tekee seksuaaliseen ahdisteluun liittyviä linjauksia, mutta linjauksetkin ovat aina sidoksissa yksittäistapausten olosuhteisiin.

Pääministeri Antti Rinteen hallituksen aikomuksena on tehdä seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus ja muuttaa raiskauksen tunnusmerkistö suostumusperustaiseksi.³⁴⁵ Seksuaalista ahdistelua koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä lausutaan, että rikoslain tiettyä sääntelykokonaisuutta koskevien säännösten toistuva muuttaminen tiheään tahtiin on ongelmallista ja aiheuttaa huomattavia haasteita lainkäytössä muun muassa rikoslain ajallista soveltamista koskevan sääntelyn vuoksi. Sääntelyä tulisi pyrkiä uudistamaan kokonaisvaltaisemmin. Lakivaliokunta viittaa lausumallaan siihen, että seksuaalirikoslainsäädäntöä on uudistettu pistemäisillä osittaisuudistuksilla lukuisia kertoja 2000-luvulla.³⁴⁶ Lähtökohtaisesti seksuaalirikoslainsäädännön uudistaminen kokonaisuutena on tällä perusteella järkevä ajatus, mutta mikäli suostumuksesta säädetään seksuaalirikosten tunnusmerkistöissä, on kiinnitettävä huomiota tutkimuksessa mainittuihin oikeusturvanäkökohtiin ja rikosprosessuaaliin periaatteisiin, kuten syyttömyysolettamaan, rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältämään täsmällisyysvaatimukseen ja vapaan todistusharkinnan periaatteeseen. Yksi mahdollisuus on esimerkiksi säätää suostumuksen määritelmäsäännös RL 20 luvun 10 §:ään, missä nykyisin määritellään jo sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko. Olisi myös harkittava,

³⁴⁵ VNT 1/2019 vp, s. 89.

³⁴⁶ LaVM 4/2014 vp, s. 3; HE 212/2018 vp, s. 4.

säädetäänkö todistusoikeudellisista seikoista, joiden perusteella arvioidaan suostumuksen pätevyyttä, lain säännöksessä, vai tulisiko niitä selventää kattavasti lain esitöissä tai jättää ne tyystin oikeuskäytännön ja oikeustieteen varaan, kuten tähän saakka on ollut tapana.

LIITTEET

Liite 1: Empiirisen tutkimuksen kohteena olevat tuomiot.

Nro	J/S	Valittu	Teonkuvaus	Teko, josta vaadittu rangaistus/vaihtoehtoinen tunnusmerkistö	Syyksi luetut teot/hylätyt syytteet	Tahallisuus	Muut relevantit teko-olosuhteet
1	J		- takin laittaminen uhrin päälle - hively takapuolesta - koskettelu eri puolilta vartaloa - nuolaissut kaulaa - suudellut poskelle	1. Seksuaalinen ahdistelu	1	Kun B kertomansa mukaan oli englanniksi kehottanut A:ta poistumaan ja näyttänyt samoin käsimerkein, A:n tietoon on täytynyt tulla, ettei B ole kiinnostunut hänen seurastaan.	- Toisilleen entuudestaan tuntemattomat osapuolet - Tapahtunut julkisella paikalla
2	J		1. uhri: - koskettelu selän ja pakaroiden alueelle - työtehtävien aikana 2. uhri: - koskettelu selän ja rintojen alueelle kiellosta huolimatta - työtehtävien aikana	1-2: seksuaalinen ahdistelu	1-2	A on kiistänyt syytteet. Hän oli taputellut molempia asianomistajia selkään, mutta ilman mitään seksuaalista tarkoitusta. Henkilöiden asemat ja teko-olosuhteet huomioon ottaen A:n on täytynyt käsittää, että selkään kohdistuvat koskettelut ovat asianomistajien kannalta objektiivisesti arvioiden seksuaalisesti olennaisia tekoja ja loukkaavat heidän seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.	2: A lausunut C:lle, että hotellissa oli huonot seksipalvelut - Toisilleen entuudestaan tuntemattomat osapuolet
3	J	A valittanut tuomiosta rangaistuksen osalta. Hovioikeus on pitänyt ratkaisun ennaltaan, korkein oikeus ei myöntänyt valituspäätöstä.	- 17-vuotias uhri - luvatta suutelu poskelle	1. seksuaalinen ahdistelu	1	Tarkoitustahallisuudelta edellytettävien tavoin tietoinen, että B:n suuteleminen tapahtuu tämän tahdonvastaisesti ja siten tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukaten.	- osapuolet entuudestaan toisilleen tuntemattomia - A pyytänyt lupaa suudella, saanut kieltävän vastauksen mutta suudellut silti - osapuolten huomattava ikäero
4	J/S		- tarttuminen kädellä rinnasta	1. Seksuaalinen ahdistelu	1		- osapuolet olleet tekohetkellä saman työnantajan palveluksessa suorittamassa työtehtäviä - A luottamusmies työpaikalla - B oli kieltänyt A:ta
5	J		1. - tarttunut hiuksista ja vetänyt pään vinoon - suutelu väkisin suulle 4. - 17-vuotias uhri - vastoin tahtoa halailu ja pussailu - vaatteesta kiinni ottaminen - alapään koskettelu vaatteiden läpi	1.1 Pakotaminen seksuaaliseen tekkoon TAI 1.2 Seksuaalinen ahdistelu 2. Laiton uhkaus 3. Haitanteke virkamiehelle	1.1, 2, 3, 4.1 Ei ahdistelua, vaan pakottamista.	1: A on myöntänyt suudelleensa B:tä, mutta katsonut menettelyn olleen molempien tahdon mukaista.	1. - tekijä käyttänyt väkivaltaa - uhrilla terveydentilansa ja osapuolten välisen ikäeron huomioiden alisteinen asema tekijään 4. - tekijä on tilanteessa käyttäytynyt uhkaavasti - käytetty väkivaltaa

				4.1 Pakotaminen seksuaaliseen tekoon TAI 4.2 seksuaalinen ahdistelu			- uhrin humalatilalla ja asianosaisten ikäero huomioon ottaen hänen asemansa oli alistainen
6	S		Julkinen seloste, ei teonkuvausta	1-3 seksuaalinen ahdistelu	1-3		- uhrin noin 12-vuotiaita - kaikkia kosketeltu takapuolesta - kahta uhrin kosketeltu rintojen alueelta - yhtä uhrin kosketeltu sisäreidestä
7	J		1. B, ahdisteltu kolmesti - B ollut suorittamassa työtehtävää - A hieronut selkää ja pakaroita kädellä - A hieronut selkää kädellä ja yrittänyt koskettaa B:n pakaroita, painanut vartalonsa takapäin B:hen kiinni ja huohottanut korvaan - painautunut kiinni B:n selkään, koskettanut pakaroita ja äänneilty seksuaalisia ääniä 2. C - suorittamassa työtehtävää - koskettelu olkapäästä ja selästä - A hieronut pakaroita kädellä ja etumukselaan, samalla äänneilty ja tehnyt suullaan seksuaalisia eleitä	1-2 seksuaalinen ahdistelu	1-2		1. - B toimi tekoheikkillä vastaanotokeskuksessa A:n suomen kielen opettajana - osapuolten välinen luottamussuhde 2. - C toiminut vapaaehtoistyössä, missä ollut tekemisissä A:n kanssa - A seurannut teon jälkeen C:tä tämän autolle - A lähettänyt C:lle vielä lentosuukkoja ja tehnyt ikkunan läpi huulillaan suukotteluilmeitä - osapuolten välinen luottamussuhde
8	J	Syyttäjä valittanut hovioikeuteen, tekoa ei ole pidettävä vähäisenä. HO muuttanut tuomiota rangaisituksen osalta, perustelut pysyneet samoina.	- B 17-vuotias - A tarttunut B:hen ja vetänyt tätä lähelleen - pölyttänyt hiuksia - laittanut kätensä B:n reikäfarkkujen reiän kohdalle ja silittänyt ihoa, samalla sanoen, että saisi olla enemmän paljasta pintaa	1. Seksuaalinen ahdistelu	KO: Jätetty rangaisutukseen tuomitsematta (RL 6:12.1,1) HO: 1 luettu syyksi		- osapuolten merkittävä ikäero (A 41-vuotias) - A lähettänyt B:lle useita seksuaalisuhteellisia viestejä
9	J/S	A valittanut hovioikeuteen, hovioikeus koventanut rangaisutusta.	2: - A tarttunut kiinni molemmista käsistä - suudellut - pyytänyt suuseksiä - yrittänyt laittaa B:n käden housujensa päälle - pyytänyt katsomaan masturbointia ja kääntänyt B:n päätä siten, että tämä on nähnyt masturboinnin	1. Raiskaus 2. Seksuaalinen ahdistelu	1-2		2. - osapuolet toisilleen tuttuja - A ehdotellut B:lle aiemmin esimerkiksi sänkyyn menemistä - ahdistellessaan A on sanonut haluavansa B:tä - B kertonut, että hänen pitää mennä,

							koska häntä odotetaan - A kieltänyt menemästä - A heitti siemenesteet lattialle, pussasi B:tä
10	J		- A kosketellut B:n sukupuolielimiä uimahallin porealtaassa	1 seksuaalinen ahdistelu	1		- A tullut B:tä liian lähelle tämän vasemmalle puolelle altaaseen, vaikka oikealla olisi ollut tilaa - puristanut kiveksistä kolme kertaa - toisilleen tunteottomat osapuolet
11	J		- A hivellyt vaatteiden päältä B:n rintakehää - B:n kiellosta huolimatta laittanut käden tämän reidelle - koskettanut vaatteiden päältä B:n sukupuolielimiä	1 seksuaalinen ahdistelu	1		- A kosketellut B:tä ennen varsinaista ahdistelua myös selästä - B ja toinen paikalla ollut henkilö C käskeneet A:ta lopettamaan, mihin A suhtautunut nauruskellen ja jatkanut koskettelua - A:lle kerrottu, että B on hetero eikä siksi ole kiinnostunut koskettelusta - poliisin on viime kädessä tarvinnut poistaa A asunnosta
12	J		1. – A ottanut B:n julkisessa tilassa kainaloon ja ottanut yhteisen kuvan kännykällä - antanut suukon poskelle - tarttunut kiinni B:n päästä ja suudellut suulle, ottaen samalla kuvan - B:n työntäessä pois ottanut tästä kiinni ja suudellut rintakehälle rintojen väliselle alueelle 2. – alaikäinen uhri C - julkisessa tilassa ottanut C:tä kiinni olkapäästä ja ottanut yhteisen kuvan - suudellut C:tä kaulaukon kohdalta rintakehälle	1-2 seksuaalinen ahdistelu	1-2		- A, B ja C entuudestaan toisilleen tuntemattomia - ennen tapahtumia A:ta kohteliaasti ohjattu poistumaan huoneesta, jossa B ja C oleskelivat - huomattava ikäero (A 30-vuotias) - B ja C olleet työtehtävissä, jonka vuoksi heidän on ollut suhtauduttava kohteliaasti asiakaisiin, mitä A on ikäeron lisäksi käyttänyt hyväkseen
13	J		- koskettanut B:tä sellaisella tavalla, jonka tämä on kokenut loukkaavaksi	1. seksuaalinen ahdistelu	1	Koskettelun keston perusteella on pidettävä epäuskottavana, että kyse olisi ollut A:n kuvaamalla tavalla pelkäästä vahingosta. Tämän vuoksi seksuaalisen ahdistelun edellyttämä tahallisuus täyttyy, eikä varteenotettavaa epäilyä A:n syyllisyydestä ole jäänyt.	- koskettelu rintoista, A:n mielestä vahingossa - A mieltänyt, ettei B pahastu teosta - ennen tekoakaan B ei ole pitänyt A:n kertomista seksuaalissävyyteisistä vitseistä
14	J		- lyöttäytynyt B:n seuraan kaupungilla - B kehottanut jatkamaan matkaa eri suuntaan - A laittanut kätensä B:n ylävartalon ympäri ja	1. seksuaalinen ahdistelu	1	Kun A on laittanut kätensä B:n ylävartalon ympärille ja yrittänyt suudella B:tä siitä huolimatta, että B on useita kertoja ilmaissut, että hän haluaa, että A poistuu paikalta, on selvää, että A:n teko on ollut tahallinen.	- B on ollut kaupungilla kävelemässä kotiin, kun entuudestaan tuntematon A on tullut pyytämään reittihojeita

			yrittänyt suudella B:tä vastoin tämän tahtoa				<ul style="list-style-type: none"> - A kysellyt B:n perheestä, kumppanista ja lapsista, B:n kerrottua, ettei lapsia ole, A kommentoinut "nice" - A sanonut rakastavansa B:tä, kutsunut enkeliksi ja kysynyt, voisivatko he tavata - A vaatinut jopa uhkaavasti, että B hyväksyy hänet Facebook-kaveriksi - keskustelun jälkeen A jatkanut seuraamista eikä totellut B:n käskyjä ja eleitä poistua, minkä jälkeen ahdistelu on tapahtunut - ahdistelu päättynyt B:n irtautumiseen otteesta, jolloin tämä lähti ripeästi kotiin, johon A yritti seurata häntä samalla kutsuen häntä nimellä ja enkeliksi - B saanut rappukäytävän oven kiinni A:n edestä - Facebook-kaveripyynnöä ei hyväksytty, mutta A oli lähettänyt B:lle pornografiseksi luokiteltavan videon
15	J		- taksinkuljettajana toimiessaan A kosketellut B:tä kahdella eri kerralla laittamalla kätensä tämän reidelle ja liikuttamalla sitä nivusiin asti	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- toisilleen tuntemattomat osapuolet
16	J		- Mennyt työtehtävissä olleen uhrin luo, kosketellut hiuksista ja suudellut kaulalle	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- A koskenut B:n hiuksia niin kuin lasten hiuksia silittää ja kommentoinut niitä ennen suutlua
17	J		- A on toimiessaan taksinkuljettajana kosketellut B:tä tarttumalla hänen hameensa helmasta - kosketellut ja hivellyt B:n reittä puhuen samalla seksuaalissävyyteisesti	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<ul style="list-style-type: none"> - ennen ahdistelua A kommentoinut B:n vaatteita - A kysynyt B:ltä, pitääkö tämä ratsastamisesta ja tämentänyt tarkoittavansa sellaista ratsastamista, niin kuin miehillä ratsastetaan, että oletkos koskaan saanut kovaa kyytiä - samalla heilutellut B:n hameen helmaa ja koskettanut tämän reittä sormenpäällään - A udellut myös B:n yhteystietoja - toisilleen tuntemattomat osapuolet

18	J/S		<ul style="list-style-type: none"> - koskenut 16-vuotiaasta B:n käsin rinnoista ja alapään kohdalta - tapahtunut B:n työharjoittelun aikana 	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<ul style="list-style-type: none"> - osapuolet samassa työpaikassa - A:lla tapana puhua työharjoittelijoille kaksimielisesti, kysynyt esim. B:n alusvaatteiden väriä
19	J		<ul style="list-style-type: none"> - bussinkuljettajana toiminut A kulkiessaan linja-autossa laittanut kätensä B:n hameen alle jalkojen väliin ja kouraisut sukupuolielinten alueelta 	1. seksuaalinen ahdistelu	Syyte hylätty		<ul style="list-style-type: none"> - A kehunut B:tä kauniiksi - toisilleen tuntemattomat osapuolet
20	J/S	A valittanut hovi oikeuteen. Jatkokäsittelylupaa ei myönnetty, käräjäoikeuden ratkaisu jäänyt pysyväksi.	<ul style="list-style-type: none"> - sanallisten lähestymisyritysten jälkeen A tullut B:hen kiinni ja työntänyt tämän alavartalollaan vasten rakennuksen seinää, ottanut käsistä kiinni nostaen ne B:n päälle yläpuolelle seinää vasten yrittäen samalla suudella B:tä - B vastustellut, kieltänyt A:ta ja kääntänyt pääns pois - B päässyt otteesta irti ulkopuolisen henkilön ilmaannuttua paikalle 	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<ul style="list-style-type: none"> - A toiminut B:n taksinkuljettajana ennen ahdistelua - toisilleen tuntemattomat osapuolet
21	J	Vastaaja valittanut hovi oikeuteen. Jatkokäsittelylupaa ei myönnetty	<ul style="list-style-type: none"> - niskaa hieroessaan puristellut rinnoista 	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<ul style="list-style-type: none"> - osapuolet suorittamassa työtehtäviä saman työnantajan palveluksessa - A ensin ohimennen hieronut B:n hartioita, yllättäen kysynyt, näkeekö kukaan heitä, jonka jälkeen hieronut B:n rintoja paidan läpi - A käyttänyt hyväksi työtoveruuteen liittyvää luottamusta
22	J/S		<ul style="list-style-type: none"> - taksin kuljettaja A laittanut ajomatkan aikana kätensä työtoimintaan matkalla olevan B:n reidelle ja kosketellut vaatteiden päältä hänen sukupuolielintään 	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<ul style="list-style-type: none"> - A luvannut B:lle suklaata palkkioksi kosketelusta - A pyytänyt B:tä olemaan kertomatta asiasta eteenpäin
23	J/S		<ul style="list-style-type: none"> - puristanut B:n reittä - silittänyt tukkaa, halannut takaapäin ja sipaissut rintaa - työntänyt kätensä B:n takin sisään, puristanut takapuolesta - hivellyt rintaa, puristanut takapuolesta ja suudellut kaulaa 	1. seksuaalinen ahdistelu	1	<ul style="list-style-type: none"> A:n mukaan mahdolliset kosketukset ovat tapahtuneet tahattomasti, koska hän näkövammaisena havainnoi ympäristöään tunnustelemalla. Käräjäoikeus ei pidä mahdollisena, että A olisi tahattomasti ja ympäristöä havainnoidakseen koskenut kahdesti B:n rintaa, halannut häntä, puristanut häntä takapuolesta tai suudellut hänen kaulaansa. Tällaiset kosketukset ovat luonteeltaan selvästi seksuaalisia ja tahallisia. Tämä koskee myös B:n reiden puristelua linja-autossa huomioon ottaen, että A on pitänyt kättä koko linja-automatkan B:n reidellä ja puristellut sitä. Näin pitkäaikainen puristelu ei voi olla tarpeen sen varmistamiseksi, että B on pysytellyt A:n 	<ul style="list-style-type: none"> - B ollut työtehtävissä avustamassa näkövammaista A:ta - B:n käsityksen mukaan A:lla outo ja kyseenalainen tapa kulkea kauppa-keskuksessa käsikädessä tai käsi B:n lanteilla - kuitenkin kotimatalla linja-autossa A pitänyt kättä B:n reidellä koko matkan puristellen sitä - B:n työskennellessä A:n asunnolla pöydän ääressä ah-

						läheisyydessä ottaen huomioon, että he ovat istuneet tilanteessa vierekkäin linja-autossa.”	distelu jatkunut teon kuvauksen mukaisesti
24	J		1. - A kävellyt bussipysäkillä B:n vierellä, työntänyt kätensä B:n haaraväliin ja kouraisut tätä sukupuolielinten alueelta 2. - lähestynyt B:tä takaapäin, kourinut haaroista - yrittänyt tämän jälkeen kouria vielä useaan kertaan haaroista - samalla yrittänyt työntää B:tä seinää vasten 3. - lähestynyt B:tä takaapäin, sitten väkisin toisella kädellä tarttunut kaulan ympäriltä ja toisella kädellä väkisin kouraisut B:tä jalkojen välistä vaatteiden päältä	1. seksuaalinen ahdistelu 2. pakottaminen seksuaaliseen tekoon 3. pakottaminen seksuaaliseen tekoon	1. 2.1 seksuaalinen ahdistelu 2.2 seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys 3.		- toisilleen tunteuttomat osapuolet 2. A sanonut teon ai-kana ”älä viitsi” ja ”anna nyt vähän”
25	J/S		1. - Puristanut B:tä pe-pusta 2. - puristanut B:tä pe-pusta, videoinut tapahtuman ja jakanut kyseisen videon julkisesti videoiden jakopalvelussa	1. seksuaalinen ahdistelu nuorena henkilönä 2. Kunni-anlouk-kaus nuorena henkilönä	1-2		- ennen ahdistelua A kysynyt, saako koskea B:tä takapuolesta, minkä B kieltänyt - kiellosta huolimatta ottanut B:tä takapuolesta kiinni ja puristanut sitä eri kohdista
26	J		- Kosketellut vastoin B:n tahtoa reisistä, käsistä ja hartioista ja taputellut takapuolelle - A ja B työskennelleet samalla työnantajalla	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- ahdistelu toistuvaa - vihjailevia puheita - seksuaalisväritteisiä viestejä - B pyytänyt useita kertoja lopettamaan
27	J		- halannut työtehtävissä ollutta terveydenhoitajaa voimakkaalla halausotteella siten, että liikuttanut toista kättään tämän pakaralla samalla suudellen poskelle - yrittänyt suudella suulle ja koskettaa vasenta rintaa - A:lla ollut vastaanotolle mennessään päällishousujen vetoketju auki	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- osapuolten suuri ikäero - potilaan ja hoitajan välinen erityinen luottamussuhde - B ei ammatillisen asemansa vuoksi ole voinut puolustautua tilanteessa
28	J/S		- kuntokeskuksen saunassa, jossa B on maannut silmät kiinni, A vetänyt sormella bikinin haaraosan sivuun ja sormella koskettautunut ulkoisia häpyhuulia	1.1 seksuaalinen ahdistelu 1.2 Asianomistaja vaatinut rangais-tusta pakottamisesta seksuaaliseen tekoon (RL 20:4.2)	1.1 hyväksytyt 1.2 hylätty		- toisilleen tunteuttomat osapuolet
29	J		1. - halannut ja suudellut 2. - halannut ja suudellut 3. - 1. kerralla ottanut kaulasta kiinni ja suudellut uhria	1-8 seksuaalinen ahdistelu	1-8	A tulee eri kulttuurista kuin mikä Suomessa vallitsee esimerkiksi tervehdytapojen osalta. Tekotavoista selvitetty seikat huomioiden käräjäoikeus katsoo kuitenkin A:n täytyneen	- toisilleen tunteuttomat osapuolet

			<p>- 2. kerralla ottanut uhrista halausotteen ja suudellut tätä</p> <p>4. - vetänyt uhrin käsi-varista lähelleen ja suudellut tätä</p> <p>5. halannut ja suudellut</p> <p>6. halannut ja suudellut</p> <p>7. halannut ja suudellut</p> <p>8. halannut ja suudellut</p> <p>- 8 uhria, kysynyt kaikilta tiettyä osoitetta ennen ahdistelua.</p>			<p>ymmärtää vieraisiin eri sukupuolta oleviin henkilöihin kohdistetut teot sellaisiksi, että hän on pitänyt vähintään varsin todennäköisenä laissa tarkoitettun suojelukohteen loukkaamista.</p> <p>Mahdollinen lain tuntemattomuus ei vapauta rikosoikeudellisesta vastuusta.</p>	
30	J		<p>1. - avustamistilanteissa A on toistuvasti puristelut palkattua avustajaa B rinnosta, takapuolesta ja sisäreisistä</p> <p>2. - avustamistilanteissa tekijä on toistuvasti puristellut avustajaa C rinnosta ja takapuolesta sekä ainakin kerran jalkovälistä</p>	<p>1-2 seksuaalinen ahdistelu</p> <p>3 salakatselu</p>	<p>1-2 hyläty</p> <p>3 hyväksyty, C ei halunnut tulla kuulukseksi, ei näyttä.</p>	<p>Johtopäätöksenä käräjäoikeus toteaa, että on hyvinkin mahdollista, ettei B ole halunnut, että A koskettelee häntä. Koskettelujen lukeminen A:n syyksi tahallisenä rikoksena kuitenkin edellyttäisi sitä, että A olisi ollut tietoinen siitä, että hän menettelee vastoin B:n tahtoa.</p>	<p>- osapuolten välillä ollut sopimus, että A voi tietyn ehdoin seksuaalisesti koskettella B:tä</p> <p>- B ei ole estellyt koskettelua, eli A ei ole mennyt suostumusta pidemmälle</p>
31	J		<p>1. - taksinkuljettaja A taksimatkan jälkeen koskettanut autossa luvatta B:n reittä kädellään</p>	<p>1. seksuaalinen ahdistelu</p> <p>2. kotirauhan rikkominen</p>	<p>1-2</p>	<p>Teko on rangaistava vain tahallisenä. Tahallisuuden on peitettävä koko tunnusmerkistö. Ratkaisevaa on, onko A pitänyt olosuhdetta varmana tai varsin todennäköisenä.</p> <p>Käräjäoikeus katsoo, että A:n on täytynyt pitää loukkausta ainakin varsin todennäköisenä.</p>	<p>- A kysynyt, onko poikaystävää</p> <p>- A kysynyt mooneen otteeseen, voiko tulla taksimatkan jälkeen sisälle kahville</p> <p>- toisilleen tuntemattomat osapuolet</p> <p>- huomattava ikäero</p>
32	J/S		<p>1. - pyytänyt lupaa suudella 15-vuotiaista B:tä</p> <p>- kiellosta huolimatta yrittänyt suudella suulle</p> <p>- laittanut kätensä B:n sisäreidelle liu'uttaen sitä kohti B:n haaroväliä</p> <p>2. - hivellyt 15-vuotiaan C:n kättä ja tökännyt häntä kainaloon</p> <p>- kosketellut yläselästä ja päästä</p> <p>- ennen tekoa kehunut C:n ulkonäköä ja sanonut tämän olevan ihana</p> <p>3. - laittanut kätensä D:n niskaan ja kuiskannut tämän korvaan kahdesti rakastavansa tätä pitäen samalla poskeaan vasten D:n poskea</p> <p>- ennen tekoa kehunut D:n ulkonäköä ja sanonut tämän olevan ihana</p> <p>5. - kosketellut E:tä takapuolesta</p> <p>- kysynyt "halataanko" ja sanonut "sä oot niin ihana"</p>	<p>1. seksuaalinen ahdistelu</p> <p>2. seksuaalinen ahdistelu</p> <p>3. seksuaalinen ahdistelu</p> <p>5. seksuaalinen ahdistelu</p> <p>Syytekohta 4 koskee toisen henkilön vastaan jaan kohdistunutta pahoinpitelyä, asiat käsitelty yhdessä.</p>	<p>1-5</p>		<p>1-3: - A ollut 72-vuotias</p> <p>- käskyistä huolimatta A ei poistunut paikalta vaan jatkoi ahdistelua</p> <p>5: - E ollut työtehtävissä</p> <p>1-3,5: - toisilleen tuntemattomat osapuolet</p> <p>2-3: - kosketteluun kohteena ei ruumiinosat, joita hallituksen esityksen mukaan olisi pidettävä seksuaalisina alueina</p> <p>- kehuissa sukupuolinen lataus</p> <p>- C ja D kokeneet tilanteen vaivaantuttavana ja ahdistavana</p> <p>- ulkonäköön kohdistuneet kehut johdaneet kosketteluun</p> <p>- kainaloon tökkäminen on hyvin poikkeavaa (2)</p> <p>- myös aivan lähellä korvaan kuiskaaminen on intiimiä, jolloin koskettelulla seksuaalinen luonne (3)</p>
33	J/S		<p>1. - tarttunut kaksin käsin B:hen laittamalla kädet tämän ympärille ja</p>	<p>1. seksuaalinen ahdistelu</p>	<p>1</p>		<p>- B on pyrkinyt lopettamaan A:n menettelyn ja huutanut parvekkeella apua</p>

			puristamalla voimakkaasti itseään vasten kielloista huolimatta - puristellut B:tä takapuolesta				- Mikään teko-olosuhteissa ei viitanut siihen, että B olisi hyväksynyt koskettamisen
34	J		1. - 17-vuotias uhri B - painanut päänsä B:n rintaa vasten niin, että hänen nenänsä on osunut 2-3 kertaa tämän rintoihin	1. seksuaalinen ahdistelu	1	Kosketuksen laatu ja A:n seksuaalisviritteiset puheet huomioon ottaen ei ole uskottavaa, että kyse olisi ollut puhtaasta vahingosta.	- A 27-vuotias - A B:n ohjaaja työssä - A kertonut B:lle pornon katselustaan muun keskustelun yhteydessä - B huomauttanut A:lle, että hänen paitansa haisee miehen partavedelle ja tarjonnut A:lle haistettavaksi paidan kaulusta, mikä on johtanut teonkuvauksen mukaiseen toimintaan
35	J		1. - asioidessaan B:n työpaikalla A siirtynyt asiakaspalvelutiskin taakse ja laittanut käntensä työtehtävää suorittaneen B:n lantiolle	1. seksuaalinen ahdistelu	Syyte hylätty. Tekoa ei pidetty seksuaalisesti olennaisena.		- B työtehtävissä - tuntemattomat osapuolet
36	J/S		1. - tarttunut B:hen käsiksi - kourinut B:tä selästä, mahdollisesti myös rinnasta sekä nuollut poskea - tehnyt nopeita seksuaaliväritteisiä työntöjä lantiollaan B:n lantiota vasten - tapahtunut vastoin B:n kieltoa ja ilman myötävaikutusta - A toistanut tekonsa aikana, että haluaa ottaa uhrin takaapäin	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- osapuolet toisilleen entuudestaan tuntemattomia - teon aikana A useaan kertaan puhunut B:n ”ottamisesta”
37	J/S		1. - kosketellut käsin 16-vuotiaan B:n takapuolta, rintaa, reittä ja suudellut tätä suulle vasten tämän tahtoa ja kielloista huolimatta	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- B kieltänyt kosketteluun ja suuteluun suomeksi ja englanniksi, mutta A jatkanut tekoa - B:n yrittäessä lähteä A vetänyt hänet takaisin luokseen - toisilleen tuntemattomat osapuolet
38	J/S		1. - kuntosalilla tullut B:n luokse ja koskettanut tätä takapuolesta - B:n poistuttua toiseen tilaan A seurannut tätä ja kysellyt asuinpaikasta ja iästä sekä tarjonnut kyytiä	1. seksuaalinen ahdistelu	1	Koskettaminen ei ollut ollut vahinko.	- B tekohekellä 15-vuotias - osapuolet toisilleen entuudestaan tuntemattomia
39	J/S		1. - hieroja klassisen hieronnan aikana sovitusti hieronut B:n jalkoja ja pakaroita - ehdottanut rintalihasten hierontaa ja alkanut hieroa B:n rintoja rintarauhasten päältä	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- A:n toiminta poikennut selvästi normaalista ja asianmukaisesta ammattillisesta käytännöstä

40	J/S		<p>1. - kouraissut B:n rintaa kädellään</p> <p>- B kieltänyt välittömästi</p> <p>- silti pitänyt kädestä kiinni ja puristanut takapuolesta</p> <p>- ehdottanut B:lle myös sukupuoliyhteyttä teon yhteydessä</p>	1. seksuaalinen ahdistelu	1	<p>Myös A on kertonut tapahtumista yksityiskohtaisesti. Hän on tietoinen ainakin B:n aiemmista ongelmista koulussa. Tähän nähden käräjäoikeus pitää epäloogisena, että A, vanhempi itsekin, olisi alaikäistä B:tä vain kiusatakseen tai ärsyttääkseen, puhunut tämän kanssa seksuaalissävyytteisiä puheita.</p> <p>Bon kieltänyt A:ta tämän koskettua hänen rintaansa ja hän on irrottanut A:n kättä kosketuksen jälkeen. Käräjäoikeus katsoo A:n toimineen tahallaan ja hänen on täytynyt ymmärtää toimivansa B:n tahdon vastaisesti.</p>	<p>- alaikäinen B</p> <p>- A kysynyt B:ltä, onko tämä ollut miehen kanssa</p> <p>- myöhemmin asunnolla eri huoneisiin nukkumaan mennessä A tullut B:n huoneeseen vain paita päällään niin, että B näki hänen genitaalialueensa</p> <p>- tuolloin A muun muassa kuiskannut B:n korvaan</p> <p>”Muista, että orgasmit ovat tärkeintä.”</p> <p>- noin kuukausi teon jälkeen A soittanut B:lle ja pyytänyt tätä koskettelemaan itseään</p> <p>- A:n mukaan kysymys on ollut vitsistä ja kiusaamisesta ja hänellä on tapana nukkua em. asussa</p>
41	J/S		<p>1. - B 17-vuotias</p> <p>- A koskettanut B:n penistä uimahallin suihkutiloissa</p>	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<p>- kosketelun yhteydessä A sanonut, että ”onpa komea kulli”</p> <p>- toisilleen tunteettomat osapuolet</p>
42	J/S		<p>1. - tullut B:n luokse metroasemalla ja tämän poistuttua lähtenyt seuraamaan</p> <p>- koskettanut takapuolta vaatteiden päältä, B lähtenyt kävelemään ripeästi karkuun</p> <p>- jatkanut B:n seuraamista ja koskettanut uudelleen puristamalla vaatteiden päältä tämän takapuolta</p>	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<p>- osapuolet toisilleen entuudestaan tuntemattomia</p> <p>- puristelun yhteydessä A sanonut ”you have a nice ass”</p>
43	J/S		<p>1. - puristanut takapuolesta vaatteiden päältä laivan käytävällä teko-hetkellä 16-vuotiasta B:tä</p>	<p>1. seksuaalinen ahdistelu</p> <p>2. sukupuoliyhteyttä loukkaavan kuvan levittäminen</p>	1-2	<p>Käräjäoikeus ei B:n kertomuksen perusteella pidä uskottavana, että B:n kuvaama puristaminen olisi voinut olla vahinko B:n kertoman mukaan tyhjällä laivan käytävällä, jossa ei ole ollut minkäänlaista tungosta.</p>	- toisilleen tunteettomat osapuolet
44	J/S		<p>1. - ruokalahetystä toimittaessaan A koskettanut B:tä vaatteiden päältä takapuolesta</p> <p>- yrittänyt koskea sukupuolielimen alueelta</p> <p>- kosketellut rinnoista ja takapuolesta, jolloin B kieltänyt</p> <p>- edelleen puristanut B:tä takapuolesta sekä yrittänyt suudella suulle, jonka B on estänyt kääntämällä päänsä pois</p> <p>- seurauksena suudellut B:tä kaulalle ja painanut vartaloaan ja erektiössä</p>	1. seksuaalinen ahdistelu	1		<p>- A pyytänyt tekoa anteeksi todistajan soitettua hänelle</p> <p>- toisilleen tunteettomat osapuolet</p>

			ollutta penistään tätä vasten				
45	J/S	A valittanut hovioikeuteen, jatkokäsittelylupaa ei myönnetty.	1. - A siirtynyt saunassa B:n viereen naisten puolelle ja pyytänyt saada pitää tätä kädestä kiinni - B kieltäytynyt, jolloin A kysynyt uudelleen ja silittänyt tämän reittä - yrittänyt suudella B:tä, jolloin tämä kääntänyt kasvonsa pois - tarttunut B:tä päästä kiinni ja kääntänyt tämän kasvot takaisin itseensä päin yrittäen jälleen suudella, jolloin B poistunut saunasta	1. seksuaalinen ahdistelu	1	Kun A oli aluksi kysynyt, saako hän pitää B:tä kädestä, oli B vastannut ”no I don’t want”. A oli tämän ymmärtänyt kyllä. Kun A on menetellyt näin siitä huolimatta, että B oli useita kertoja ilmaissut, ettei koskettelua halua, on selvää, että A:lla on ollut syyksilukemisen edellyttämä tahallisuus ja tietoisuus.	- A kysynyt, onko B:llä poikaystävä ja kosketellessaan sanonut, että ”luuletko, että poikaverisi ei petä sinua” - toisilleen tuntemattomat osapuolet
46	J		1. - asunnollaan sijaitsevalla sängyllään A hivuttautunut lähemmäs B:tä ja kosketellut vastoin tämän suostumusta reittä hipelöimällä, suutelemalla huulille, koskettelemalla useamman kerran haarojen välistä sekä työntämällä kätensä B:n paitojen alle ja koskettelemalla molempia rintoja paljaalta iholta	1. seksuaalinen ahdistelu	Syyte hylätty	A oli käsittänyt Tinder-sovelluksen seksikumppanin hakosovellukseksi. Käräjäoikeus toteaa, että yleisesti kyseinen sovellus ymmärretään parinhausovellukseksi. B oli käyttänyt sovellusta kavereiden hankkimiseen ja keskusteluun. B:n Tinder-profiilissa ei ollut mainittu tätä poikkeavaa syytä ollen sovelluksessa. A:lle on siis voinut jäädä perustellusti väärä käsitys B:n päämäärästä em. syistä. Sen vuoksi B:n kertoma A:n ensimmäinen lähestyminen ei täytä teon edellyttämää tahallisuutta.	- B ollut seurahuusovelluksessa etsimässä kavereita, mutta ei ole ilmoittanut tätä poikkeuksellista syytä sovelluksen käyttöön
47	J/S		1. - laittanut hississä kätensä B:n jalkojen väliin ja kosketellut sukupuolielintä housujen päältä pyörittämällä kämmenselkäänsä sukupuolielimen päällä	1. seksuaalinen ahdistelu	1		- toisilleen tuntemattomat osapuolet
48	J		1. - kaatunut ravintolassa B:n päälle ja kosketellut tätä rinnoista sekä keskivartalolta vaatteiden läpi maaten tämän päällä pöydällä ja maassa - maannut B:n päällä tämän yrittäessä vastustella hänen toimiaan ja estänyt tätä nousemasta sillä seurauksella, että tälle on aiheutunut mustelma käsivarteen	1. seksuaalinen ahdistelu 2. toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito	1-2	Käräjäoikeuden mielestä kysymys ei ole voinut olla lattialla siitä, että A olisi yrittänyt päästä sieltä ylös, koska todistajan mukaan A on jouduttu repäisemään lattialta ylös.	- toisilleen tuntemattomat osapuolet
49	J/S		4. - lähtenyt seuraamaan yöbussista pois jäänyttä kotiinsa matkalla ollutta B:tä - käynyt käsiksi ja laittanut kätensä tämän hameen alle kosketellen kovakouraisesti oikeaa reittä ja pakaraa 5. - lähtenyt seuraamaan kotiinsa matkalla ollutta B:tä ja tämän saavutettuaan tarttunut takaapäin tämän hameeseen ja nostanut sitä ylöspäin	1. raiskauksen yritys 2. raiskauksen yritys 3. raiskaus 4.1 pakottaminen seksuaaliseen tekkoon 4.2 seksuaalinen ahdistelu (toissijainen rangaistusvaatimus)	1-3, 4.2, 6-7 5 hylätty		4. - osapuolet toisilleen entuudestaan tuntemattomia - ei fyysisistä pakottamista 5. - ei varsinaista koskettelua, koskettu vaatteeseen

				5. seksuaalinen ahdistelu 6.1 raiskauksen yritys 6.2 pakottaminen seksuaaliseen tekkoon (toissijainen rangaistusvaatimus) 7. varkaus			
--	--	--	--	---	--	--	--

Liite 2. Koskettelutapa sekä teon seksuaalisen olennaisuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden osoittamat olosuhteet tuomioistuinten ratkaisuisissa.

Ta-paus	Koskettelutapa	Seksuaalisesta olennaisuudesta viestivä toiminta	Itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden osoittamat olosuhteet
1	- hively takapuolesta - koskettelu eri puolilta vartaloa - nuolaissut kaulaa - suudellut poskelle	- A tarjonnut B:lle rahaa ja ehdottanut seksiä	- Toisilleen entuudestaan tuntemattomat osapuolet - Tapahtunut julkisella paikalla
2	1 & 2: koskettelu selän ja pakaroiden alueelle	- sanonut asianomistajalle, että hotellissa on huonot seksipalvelut	1 & 2: uhrin työtehtävissä
3	- suutelu poskelle		- osapuolet entuudestaan toisilleen tuntemattomia - pyytänyt lupaa suudella, saanut kieltävän vastauksen, mutta suudellut silti - osapuolten huomattava ikäero
4	- tarttuminen kädellä rinnasta		- osapuolet olleet tekohetkellä saman työnantajan palveluksessa suorittamassa työtehtäviä - A luottamusmies työpaikalla - B kieltänyt
5	1: - tarttunut hiuksista ja vetänyt pään vinoon - suutelu väkisin suulle 4: - halailu ja pussailu - vaatteesta kiinni ottaminen - alapään koskettelu vaatteiden läpi		1 & 4: osapuolten välisen ikäeron huomioiden uhreilla alisteinen asema A:han
6	1-3: - koskettelu takapuolesta		- uhrin noin 12-vuotiaita

	1-2: - koskettelu rintojen alueelta 3: - koskettelu sisäreidestä		
7	1: - hieronut selkää ja pakaroita kädellä - hieronut selkää kädellä ja yrittänyt koskettaa B:n pakaroita, painanut vartalonsa takaapäin kiinni ja huohottanut korvaan - painautunut kiinni B:n selkään, koskettanut pakaroita 2: - koskettelu olkapäästä ja selästä - hieronut pakaroita kädellä ja etumuksellaan	1: - huohottaminen korvaan ja seksuaaliset äänet 2: - samalla äännellyt ja tehnyt suullaan seksuaalisia eleitä - lähettänyt C:lle lentosuukkoja ja tehnyt ikkunan läpi huulillaan suukotteluilmeitä	1 & 2: uhrit työtehtävissä
8	- tarttunut B:hen ja vetänyt tätä lähelleen - pölyttänyt hiuksia - laittanut kätensä B:n farkkujen reiän kohdalle ja silittänyt ihoa	- A sanonut, että saisi olla enemmän paljasta pintaa - lähettänyt B:lle useita seksuaalissävyytteisiä viestejä	- osapuolten merkittävä ikäero
9	- tarttunut kiinni molemmista käsistä - suudellut	- pyytänyt suuseksiä - pyytänyt katsomaan masturbointia - sanonut haluavansa B:tä - ehdotellut B:lle aiemmin esimerkiksi sänkyyn menemistä - heittänyt siemennesteet lattialle, pussannut B:tä	- B kertonut, että hänen pitää mennä, koska häntä odotetaan - A kieltänyt menemästä
10	- kosketellut sukupuolielimiä		- julkinen paikka - toisilleen tuntemattomat osapuolet
11	- hivellyt vaatteiden päältä rintakehää - laittanut käden B:n reidelle - koskettanut vaatteiden päältä sukupuolielimiä	- A kosketellut B:tä ennen varsinaista ahdistelua myös selästä	- B:n kiellosta huolimatta - B ja toinen paikalla ollut henkilö C käskeneet lopettamaan, johon A suhtautunut naureskellen ja jatkanut koskettelua - A:lle kerrottu, että B on hetero eikä siksi ole kiinnostunut koskettelusta
12	1. - antanut suukon poskelle		1. – B työntänyt tekijää pois 2. - alaikäinen uhri 1&2: - B ja C työtehtävissä

	<ul style="list-style-type: none"> - tarttunut kiinni päästä ja suudellut suulle - ottanut kiinni ja suudellut rintakehälle rintojen väliselle alueelle 2. - suudellut kaula-aukon kohdalta rintakehälle 		<ul style="list-style-type: none"> - ennen tapahtumia A:ta kohteliaasti ohjattu poistumaan huoneesta, jossa B ja C oleskelivät
13	<ul style="list-style-type: none"> - kosketeltu rinnoista 	<ul style="list-style-type: none"> - seksuaalissävyytteiset puheet 	<ul style="list-style-type: none"> - ennen tekoakaan B ei ole pitänyt A:n kertomista seksuaalissävyytteisistä vitseistä
14	<ul style="list-style-type: none"> - laittanut kätensä ylävartalon ympäri ja yrittänyt suudella 	<ul style="list-style-type: none"> - kyselty perheestä, kumppanista ja lapsista, B:n kerrottua, ettei lapsia ole, kommentoinut "nice" - sanonut rakastavansa B:tä ja kutsunut enkeliksi ja kysynyt, voisivatko he tavata - lähettänyt Facebook-yksityisviestinä pornografiseksi luokiteltavan videon 	<ul style="list-style-type: none"> - toisilleen tuntemattomat osapuolet - B useasti kehottanut jatkamaan matkaa eri suuntaan
15	<ul style="list-style-type: none"> - kosketellut kahdella eri kerralla laittamalla kätensä B:n reidelle ja liikkuttamalla sitä nivusiin asti 		<ul style="list-style-type: none"> - A toimi teko hetkellä B:n taksinkuljettajana - toisilleen tuntemattomat osapuolet
16	<ul style="list-style-type: none"> - kosketellut hiuksista ja suudellut kaulalle 	<ul style="list-style-type: none"> - kommentoinut hiuksia ennen suutelua 	<ul style="list-style-type: none"> - B teko hetkellä työtehtävissä
17	<ul style="list-style-type: none"> - kosketellut tarttumalla B:n hameen helmasta - kosketellut ja hivellyt tämän reittä 	<ul style="list-style-type: none"> - ennen ahdistelua kommentoinut vaatteita - kysynyt, pitääkö B ratsastamisesta ja täsmennänyt tarkoittavansa selkeää ratsastamista, niin kuin miehillä ratsastetaan, että oletkos koskaan saanut kovaa kyytiä - udellut myös yhteystietoja 	<ul style="list-style-type: none"> - A toiminut teko hetkellä B:n taksin kuljettajana - toisilleen tuntemattomat osapuolet
18	<ul style="list-style-type: none"> - kosketellut käsin rinnoista ja alapään kohdalta 	<ul style="list-style-type: none"> - A:lla tapana puhua työharjoittelijoille kaksimielisesti, kysynyt esim. B:n alusvaatteiden väriä 	<ul style="list-style-type: none"> - B 16-vuotias - osapuolet työtehtävissä, B työharjoittelussa

19	- laittanut kätensä B:n hameen alle jalkojen väliin ja kouraissut sukupuolielinten alueelta	- kehunut B:tä kauniiksi	- A toiminut teko hetkellä B:n bussinkuljettajana - toisilleen tuntemattomat osapuolet
20	- tullut B:hen kiinni ja työntänyt tämän alavartalollaan vasten rakennuksen seinää, ottanut B:n käsistä kiinni nostamalla ne pään yläpuolelle seinää vasten yrittäen samalla suudella	- sanallisia lähestymisyrittäyksiä ennen tekoa	- B vastustellut, kieltänyt ja kääntänyt pään pois - A toiminut B:n taksinkuljettajana ennen ahdistelua - toisilleen tuntemattomat osapuolet
21	- niskaa hieroessaan puristellut rinnoista	- A ensin ohimennen hieronut B:n hartioita, yllättäen kysynyt, näkeekö kukaan heitä, jonka jälkeen hieronut rintoja paidan läpi	- osapuolet suorittamassa työtehtäviä saman työnantajan palveluksessa - käyttänyt hyväksi työtoveruuteen liittyvää luottamusta
22	- laittanut kätensä B:n reidelle ja kosketellut vaatteiden päältä hänen sukupuolielintään	- luvannut B:lle sukulaata palkkioksi kosketelusta - pyytänyt olemaan kertomatta asiasta eteenpäin	- A taksinkuljettaja, ahdistelu tapahtunut ajomatkan aikana
23	- puristanut reittä - silittänyt tukkaa, halannut takaapäin ja sipaissut rintaa - työntänyt kätensä B:n takin sisään, puristanut takapuolesta - hivellyt rintaa, puristanut takapuolesta ja suudellut kaulaa		- B ollut työtehtävissä avustamassa näkövammaista A:ta
24	1. - työntänyt kätensä B:n haaraväliin ja kouraissut tätä sukupuolielinten alueelta 2. - lähestynyt takaapäin, kourinut haaroista - yrittänyt tämän jälkeen kouria vielä useaan kertaan haaroista - samalla yrittänyt työntää C:tä seinää vasten 3. - lähestynyt takaapäin, sitten väkisin toisella kädellä tarttunut kaulan ympäriltä ja toisella kädellä väkisin kouraissut	2. A sanonut teon aikana ”älä viitsi” ja ”anna nyt vähän”	- toisilleen tuntemattomat osapuolet

	D:tä jalkojen välistä vaatteiden päältä		
25	- Puristanut B:tä pepusta		- B kieltänyt
26	- Kosketellut reisistä, käsistä ja hartioista ja taputellut takapuolelle	- ahdistelu toistuvaa - vihjailevia puheita - seksuaalisväritteisiä viestejä	- B pyytänyt useita kertoja lopettamaan - osapuolet työskennelleet samalla työnantajalla
27	- halannut voimakkaalla halausotteella siten, että liikuttanut toista kättään uhrin pakaralla samalla suudellen B:tä poskelle - yrittänyt suudella suulle ja koskettanut vasenta rintaa	- A:lla ollut vastaanotolle mennessään päällishousujen vetoketju auki	- B ollut tekohekellä terveydenhoitajana työtehtävissä - osapuolten suuri ikäero
28	- vetänyt sormella bikinin haaraosan sivuun ja sormella koskettanut B:n ulkoisia häpyhuulia		- kuntokeskuksen saunassa, jossa B on maannut silmät kiinni - toisilleen tuntemattomat osapuolet
29	1. - halannut ja suudellut 2. - halannut ja suudellut 3. - 1. kerralla ottanut kaulasta kiinni ja suudellut D:tä - 2. kerralla ottanut D:stä halausotteen ja suudellut tätä 4. - vetänyt E:n käsivarsista lähelleen ja suudellut tätä 5. halannut ja suudellut 6. halannut ja suudellut 7. halannut ja suudellut 8. halannut ja suudellut		1-8: - osapuolet toisilleen tuntemattomia
30	1. - toistuvasti puristellut rinnoista, takapuolesta ja sisäreisistä 2. - puristellut rinnoista ja takapuolesta sekä ainakin kerran jalkovälistä		1-2: B ja C toimineet A:n henkilökohtaisina avustajina 1: osapuolten välillä ollut sopimus, että A voi tietyin ehdoin seksuaalisesti kosketella B:tä - B ei ole estellyt koskettelu, eli A ei ole mennyt suostumusta pidemmälle
31	- koskettanut B:n reittä kädellään	- kysynyt, onko poikaystävää	- A toiminut B:n taksinkuljettajana - toisilleen tuntemattomat osapuolet
32	1. - yrittänyt suudella suulle	1. - pyytänyt lupaa suudella	1. - B 15-vuotias - B kieltänyt suutelemasta

	<ul style="list-style-type: none"> - laittanut kätensä B:n sisäreidelle liu'uttaen sitä kohti tämän haaraväliä 2. - hivellyt kättä ja tökännyt kainaloon - kosketellut C:tä yläselästä ja päästä 3. - laittanut kätensä D:n niskaan ja kuiskaillut tälle pitäen samalla poskeaan vasten tämän poskea 5. - kosketellut E:tä takapuolesta 	<ul style="list-style-type: none"> 2. - ennen tekoa kehunut C:n ulkonäköä ja sanonut tämän olevan ihana 3. - kuiskannut D:n korvaan kahdesti rakastavansa tätä - ennen tekoa kehunut D:n ulkonäköä ja sanonut tämän olevan ihana 5. - kysynyt "halataanko" ja sanonut "sä oot niin ihana" 	<ul style="list-style-type: none"> 2. - C 15-vuotias 5. - E työtehtävissä 1-3: - käskyistä huolimatta A ei poistunut paikalta vaan jatkoi ahdistelua 1-5: - A 72-73-vuotias, huomattava ikäero uhreihin - toisilleen tuntemattomat osapuolet
33	<ul style="list-style-type: none"> - tarttunut kaksin käsin B:hen laittamalla kädet tämän ympärille ja puristamalla voimakkaasti itseään vasten - puristellut takapuolesta 		<ul style="list-style-type: none"> - B kieltänyt koskemasta - B pyrkinyt lopettamaan A:n menettelyn ja huutanut parvekkeella apua
34	<ul style="list-style-type: none"> - painanut päänsä B:n rintaa vasten niin, että nenä osunut 2-3 kertaa tämän rintoihin 	<ul style="list-style-type: none"> - A kertonut B:lle pornon katselustaan muun keskustelun yhteydessä 	<ul style="list-style-type: none"> - B 17-vuotias - A 27-vuotias - osapuolet saman työnantajan palveluksessa, A B:n ohjaaja työssä
35	<ul style="list-style-type: none"> - siirtynyt asiakaspalvelutiskin taakse ja laittanut kätensä B:n lantiolle 		<ul style="list-style-type: none"> - B työtehtävissä - toisilleen tuntemattomat osapuolet
36	<ul style="list-style-type: none"> - tarttunut B:hen käsiksi - kourinut selästä, mahdollisesti myös rinnasta, nuollut poskea - tehnyt seksuaaliväritteisiä työntöjä lantiollaan B:n lantiota vasten 	<ul style="list-style-type: none"> - A toistanut tekonsa aikaan, että haluaa ottaa B:n takaapäin 	<ul style="list-style-type: none"> - tapahtunut vastoin B:n kieltoa ja ilman myötävaikutusta - osapuolet toisilleen entuudestaan tuntemattomia
37	<ul style="list-style-type: none"> - kosketellut käsin takapuolta, rintaa, reittä ja suudellut suulle 		<ul style="list-style-type: none"> - B 16-vuotias - teko tapahtunut vasten B:n tahtoa ja kielloista huolimatta
38	<ul style="list-style-type: none"> - tullut B:n luokse ja koskettanut tätä takapuolesta 	<ul style="list-style-type: none"> - kyseltyt asuinpaikasta ja iästä sekä tarjonnut kyytiä 	<ul style="list-style-type: none"> - B poistunut ahdistavan käytöksen takia toiseen tilaan, jonne A seurannut - osapuolet toisilleen entuudestaan tuntemattomia
39	<ul style="list-style-type: none"> - sovitusti hieronut B:n jalkoja ja pakaroita - ehdottanut rintalihasten hierontaa ja alkanut hieroa B:n rintoja rintarauhasten päältä 		<ul style="list-style-type: none"> - A hieroja ja tekohetkellä työtehtävissä

40	<ul style="list-style-type: none"> - kouraissut rintaa kädel- lään - pitänyt kädestä kiinni ja puristanut takapuol- lesta 	<ul style="list-style-type: none"> - ehdottanut sukupuoli- lyhyteyttä - A kysynyt B:ltä, onko tämä ollut miehen kanssa - myöhemmin asunnolla eri huoneisiin nukku- maan mennessä A tullut B:n huoneeseen vain paita päällään niin, että B näki hänen genitaali- alueensa - tuolloin A muun mu- assa kuiskannut B:n korvaan ”Muista, että orgasmit ovat tär- keitä.” - noin kuukausi teon jälkeen A soittanut B:lle ja pyytänyt tätä kosket- telemaan itseään 	<ul style="list-style-type: none"> - B kieltänyt välittömästi rinnan kouraisemisen jäl- keen, mutta teko jatkunut - B alaikäinen
41	<ul style="list-style-type: none"> - koskettanut B:n penistä 	<ul style="list-style-type: none"> - kosketteluun yhtey- dessä A kehunut B:n sukupuolielintä 	<ul style="list-style-type: none"> - B 17-vuotias - uimahallin suihkutiloissa - toisilleen tuntemattomat osapuolet
42	<ul style="list-style-type: none"> - koskettanut takapuolta vaatteiden päältä - koskettanut uudelleen puristamalla vaatteiden päältä takapuolta 	<ul style="list-style-type: none"> - puristelun yhteydessä A kehunut B:n taka- musta 	<ul style="list-style-type: none"> - osapuolet toisilleen entuu- destaan tuntemattomia
43	<ul style="list-style-type: none"> - puristanut takapuolesta vaatteiden päältä 		<ul style="list-style-type: none"> - laivan käytävällä - B 16-vuotias - toisilleen tuntemattomat osapuolet
44	<ul style="list-style-type: none"> - koskettanut B:tä vaat- teiden päältä takapuol- lesta - yrittänyt koskea suku- puolielimen alueelta - kosketellut rinnoista ja takapuolesta - puristanut B:tä taka- puolesta sekä yrittänyt suudella suulle - seurauksena suudellut B:tä kaulalle ja painanut vartaloaan ja erektiossa ollutta penistään tätä vasten 	<ul style="list-style-type: none"> - painanut vartaloaan ja erektiossa ollutta penis- tään B:tä vasten 	<ul style="list-style-type: none"> - A ollut ruokalähetti toimit- tamassa B:lle ruokalähetystä - B kieltänyt koskettele- masta ja kääntänyt päänsä pois suutelemisen estä- miseksi, teko jatkunut - A pyytänyt tekoa anteeksi puhelimessa - toisilleen tuntemattomat osapuolet

45	<ul style="list-style-type: none"> - silittänyt reittä - yrittänyt suudella - tarttunut B:tä päästä kiinni ja kääntänyt tämän kasvot takaisin itseensä päin yrittäen jälleen suudella 	<ul style="list-style-type: none"> - siirtynyt saunassa B:n viereen naisten puolelle ja pyytänyt saada pitää tätä kädestä kiinni - kysynyt, onko B:llä poikaystävä ja kosketellessaan sanonut, että ”luuletko, että poikakaverisi ei petä sinua” 	<ul style="list-style-type: none"> - B vastannut B:n kysymyksiin kieltävästi - suuteluyrityksen aikana B kääntänyt kasvonsa pois - toisilleen tuntemattomat osapuolet
46	<ul style="list-style-type: none"> - sängyllään hivuttautunut lähemmäs B:tä ja kosketellut reittä hiepolimällä, suutelemalla huulille, koskettelemalla useamman kerran haarojen välistä sekä työntämällä kätensä B:n paitojen alle ja koskettelemalla molempia rintoja paljaalta iholta 	<ul style="list-style-type: none"> - osapuolet tavanneet seuranhakusovelluksessa 	<ul style="list-style-type: none"> - B ollut seuranhakusovelluksessa etsimässä kaveriteita, mutta ei ole ilmoittanut tätä poikkeuksellista syytä sovelluksen käyttöön
47	<ul style="list-style-type: none"> - laittanut kätensä B:n jalkojen väliin ja kosketellut sukupuolielintä housujen päältä pyörittämällä kämmenselkäänsä sukupuolielimen päällä 		<ul style="list-style-type: none"> - toisilleen tuntemattomat osapuolet
48	<ul style="list-style-type: none"> - kaatunut B:n päälle ja kosketellut tätä rinnoista sekä keskivartalolta vaatteiden läpi maaten tämän päällä pöydällä ja maassa - maannut B:n päällä tämän yrittäessä vastustella 		<ul style="list-style-type: none"> - B vastustellut maassa ollessaan A:n toimia, mutta A estänyt häntä nousemasta - toisilleen tuntemattomat osapuolet
49	<ul style="list-style-type: none"> 4. - käynyt käsiksi ja laittanut kätensä B:n hameen alle kosketellen kovakouraisesti oikeaa reittä ja pakaraa 5. - tarttunut takaapäin C:n hameeseen ja nostanut sitä ylöspäin 		<ul style="list-style-type: none"> - entuudestaan tuntemattomat osapuolet, A seurannut uhrejaan, jotka jääneet pois linja-autosta